

**Obszary Natura 2000
i parki krajobrazowe
w województwie
wielkopolskim**

**Obszary Natura 2000
i parki krajobrazowe
w województwie
wielkopolskim**

Tytuł: **Obszary Natura 2000 i parki krajobrazowe w województwie wielkopolskim**

Redakcja: Piotr Basiński, Małgorzata Tarant

Konsultacja: Jerzy Ptaszyk

Opracowanie map: Maciej Nowak

Autorzy tekstów: Piotr Basiński, Anna Buśka, Władysława Ciesiołka, Małgorzata Czapracka, Julian Dereziński, Karolina Ferenc, Błażej Garstecki, Artur Golis, Aleksandra Gołdyn, Anna Hejne, Ewa Homan, Jerzy Karg, Michał Klawinski, Monika Konatowska, Małgorzata Kołtowska, Daniel Lisek, Katarzyna Ławicka, Magdalena Majewska, Mirosław Masztalerz, Miłosława Olejnik, Jacek Przygocki, Wojciech Rakowski, Natalia Sulanowska, Paweł Śliwa, Małgorzata Tarant, Jacek Wendzonka

Autorzy fotografii: Piotr Basiński, Janina Borysiak, Marek Chwistek, Karolina Ferenc, Hubert Gajda, Arkadiusz Gawroński, Artur Golis, Ewa Homan, Emilia Jakubas, Radosław Jaros, Jerzy Karg, Arkadiusz Kiszka, Michał Klawinski, Małgorzata Kołtowska, Monika Konatowska, Cezary Korkosz, Tomasz Kubala, Daniel Lisek, Maciej Łochyński, Marek Machnikowski, Magdalena Majewska, Tomasz Ogrodowczyk, Paweł Owsiany, Sławomir Pawlak, Magdalena Piątkowska, Paweł Przybycin, Jerzy Ptaszyk, Wojciech Rakowski, Szymon Rogala, Tomasz Skorupka, Robert Stańko, Natalia Sulanowska, Paweł Śliwa, Małgorzata Tarant, Jacek Wendzonka, Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Poznaniu, Szkoła Podstawowa w Kopankach

Fotografie na okładce: lewa górna – Nadwarciański Park Krajobrazowy (fot. M. Chwistek), prawa górna – las grądowy w Ostoi koło Promna (fot. P. Śliwa), lewa dolna – lipiennik Loesela (fot. A. Golis), prawa dolna – derkacz (fot. T. Skorupka)

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Poznaniu i Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego dziękują Autorom fotografii za nieodpłatne przekazanie swych zdjęć na potrzeby wydania niniejszej książki.

Aktualność informacji na dzień 25 października 2012 r.

Wydano na zlecenie:

Dofinansowano ze środków:

Regionalnej Dyrekcji
Ochrony Środowiska
w Poznaniu

ul. 28 Czerwca 1956 r.
nr 223/229

61-485 Poznań

www.poznan.rdos.gov.pl

Zespołu Parków Krajobrazowych
Województwa Wielkopolskiego

pl. Wolności 18
61-739 Poznań

www.zpkww.pl

www.ekoedukacja.com.pl

Wojewódzkiego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

ISBN 978-83-934463-5-3

Opracowanie graficzne, druk i oprawa:

P.W. Formator sp. z o.o.

87-100 Toruń

Poznań-Toruń 2012

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Obszary Natura 2000	9
Parki krajobrazowe	16
Rozmieszczenie obszarów Natura 2000 i parków krajobrazowych	20
PARKI KRAJOBRAZOWE I OBSZARY NATURA 2000 POKRYWAJĄCE SIĘ TERYTORIALNIE	23
Nadgoplański Park Tysiąclecia, OSO Ostoja Nadgoplańska PLB040004, OZW Jezioro Gopło PLH040007	25
Nadwarciański Park Krajobrazowy, OSO Dolina Środkowej Warty PLB300002, OZW Ostoja Nadwarciańska PLH300009	29
Park Krajobrazowy Dolina Baryczy, OSO Dolina Baryczy PLB020001, OZW Ostoja nad Baryczą PLH020041	34
Park Krajobrazowy Promno, OZW Ostoja koło Promna PLH300030	38
Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka, OZW Uroczyska Puszczy Zielonki PLH300058	42
Powidzki Park Krajobrazowy, OZW Pojezierze Gnieźnieńskie PLH300026	47
Przemęcki Park Krajobrazowy, OSO Pojezierze Sławskie PLB300011, OZW Jezioro Brenno PLH300018, OZW Ostoja Przemęcka PLH300041	51
Pszczewski Park Krajobrazowy, OSO Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005, OZW Dolina Kamionki PLH300031, OZW Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLH080002	56
Rogaliński Park Krajobrazowy, OSO Ostoja Rogalińska PLB300017, OZW Rogalińska Dolina Warty PLH300012	61
Sierakowski Park Krajobrazowy, OSO Puszcza Notecka PLB300015, OZW Jezioro Kubek PLH300006, OZW Sieraków PLH300013, OZW Ostoja Międzychodzko-Sierakowska PLH300032, OZW Jezioro Mnich PLH300029	66
Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy, OSO Dolina Środkowej Warty PLB300002, OZW Lasy Żerkowsko-Czeszewskie PLH300053	73
POZOSTAŁE PARKI KRAJOBRAZOWE	77
Lednicki Park Krajobrazowy	79
Park Krajobrazowy im. gen. Dezyderego Chłapowskiego	82
POZOSTAŁE OBSZARY NATURA 2000	85
Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO)	87
Dąbrowy Krotoszyńskie PLB300007	87
Dolina Małej Wełny pod Kiszkowem PLB300006	89

Dolina Samicy PLB300013	91
Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego PLB300001	94
Jezioro Żgierzynieckie PLB300009.....	97
Lasy Puszczy nad Drawą PLB320016	100
Nadnoteckie Łęgi PLB300003.....	104
Pradolina Warszawsko-Berlińska PLB100001	106
Puszcza nad Gwdą PLB300012	109
Wielki Łęg Obrzański PLB300004	112
Zbiornik Wonieść PLB300005.....	114
Zbiornik Jeziorsko PLB100002.....	117
Obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW)	120
Bagno Chlebowo PLH300016	120
Baranów PLH300035.....	123
Barłóżnia Wolsztyńska PLH300028.....	125
Będlewo-Bieczyny PLH300039	127
Biedrusko PLH300001	130
Buczyna w Długiej Goślinie PLH300056	133
Dąbrowy Krotoszyńskie PLH300002	135
Dąbrowy Obrzyckie PLH300003	138
Dębowa Góra PLH300055	140
Dolina Bukówki PLH300046	142
Dolina Cybiny PLH300038	144
Dolina Debrzynki PLH300047	147
Dolina Łobżonki PLH300040.....	149
Dolina Miały PLH300042	152
Dolina Mogielnicy PLH300033	155
Dolina Noteci PLH300004	157
Dolina Piławy PLH320025	160
Dolina Rurzycy PLH300017.....	162
Dolina Świędri PLH300034	166
Dolina Szczyry PLH220066	168
Dolina Średzkiej Strugi PLH300057	170

Dolina Wełny PLH300043.....	172
Fortyfikacje w Poznaniu PLH300005	175
Glinianki w Lenartowicach PLH300048	177
Grądy Bytyńskie PLH300051	179
Grądy w Czarniejewie PLH300049	182
Jeziro Kaliszańskie PLH300044	185
Kiszewo PLH300037	188
Kopanki PLH300008	190
Ostoja Piłska PLH300045.....	192
Ostoja Wielkopolska PLH300010.....	197
Ostoja Zgierzyniecka PLH300007	200
Poligon w Okonku PLH300021	203
Pradolina Bzury-Neru PLH100006	206
Puszcza Bieniszewska PLH300011	209
Stawy Kiszkowski PLH300050	212
Struga Białośliwka PLH300054	214
Torfowisko Rzezińskie PLH300019	216
Uroczyska Kujańskie PLH300052	219
Uroczyska Puszczy Drawskiej PLH320046.....	222
Zachodnie Pojezierze Krzywińskie PLH300014.....	225
Zamorze Pniewskie PLH300036	228
BIBLIOGRAFIA.....	231

Szanowni Państwo,

oto przed Państwem małe kompendium wiedzy na temat parków krajobrazowych i obszarów Natura 2000 w województwie wielkopolskim.

Ochrona przyrody, ochrona dziedzictwa przyrodniczego, ochrona różnorodności biologicznej, zachowanie piękna krajobrazu – to związki słów, które wypowiadamy jednym tchem, łącząc je z formami nakazowymi: jest naszą powinnością, naszym obowiązkiem, zarówno w stosunku do współczesnego, jak i przyszłych pokoleń. Przekładając te prawdy oczywiste na język codzienności dochodzimy do pytania: jak to zrobić? I tu już nic nie jest oczywiste, zwłaszcza wtedy, gdy do wymienionych zestawów słów – kluczy dochodzi pytanie: kto ma to robić?

Odpowiadając na nie trzeba wskazać, że w pewnym zakresie każdy z nas, zwykłych śmiertelników, albo inaczej konsumentów świadczeń ekosystemów. Teoria świadczeń ekosystemowych to nowe, naukowe podejście do wyceny dóbr otrzymywanych przez nas od środowiska, których zwyczajnie nie zauważamy, a przecież bez nich nie moglibyśmy żyć.

Jednak ochrona przyrody jest także obowiązkiem państwa, co uroczyście potwierdza Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

O ochronie przyrody jako powinności władz publicznych mówiono językiem prawa już w czasach II Rzeczypospolitej. Pierwsza polska ustawa o ochronie przyrody, uchwalona 10 marca 1934 r., dawała Radzie Ministrów kompetencje do tworzenia parków narodowych, a ministrowi – do wprowadzania ochrony gatunkowej zwierząt i roślin. Przez lata system ochrony przyrody w Polsce ewoluował. Ustawa z dnia 16 października 1991 r. wprowadziła pojęcie krajowego systemu obszarów chronionych, na który składały się takie formy ochrony przyrody jak parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. W chwili obecnej mamy już system ochrony przyrody zharmonizowany z prawem europejskim i do obszarowych form ochrony została dodana sieć Natura 2000. Formy te często nakładają się na siebie, co warto zauważyć i co de facto pokazuje, jak wielkie jest bogactwo przyrody w naszym regionie.

Aby skutecznie chronić nasze najcenniejsze zasoby, trzeba je znać. Stwierdziliśmy zatem wspólnie z Panem Januszem Łakomcem, Dyrektorem Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, że warto przedstawić Państwu, Naszym Szanownym Czytelnikom, ważne obszarowe formy ochrony przyrody w województwie wielkopolskim, i stąd zrodził się pomysł opracowania małego kompendium wiedzy na temat parków krajobrazowych i obszarów Natura 2000 przez organy odpowiedzialne za ich funkcjonowanie.

Wkład Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu w opracowanie to oczywiście blok zagadnień związanych z siecią Natura 2000. Publikacja zawiera podstawowe wiadomości na temat obszarów Natura 2000 obejmujące informacje o ich położeniu administracyjnym, powierzchni oraz siedliskach przyrodniczych i gatunkach roślin i zwierząt, dla ochrony których obszary te wyznaczono. Znalazły się tu także informacje o rzeźbie terenu, sieci hydrograficznej, krajobrazie i glebach, które warunkują wykształcenie się określonej szaty roślinnej i świata zwierzęcego. Przyrodnicza charakterystyka obszarów Natura 2000 została wzbogacona o ciekawostki na temat ich wartości kulturowych. Podobny zestaw informacji przygotowano również dla parków krajobrazowych województwa wielkopolskiego.

Jestem pewna, że opracowanie będzie przydatne zarówno uczniom i studentom, jak i podmiotom korzystającym ze środowiska, planującym przedsięwzięcia, a także wszystkim pragnącym poznać najpiękniejsze tereny naszego regionu. Mam również nadzieję, że zamieszczone informacje o turystycznych walorach obszarów Natura 2000 i parków krajobrazowych zachęcą Państwa do poznania wielkopolskich obszarów chronionych z autopsji.

Gorąco zachęcam do lektury.

Jolanta Ratajczak

Regionalny Dyrektor
Ochrony Środowiska w Poznaniu

■ Obszary Natura 2000

Obszar Natura 2000 jest jedną z form ochrony przyrody, jakie zgodnie z ustawą o ochronie przyrody mogą być wprowadzone na terenie naszego kraju. Pojawienie się tej formy w prawodawstwie krajowym związane było z przystąpieniem Polski, z dniem 1 maja 2004 r., do Unii Europejskiej. Zatem obszary te są nie tylko elementem krajowej sieci obszarów chronionych, lecz również częścią większej całości, określanej jako Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000. Celem wyznaczania i ustanawiania obszarów wchodzących w skład sieci Natura 2000 jest zapewnienie przez państwa członkowskie Unii Europejskiej zachowania różnorodności biologicznej i przetrwania najcenniejszych elementów fauny i flory w skali całego kontynentu (a przynajmniej na obszarze Unii). Cel ten realizowany jest zwłaszcza poprzez ochronę ginących i zagrożonych siedlisk przyrodniczych oraz wybranych gatunków roślin i zwierząt.

■ Podstawy prawne

Europejskie podstawy prawne wyznaczania obszarów Natura 2000 obejmują dwie dyrektywy: dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, zwaną dyrektywą ptasią oraz dyrektywę Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, zwaną dyrektywą siedliskową lub habitatową.

Dyrektywa ptasia, której obecnie obowiązująca ujednolicona wersja pochodzi z 2009 r., ma ponad 30-letnią historię. Została przyjęta 2 kwietnia 1979 r. (dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa). Zawiera uregulowania odnoszące się do ochrony wszystkich gatunków ptaków występujących naturalnie w stanie dzikim na europejskim terytorium państw członkowskich.

Dolina Środkowej Warty (fot. M. Chwistek)

Ma ona na celu ochronę i zachowanie populacji tych gatunków, prawne uregulowanie zasad handlu ptakami, ograniczenie pozyskiwania ptaków łownych oraz przeciwdziałanie niedopuszczalnym metodom ich chwytania i zabijania. Dla realizacji tych celów państwa członkowskie zobowiązane są do podejmowania wszelkich niezbędnych działań legislacyjnych, ochronnych, kontrolnych i monitoringowych. Dyrektywa zapożyczona jest w 5 załączników. Załącznik I stanowi listę gatunków ptaków „specjalnej troski” (wymierających, zagrożonych), dla których ochrony należy wytypować tzw. obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO). Załącznik II jest spisem gatunków, na które wolno polować na terenie całej Wspólnoty lub, na mocy uregulowań krajowych, na terenie poszczególnych państw. W załączniku III zamieszczono spis gatunków, które mogą być przedmiotem obrotu, transportu, przetrzymywania w celach handlowych, pod warunkiem legalnego ich pozyskania. Załącznik IV obejmuje spis nieakceptowanych w krajach członkowskich metod odłowu i zabijania ptaków (głównie ze względu na ich niską selektywność). Natomiast w załączniku V zamieszczono propozycje tematów badań naukowych i ekspertyz, które powinny przyczynić się do wzrostu efektywności ochrony ptaków.

Dyrektywa siedliskowa ma na celu zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków fauny i flory, będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty. Dla realizacji tego celu dyrektywa przewiduje stworzenie spójnej sieci ekologicznej specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO). Każde państwo członkowskie ma obowiązek uczestniczenia w tworzeniu sieci Natura 2000 w zakresie proporcjonalnym do występowania na jego terytorium typów siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I do dyrektywy i siedlisk gatunków roślin i zwierząt wymienionych w załączniku II. Są zobowiązane również do poprawy ekologicznej spójności sieci Natura 2000. Zgodnie z dyrektywą siedliskową sieć Natura 2000 obejmuje także obszary specjalnej ochrony wytypowane zgodnie z wymogami dyrektywy ptasiej. Dyrektywa siedliskowa obejmuje 6 załączników: załącznik I stanowi listę typów siedlisk przyrodniczych zagrożonych w Europie, wymagających wyznaczenia SOO. Załącznik II jest listą gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wymagane jest wyznaczenie SOO. W załączniku III opisano kryteria selekcji i identyfikacji obszarów wstępnie uznanych za obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW). Załącznik IV zawiera listę gatunków roślin i zwierząt, które na terenie Wspólnoty wymagają ochrony ścisłej. Załącznik V stanowi listę gatunków, których pozyskanie ze stanu dzikiego może podlegać ochronie. Natomiast w załączniku VI wymienione zostały zabronione metody odławiania i zabijania ssaków i ryb.

Istotą prawną dyrektyw jest to, iż nie obowiązują one wprost w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Państwa członkowskie mają jednak obowiązek implementacji (wdrożenia) przepisów dyrektywowych do swojego prawa za pomocą przepisów prawa krajowego. I tak, Polska wdrożyła regulacje dyrektywy ptasiej i dyrektywy siedliskowej zamieszczając stosowne przepisy w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz w znowelizowanej ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, a następnie w ustawie

z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko.

Podstawowym elementem wdrożenia przepisów dyrektywy siedliskowej i ptasiej było rozszerzenie katalogu form ochrony przyrody o nową formę, czyli obszar Natura 2000. Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie przyrody obszar Natura 2000 to obszar utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty. Na sieć obszarów Natura 2000 składają się wyznaczone na podstawie dyrektywy ptasiej obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz, wyznaczone na podstawie dyrektywy siedliskowej: specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) lub obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW). Te ostatnie to projektowane specjalne obszary ochrony siedlisk, zatwierdzone przez Komisję Europejską w drodze decyzji.

■ Kryteria i tryb wyznaczania obszarów Natura 2000

Podstawą wyznaczania obszarów Natura 2000 są kryteria szczegółowo opisane w załącznikach do dyrektywy siedliskowej i dyrektywy ptasiej. W przepisach prawa krajowego zostały one zawarte w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000. Są to wyłącznie naukowe kryteria przyrodnicze. Przy wyznaczaniu obszarów Natura 2000 nie bierze się pod uwagę ani kryteriów ekonomicznych, ani kryteriów społecznych, a stwierdzenie występowania gatunków lub siedlisk spełniających odpowiednie kryteria może oznaczać konieczność wyznaczenia jako obszaru Natura 2000.

W odniesieniu do obszarów ptasich podstawą do ich wyznaczenia jest występowanie, zarówno podczas okresu lęgowego, jak i przelotów czy zimowania, gatunków z załącznika I dyrektywy ptasiej (wymienionych także w załączniku 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków), o ile występują one w odpowiedniej liczebności (np. co najmniej 1% lęgowej populacji krajowej czy regularne występowanie co najmniej 1% przelotnej populacji gatunku wędrownego). Kryteria te są zgodne z opracowanymi przez międzynarodową organizację BirdLife International kryteriami wyznaczania międzynarodowych ostoi ptaków IBA (*Important Bird Areas*), a zatem wszystkie zinwentaryzowane ostoje IBA powinny znaleźć się w sieci Natura 2000. Projekt listy obszarów specjalnej ochrony ptaków przygotowuje Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska. Następnie Minister Środowiska przekazuje tę listę Komisji Europejskiej oraz wyznacza obszary specjalnej ochrony ptaków w drodze rozporządzenia.

W odniesieniu do obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty i specjalnych obszarów ochrony siedlisk podstawą ich wyznaczania jest występowanie siedlisk przyrodniczych i gatunków zwierząt i roślin wymienionych odpowiednio w załączniku I i II

do dyrektywy siedliskowej (a w przepisach prawa krajowego ujętych w załącznikach do rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotami zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000: załącznik 1 – siedliska, załącznik 2 – zwierzęta i załącznik 3 – rośliny). Siedlisko przyrodnicze w rozumieniu dyrektywy to obszar lądowy lub wodny, naturalny, półnaturalny lub antropogeniczny, wyodrębniony z uwzględnieniem cech geograficznych, abiotycznych i biotycznych. Oceniając znaczenie obszaru Natura 2000 dla zachowania danego typu siedliska bierze się pod uwagę przede wszystkim stopień jego reprezentatywności i typowości, porównywany ze wzorcami opisanymi w Podręczniku interpretacji siedlisk Unii Europejskiej (*Interpretation Manual of European Union Habitats – EUR 27*). Istotnym kryterium jest także powierzchnia zajmowana przez dane siedlisko przyrodnicze na obszarze w stosunku do całkowitej powierzchni tego typu siedliska w skali całego kraju oraz stan zachowania struktury i funkcji siedliska na obszarze. Dla gatunków roślin i zwierząt w ocenie znaczenia obszaru dla ich ochrony uwzględnia się wielkość i zagęszczenie lokalnej populacji gatunku w stosunku do populacji krajowej, stopień izolacji lokalnej populacji gatunku w stosunku do jego naturalnego zasięgu oraz stan zachowania cech siedliska ważnych dla gatunku. Podobnie jak to ma miejsce z obszarami ptasimi, projekt listy obszarów siedliskowych opracowuje Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska. Projekt ten przedstawiany jest do zaopiniowania właściwym miejscowo radom gmin. Następnie Minister Środowiska, po uzyskaniu zgody Rady Ministrów, przekazuje Komisji Europejskiej listę proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty. Komisja Europejska dokonuje oceny kompletności sieci Natura 2000 podczas tzw. seminariów biogeograficznych organizowanych odrębnie dla każdego regionu biogeograficznego. Na potrzeby zarządzania siecią Natura 2000 obszar Europy został podzielony na 9 regionów biogeograficznych: alpejski, atlantycki, czarnomorski, borealny, kontynentalny, makaronezyjski, śródziemnomorski, panoński i stepowy, przy czym na terenie naszego kraju reprezentowane są 2 z nich, tj. kontynentalny (około 90% kraju) i alpejski. Podczas seminarium biogeograficznego ustala się, czy państwo członkowskie przewidziało wystarczającą ochronę na swoim terytorium dla wszystkich występujących na jego terytorium siedlisk i gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty. Zatwierdzenie listy obszarów Natura 2000 następuje w drodze decyzji wykonawczej Komisji. W terminie 6 lat od dnia zatwierdzenia obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty przez Komisję Europejską Minister Środowiska powinien wyznaczyć ten obszar jako specjalny obszar ochrony siedlisk w drodze rozporządzenia.

■ Reżim prawny obszarów Natura 2000

W odróżnieniu od innych form ochrony przyrody ustanawianych w naszym kraju, ochrona obszarów Natura 2000 nie opiera się na systemie skatalogowanych zakazów wskazujących konkretne działania, których na obszarze chronionym nie można z mocy prawa podejmować, ale na zastosowaniu generalnej klauzuli w postaci zakazu podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu

z innymi działaniami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000. Co istotne, zakaz dotyczy oddziaływania podejmowanych działań, a nie miejsca ich realizacji, zatem obowiązuje także w stosunku do działań realizowanych poza granicami obszaru Natura 2000, jeżeli ich oddziaływanie zagraża celom ochrony obszaru. Ponadto, ustawa o ochronie przyrody przewiduje obowiązywanie tego zakazu także w stosunku do obszarów, które formalnie nie zostały jeszcze włączone do sieci Natura 2000, lecz zostały zgłoszone do Komisji Europejskiej jako proponowane obszary mające znaczenie dla Wspólnoty. Czy dany plan bądź przedsięwzięcie będzie znacząco negatywnie oddziaływać na obszary Natura 2000, ustala się indywidualnie dla każdego projektu w procedurze oceny oddziaływania, prowadzonej na zasadach i w trybie ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Ustawa ta przewiduje dwa warianty ocen: ocenę strategiczną obejmującą projekty polityk, strategii, planów i programów oraz ocenę przedsięwzięć obejmującą planowane przedsięwzięcia. Przez znaczące negatywne oddziaływanie na cele ochrony obszaru Natura 2000 rozumie się oddziaływanie mogące w szczególności pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków zwierząt i roślin, dla których ochrony wyznaczono obszary Natura 2000, wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000 lub pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami. Zakaz podejmowania działań znacząco negatywnie oddziałujących na obszar Natura 2000 nie ma charakteru bezwzględny. Zarówno przepisy unijne (art. 6 ust.4 dyrektywy siedliskowej), jak i ustawa o ochronie przyrody przewidują odstępstwo od tego zakazu, jeżeli przemawiają za tym konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym, i brak rozwiązań alternatywnych. Organ zezwalający na podjęcie takich działań (a jest nim regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich – dyrektor właściwego urzędu morskiego) nakłada na inwestora obowiązek kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania obszarów Natura 2000).

■ Zarządzanie obszarami Natura 2000

Art. 6 ust. 1 dyrektywy siedliskowej nakłada na państwa członkowskie, jeżeli zachodzi taka konieczność, obowiązek sporządzania dla obszarów Natura 2000 planów zagospodarowania. Implementacja tego przepisu polega na wprowadzeniu do krajowych regulacji prawnych w zakresie ochrony przyrody przepisu mówiącego o sporządzaniu przez sprawującego nadzór nad obszarem planów zadań ochronnych lub planów ochrony dla obszarów Natura 2000. Dokumenty te są podstawowymi instrumentami zarządzania obszarami chronionymi. Zawierają rozwiązania o charakterze inwentaryzacyjnym oraz rozwiązania o charakterze prewencyjno-interwencyjnym. Do pierwszej grupy zalicza się np. opis granic i mapę obszaru, identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 czy

określenie sposobów monitoringu stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt oraz ich siedlisk, będących przedmiotami ochrony obszaru. Rozwiązania o charakterze prewencyjno-interwencyjnym to wskazania do zmian w istniejących dokumentach planistycznych, jeżeli są niezbędne dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których wyznaczono obszar Natura 2000 i określenie działań ochronnych dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony. Plany ochrony sporządza się na 20 lat. Zatwierdzane są w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska. Plany zadań ochronnych opracowywane są na krótszy okres (10 lat) i sporządzane nawet w warunkach niedostatecznej wiedzy o obszarze. Zatwierdzane są w drodze zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

■ Sieć Natura 2000 w województwie wielkopolskim

Obecnie sieć obszarów Natura 2000 w Polsce składa się z **823 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty** oraz **145 obszarów specjalnej ochrony ptaków**, które łącznie zajmują prawie 20% powierzchni lądowej kraju. Obszary ptasie wyznaczone zostały w drodze rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków. Natomiast aktualny wykaz wyznaczonych na terytorium Polski obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty znajduje się w decyzji wykonawczej Komisji z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie przyjęcia piątego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny oraz w decyzji wykonawczej z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie przyjęcia piątego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na alpejski region biogeograficzny.

W województwie wielkopolskim w skład sieci wchodzi: 19 obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz 58 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty. Obszary te zajmują łącznie 16,5% powierzchni województwa. Spośród obszarów „ptasich” 11 wykracza poza granice województwa wielkopolskiego, natomiast wśród obszarów „siedliskowych” jest takich obszarów 14. Wielkopolskie obszary Natura 2000 są zróżnicowane zarówno pod względem wielkości, jak i bogactwa chronionych siedlisk i gatunków. Największym obszarem jest obszar specjalnej ochrony ptaków Puszcza Notecka PLB300015, który w województwie wielkopolskim zajmuje terytorium o powierzchni 136 166,50 ha (całkowita powierzchnia tego obszaru, obejmująca także część położoną w województwie lubuskim, wynosi 178 255,80 ha). Największy obszar mający znaczenie dla Wspólnoty to także obszar zlokalizowany na terenie dwóch województw, tj. wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego – obszar Dolina Noteci PLH300004, o całkowitym areale wynoszącym 50 532,00 ha, w tym w województwie wielkopolskim 38 651,70 ha. Najmniejszym obszarem jest OZW Kopanki PLH300008, o powierzchni zaledwie 0,53 ha, wyznaczony dla ochrony jednego gatunku – nocka dużego *Myotis myotis*. Najmniejsza ostoja ptasia to Jezioro Zgierzynieckie PLB300009

o powierzchni 552,80 ha. W ramach sieci obszarów Natura 2000 w województwie wielkopolskim chronionych jest 75 gatunków ptaków, 33 typy siedlisk przyrodniczych, 34 gatunki zwierząt innych niż ptaki i 8 gatunków roślin. Najczęstszym przedmiotem ochrony jest związane m.in. z dolinami rzecznyimi siedlisko przyrodnicze 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), chronione aż w 43 ostojach. Spośród gatunków zwierząt najczęstszym przedmiotem ochrony jest, chroniony w 32 obszarach, niewielki płaz bezogonowy, kumak nizinny *Bombina bombina* oraz największy gryzoń w Polsce, bóbr europejski *Castor fiber*, który jest przedmiotem ochrony 28 obszarów. Z roślin najwięcej obszarów wyznaczono dla ochrony rosnącego na torfowiskach storczyka, lipiennika Loesela *Liparis loeselii* (11 obszarów). Najwięcej obszarów specjalnej ochrony ptaków (po 10) wyznaczono dla ochrony jednego z największych ptaków żyjących w Polsce, żurawia *Grus grus* oraz gęsi: gęgawy *Anser anser*, gęsi białoczelnej *A. albifrons* i gęsi zbożowej *A. fabalis*. Z kolei największym bogactwem przedmiotów ochrony charakteryzuje się obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Baryczy PLB020001, gdzie przedmiotem ochrony jest 19 gatunków ptaków z załącznika I dyrektywy ptasiej i 17 gatunków ptaków migrujących niewymienionych w załączniku I dyrektywy. Obszar ten leży na terenie dwóch województw: wielkopolskiego i dolnośląskiego. Obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty, który chroni najwięcej typów siedlisk przyrodniczych i gatunków, jest obszar Uroczyska Puszczy Drawskiej PLH320046 (19 typów siedlisk i 21 gatunków zwierząt i 3 gatunki roślin). Obszar położony jest na terenie trzech województw: wielkopolskiego, lubuskiego i zachodniopomorskiego.

Kropiatka (fot. T. Skorupka)

■ Parki krajobrazowe

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody na terenie Polski funkcjonuje 10 różnych form ochrony przyrody. Jedną z nich jest park krajobrazowy. W Polsce za prekursora idei parków krajobrazowych uważa się profesora Zygmunta Nováka z Politechniki Krakowskiej. W jego ujęciu park krajobrazowy to obszar o znamienitych walorach krajobrazowych, który powinien być przeznaczony do rozwijania różnych form wypoczynku. Koncepcja profesora Nováka, przedstawiona na początku lat 60. XX wieku doczekała się realizacji w roku 1976, kiedy utworzono pierwszy park krajobrazowy w Polsce – Suwalski. Nieco wcześniej, w 1967 roku powstał Nadgoplański Park Tysiąclecia – formalnie rezerwat. Podstawą jego powołania również była idea zachowania wartości kulturowych, historycznych i przyrodniczych – bliska koncepcji parku krajobrazowego.

■ Podstawy prawne

Dziewięć pierwszych polskich parków krajobrazowych utworzono bez formalnych podstaw prawnych na poziomie ustawy. Sytuacja uległa zmianie po wejściu w życie ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, dzięki której wojewódzkie rady narodowe zyskały kompetencje do wprowadzania zakazów lub nakazów koniecznych do zapewnienia ochrony terenów posiadających walory wypoczynkowe i krajobrazowe. W ustawie zabrakło jednak wyraźnego określenia parku krajobrazowego jako formy ochrony przyrody. Taka definicja pojawiła się dopiero 11 lat później w ramach ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody. Park krajobrazowy został tu scharakteryzowany jako obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe, a celem jego utworzenia jest zachowanie, popularyzacja

Dolina Warty w Rogalińskim Parku Krajobrazowym (fot. M. Kottowska)

i upowszechnianie tych wartości w warunkach racjonalnego gospodarowania. Warto zauważyć, że zgodnie z powyższą definicją park krajobrazowy można było tworzyć zarówno w oparciu o walory przyrodnicze, jak i antropogeniczne, natomiast całkowicie pominięto rolę wartościowego krajobrazu. Ta kluczowa przesłanka do objęcia danego terenu ochroną pod postacią parku krajobrazowego została wprowadzona dopiero na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

■ **Kryteria i tryb tworzenia parków krajobrazowych**

Obowiązująca ustawa o ochronie przyrody definiuje park krajobrazowy jako „obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju”. Do podstawowych funkcji tej formy ochrony przyrody zaliczyć należy funkcję ochronną (zachowanie wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych) oraz wychowawczą (popularyzacja powyższych wartości). W latach 1991–2009 kompetencje w zakresie tworzenia parków krajobrazowych znajdowały się w rękach wojewodów. Obecnie utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje na mocy uchwały sejmiku województwa, która określa nazwę parku, jego obszar, przebieg granicy oraz szczególne cele ochrony. Na obszarach graniczących z parkiem krajobrazowym może zostać wyznaczona otulina, czyli strefa ochronna, która służy zabezpieczeniu przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka. W uchwale określa się również zakazy obowiązujące dla danego parku krajobrazowego lub części jego powierzchni, wybrane z listy zakazów zawartej w ustawie o ochronie przyrody. Powyższa uchwała wymaga uzgodnienia z właściwymi miejscowo radami gmin oraz właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Ustawodawca dopuścił również możliwość likwidacji lub zmniejszenia obszaru parku krajobrazowego, jednak może to nastąpić wyłącznie w wyniku bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych na obszarach projektowanych do wyłączenia spod ochrony. Taka decyzja wymaga także uzgodnienia z właściwymi miejscowo radami gmin oraz właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

■ **Reżim prawny parków krajobrazowych**

W przeciwieństwie do parku narodowego czy rezerwatu przyrody działania na terenie parku krajobrazowego nie są całkowicie podporządkowane idei ochrony przyrody. Świadczy o tym choćby fakt, iż na terenie parków krajobrazowych grunty orne i leśne oraz inne nieruchomości pozostawia się w gospodarczym wykorzystaniu. Reżim prawny parku krajobrazowego opiera się na zakazach wybranych spośród 14 zakazów zawartych w ustawie o ochronie przyrody. Do organu tworzącego dany park należy decyzja, które z zakazów wprowadzić oraz czy objąć nimi całą powierzchnię parku czy też jego część. Jednocześnie niemożliwe jest wprowadzanie zakazów innych niż obecne w „katalogu” ustawowym. Warto podkreślić, że wprowadzone zakazy nie dotyczą realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których sporządzenie raportu o oddziaływaniu na środowisko nie jest obowiązkowe i przeprowadzona procedura oceny oddziaływania na środowisko wykazała brak nie-

korzystnego wpływu na przyrodę parku krajobrazowego. Pamiętać również należy, iż ustawa określa szereg przypadków (dotyczących m.in. działań związanych z bezpieczeństwem państwa, działań służb ratowniczych czy funkcjonowania Służby Parku Krajobrazowego), dla których zakazy nie obowiązują.

■ Zarządzanie parkiem krajobrazowym

W zakresie zarządzania parkami krajobrazowymi ustawa o ochronie przyrody dopuszcza zarówno funkcjonowanie modelu „jeden park – jeden dyrektor”, jak i tworzenie zespołów parków (w województwie wielkopolskim od 1999 roku funkcjonuje Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, w skład którego wchodzi obecnie 13 parków krajobrazowych). Zadaniem dyrektora jest ochrona przyrody, walorów krajobrazowych oraz wartości historycznych i kulturowych, organizacja działalności edukacyjnej, turystycznej oraz rekreacyjnej, współdziałanie w zakresie ochrony przyrody z jednostkami organizacyjnymi oraz osobami prawnymi i fizycznymi, a także składanie wniosków do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczących zagospodarowania przestrzennego obszarów wchodzących w skład parku krajobrazowego. Dyrektorowi podlega Służba Parku Krajobrazowego, realizująca między innymi zadania z zakresu ochrony przyrody, walorów krajobrazowych, wartości historycznych i kulturowych oraz działalności edukacyjnej. Przy dyrektorze parku krajobrazowego lub zespołu parków działa rada parku krajobrazowego (zespołu parków), stanowiąca organ o charakterze opiniodawczo-doradczym.

Zarządzanie obszarem parku krajobrazowego realizuje się na podstawie planu ochrony, uwzględniającego: cele ochrony przyrody oraz przyrodnicze, społeczne i gospodarcze uwarunkowania ich realizacji, identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków, wskazanie obszarów realizacji działań ochronnych, określenie zakresu prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu, wskazanie obszarów udostępnianych dla celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, amatorskiego połowu ryb i dla innych form gospodarowania oraz określenie sposobów korzystania z tych obszarów, a także ustalenia do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz planów zagospodarowania przestrzennego województw dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych. Plan ochrony ustanawia się na okres 20 lat na mocy uchwały sejmiku województwa, po uzgodnieniu z właściwym miejscowo regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.

■ Parki krajobrazowe w województwie wielkopolskim

Województwo wielkopolskie stanowi drugie co do wielkości województwo w kraju. Na łączną powierzchnię województwa wynoszącą niemal 30 000 km² przypada tu 13 parków krajobrazowych. Na terenie obecnego województwa wielkopolskiego pierwsze dwa parki krajobrazowe (Pszczewski i Lednicki) powstały w latach 80. XX wieku na mocy uchwał Wojewódzkich Rad Narodowych (odpowiednio) w Gorzowie i Po-

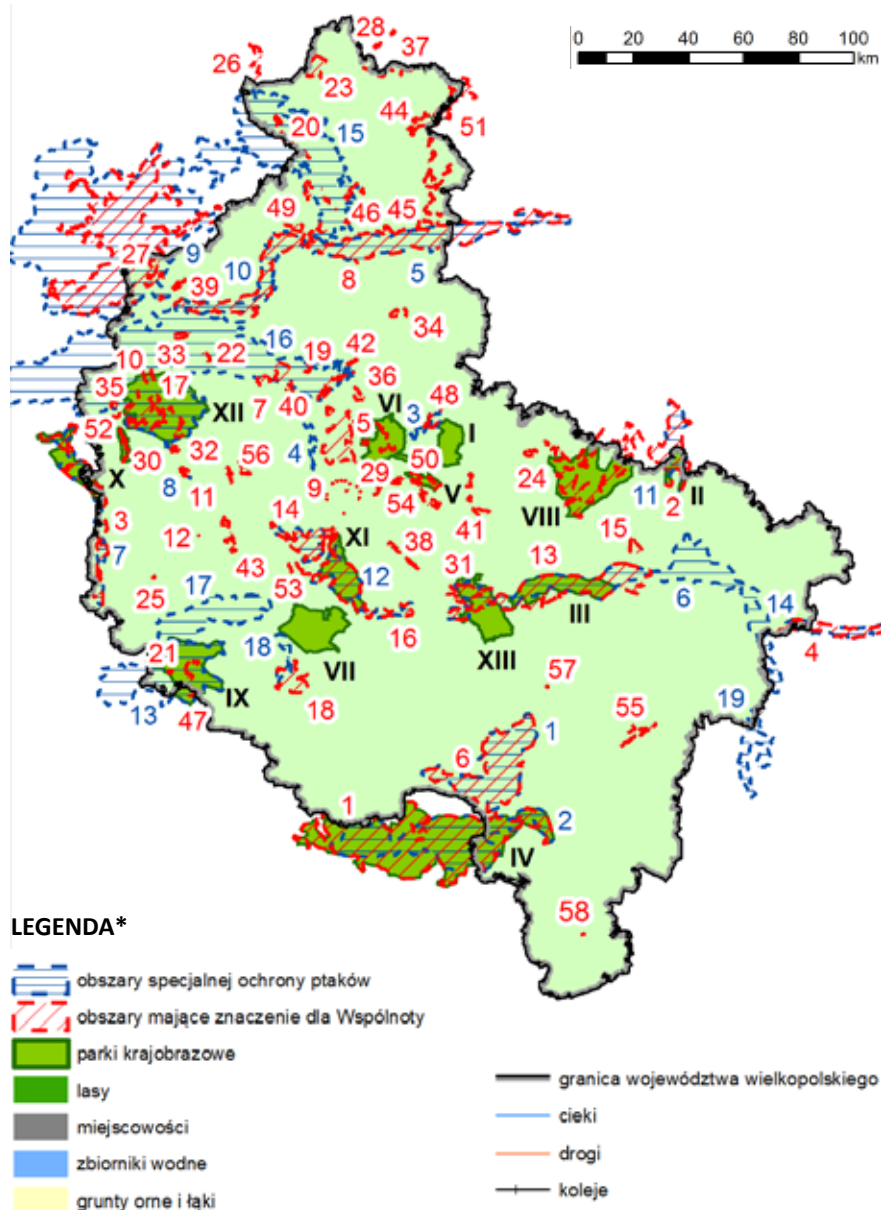
znaniu. Później kompetencje w zakresie tworzenia parków krajobrazowych przejęli wojewodowie. Lata 1991–1998 to okres szybkiego rozwoju sieci parków krajobrazowych Wielkopolski, których liczba wzrosła do 12. Po reformie administracyjnej, w ramach której powstało jedno województwo wielkopolskie, utworzono już tylko jeden park – Nadgoplański Park Tysiąclecia, który powstał w miejsce rezerwatu o tej samej nazwie zajmującego południową część Nadgopla w gminie Skulsk. Wśród 13 obecnie istniejących parków krajobrazowych 3 są parkami o charakterze transgranicznym, a więc położone są na terenie dwóch województw. Są to: Przemęcki Park Krajobrazowy (województwa: lubuskie i wielkopolskie), Pszczewski Park Krajobrazowy (województwa: lubuskie i wielkopolskie) oraz Park Krajobrazowy Dolina Baryczy (województwa: dolnośląskie i wielkopolskie), który jest jednocześnie największym parkiem krajobrazowym w Polsce (powierzchnia 84 040,00 ha). Na drugim biegunie znalazł się Park Krajobrazowy Promno o powierzchni 2 077,00 ha, stanowiący drugi najmniejszy park w Polsce (po Parku Krajobrazowym Stawki w województwie śląskim). Rozmieszczenie parków krajobrazowych w obrębie województwa wielkopolskiego cechuje się pewną dysproporcją. Większość parków znajduje się w środkowej części województwa, dobrze reprezentowane są również siedliska doliny Warty. Zauważalny jest natomiast brak parków krajobrazowych we wschodniej i północnej części województwa. W pierwszym przypadku jest to związane z występowaniem stosunkowo niewielkiej liczby walorów przyrodniczych. Nieco inna jest sytuacja w obrębie dawnego województwa piłskiego, gdzie wyróżnić można wiele terenów o wysokich walorach przyrodniczych, wśród których na uwagę zasługują między innymi dolina Noteci i dolina Gwdy.

Z uwagi na wysokie walory przyrodnicze występujące w parkach krajobrazowych regionu ich powierzchnia często pokrywa się z innymi formami ochrony przyrody. Obecnie na terenie parków krajobrazowych województwa występują 23 rezerwaty, 8 obszarów chronionego krajobrazu oraz obszary Natura 2000: 8 obszarów specjalnej ochrony ptaków i 16 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (projektowanych specjalnych obszarów ochrony siedlisk).

Sierakowski Park Krajobrazowy (fot. A. Golis)

■ Rozmieszczenie obszarów Natura 2000 i parków krajobrazowych

*Dotyczy również map w dalszych rozdziałach książki.

■ Parki krajobrazowe:

- I. Lednicki Park Krajobrazowy
- II. Nadgoplański Park Tysiąclecia
- III. Nadwarciański Park Krajobrazowy
- IV. Park Krajobrazowy Dolina Baryczy
- V. Park Krajobrazowy Promno
- VI. Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka
- VII. Park Krajobrazowy im. gen. D. Chłapowskiego
- VIII. Powidzki Park Krajobrazowy
- IX. Przemęcki Park Krajobrazowy
- X. Pszczewski Park Krajobrazowy
- XI. Rogaliński Park Krajobrazowy
- XII. Sierakowski Park Krajobrazowy
- XIII. Żerkowsko – Czeszewski Park Krajobrazowy

■ Obszary specjalnej ochrony ptaków:

1. Dąbrowy Krotoszyńskie
2. Dolina Baryczy
3. Dolina Małej Wełny pod Kiszkowem
4. Dolina Samicy
5. Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego
6. Dolina Środkowej Warty
7. Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry
8. Jezioro Zgierzynieckie
9. Lasy Puszczy nad Drawą
10. Nadnoteckie Łęgi
11. Ostoja Nadgoplańska
12. Ostoja Rogalińska
13. Pojezierze Sławskie
14. Pradolina Warszawsko-Berlińska
15. Puszcza nad Gwdą
16. Puszcza Notecka
17. Wielki Łęg Obrzański
18. Zbiornik Wonieść
19. Zbiornik Jeziorsko

■ Obszary mające znaczenie dla Wspólnoty:

1. Ostoja nad Baryczą
2. Jezioro Gopło
3. Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry
4. Pradolina Bzury-Neru
5. Biedrusko
6. Dąbrowy Krotoszyńskie
7. Dąbrowy Obrzyckie
8. Dolina Noteci
9. Fortyfikacje w Poznaniu
10. Jezioro Kubek
11. Ostoja Zgierzyniecka

12. Kopanki
13. Ostoja Nadwarciańska
14. Ostoja Wielkopolska
15. Puszcza Bieniszewska
16. Rogalińska Dolina Warty
17. Sieraków
18. Zachodnie Pojezierze Krzywińskie
19. Bagno Chlebowo
20. Dolina Rurzycy
21. Jezioro Brenno
22. Torfowisko Rzezińskie
23. Poligon w Okonku
24. Pojezierze Gnieźnińskie
25. Barłóżnia Wolsztyńska
26. Dolina Piławy
27. Uroczyska Puszczy Drawskiej
28. Dolina Szczyry
29. Uroczyska Puszczy Zielonki
30. Dolina Kamionki
31. Lasy Żerkowsko-Czeszewskie
32. Zamorze Pniewskie
33. Dolina Miały
34. Jezioro Kaliszańskie
35. Jezioro Mnich
36. Buczyna w Długiej Goślinie
37. Dolina Debrzynki
38. Dolina Średzkiej Strugi
39. Dolina Bukówki
40. Kiszewo
41. Grądy w Czerniejewie
42. Dolina Wełny
43. Dolina Mogielnicy
44. Uroczyska Kujańskie
45. Dębowa Góra
46. Struga Białosiłwka
47. Ostoja Przemęcka
48. Stawy Kiszzkowskie
49. Ostoja Piłska
50. Ostoja koło Promna
51. Dolina Łobzönki
52. Ostoja Międzychodzko-Sierakowska
53. Będlewo – Bieczyny
54. Dolina Cybiny
55. Dolina Swędrni
56. Grądy Bytyńskie
57. Glinianki w Lenartowicach
58. Baranów

**Parki krajobrazowe
i obszary Natura 2000
pokrywające się terytorialnie**

- **Nadgoplański Park Tysiąclecia**
- **Obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Nadgoplańska PLB040004**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Gopło PLH040007**

Mezoregiony: Pojezierze Gnieźnieńskie, Pojezierze Kujawskie, Równina Inowrocławska.

■ **Nadgoplański Park Tysiąclecia**

Data utworzenia: 2009 r.

Powierzchnia: 3 074,59 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat koniński, gmina Skulsk.

■ **Obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Nadgoplańska**

Data wyznaczenia: 2004 r.

Powierzchnia: 9 815,80 ha, w województwie wielkopolskim 3 191,70 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat koniński, gmina Skulsk; województwo kujawsko-pomorskie, powiat inowrocławski, gmina Kruszwica; powiat mogileński, gmina Jeziora Wielkie; powiat radziejowski, gmina Piotrków Kujawski.

■ **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Gopło**

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 13 459,40 ha, w województwie wielkopolskim 3 192,26 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat koniński, gmina Skulsk; województwo kujawsko-pomorskie, powiat inowrocławski, gmina Kruszwica; powiat mogileński, gmina Jeziora Wielkie; powiat radziejowski, gmina Piotrków Kujawski.

Przedmioty ochrony

Obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Nadgoplańska

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: bąk *Botaurus stellaris*, bączek *Ixobrychus minutus*, żuraw *Grus grus*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, podróżniczek *Luscinia svecica*, perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczarna *Anser albifrons*, gęgawa *Anser anser*, krakwa *Anas strepera*, płaskonos *Anas clypeata*, czernica *Aythya fuligula*, wodnik *Rallus aquaticus*, łyska *Fulica atra*, krwawodziób *Tringa totanus*, brzęczka *Locustella luscinioides*, trzciniak *Acrocephalus arundinaceus*, wąsatka *Panurus biarmicus*, kormoran *Phalacrocorax carbo sinensis*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Gopło

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 1340 Śródlądowe słone łąki, pastwiska i szuwały (*Glauco-Puccinietalia* część – zbiorowiska śródlądowe), 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 6120 Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea* i ciepłolubne murawy z *Asplenio septentrionalis-Festucion pallentis*), 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6440 łąki selernicowe (*Cnidion dubii*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzoźowo-sosnowe bagienne lasy borealne), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*), 9110 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petraeae*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, koza *Cobitis taenia*, starodub łąkowy *Angelica palustris*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*.

Opisywany obszar w większości położony jest w województwie kujawsko-pomorskim, natomiast południowy fragment zlokalizowany jest w północno-wschodniej części województwa wielkopolskiego. Jest to teren o krajobrazie młodoglacjalnym, rozciągający się w makroregionie Pojezierze Wielkopolskie. Obszar obejmuje od zachodu mezoregion Pojezierze Gnieźnieńskie, graniczący na północnym wschodzie z mezoregionem Równina Inowrocławska oraz na południowym wschodzie z mezoregionem Pojezierze Kujawskie. Opisywany teren obejmuje jezioro Gopło oraz system jezior skulskich: Skulska Wieś, Skulskie i Czartowo wraz z ich otoczeniem. Wymienione zbiorniki leżą na południowy zachód od Gopła w niewielkiej rynnie jeziornej.

Powierzchnia Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia pokrywa się z OZW Jezioro Gopło oraz z OSO Ostoja Nadgoplańska. Wspomniane obszary Natura 2000 obejmują także tereny północnej części Gopła, objęte ochroną jako odrębny Nadgoplański Park Tysiąclecia w województwie kujawsko-pomorskim. Dodatkowo OZW Jezioro Gopło obejmuje również lasy w rejonie Jezior Wielkich. Gopło położone jest w zlewni przepływającej przez nie rzeki Noteci. Jest to zbiornik pochodzenia polodowcowego. Na jeziorze znajduje się 11 wysp, półwyspy oraz liczne zatoki. W północnej części Nadgopla dominują grunty orne oraz łąki, a lasy zajmują niewielką powierzchnię. W części południowej rzeźba terenu jest bardziej urozmaicona, znajduje się tutaj więcej lasów z dużym udziałem borów sosnowych na wydmych obszarach w rejonie Jezior Wielkich i Mniszek. Na opisywanym terenie obszary podmokłe występują często i są związane ze strefą przybrzeżną Gopła lub innych jezior. Wzdłuż bogato rozwiniętej linii brzegowej zbiorników wodnych oraz wokół wysp rozwinął się pas rozległych szuwarów. Mokradła występują tutaj w licznych rynnach – podłużnych, a także śródpolnych obniżeniach terenu. Część z nich ma charakter torfowisk niskich.

Panorama jeziora Gopło (fot. M. Piątkowska)

OZW Jezioro Gopło zdominowany jest przez tereny rolnicze. Lasy nie zajmują dużej powierzchni i tworzą wąskie pasy wzdłuż Gopła. Większy zwarty kompleks leśny usytuowany jest w rejonie Jezior Wielkich oraz Lubstówka i Łuszczewa. Nad jeziorem Lubstówek występuje łąg jarzmiankowy z drzewostanem jesionowym. Na południowy wschód od Lubstówka występuje niewielka powierzchnia świetlistej dąbrowy. Wokół Gopła łatwo spotkać malownicze zadrzewienia śródpole. Nad Gopłem występują łąki trzęślicowe odznaczające się bogactwem gatunkowym i dużą wartością przyrodniczą. Na pastwiskach i łąkach spotyka się zespoły halofilne i inne zbiorowiska z halofitami – roślinami słonolubnymi. Odnotowano tu chronionego mlecznika nadmorskiego. W obrębie łąk stwierdzono stanowiska staroduba łąkowego, storczyków: krwistego i szerokolistnego oraz goździka piaskowego i pysznego. Świat fauny licznie reprezentowany jest przez gatunki ptaków wodnych. Opisywane tereny w okresach wędrówkowych są miejscem koncentracji żurawi, czernicy oraz gęsi: zbożowej, białoczelnej i gęgawy. Stwierdzono tu łągi bataliona, podróżniczka, sowy błotnej, płaskonosy i krakwy. Spotyka się stanowiska płazów: trzaski grzebieniastej, kumaka nizinnego oraz grzebiuszki ziemnej. Fauna ssaków jest słabo poznana. W obszarze występuje wydra, łasica i bóbr.

Gęgawy z młodymi (fot. T. Skorupka)

Przyrodzie opisywanego terenu zagraża intensywny rozwój turystyki i budowa domków letniskowych, zwłaszcza przy południowym brzegu Gopła. Negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze ma nadmierne nawożenie pól oraz zaprzestanie wypasu pastwisk i wykaszania łąk. Wciąż obserwuje się tu wypalanie łąk i trzcinowisk oraz wycinanie szuwarów. Jeziora Nadgopla zagrożone są eutrofizacją. Poważnym problemem jest również obniżenie się poziomu wód, a przez to osuszanie terenu.

Walory kulturowe:

- Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skulsku oraz Kalwaria Skulska,
- Lokalna Izba Pamięci im. Stefana Wajchta w Skulsku,
- gotycki kościół w Warzymowie,
- pałacyk i park w Lisewie oraz dwór w Galiszewie,
- spichlerz w Łuszczewie,

Turystyka:

- ścieżki dydaktyczne: „Mare Polonorum” i „Jezioro Gopło – Mietlica – Przewóz”,
- szlaki piesze,
- Bursztynowy Szlak Rowerowy,
- szlak wodny jeziora Gopło oraz kanału Warta – Gopło (fragment Wielkiej Pętli Wielkopolski).

- **Nadwarciański Park Krajobrazowy**
- **Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Warty PLB300002**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Nadwarciańska PLH300009**

Mezoregiony: Wysoczyzna Kłódawska, Pojezierze Kujawskie, Wysoczyzna Turecka, Kotlina Kolska, Dolina Konińska, Równina Rychwalska, Kotlina Śremska, Równina Wrzesińska.

■ **Nadwarciański Park Krajobrazowy**

Data utworzenia: 1995 r.

Powierzchnia: 13 428,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat koniński, gmina Rzgów; powiat słupecki, gminy: Łądek i Zagorów; powiat wrzesiński, gmina Pyzdry.

■ **Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Warty***

Data wyznaczenia: 2004 r.

Powierzchnia: 57 104,40, w województwie wielkopolskim 52 832,80 ha.

* Dane statystyczne i administracyjne odnoszą się do całego OSO, natomiast tekst opisuje tylko jego wschodnią i centralną część. Zachodni fragment OSO Dolina Środkowej Warty został opisany wspólnie z OZW Lasy Żerkowsko-Czeszewskie oraz Żerkowsko-Czeszewskim Parkiem Krajobrazowym.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie: powiat jarociński, gmina Żerków; powiat kolski, gminy: Dąbie, miasto Koło, Koło, Kościelec i Osiek Mały; powiat koniński, gminy: Golina, Kramsk, Krzmów, Rzgów, Sompolno i Stare Miasto; miasto Konin; powiat słupecki, gminy: Łądek i Zagórów; powiat średzki, gminy: Krzykosy, Nowe Miasto nad Wartą i Środa Wielkopolska; powiat turecki, gminy: Brudzew, Dobra i Przykona; powiat wrzesiński, gminy: Kołaczkowo, Miłosław i Pyzdry; województwo łódzkie, powiat poddębicki, gminy: Poddębice i Uniejów.

■ **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Nadwarciańska**

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 26 653,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat jarociński, gmina Żerków; miasto Konin; powiat koniński, gminy: Golina, Rzgów i Stare Miasto; powiat słupecki, gminy: Łądek i Zagórów; powiat wrzesiński, gminy: Kołaczkowo, Miłosław i Pyzdry.

Przedmioty ochrony

Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Warty

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: bąk *Botaurus stellaris*, bączek *Ixobrychus minutus*, bocian biały *Ciconia ciconia*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*, kropiatka *Porzana porzana*, derkacz *Crex crex*, żuraw *Grus grus*, rybitwa białoczelna *Sternula albifrons*, rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, zimorodek *Alcedo atthis*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, podróżniczek *Luscinia svecica*, czapla siwa *Ardea cinerea*, gęgawa *Anser anser*, krakwa *Anas strepera*, cyraneczka *Anas crecca*, cyranka *Anas querquedula*, płaskonos *Anas clypeata*, sieweczka obroźna *Charadrius hiaticula*, kszyc *Gallinago gallinago*, rycyk *Limosa limosa*, kulik wielki *Numenius arquata*, krwawodziób *Tringa totanus*, dudek *Upupa epops*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Nadwarciańska

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 1340 Śródładowe słone łąki, pastwiska i szuwary (*Glauco-Puccinietalia* część – zbiorowiska śródładowe), 2330 Wydmy śródładowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3270 Zalewane muliste brzegi rzek z roślinnością *Chenopodion* p.p. i *Bidention* p.p., 4030 Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion*, *Pohlio-Callunion*, *Calluno-Arctostaphyilion*), 6120 Ciepłolubne, śródładowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6230 Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie), 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostyilion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6440 Łąki selernicowe (*Cnidion dubii*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum*

buxbaumii, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródlikowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: nocek duży *Myotis myotis*, bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, różanka *Rhodeus sericeus amarus*, piskorz *Misgurnus fossilis*, koza *Cobitis taenia*, trzepla zielona *Ophio-gomphus cecilia*, starodub łąkowy *Angelica palustris*.

Opisywany obszar położony jest we wschodniej części województwa wielkopolskiego, a jego niewielki fragment w województwie łódzkim. Zasadniczą część OSO Dolina Środkowej Warty obejmuje dolinę Warty w obrębie Kotliny Kolskiej i równoleżnikowo rozciągniętą Dolinę Konińską, a także fragment Kotliny Śremskiej wraz z kompleksem lasów w rejonie Miłośławia (opisany wspólnie z OZW Lasy Żerkowsko-Czeszewskie oraz Żerkowsko-Czeszewskim Parkiem Krajobrazowym). W granicach OZW Ostoja Nadwarciańska znalazła się większość Doliny Konińskiej. W obrębie tego mezoregionu położony jest również Nadwarciański Park Krajobrazowy, rozciągający się od autostrady A2 po ujście Proсны.

Fragment doliny Warty o przebiegu południkowym na odcinku od Uniejo-wa do Koła ma od 0,5 do 3 km szerokości. Nieco dalej na północ, na odcinku

Panorama Doliny Środkowej Warty (fot. M. Chwistek)

Bocian biały (fot. M. Chwistek)

o przebiegu równoleżnikowym, stanowiącym większą część opisywanego obszaru, Warta wykorzystuje fragment Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, która powstała na przedpolu lądolodu w czasie zlodowacenia bałtyckiego. Szerokość doliny wynosi tu od 1,5 do nawet 5 km. Krawędzie są wyraźnie widoczne (szczególnie od strony północnej), tworząc naturalne punkty widokowe. Na znacznej długości po obu stronach rzeki ciągną się wały przeciwpowodziowe, których brak jedynie w zachodniej części opisywanego obszaru. Krajobraz płaskiego dna doliny kształtowany jest przez naturalną rytmikę wód rzecznych, z regularnymi wezbrzeniami, tworzącymi okresowe rozlewiska. Obecnie naturalny rytm wezbrań i niżówek został zakłócony przez działalność zbiornika Jeziorsko oraz odcięcie znacznych terenów przez wały przeciwpowodziowe. Głównym elementem krajobrazu pradoliny jest meandrująca Warta oraz liczne starorzecza i smugi. Niegdyś dolinę porastały lasy łęgowe. Dziś powierzchnia jej płaskiego dna zajęta jest przez mozaikę podmokłych łąk, szuwarów, pastwisk, gruntów ornych i zadrzewień. Wyróżniają się pagórki wydmore, często sztucznie zalesione. Coraz większą powierzchnię zajmują pola uprawne. Zabudowa jest nieliczna i rozproszona, a większe miejscowości zlokalizowane są wzdłuż krawędzi doliny.

Na omawianym obszarze występuje szeroki przekrój cennych siedlisk przyrodniczych (od bagiennych i torfowiskowych po wydmore). Zachowały się płyty lasów łęgowych różnych typów. W miejscach zabagnionych wykształciły się olsy porzeczkowe. Powierzchnię licznych starorzeczy pokrywają zbiorowiska roślin wodnych. Znaczne przestrzenie zajmują podmokłe łąki, w tym

bogate florystycznie łąki trzęślicowe (ze stanowiskami staroduba łąkowego) oraz śródlądowe słone łąki, na których występują ginące halofity oraz rzadki storczyk błotny. Miejsca suche, wydmowe porastają bory sosnowe oraz zbiorowiska muraw napiaskowych. Flora naczyniowa reprezentowana jest przez ponad 1000 gatunków, spośród których około 10% to gatunki rzadkie i ginące. Obecność wielu siedlisk podmokłych sprzyja występowaniu płazów (w tym traszki grzebieniastej i kumaka nizinnego). Z tymi siedliskami związane jest także bytowanie bobra i wydry.

Dolina Warty stanowi ważną ostoję ptaków wodno-błotnych. Gniazduje tutaj ponad 10% krajowej populacji rybitwy białowąsej oraz ponad 2% krajowej populacji rybitw: białoczelnej i czarnej. Spośród ptaków siewkowych obszar zasiedlają m.in. batalion, brodziec piskliwy, czajka, krwawodziób, kszyc, kulik wielki, rycyk i sieweczka obroźna. Obszar stanowi także ważną ostoję dla kaczek. Ponadto gniazdują tu błotniaki: łąkowy i stawowy. Dogodne warunki siedliskowe przyczyniły się do powstania licznej populacji bociana białego. W okresie przelotów dolina Warty staje się miejscem odpoczynku dla migrujących ptaków, w tym blaszkodziobych (m. in. różnych gatunków gęsi), ptaków siewkowych (np. batalionów) i żurawi.

Do głównych zagrożeń dla walorów przyrodniczych opisywanego terenu należy modyfikacja reżimu hydrologicznego w dolinie Warty poprzez niewłaściwą gospodarkę wodną na zbiorniku Jezioro oraz nieprawidłowe melioracje na obszarze tzw. zawała, a także zmiana sposobu użytkowania gruntów (ograniczenie ekstensywnej gospodarki łąkowo-pasterskiej). Wśród innych zagrożeń wymienia się między innymi drapieżnictwo lisa, norki amerykańskiej czy ptaków krukowatych, zanieczyszczenie wód oraz funkcjonowanie „dzikich” wysypisk śmieci.

Walory kulturowe:

- ruiny zamku Kazimierza Wielkiego w Kole,
- opactwo pocysterskie w Łądzie (pomnik historii),
- pałac biskupów poznańskich w Ciężeniu,
- Muzeum Regionalne w Pyzdrach.

Turystyka:

- Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Łądzie,
- ścieżka przyrodnicza „Pyzdry – Białoobrzeg” (długość: 8 km),
- ścieżka dydaktyczna „Krzynica” (długość: 6 km),
- szlaki piesze,
- Nadwarciańska Droga Świętego Jakuba,
- Nadwarciański Szlak Rowerowy,
- szlak wodny na Warcie (fragment Wielkiej Pętli Wielkopolski).

■ Park Krajobrazowy Dolina Baryczy

■ Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Baryczy PLB020001

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja nad Baryczą PLH020041

Mezoregiony: Kotlina Żmigrodzka, Kotlina Milicka, Wysoczyzna Kaliska, Wzgórza Twardowskie.

■ Park Krajobrazowy Dolina Baryczy

Data utworzenia: 1996 r.

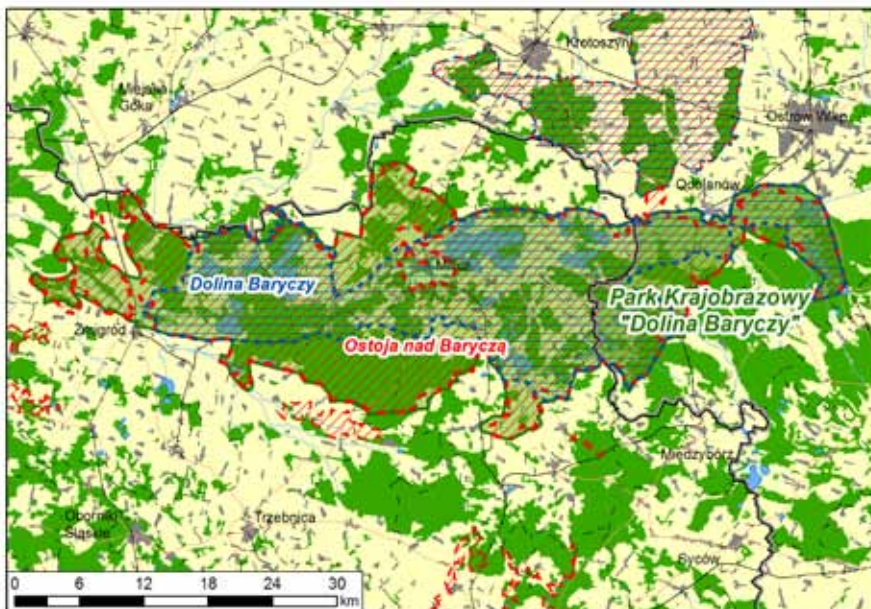
Powierzchnia: 87 040,00 ha, w województwie wielkopolskim 17 000,00 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat ostrowski, gminy: Odolanów, Przygodzice i Sośnie; województwo dolnośląskie, powiat milicki, gminy: Cieszków, Krośnice i Milicz; powiat oleśnicki, gmina Twardogóra; powiat trzebnicki, gminy: Trzebnica i Żmigród.

■ Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Baryczy

Data wyznaczenia: 2004 r.

Powierzchnia: 55 516,80 ha, w województwie wielkopolskim 13 243,00 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat ostrowski, gminy: Odolanów, Przygodzice i Sośnie; powiat rawicki, gmina Pakosław; województwo dolnośląskie, powiat milicki, gminy: Cieszków, Krośnice i Milicz; powiat oleśnicki, gmina Twardogóra; powiat trzebnicki, gminy: Trzebnica i Żmigród.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja nad Baryczą

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 82 026,40 ha, w województwie wielkopolskim 15 788,20 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat ostrowski, gminy: Odolanów, Przygodzice i Sośnie; województwo dolnośląskie, powiat milicki, gminy: Cieszków, Krośnice i Milicz; powiat oleśnicki, gmina Twardogóra; powiat trzebnicki, gminy: Trzebnica, Żmigród i Prusice; powiat górowski, gmina Wąsosz.

Przedmioty ochrony

Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Baryczą

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: bąk *Botaurus stellaris*, bączek *Ixobrychus minutus*, czapla biała *Egretta alba*, bocian czarny *Ciconia nigra*, bocian biały *Ciconia ciconia*, łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*, podgorzałka *Aythya nyroca*, kania czarna *Milvus migrans*, kania ruda *Milvus milvus*, bielik *Haliaeetus albicilla*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, kropiatka *Porzana porzana*, zielonka *Porzana parva*, derkacz *Crex crex*, żuraw *Grus grus*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, zimorodek *Alcedo atthis*, perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*, perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena*, czapla siwa *Ardea cinerea*, łabędź niemy *Cygnus olor*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczelna *Anser albifrons*, gęgawa *Anser anser*, krakwa *Anas strepera*, krzyżówka *Anas platyrhynchos*, cyranka *Anas querquedula*, głowienka *Aythya ferina*, czernica *Aythya fuligula*, nurogęś *Mergus merganser*, wodnik *Rallus aquaticus*, łyska *Fulica atra*, rycyk *Limosa limosa*, śmieszka *Larus ridibundus*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja nad Baryczą

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3130 Brzegi lub osuszane dna zbiorników wodnych ze zbiorowiskami z *Littorelletea*, *Isoëto-Nanojuncetea*, 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników *Ranunculion fluitantis*, 6120 Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostyilion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*,

Tilio-Carpinetum), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: mopek *Barbastella barbastellus*, nocek duży *Myotis myotis*, bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, kielb białopłetwy *Gobio albipinnatus*, różanka *Rhodeus sericeus amarus*, piskorz *Misgurnus fossilis*, koza złotawa *Sabanejewia aurata*, koza *Cobitis taenia*, czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, jelonek rogacz *Lucanus cervus*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*, kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo*.

Opisywany obszar leży na pograniczu województw wielkopolskiego i dolnośląskiego. Dolina Baryczy w przeważającej części znajduje się na terenie dwóch mezoregionów: Kotliny Żmigrodzkiej i Kotliny Milickiej przeciętych pasmem Wzgórz Twardogórskich. Od północy wchodzi na teren Wysoczyzny Kaliskiej, natomiast od południa otaczają ją Wzgórz Trzebnickie i Ostrzeszowskie. Największą pod względem powierzchni formą ochrony przyrody jest Park Krajobrazowy Dolina Baryczy rozciągający się od okolic Żmigrodu aż do Ostrowa Wielkopolskiego (w linii prostej około 70 km). Nieznacznie mniejszy jest OZW Ostoja nad Baryczą, którego granice niemalże w całości pokrywają się z granicami parku. W obrębie tych obszarów usytuowano OSO Dolina Baryczy, skoncentrowany wokół obszarów wodno-błotnych związanych z rzeką i stawami rybnymi. Rzeka Barycz ma 133 km długości. Swój początek bierze na łąkach w rejonie Ostrowa Wielkopolskiego, natomiast uchodzi do Odry w okolicach Wyszanowa. Jej równoleżnikowa dolina od wieków stanowi naturalną granicę między Wielkopolską i Śląskiem. Dzięki leniwemu przepływowi wód i płaskiemu ukształtowaniu dna doliny, rzeka rozlewa się tworząc rozległe mokradła i łąki. Te cechy pozwoliły na zakładanie stawów hodowlanych. Obecnie stawy stanowią jeden z największych walorów opisywanego terenu. Wpisane zostały na listę obszarów wodno-błotnych o szczególnym znaczeniu. Zostały także objęte prowadzonym przez ONZ programem Living Lakes (żyjące jeziora), w ramach którego stworzona została

Stawy w dolinie Baryczy (fot. M. Klawinski)

sięć unikatowych śródlądowych zbiorników wodnych. Poza stawami rybnymi, w regionie Doliny Baryczy występuje duża różnorodność środowisk. Składają się na nią m.in. rozległe kompleksy leśne, podmokłe kompleksy leśno-łąkowe oraz pagórkowate obrzeża doliny. Największymi miejscowościami tego regionu są leżące w województwie dolnośląskim Żmigród i Milicz oraz Odolnow, Antonin i Sośnie w województwie wielkopolskim

Bąk (fot. T. Skorupka)

Dolina Baryczy stanowi skupisko siedlisk o szczególnym znaczeniu dla ptaków wodno-błotnych. Ornitolodzy stwierdzili 297 gatunków ptaków, z czego 172 to gatunki lęgowe. Wiele gatunków występuje tu w nienotowanych nigdzie indziej zagęszczeniach. Ze względu na dużą liczebność zwracają uwagę takie gatunki, jak gęsi: zbożowa, gęgawa i białoczelna, kilka gatunków czapli czy występujące bardzo licznie łąbiedzie krzykliwe. Podczas jesiennych odłowów ryb, nad stawy zlatują liczne grupy bielików. Wówczas obserwować można w jednym miejscu nawet kilkadziesiąt żerujących osobników. Bogata i różnorodna roślinność wodna i szuwarowa, liczne groble i wyspy sprzyjają także koncentracji ptaków takich, jak: perkozy dwuczuby i rdzawoszyi, głowienka, zauszniak, krakwa, rybitwy czarna i rzeczna. Oprócz stawów charakterystycznym elementem przyrodniczym opisywanego terenu są okazałe dęby. W Antoninie występuje skupisko ponad 220 drzew o obwodach od 3 do 6 metrów. Pomiedzy miejscowościami Moja Wola i Szklarka Śląska znajduje się aleja (1,5 km) zwana „Czarną drogą”, na której odnotowano 130 dębów w wieku około 150 lat. Aleje dają schronienie wielu gatunkom zwierząt, w tym szczególnie cennym bezkręgowcom takim, jak kozioróg dębosz, czy pachnica dębowa. Oprócz zbiorowisk dębów na terenie doliny Baryczy chronione są także podmokłe łągi i olsy (rezerwaty „Wydymacz” i „Olsy Niezgodzkie”), a także grądy i buczyny (rezerwaty „Radziądz” i „Wzgórze Joanny”).

Największym zagrożeniem dla tego obszaru jest zarówno intensyfikacja, jak i zaprzestanie gospodarki stawowej. Również zaprzestanie wykorzystywania łąk, czy zbyt intensywne ich użytkowanie może odbić się niekorzystnie na przyrodzie. Poza tym ważna jest dbałość o zasoby wodne w dolinie Baryczy.

Walory kulturowe:

- pałac myśliwski Radziwiłłów w Antoninie,
- pałac myśliwski w Mojej Woli.

Turystyka:

- ścieżka przyrodnicza w rezerwacie „Wydymacz” (długość: 4 km),
- ścieżka przyrodnicza „Moja Wola” (długość: 5 km),
- system szlaków pieszych, rowerowych oraz konnych,
- Transwielkopolska Trasa Rowerowa – odcinek południowy,
- szlak kajakowy rzeką Baryczą.

Park Krajobrazowy Promno

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja koło Promna PLH300030

Mezoregion: Równina Wrzesińska.

■ Park Krajobrazowy Promno

Data powstania: 1993 r.

Powierzchnia: 2 077,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Pobiedziska i Kostrzyn.

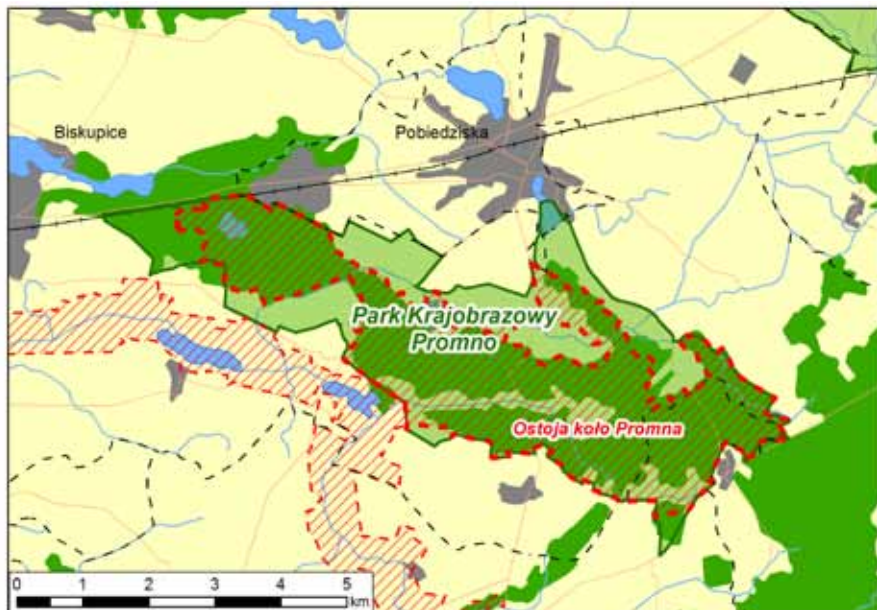
■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja koło Promna

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 1 399,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Pobiedziska i Kostrzyn.

Opisywany obszar leży w centralnej Wielkopolsce, w odległości około 30 km od Poznania, w obrębie mezoregionu Równina Wrzesińska. OZW Ostoja koło Promna położony jest w całości w granicach Parku Krajobrazowego Promno, obejmując ochroną najcenniejsze tereny leśne wraz z trzema rezerwatami. Ukształtowanie terenu ma charakter młodoglacjalny i obejmuje liczne, zróżnicowane formy: głównie pagórki moreny

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, zatoczek łamliwy *Anisus vorticulus*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*.

czołowej i dennej, ale także rynny polodowcowe, wały ozowe oraz równiny sandrowe. Charakter młodoglacjalny szczególnie uwidacznia się na południe od wsi Kapalica, gdzie znajduje się najwyższe wzniesienie opisywanego terenu, porośnięte lasem wzgórze morenowe o wysokości 127 m n.p.m.

Występujące tu jeziora to na ogół niewielkie zbiorniki powstałe w zagłębieniach wytopiskowych. Do większych akwenów należą jeziora: Dębiniac, Wójtostwo, Dobre i Brzostek. Mniejsze zbiorniki mają charakter okresowy. Wody płynące to dwa ciek: Kanał Szkutelniak i Kanał Czachurski, które są pochodzenia naturalnego, ale w przeszłości zostały uregulowane i przebudowane. Obszar znajduje się w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych – Wielkopolskiej Doliny Kopalnej.

Głównym elementem krajobrazu tego obszaru są kompleksy leśne porastające pasmo moren czołowych. W części północnej i zachodniej przeważają siedliska borowe, w których dominuje sosna, natomiast w części południowo-wschodniej – siedliska lasowe, gdzie przeważają gatunki liściaste: grab, buk, dąb szypułkowy, klon zwyczajny, jawor, jesion i brzoza. W rejonie Nowej Górki występuje rzadki i chroniony gatunek drzewa - jarząb brekinia. Drzewostany charakteryzują się dużym udziałem gatunków liściastych i wysoką klasą wieku. Spotyka się dąbrowy w wieku ponad 140 lat. W lasach występuje dużo drzew dziuplastych. Charakterystyczne jest bogate i zróżnicowane podszycie lasów, które tworzy m.in. leszczyna, kalina koralowa, tarnina, dereń świdwa, głóg, bez czarny, kruszyna i stosunkowo często spotykany wawrzynek wilczełyko. Przeprowadzona inwentaryzacja wykazała ponad 500 okazów tego gatunku. W dobrze zachowanych lasach grądowych na uwagę zasługuje tzw. aspekt wiosenny (równoczesne kwitnienie wielu geofitów runa przed pojawianiem się liści drzew). W marcu – kwietniu masowo kwitnie: zawilec gajowy, przylaszczka pospolita, miodunka ćma oraz fiołki. Z innych gatunków runa warto wymienić m. in. kopytnika pospolitego,

lilię złotogłów, kokorycz pustą, marzanę wonną oraz miodownika melisowatego. Jedne z cenniejszych fragmentów grądu środkowoeuropejskiego z ponad 150-letnim drzewostanem zostały objęte ochroną ścisłą w rezerwacie „Las Liściasty w Promnie”. Cenne przyrodniczo są również zbiorowiska z roślinnością wodną i szuwarową. Szczególnie dużą wartość ma torfowisko nakredowe koło jeziora Kazanie z dwoma gatunkami rosiczek: okrągłolistną i długolistną, storczykiem lipiennikiem Loesela i innymi rzadkimi gatunkami. Osobliwością omawianego obszaru są stanowiska kłoci wiechowatej nad jeziorem Drążynek i Dębinięc, uważane za największe w Wielkopolsce pod względem powierzchni tworzonego szuwaru. Oba akweny objęte są ochroną jako rezerваты: „Jezioro Drążynek” oraz „Jezioro Dębinięc”.

Także fauna okolic Promna jest bardzo bogata. Najlepiej rozpoznaną grupą są kręgowce, których do chwili obecnej stwierdzono ponad 220 gatunków. Większość z nich należy do awifauny. Z ptaków drapieżnych gnieździ się np., błotniak stawowy, jastrząb, kobuz i trzmielojad, z ptaków wodno-błotnych: żuraw i bąk. Wśród ptaków związanych ze środowiskiem leśnym na uwagę zasługują: dzięcioł średni, dzięcioł czarny, bocian czarny, muchołówka mała i siniak. Z większych ssaków opisywany obszar zasiedlają sarny, jelenie, dziki

Zawilce gajowe w runie lasu grądowego (fot. P. Śliwa)

i lisy. Nad jeziorami pojawiają się wydry, od kilku lat spotyka się także bobry. Na uwagę zasługuje liczne występowanie rzadkiej w regionie orzesznicy. Duża liczba dziuplastych drzew sprzyja obecności licznych gatunków nietoperzy. Miejsca podmokłe zamieszkują płazy, w tym traszka grzebieniasta

Lipiennik Loesela (fot. A. Golis)

i kumak nizinny, żyjące w niewielkich zbiornikach wodnych. Często spotyka się zaskrońca i padalca, a we wschodniej części również żmiję zygzakowatą.

Mała powierzchnia omawianego obszaru i bliskość Poznania stanowi czynnik negatywnie wpływający na walory przyrodnicze i krajobrazowe okolic Promna. Od kilku lat obserwuje się spadek poziomu wód gruntowych i powierzchniowych w niektórych akwenach. Drobne śródleśne oczka wysychają. Dużym zagrożeniem jest postępująca zabudowa gruntów porolnych w sąsiedztwie obszarów

leśnych i jezior. Rozwój osadnictwa oraz duża atrakcyjność turystyczna tego terenu powodują wzrost penetracji lasów przez turystów i spacerowiczów. Zagrożeniem jest także moda na quady i motory crossowe. W trakcie prac leśnych często usuwane są drzewa z dziuplami, co ogranicza możliwości rozrodu niektórych gatunków ptaków, owadów i nietoperzy.

Turystyka:

- szlaki piesze (niebieski, czerwony, zielony),
- szlaki rowerowe (Pierścień Rowerowy dookoła Poznania, EuroVelo 2 i EuroVelo 9),
- trasy nordic walking.

■ Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Uroczyska Puszczy Zielonki PLH300058

Mezoregiony: Pojezierze Gnieźnieńskie, Równina Wrzesińska.

■ Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka

Data utworzenia: 1993 r.

Powierzchnia: 11 999,61 ha.

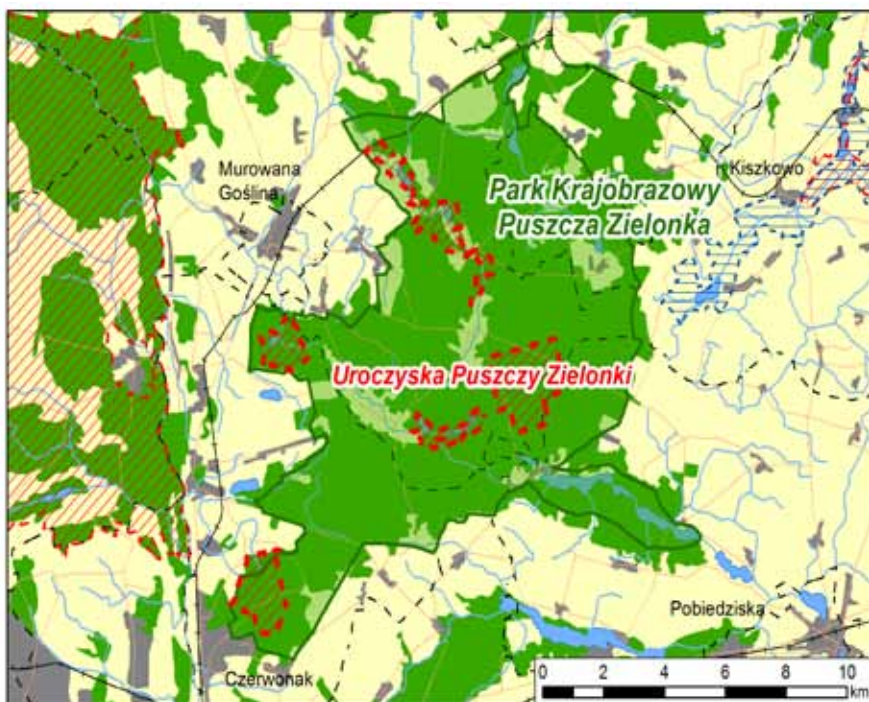
Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Czerwonak, Murowana Goślina i Pobiedziska; powiat gnieźnieński, gmina Kiszkowo; powiat wągrowiecki, gmina Skoki.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Uroczyska Puszczy Zielonki

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 1 238,30 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Czerwonak i Murowana Goślina.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*, 6410 Zmienneowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, kumak nizinny *Bombina bombina*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Uroczyska Puszczy Zielonki położony jest w obrębie Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka, będącego częścią dużego kompleksu leśnego o pow. 15 tys. ha, potocznie zwanego Puszczą Zielonką, usytuowanego na północny wschód od Poznania. Uroczyska Puszczy Zielonki nie stanowią zwartego obszaru, ponieważ składają się z 5 enklaw:

1. dolina rzeki Trojanki na odcinku od Zielonki poprzez Głębozec do Głębocka z 4 eutroficznymi jeziorami (Głębozec, Leśne, Głębocko i Worowskie), szuwarami, zaroślami łozowymi, olsami, lasami dębowo-grabowymi i kwaśnymi dąbrowami,
2. eutroficzne Jezioro Bolechowskie wraz z otaczającymi lasami dębowo-grabowymi,
3. kompleks kwaśnych dąbrów położony na wschód od osady Huta Pusta,
4. ryzna polodowcowa z jeziorami: Czarne Małe, Czarne Duże, Kociołek i Pławno, stanowiąca miejsce występowania rzadkich gatunków roślin oraz podwodnych łąk ramienicowych, szuwaru kłoci wiechowatej, torfowisk przejściowych i nakredowych, łąki trzęślicowej, łągów olszowych, a także występujących na obrzeżach lasów dębowo-grabowych i kwaśnych dąbrów,

5. okolice Dziewiczej Góry, na których występują grądy, kwaśne dąbrowy oraz łąki użytkowane ekstensywnie wraz z łąkami trzęślicowymi.

W obrębie wyżej wymienionych terenów znajdują się 4 rezerваты: „Żywiec dziewięciolistny”, „Las Mieszany w Nadleśnictwie Łopuchówko”, „Jezioro Czarne” oraz „Jezioro Pławno”. Poza Uroczyskami, ale w obrębie parku krajobrazowego, znajduje się jeszcze jeden rezerwat: „Klasztorne Moździerze koło Dąbrówki Kościelnej”.

Ukształtowanie terenu Puszczy Zielonki powstało podczas poznańskiej fazy zlodowacenia bałtyckiego. W tym okresie wykształciły się strefy pagórków, doliny oraz rynny jeziorne. Charakterystyczne na tym terenie są równoleżnikowe pasy wzniesień środkowopoznańskiej moreny czołowej z najwyższym wzniesieniem – Dziewiczą Górą. Na północ od tego pasma rozciągają się połacie moreny dennej. Krajobraz urozmaicony jest rynnami polodowcowymi, których istotnym elementem są jeziora eutroficzne i otaczające je zbiorowiska. Wśród siedlisk leśnych przeważają bory mieszane świeże i lasy mieszane świeże, natomiast najczęściej spotykanymi zbiorowiskami roślinnymi są kwaśne dąbrowy oraz grądy, a także mające dość istotny udział leśne zbiorowiska zastępcze z drzewostanami sosnowymi.

W OZW Uroczyska Puszczy Zielonki spotykane są grądy w stanie zbliżonym do naturalnego, które występują przede wszystkim wokół jezior Leśne-

Jezioro Skrzynka (fot. M. Konatowska)

go i Bolechowskiego oraz w okolicy Dziewiczej Góry. Fragment grądu z rzadko spotykanym w województwie wielkopolskim żywcem dziewięciolistnym, uznawanym za gatunek górski, objęto ochroną rezerwatową.

Największymi walorami przyrodniczymi wyróżniają się fragmenty obszarów w obrębie rezerwatów „Jezioro Pławno” oraz „Jezioro Czarne”, w których występują rzadkie gatunki roślinności wodnej i torfowiskowej. Podczas prowadzonych badań w tych rezerwach stwierdzono 37 gatunków chronionych roślin, 13 gatunków roślin naczyniowych zagrożonych i ginących w skali Wielkopolski, w tym: rosiczkę okrągłolistną, kruszczyka błotnego, wawrzynka wilczełyko, pływacza pośredniego oraz drobnego, 9 gatunków z „Czerwonej listy glonów w Polsce”, a także 22 zbiorowiska zaliczone do zagrożonych w Wielkopolsce.

Wśród przedstawicieli fauny dość licznie reprezentowane są zwierzęta związane z siedliskami leśnymi, w tym: jelenie, daniela, sarny oraz dziki. Nad jeziorami i zbiornikami wodnymi obserwuje się rosnącą populację bobra europejskiego. Obecne są również wydry, a z płazów należy wymienić kumaka nizinnego oraz traszkę grzebieniastą. Jednym z cenniejszych gatunków ważek jest zalotka większa, preferująca wody stojące. Obszar parku odznacza się także dużymi walorami ornitologicznymi. Tereny leśne z rozległym starodrzewem to miejsca występowania wielu gatunków dzięciołów, wśród

Łęg olszowo-jesionowy nad Trojanką (fot. M. Konatowska)

których stosunkowo duże zagęszczenie osiągnął dzięcioł czarny oraz dzięcioł średni. Wśród pozostałych gatunków gniazdujących wymienić należy: kanię rudą, błotniaka stawowego, bąka, dudka, remiza, czy też z uwagi na częstość występowania – żurawia. Należy też wspomnieć o wynikach inwentaryzacji nietoperzy, podczas której wykazano obecność 14 gatunków w tym: mopka oraz nocka dużego. Kolejną dość dobrze poznaną grupą systematyczną są motyle większe, których stwierdzono 541 gatunków, w tym czerwończyka nieparka. Ostatnia inwentaryzacja przyrodnicza łąk wykazała obecność poczwarówki zwężonej oraz jajowatej.

Rozwój zabudowy mieszkalnej oraz letniskowej stanowi zagrożenie dla opisywanego obszaru. Nowa zabudowa powstaje w oderwaniu od istniejącej, co powoduje rozproszenie sieci osadniczej, niejednokrotnie graniczącej bezpośrednio z linią lasu. Nierespektowanie granicy polno-leśnej prowadzi do zamykania korytarzy ekologicznych. Nasilający się w ostatnich latach ruch turystyczny, koncentrujący się wokół Dziewiczej Góry oraz jezior, odbywa się często poza wyznaczonymi szlakami, generując szereg problemów, w tym znaczne zaśmiecenie. Kolejnym zagrożeniem dla siedlisk przyrodniczych związanych z jeziorami jest obecność wielu pomostów i stanowisk wędkarskich, których nadmierne zagęszczenie negatywnie wpływa na środowisko przyrodnicze, choćby na skutek zanieczyszczenia wód przez stosowanie zanęt oraz niszczenie szuwarów. Należy też wspomnieć o obniżeniu poziomu lustra wody w jeziorach. Przykładem jest Jezioro Kamińsko, którego poziom wody na przestrzeni 30 lat spadł o około 2 m. Z kolei w ekosystemach leśnych jednym z bardziej istotnych problemów jest rozprzestrzenianie się gatunków obcych, w tym czeremchy amerykańskiej, bardzo ekspansywnej rośliny, wypierającej rodzime gatunki poprzez utrudnianie im odnowienia naturalnego.

Walory kulturowe:

- drewniana dzwonnica z XVIII w. na cmentarzu przykościelnym we Wronczynie,
- sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Dąbrówce Kościelnej,

Turystyka:

- Arboretum Leśne w Zielonce,
- ścieżki dydaktyczne: „Zbiorowiska roślinne wokół jeziora Zielonka”, „Kraina Modrej Przygody”, „Dziewcza Góra”, „Ścieżka im. Maksymiliana Jackowskiego”, ścieżka dydaktyczno-rowerowa „Walory przyrodnicze okolic Kiszkowa”
- szlaki piesze: niebieski, czerwony, zielony, żółty i czarny oraz Szlak św. Jakuba,
- szlaki rowerowe w postaci dwóch pierścieni: małego i dużego wraz ze szlakami łącznikowymi oraz Cysterskim Szlakiem Rowerowym,
- szlak kajakowy „Puszcza Zielonka”,
- szlak konny „Wilczy szlak”.

■ Powidzki Park Krajobrazowy

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Pojezierze Gnieźnieńskie PLH300026

Mezoregiony: Pojezierze Gnieźnieńskie, Równina Wrzesińska.

■ Powidzki Park Krajobrazowy

Data utworzenia: 1998 r.

Powierzchnia: 15 922,10 ha, w województwie wielkopolskim 11 739,22 ha.

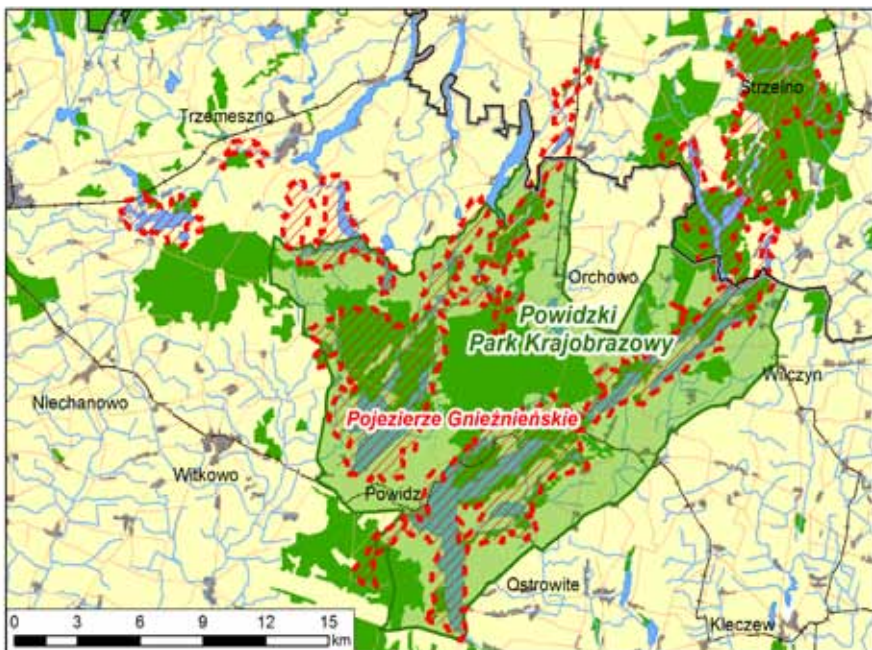
Położenie administracyjne: powiat gnieźnieński, gmina Witkowo; powiat koniński, gminy: Kleczew i Wilczyn; powiat słupecki, gminy: Orchowo, Ostrowite, Powidz i Słupca.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Pojezierze Gnieźnieńskie

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 15 922,10 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat gnieźnieński, gminy: Gniezno, Trzemeszno i Witkowo; powiat słupecki, gminy: Orchowo, Ostrowite, Powidz i Słupca; powiat koniński, gminy: Kleczew i Wilczyn; województwo kujawsko-pomorskie, powiat mogileński, gminy: Jeziora Wielkie, Mogilno i Strzelno.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*), 6410 Zmiennewilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6440 łąki selernicowe (*Cnidion dubii*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7150 Obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*, 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*), 91I0 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petraeae*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina orientalis*, piskorz *Misgurnus fossilis*, zatoczek łamliwy *Anisus vorticulus*, sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*, aldrowanda pęcherzykowata *Aldrowanda vesiculosa*, selery błotne *Apium repens*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*.

Opisywany obszar leży w północno-wschodniej części województwa wielkopolskiego, a częściowo również w województwie kujawsko-pomorskim. Większa część obszaru położona jest w obrębie mezoregionu Pojezierza Gnieźnieńskiego, natomiast fragmenty położone na zachodzie i południowym zachodzie obejmuje Równina Wrzesińska. Powidzki Park Krajobrazowy to zwarty teren między jeziorami: Kamienieckim, Kownackim, Powidzkim oraz Ostrowickim. OZW Pojezierze Gnieźnieńskie składa się z kilku odrębnych fragmentów, w skład których wchodzi ryńny jezior: Powidzkiego i Niedzięgiel oraz jeziora: Ostrowickie i Wierzbiczańskie, a także kompleksy Lasów Skorzęcińskich i Miradzkich. Rzeźba terenu ma charakter młodoglacjalny i obejmuje liczne, zróżnicowane formy: ryńny polodowcowe, moreny czołowe i denne, równiny sandrowe. Głównym elementem krajobrazu jest zespół dużych, głębokich jezior polodowcowych, przeważnie o charakterze rynnowym. Część z nich charakteryzuje się urozmaiconą, malowniczą linią brzegową, na niektórych znajdują się wyspy. Niektóre akweny zaliczane są do największych (jeziora: Powidzkie i Niedzięgiel) i najgłębszych (jeziora: Powidzkie i Budziśławskie) w województwie wielkopolskim. Występują tu również liczne, małe zbiorniki wodne o charakterze eutroficznym i podmokłe obniżenia otoczone roślinnością wodną. Przez omawiany obszar przebiega dział wodny pomiędzy zlewnią Noteci i Warty. Biorą tu swój początek rzeki: Noteć Zachodnia i Mieszna.

W krajobrazie dominują tereny rolnicze. Większe kompleksy leśne tworzą żyzne liściaste i mieszane Lasy Skorzęcińskie oraz tzw. Lasy Miradzkie. Przeważają drzewostany mieszane. Szczególnie istotna jest obecność płatów świetlistej dąbrowy, zaliczanych do najlepiej wykształconych i zachowanych w Wielkopolsce. Można również spotkać fragmenty dobrze zachowanych grądów środkowoeuropejskich i kwaśnej dąbrowy. Gdziekolwiek dna rynien jeziornych oraz zagłębienia porastają łęgi jesionowo-olszowe oraz olsy. Wokół zarastających jezior Czarnego i Salamonowskiego wykształciły się torfowiska niskie i przejściowe. Otoczenie jezior i obniżenia terenu zajmują zróżnicowane zbiorowiska łąkowe, w tym łąki ziołoroślowe, a także kalcyfilne łąki o zmiennej wilgotności (trzęślicowe oraz świeże). Nad Jeziorem Powidzkim i jeziorem Niedźmiegiel na pokładach kredy jeziornej wykształciły się kalcyfilne torfowiska, łąki i szuwary. Istotny element krajobrazu stanowią pałace i dworki szlacheckie wraz z otaczającymi je parkami. Brak jest ośrodków miejskich. Przy większych kąpieliskach powstało kilka dużych kompleksów rekreacyjnych, a wzdłuż wielu jezior wydzielono działki rekreacyjne z zabudową letniskową.

Charakterystycznym elementem przyrody niektórych jezior tego obszaru są podwodne łąki ramienicowe, które należą do najlepiej zachowanych w Wielkopolsce. Dla pewnych gatunków ramienic tutejsze jeziora stanowią jedyną ostoję na terenie Polski, a nawet Europy. Odnotowano obecność rzadkich roślin: sierpowca błyszczącego i rzadkiego storczyka – lipiennika Loesela. Tutejsza bogata populacja selerów błotnych stanowi jedno z kilkunastu stanowisk tego gatunku w Polsce. Większość rzadkich zwierząt występujących na omawianym terenie to gatunki związane ze środowiskiem wodnym lub wodno-błotnym. Spośród bezkręgowców wyróżnia się obecność zatoczka łamliwego – rzadkiego, chronionego ślimaka. Wody jeziorne stanowią środowisko

Jeziro Niedźmiegiel (na pierwszym planie) i Jezioro Powidzkie (fot. M. Piątkowska)

życia licznych gatunków ryb, w tym chronionego piskorza i suma europejskiego. Charakterystycznymi gatunkami największych jezior o dużej głębokości i znacznej przezroczystości wody są sieja i sielawa. Płazy reprezentowane są przez wszystkie gatunki krajowe, w tym także traszkę grzebieniastą i kumaka nizinnego. W skład awifauny wchodzi m.in. szereg gatunków wodno-błotnych (np. bąk, bączek, rybitwa czarna, żuraw). Większe skupiska ptaków (np. różnych gatunków gęsi i kaczek) spotyka się przede wszystkim w okresie przelotów. Liczne jeziora stwarzają warunki do bytowania wydry – herbowego zwierzęcia Powidzkiego Parku Krajobrazowego.

Selery błotne (fot. M. Klawinski)

Jednym z największych zagrożeń omawianego obszaru jest obniżanie się poziomu wód w jeziorach. Istotnym zagrożeniem jest również nadmierna presja rekreacyjna i niekontrolowany rozwój zabudowy letniskowej nad brzegami jezior przynoszące negatywne efekty w postaci zubożenia krajobrazu, wzrostu poziomu zanieczyszczeń wód jeziornych, zaśmiecania lasów, terenów nadbrzeżnych i wód, fragmentacji i fizycznego niszczenia siedlisk, a także zwiększonej penetracji przez ludzi różnorodnych (w tym rzadkich) siedlisk przyrodniczych.

Walory kulturowe:

- Skansen Archeologiczny w Mrówkach,
- Izba Pamięci Wsi, Młynarstwa i Rolnictwa w Budziszawiu Kościelnym,
- Skansen nad Potokiem w Słowikowie (ekspozycja maszyn rolniczych),
- zabudowania strażnic granicznych z czasów zaborów w Anastazewie,
- zrekonstruowany dwór z XVIII w. w Osówcu,
- gotycki kościół w Wilczynie (Wilczogórze),
- drewniane kościoły w Linówcu, Orchowiu Dolnym i Wilczynie.

Turystyka:

- ścieżka dydaktyczna „Mrówki” (długość: 5 km),
- ścieżka dydaktyczna w Szkółce Leśnej Powidz (długość: 1,5 km),
- szlaki piesze,
- system szlaków rowerowych Powidzkiego Parku Krajobrazowego,
- Gnieźnieńska Kolej Wąskotorowa (kursuje w okresie letnim),
- żeglarstwo (Jezioro Powidzkie),
- nurkowanie (jeziora: Budziszawskie, Powidzkie i Wierzbiczańskie).

- **Przemęcki Park Krajobrazowy**
- **Obszar specjalnej ochrony ptaków
Pojezierze Sławskie PLB300011**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty
Jeziro Brenno PLH300018**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty
Ostoja Przemęcka PLH300041**

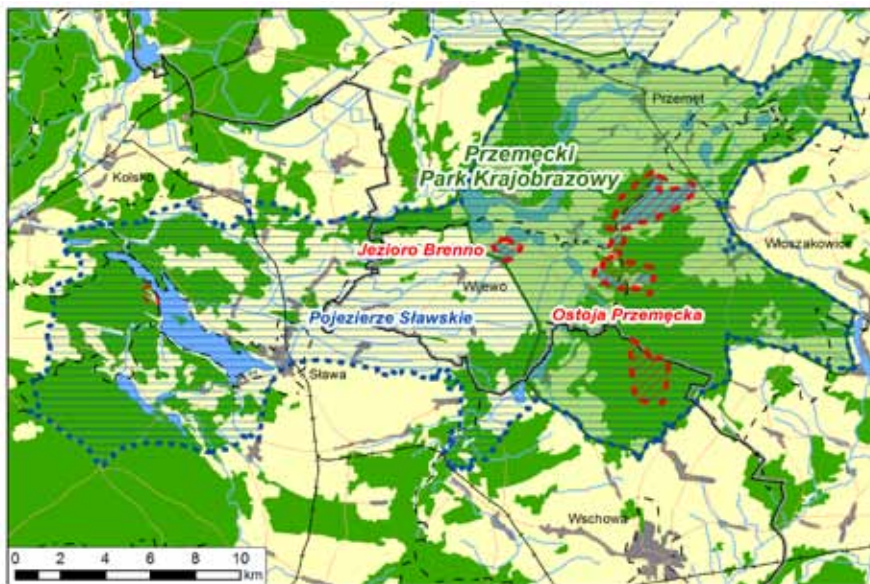
Mezoregiony: Pojezierze Sławskie, Równina Kościańska, Pojezierze Krzywińskie.

■ **Przemęcki Park Krajobrazowy***

Data utworzenia: 1991 r.

Powierzchnia: 22 344,00 ha, w województwie wielkopolskim 19 450,00 ha.

Położenie administracyjne: województwo lubuskie, powiat wschowski, gmina Wschowa; województwo wielkopolskie, powiat wolsztyński, gmina Przemęt; powiat kościański, gmina Śmigiel; powiat leszczyński, gminy: Świąciechowa, Wiewo i Włoszakowice.

* *Teren parku w niewielkim stopniu pokrywa się terytorialnie z obszarem specjalnej ochrony ptaków Wielki Łęg Obrzański, który ze względu na odmienne warunki siedliskowe został opisany w odrębnym rozdziale.*

■ **Obszar specjalnej ochrony ptaków Pojezierze Sławskie**

Data wyznaczenia: 2007 r.

Powierzchnia: 39 144,80 ha, w województwie wielkopolskim 21 884,10 ha.

Położenie administracyjne: województwo lubuskie, powiat wschowski, gminy: Sława i Wschowa; powiat nowosolski, gminy: Kolsko i Nowa Sól; województwo wielkopolskie, powiat wolsztyński, gmina Przemęt; powiat kościański, gmina Śmigiel; powiat leszczyński, gminy: Święciechowa, Wijewo i Włoszakowice.

■ **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Brenno**

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 79,50 ha.

Położenie administracyjne: powiat leszczyński, gmina Wijewo.

■ **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Przemęcka**

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 1 200,40 ha, w województwie wielkopolskim 862,56 ha.

Położenie administracyjne: województwo lubuskie, powiat wschowski, gmina Wschowa; województwo wielkopolskie, powiat wolsztyński, gmina Przemęt; powiat leszczyński, gmina Wijewo.

Przedmioty ochrony

Obszar specjalnej ochrony ptaków Pojezierze Sławskie

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: bąk *Botaurus stellaris*, bączek *Ixobrychus minutus*, kania ruda *Milvus milvus*, podróżniczek *Luscinia svecica*, gęgawa *Anser anser*, krakwa *Anas strepera*, gągoł *Bucephala clangula*, wąsatka *Panurus biarmicus*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Brenno

Siedlisko będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*.

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: selery błotne *Apium repens*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Przemęcka

Siedliska będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 6410 Zmienneowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatris*), 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), 7120

Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7150 Obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*, 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Opisywany obszar leży na pograniczu województwa wielkopolskiego i lubuskiego. Przeważająca część terenu położona jest w obrębie mezoregionu Pojezierze Sławskie. Części wschodnia i północno-wschodnia wchodzi w skład Równiny Kościańskiej i Pojezierza Krzywińskiego. Największą formą ochrony jest OSO Pojezierze Sławskie rozciągający się równoleżnikowo pomiędzy Konotopem a Gołanicami i Poświętnem. Niemalże całą jego wschodnią część od miejscowości Brenno zajmuje Przemęcki Park Krajobrazowy. W jego obrębie zawierają się: OZW Ostoja Przemęcka, obejmująca część lasów włoszakowickich oraz Jezioro Dominickie, a także OZW Jezioro Brenno zlokalizowany wokół jeziora i wsi Brenno. Na północnym zachodzie w parku znalazła się niewielka część OSO Wielki Łęg Obrzański. Rzeźba terenu ukształtowana została przez

Jezioro Trzebidzkie (fot. M. Klawinski)

ostatnie zlodowacenie i charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem. Istotnym elementem krajobrazu są tu liczne jeziora polodowcowe, głównie o charakterze rynnowym. Największe spośród nich to Jezioro Sławskie, poza nim do największych jezior na tym terenie zalicza się: Przemęckie, Wieleńskie i Dominickie. Jeziora te należą do zbiorników płytkich i zeutrofizowanych. Wyjątek stanowi Jezioro Dominickie, które jest głębsze i charakteryzuje się większą przejrzystością wody.

W krajobrazie dominują tereny rolnicze: pola uprawne i łąki kośne poprzecinane płataniną jezior i kanałów, które malowniczo współgrają z dość dobrze rozbudowaną siecią osadniczą. W tej mozaice dużą rolę odgrywają zadrzewienia śródpolne (głównie wierzbowe i topolowe) oraz nadbrzeżne (najczęściej olsy). Na opisywanym terenie znajdują się również dwa duże kompleksy leśne w okolicach Sławy i Włoszakowic, w których spotyka się zbiorowiska kwaśnej dąbrowy.

Na przedmiotowym obszarze utworzono wiele różnych form ochrony przyrody: pięć rezerwatów przyrody, park krajobrazowy, cztery obszary Natura 2000 i obszar chronionego krajobrazu „Przemęcko-Wschowski i kompleks leśny Włoszakowice”. Ze względu na pojezierny charakter obszaru najciekawsze siedliska związane są z wodami i terenami podmokłymi. Występują tu liczne wilgotne, żyzne łąki turzycowe i torfowiska porośnięte wieloma rzadkimi gatunkami roślin, dobrze rozwinięte zbiorowiska roślinności wodnej, w tym także rozległe łąki ramienicowe (Jezioro Dominickie), czy występujące powszechnie zbiorowiska grzybieni białych. Cennym terenem o charakterze ba-

Jelonek rogacz (fot. M. Klawinski)

giennym jest rezerwat „Torfowisko nad Jeziorem Świątym”, w którym spotkać możemy: rosiczkę okrągłolistną, wełniankę pochwowatą, bagnicę torfową, turzycę bagienną i lilię złotogłów. Z kolei w rezerwacie „Wyspa Konwaliowa” na Jeziorze Radomierskim występuje łanowo konwalia majowa o unikalnym różowym zabarwieniu pręcików. Rzadkimi i zagrożonymi przedstawicielami flory na tym obszarze są selery błotne nad jeziorem Brenno. Opisywane tereny to także ogromne bogactwo fauny. Regularnie występuje tu ponad 140 lęgowych gatunków ptaków, a w okresie przelotów liczba ta wzrasta do niemal 190. Można tu spotkać: bielika, kanię rudą, kanię czarną, czaplę siwą, bąka, bączka, wąsatkę, derkacza, lelka czy perkoza dwuczubego. Na terenie kwaśnych dąbrów w lasach włoszakowickich żyje liczna populacja jelonka rogacza, największego polskiego chrząszcza. W starych dziuplastych drzewach występuje pachnica dębowa. Występują tu także wszystkie gatunki nizinne płazów, m. in.: ropucha szara, żaba moczarowa, traszka grzebieniasta, kumak nizinny czy rzekotka drzewna. Gady reprezentowane są przez jaszczurkę żyworodną, zaskrońca zwyczajnego i padalca zwyczajnego. Spośród ssaków, poza pospolitymi gatunkami, spotkać możemy bobra europejskiego oraz wydrę.

Największym zagrożeniem dla tych terenów, podobnie jak i dla innych rejonów pojeziernych, jest nadmierny rozwój turystyki, powodujący degradację strefy brzegowej największych jezior oraz niekorzystne zmiany krajobrazu (poprzez zabudowę rekreacyjną). Inne zagrożenie stanowi presja na gospodarcze wykorzystanie terenu, zwłaszcza niekontrolowane pozyskiwanie kruszyw oraz torfu.

Walory kulturowe:

- pocysterski zespół klasztorny w Przemęcie,
- zespół pałacowo-parkowy we Włoszakowicach,
- Galeria Rzeźby Ptaków w Górsku,
- sanktuarium Wniebowzięcia NMP w Charbielinie,
- sanktuarium maryjne w Wieleniu Zaobrzańskim,
- pałac barokowy w Sławie.

Turystyka:

- Rowerowa ścieżka przyrodniczo-leśna w Krzyżowcu (długość: 12 km),
- Ścieżka przyrodniczo-leśna w Olejnicy (długość: 8 km lub 5 km w wariantcie skróconym),
- Ścieżka przyrodniczo-leśna „Papiernia” (długość: 8,2 km),
- Ścieżka przyrodniczo-leśna „Koczury” (długość: 1 km),
- system turystycznych szlaków pieszych, rowerowych oraz konnych, w tym fragment Szlaku Cysterskiego,
- Konwaliowy Szlak Kajakowy,
- wieże widokowe w Olejnicy i Dominicach.
- żeglarsstwo – jeziora: Dominickie, Wieleńskie, Górskie i Sławskie.

- **Pszczewski Park Krajobrazowy**
- **Obszar specjalnej ochrony ptaków Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Kamionki PLH300031**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLH080002**

Mezoregiony: Bruzda Zbąszyńska, Pojezierze Poznańskie.

■ Pszczewski Park Krajobrazowy

Data utworzenia: 1986 r.

Powierzchnia: 12 220,00 ha, w województwie wielkopolskim 2 920,00 ha.

Położenie administracyjne: województwo lubuskie, powiat międzyrzecki, gminy: Pszczew, Trzciel, Przytoczna i Międzyrzecz; województwo wielkopolskie, powiat międzychodzki, gmina Międzychód; powiat nowotomyski, gmina Międzychowo.

■ **Obszar specjalnej ochrony ptaków Jeziora Pszczewskie i Dolina Obrzy**

Data wyznaczenia 2007 r.

Powierzchnia: 14 793,30 ha, w województwie wielkopolskim 6 796,50 ha.

Położenie administracyjne: województwo lubuskie, powiat międzyrzecki, gminy: Pszczew, Trzciel, Przytoczna i Międzyrzecz; powiat świebodziński, gmina Zbąszynek; województwo wielkopolskie, powiat nowotomyski, gminy: Miedzichowo i Zbąszyń; powiat wolsztyński, gmina Siedlec.

■ **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Kamionki**

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 847,70 ha.

Położenie administracyjne: powiat międzychodzki, gmina Międzychód.

■ **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jeziora Pszczewskie i Dolina Obrzy**

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 15 305,70 ha, w województwie wielkopolskim 6 796,26 ha.

Położenie administracyjne: województwo lubuskie, powiat międzyrzecki, gminy: Pszczew, Trzciel, Przytoczna i Międzyrzecz; powiat świebodziński, gmina Zbąszynek; województwo wielkopolskie, powiat nowotomyski, gminy: Miedzichowo i Zbąszyń; powiat wolsztyński, gmina Siedlec.

Przedmioty ochrony

Obszar specjalnej ochrony ptaków Jeziora Pszczewskie i Dolina Obrzy

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: kania czarna *Milvus migrans*, perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*, czapla siwa *Ardea cinerea*, gęgawa *Anser anser*, krzyżówka *Anas platyrhynchos*, gągoł *Bucephala clangula*, łyska *Fulica atra*, kormoran *Phalacrocorax carbo sinensis*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Kamionki

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7220 Źródłiska wapienne ze zbiorowiskami *Cratoneurion commutati*, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: kumak nizinny *Bombina bombina*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, zatoczek łąkowy *Anisus vorticolus*, wydra *Lutra lutra*, minóg strumieniowy *Lamprologus planeri*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęslicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostyliion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albobfragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: nocek duży *Myotis myotis*, mopek *Barbastella barbastellus*, bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, kumak nizinny *Bombina bombina*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, koza *Cobitis taenia*, boleń *Aspius aspius*, piskorz *Misgurnus fossilis*, żółw błotny *Emys orbicularis*.

Omawiany obszar położony jest w zachodniej części województwa wielkopolskiego i wschodniej części województwa lubuskiego. Według podziału na regiony fizycznogeograficzne jest to makroregion Pojezierze Lubuskie z mezoregionem Bruzda Zbąszyńska oraz makroregion Pojezierze Wielkopol-

Dolina Kamionki (fot. K. Ferenc)

skie z mezoregionem Pojezierze Poznańskie. OSO i OZW Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry pokrywają się w znacznej mierze z częścią północno-zachodnią Pszczewskiego Parku Krajobrazowego. Tylko ich najbardziej na północ wysunięty fragment wychodzi daleko poza granice parku krajobrazowego. OZW Dolina Kamionki w całości znajduje się w granicach wschodniej części parku krajobrazowego. Urozmaicona rzeźba tego terenu jest wynikiem działania plejstoceńskiego lądolodu oraz późniejszego spływu wód roztopowych i rzecznych. Rozległe wysoczyzny morenowe i sandrowe urozmaicone są przez liczne wzniesienia i porozcinane dolinami rzecznyymi i rynnami jeziornymi. Zachodnią część terenu zajmuje dolina rzeki Obry wraz z rynną jezior pszczewskich. Obra wcinająca się początkowo w południkowo usytuowaną rynnę przepływa przez kilka zbiorników, takich jak jeziora: Zbąszyńskie, Lutol, Wielkie, a następnie opuszcza rynnę i kieruje się na północny zachód. Sama rynna jezior również zmienia swoją orientację z południkowej na odchylną w kierunku zachodnim. Jeziora tego terenu charakteryzują się urozmaiconą linią brzegową z licznymi zatokami, półwyspami, wyspami i płycznami. Wielkość zbiorników wodnych jest zróżnicowana – od niewielkich oczek wodnych po rozległe, często połączone ze sobą ciekami wodnymi jeziora: Lubikowskie (277,5 ha), Zbąszyńskie (742,5 ha) i Chłop (227 ha). Zbiorniki wodne są z reguły płytkie, eutroficzne i często otoczone rozległymi obszarami torfowisk niskich i przejściowych. W części północnej obszaru występuje kilka jezior głębszych i mniej

Gągoł (fot. T. Skorupka)

zeutrofizowanych. Wschodnia część omawianego terenu obejmuje fragment doliny niewielkiej rzeki Kamionki. Kamionka płynie dnem południkowo usytuowanej rynny polodowcowej. Przepływa przez łąki i tereny leśne często meandrując i nabierając charakteru górskiego potoku.

Na omawianym terenie zaludnienie jest niewielkie. W gospodarce dominuje rolnictwo i hodowla ryb. Wśród różnorodnych siedlisk szczególnie istotne są statorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami roślin o liściach pływających po powierzchni wody i zbiorowiskami rdestnic. Znaczną powierzchnię terenu porastają lasy. Są to głównie bory sosnowe, jednak nad ciekami i zbiornikami wodnymi występują też łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe. Duże powierzchnie zajmują łąki i pastwiska. Wśród nich niewielki udział mają niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie. Stosunkowo mały udział ma też grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny. Znikome powierzchnie porastają kwaśne dąbrowy. Obszar jest ważny dla fauny związanej z siedliskami wodno-błotnymi, np. dla bobra europejskiego, wydry czy kumaka nizinnego. Płytkie, silnie porośnięte roślinnością pływającą wody zamieszkuje niewielki ślimak zateczek łamliwy. W wodach występują rzadkie gatunki ryb, takie jak koza, boleń czy piskorz, a w Kamionce stwierdzono niewielkiego prymitywnego kręgowca prowadzącego bardzo skryty tryb życia – minoga strumieniowego. Na strychach budynków mieszkalnych w Sierczynku i Prądnówce zlokalizowano liczebne kolonie nocka dużego. Teren ten jest również ważnym miejscem gniazdowania i odpoczynku dla wielu gatunków ptaków. W okresie lęgowym obszar zasiedla około jeden procent krajowych populacji bąka, jarzębatki i kani czarnej. W dużych zagęszczeniach spotkać można również lerkę oraz błotniaka stawowego i kanię rudą.

Zagrożeniem dla obszaru jest głównie osuszanie terenu, a w kompleksach stawowych zarówno zaniechanie, jak i intensyfikacja gospodarki stawowej. Zagrożeniem jest również wiosenne wypalanie roślinności, a na obszarach użytkowanych rolniczo zmiany w sposobie gospodarowania.

Walory kulturowe:

- Centrum Edukacji Regionalnej i Przyrodniczej w Mniszkach,
- gotycki kościół w Kamionie,
- park w Lewicach z okazałymi cisami.

Turystyka:

- czerwony szlak pieszy doliną Kamionki z Kamionny do Lewic,
- żółty szlak pieszy Łowyń – Mnichy – Kaminna,
- niebieski szlak wzdłuż jezior pszczewskich z Trzciela do Pszczewa,
- fragment międzychodzkiej pętli rowerowego Szlaku Powstań Narodowych 1769-1919,
- Wilczy Szlak – szlak konny.

- **Rogaliński Park Krajobrazowy**
- **Obszar specjalnej ochrony ptaków
Ostoja Rogalińska PLB300017**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty
Rogalińska Dolina Warty PLH300012**

Mezoregiony: Poznański Przełom Warty, Równina Wrzesińska, Kotlina Śremska.

■ **Rogaliński Park Krajobrazowy**

Data utworzenia: 1997 r.

Powierzchnia: 12 750,00 ha.

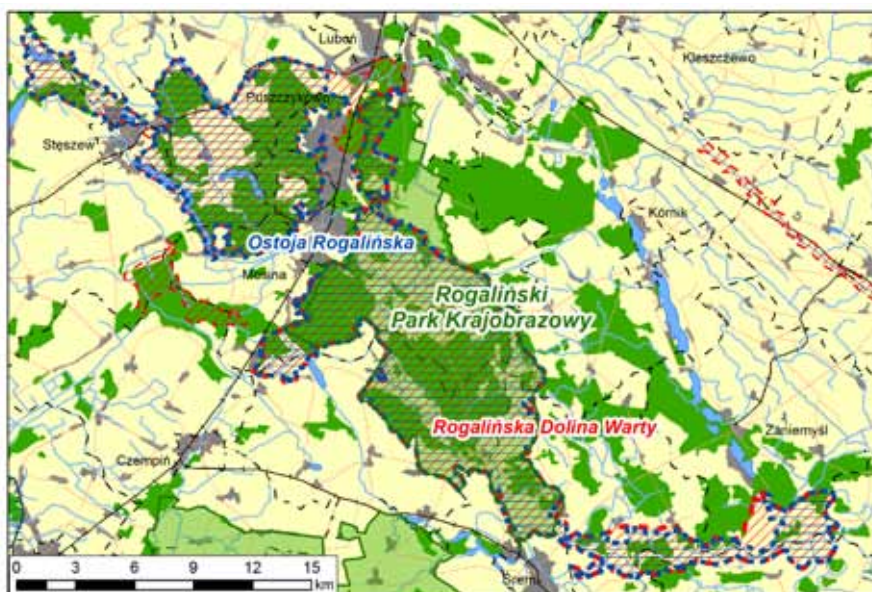
Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Kórnik i Mosina; powiat śremski, gminy: Brodnica i Śrem.

■ **Obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Rogalińska**

Data wyznaczenia: 2007 r.

Powierzchnia: 21 763,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Dopiewo, Komorniki, Kórnik, Luboń, Mosina, Puszczykowo i Stęszew; powiat średzki, gmina Zaniemyśl; powiat śremski, gminy: Brodnica i Śrem.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Rogalińska Dolina Warty

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 14 753,60 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Kórnik, Mosina i Puszczykowo; powiat średzki, gmina Zaniemyśl; powiat śremski, gminy: Brodnica, Książ Wielkopolski i Śrem.

Przedmioty ochrony

Obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Rogalińska

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: kania czarna *Milvus migrans*, kania ruda *Milvus milvus*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczelna *Anser albifrons*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Rogalińska Dolina Warty

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3270 Zalewane muliste brzegi rzek z roślinnością *Chenopodium* p.p. i *Bidention* p.p., 6120 Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe *Koelerion glaucae*, 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołoroślą nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6440 Łąki selernicowe (*Cnidion dubii*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Gallio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, trzaska grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, bołoń *Aspius aspius*, piskorz *Misgurnus fossilis*, koza *Cobitis taenia*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*, kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo*, starodub łąkowy *Angelica palustris*.

Opisywany obszar leży w środkowej Wielkopolsce, około 20 km na południe od Poznania. W jego skład wchodzi dwa przyrodniczo odmienne tereny: północny (leśno-jeziorny), leżący w obrębie Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz południowy – fragment doliny Warty położony w większości w Kotlinie Śremskiej. Pomiędzy nimi znajdują się miasta Mosina i Puszczykowo. OSO Rogalińska Dolina Warty obejmuje oba wyżej wymienione obszary, podczas gdy OZW Ostoja Rogalińska i Rogaliński Park Krajobrazowy znajdują się w części południowej. Dodatkowo w skład obu ostoi Natura

2000 wchodzi odcinek doliny Warty od miejscowości Potachy po Śrem. Wielkopolski Park Narodowy chroni krajobraz polodowcowy z licznymi jeziorami rynnowymi (np. Łódzko-Dymaczewskie, Góreckie, Jarosławieckie). Krajobraz urozmaicają wysokie wzgórza morenowe (największe z nich to Osowa Góra o wysokości 132 m), ozy (w tym fragment najdłuższego w Polsce Ozu Bukowsko-Mosińskiego o długości 37 km) i głązy narzutowe. Dominują tu siedliska leśne, głównie grądy, bory mieszane oraz nieliczne dąbrowy, a w sąsiedztwie jezior – łągi wiązowo-jesionowe.

Krajobraz południowej części opisywanego obszaru tworzy rzeka Warta wraz ze starorzeczami, podtapianymi wiosną łąkami i bagnami. Siedliska te są ważnym miejscem rozrodu dla ptaków wodnych, błotnych oraz płazów. Licznie występują tu lasy łąkowe z dębami, jesionami, wierzbami oraz topolami. Między Rogalinkiem a Rogalinem znajduje się największe w Europie naturalne skupisko kilkusetletnich dębów szypułkowych. Na omawianym terenie dominują lasy. Stwierdzono tu występowanie 16 siedlisk przyrodniczych z załącznika I dyrektywy siedliskowej, w tym trzech priorytetowych. Jednym z najbardziej charakterystycznych i szczególnie licznie występują-

Dęby w dolinie Warty (fot. P. Śliwa)

cym są starorzecza i naturalne, eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*. Ten typ siedliska obejmuje tu ok. 290 zbiorników wodnych. W pobliżu koryta Warty występują także łąki selernicowe. Najlepiej zachowane łągi nadrzeczne (wierzbowe i topolowe) znajdują się na południe od Rogalinka i Rogalina oraz na północ od Baranowa. Z kolei najlepiej zachowane siedliska łągów wiązowo-jesionowych znajdują się w rezerwacie „Krajkowo”, na północ od Jaszkowa. Siedliskiem związanym głównie z Wartą są dobrze zachowane ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*). Niestety coraz częściej odnotowuje się w nich obce gatunki inwazyjne (np. kolczurkę klapowaną).

Do najcenniejszych gatunków roślin stwierdzonych na omawianym obszarze należą: fiołek mokradłowy, goryczka wąskolistna, goździk pyszny, goździk siny, groszek błotny, kosaciec syberyjski, kruszczyk błotny, nasięźrał pospolity, pszeniec grzebieniasty oraz selernica żytkowana i starodub łąkowy. Dla ochrony goździka sinego utworzono rezerwat florystyczny w Grzybnie.

Spośród rzadkich zwierząt występujących na opisywanym terenie, większość to gatunki związane ze środowiskiem wodno-błotnym oraz ze starymi, zamierającymi dębami. Na łąkach koło Rogalina spotkać możemy rybitwy: czarną i białoskrzydłą, a z rzadkich ptaków szponiastych m.in. kanię czar-

Pachnica dębowa (fot. P. Śliwa)

ną i rudą oraz bielika. Obszar jest bardzo ważnym siedliskiem dzięciołów, zwłaszcza dzięcioła średniego, dla którego rejon ten jest jednym z najważniejszych łęgówisk w kraju. Występuje tu również jedna z najliczniejszych w Polsce populacji kozioroga dębosza, którego larwy rozwijają się pod korą i w drewnie kilkusetletnich, dobrze nasłonecznionych dębów. Poza tym stare dziuplaste dęby zapewniają dogodne miejsce rozwoju także innym rzadkim i chronionym gatunkom chrząszczy np. pachnicy dębowej, kwietnicy okazałej czy ciotkowi matowemu. Bardzo korzystne warunki do życia znalazły tu również bobry, wydry, a także kumaki nizinne i inne płazy.

Kluczowym zagrożeniem dla opisywanego obszaru jest zaburzenie naturalnego reżimu przepływów Warty. Brak corocznych wiosennych wezbrań oraz późnoletnich i jesiennych niżówek wpływa negatywnie na siedliska i gatunki związane funkcjonalnie z doliną rzeki. Zagrożeniem dla tego obszaru jest bliskość Poznania i innych większych miejscowości takich jak: Mosina, Śrem, Puszczykowo. Ponadto, obserwuje się tu silną presję turystyczną i rekreacyjną oraz rozwijające się budownictwo mieszkaniowe. Problemem jest również zalesianie łąk, pastwisk oraz torfowisk i bagien, a także zaprzestanie tradycyjnego użytkowania łąk i pastwisk w dolinie Warty.

Walory kulturowe:

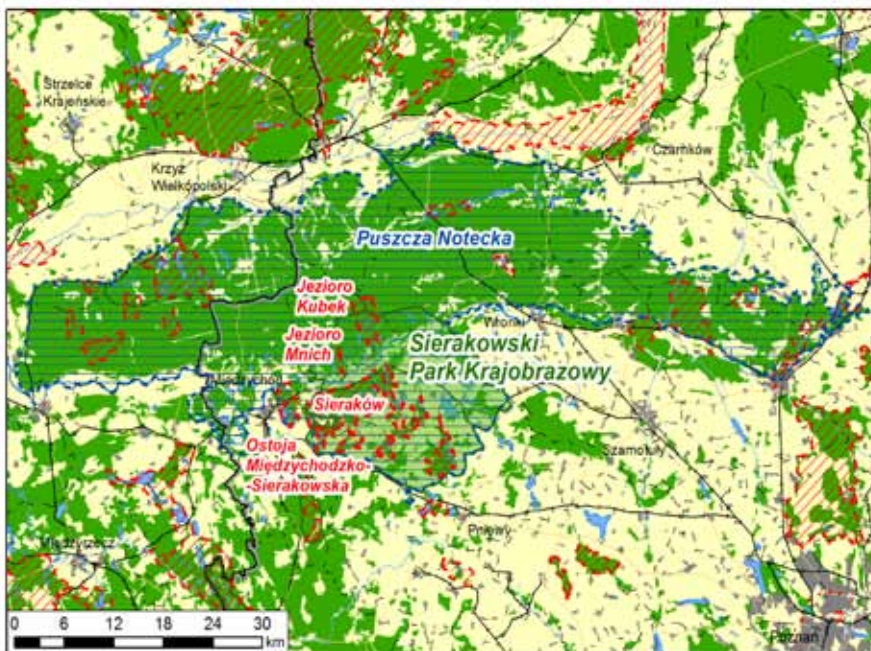
- pałac Raczyńskich w Rogalinie - Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu,
- park przypałacowy w Rogalinie z pomnikowymi dębami: „Lech”, „Czech” i „Rus”,
- dwory i pałace z parkami w Jaszkwie, Górze, Zbrudzewie, Przylepkach, Żabnie, Psarskich, Mosinie, Szreniawie i Trzebawiu,
- kościoły w Rogalinie i Rogalinku.

Turystyka:

- Centrum Edukacji Ekologicznej Wielkopolskiego Parku Narodowego,
- ścieżki dydaktyczne Wielkopolskiego Parku Narodowego: „Leśna Szkoła” (długość: 2 km), „Osowa Góra – Jezioro Budzyńskie” (długość: 3 km), „Osowa Góra – Jezioro” (długość: 4,5 km), „Nadwarciańska Ścieżka Dydaktyczna” (długość: 4 km),
- ścieżka dydaktyczna „Borówkowy Szlak” (długość: 8 km),
- ścieżka dydaktyczna „Bobrowy Szlak” (długość: 7,5 km),
- szlaki piesze,
- system szlaków rowerowych,
- jazda konna w Puszczykowie, Rogalinie, Krajkowie oraz w Centrum Hipiki w Jaszkwie,
- szlak wodny na Warcie (fragment Wielkiej Pętli Wielkopolski).

- **Sierakowski Park Krajobrazowy**
- **Obszar specjalnej ochrony ptaków
Puszcza Notecka PLB300015**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty
Jezioro Kubek PLH300006**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty
Sieraków PLH300013**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty
Ostoja Międzychodzko-Sierakowska PLH300032**
- **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty
Jezioro Mnich PLH300029**

Mezoregiony: Kotlina Gorzowska, Pojezierze Poznańskie,
Pojezierze Gnieźnieńskie, Pojezierze Chodzieskie.

■ Sierakowski Park Krajobrazowy

Data utworzenia: 1991 r.

Powierzchnia: 30 413,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat międzychodzki, gminy: Chrzypsko Wielkie, Kwilcz i Sieraków; powiat szamotulski, gmina Pniewy.

■ Obszar specjalnej ochrony ptaków Puszcza Notecka

Data wyznaczenia: 2007 r.

Powierzchnia: 178 255,80 ha, w województwie wielkopolskim 136 167,50 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie: powiat czarnkowsko-trzcianiecki, gminy: Drawsko, Wieleni, Lubasz i Połajewo; powiat międzychodzki, gminy: Chrzypsko Wielkie, Kwilcz, Międzychód i Sieraków; powiat szamotulski, gminy: Obrzycko, Pniewy i Wronki; powiat obornicki, gminy: Oborniki, Rogoźno i Ryczywół; województwo lubuskie: powiat międzyrzecki, gminy: Przytoczna i Skwierzyna; powiat gorzowski, gmina Santok; powiat strzelecko-drezdenecki, gmina Drezdenko.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Kubek

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 1 048,80 ha.

Położenie administracyjne: powiat międzychodzki, gmina Sieraków; powiat szamotulski, gmina Wronki.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Mnich

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 46,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat międzychodzki, gmina Sieraków.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Międzychodzko-Sierakowska

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 7 591,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat międzychodzki, gminy: Chrzypsko Wielkie, Kwilcz, Międzychód i Sieraków.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Sieraków

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 1,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat międzychodzki, gmina Sieraków.

Przedmioty ochrony**Obszar specjalnej ochrony ptaków Puszcza Notecka**

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: bąk *Botaurus stellaris*, łąbęcz krzykliwy *Cygnus cygnus*, podgorzałka *Aythya nyroca*, kania czarna *Milvus migrans*, kania ruda *Milvus milvus*, bielik *Haliaeetus albicilla*, rybołów *Pandion*

haliaetus, żuraw *Grus grus*, puchacz *Bubo bubo*, lelek *Caprimulgus europaeus*, zimorodek *Alcedo atthis*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, lerka *Lullula arborea*, jarzębatka *Sylvia nisoria*, gąsiorek *Lanius collurio*, łabędź niemy *Cygnus olor*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczelna *Anser albifrons*, gągoł *Bucephala clangula*, nurogęś *Mergus merganser*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Kubek

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami wlosieniczników (*Ranunculion fluitantis*), 4030 Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion*, *Pohlio-Callunion*, *Calluno-Arctostaphylion*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91T0 Sosnowy bór chrobotkowy (*Cladonio-Pinetum* i chrobotkowa postać *Peucedano-Pinetum*).

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: wilk *Canis lupus*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Mnich

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowe ekstensywne (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Międzychodzko-Sierakowska

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosea-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: nocek duży *Myotis myotis*, bóbr europejski *Castor fiber*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Sieraków

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: nocek duży *Myotis myotis*.

Omawiany obszar położony jest w zachodniej części Wielkopolski, w przeważającej części w obrębie mezoregionu Kotlina Gorzowska i Pojezierze Poznańskie. Rozciąga się od Skwierzyny na zachodzie po rzekę Wełnę na wschodzie i od Wielenia na północy po Kwilcz na południu. Tworzy nieregularny pas o maksymalnej długości 104 km i szerokości 43 km. Wszystkie wyżej wymienione jednostki mieszczą się w całości w obrębie OSO Puszcza Notecka. Ostoje siedliskowe to stosunkowo niewielkie enklawy, obejmujące zarastające zbiorniki wodne w Puszczy Noteckiej (OZW Jezioro Kubek, OZW Jezioro Mnich), stanowisko lęgowe nietoperzy (OZW Sieraków) oraz tereny wokół jezior na południe od Warty (OZW Ostoja Międzychodzko-Sierakowska). Elementem łączącym wszystkie powyższe ostoje jest Sierakowski Park Krajobrazowy, obejmujący fragment Puszczy Noteckiej, dolinę Warty oraz urozmaicony krajobraz polodowcowy na południe od Warty. Największy wpływ na charakter obszaru ma Puszcza Notecka – jeden z największych zwartych kompleksów leśnych w Polsce, mieszczący się w dorzeczu Warty i Noteci. Jest to równina akumulacyjna, gdzie po ostatnim zlodowaczeniu topniejący lodowiec pozostawił masy piasku, kształtowane następnie przez wiatr. W ten sposób powstały charakterystyczne dla Puszczy wydmy, mające wysokość średnio 20–30 m (max. 90 m) i leżące w odległości ok. 500–600 m od siebie. Jest to największy w Polsce zespół wydm śródłądowych, porośnięty głównie jednorodnym i jednowiekowym borem sosnowym, posadzonym po gradacji strzygoni choinówki w latach 1922–24. Pozostałością z tego okresu jest rezerwat „Cegliniec” chroniący 170-letnie sosny. Monotonia ta ma też swoją zaletę, gdyż tak duża liczba drzew iglastych uwalnia znaczne ilości olejków eterycznych, tworząc zdrowy i specyficzny klimat. Puszcza jest obecnie miejscem występowania wielu gatunków roślin i zwierząt. Występuje tu około 50 gatunków

Panorama Jeziora Chrzypskiego (fot. A. Golis)

Lerka (fot. T. Skorupka)

rzadkich ptaków, w tym jedna z większych populacji bielika. Puszcza Notecka jest także stałą ostoją wilka. Bogaty jest świat owadów. Liczne są pomniki przyrody ożywionej – przykładowo w Marianowie rośnie największy dąb w Puszczy o obwodzie 840 cm, a jego imię „Józef” pochodzi od zmarłego w 1998 roku leśniczego - Józefa Chwirota.

Na terenie ostoi znajduje się wiele zbiorników wodnych, a około 80 z nich to jeziora. Pomimo nierzadko rynnowego kształtu są to jeziora wytopiskowe, powstałe z pozostawionych przez lodowiec brył lodu, które następnie zagłębiały się w podłoże, a po roztopieniu tworzyły jeziora. Największe z nich to ponad 300-hektarowe Jezioro Chrzypskie oraz nieco mniejsze jeziora: Solecko, Kłosowskie, Białe, Barlin i Śremskie. Ostatnie z nich jest najgłębszym w regionie (45 m) a zarazem jedyną w Wielkopolsce kryptodepresją – jego dno znajduje się 6 m poniżej poziomu morza. Bardzo interesujące jest Jezioro Kłosowskie, na którego dwóch wyspach pół wieku temu utworzono rezerwat „Czaple Wyspy”. Poza czaplami i kormoranami dawniej gniazdował tam rybołów, sokół wędrowny i kania czarna. Przy jeziorach wytwarzają się cenne przyrodniczo torfowiska, a na stokach zlewni lasy bukowe, często z bardzo starym drzewostanem, np. rezerwat „Buki nad Jeziorem Lutomskim” na terenie Ostoi Międzychodzko-Sierakowskiej. Interesujący zbiornik wodny objęto ochroną w ramach OZW Jezioro Kubek. Obszar ten obejmuje jezioro Kubek wraz z otaczającymi je lasami. Jezioro jest płytkie (3 m głębokości), przepływowe, zasilane strumieniem z terenów źródliskowych w części północnej, z rzadkimi zbiorowiskami włośniczników. W najbliższym otoczeniu jeziora występują olsy i lasy grądowe, w wyższych położeniach zastępowane przez bór sosnowy porastający okoliczne wydmy. Występuje tu kilka gatunków roślin chronionych, takich jak: zimozioł północny, pomocnik baldaszkowy i widłak goździsty. Spośród zwierząt do najciekawszych zaliczyć można zimorodka, żurawia i rzadkiego rybołowa, natomiast w źródłiskach występuje jedyny chroniony w Polsce chrzączek - kryniczna wilgotka. OZW Jezioro Mnich obejmuje jeziora Mnich oraz Mnich Mały, które – podobnie jak i ciek łączący oba jeziora – otoczone są unikatowym torfowiskiem z reliktowymi wapnolubnymi gatunkami mszaków. Jeziora te należą do twarłowodnych, a w Mnichu Małym występują łąki ramienicowe. Przy wschodnim brzegu jeziora Mnich znajduje się wspomniany już rezerwat „Cegliniec”, a wokół niego rozciągają się lasy grądowe i bory bagienne. Bytuje tu duża populacja bobra, są to także tereny łęgowe i żerowiskowe bielika i żurawia. W wodach torfowiska rozwija się, odkryta w 2011 roku, ważka zalotka większa, będąca gatunkiem „parasolowym” dla drob-

nych zbiorników wodnych z ich fauną i florą. Spośród roślin na uwagę zasługują ramienice, mięsożerna aldrowanda pęcherzykowata oraz storczyk lipiennik Loesela.

Odmieną jest przyroda terenów leżących na południe od Warty: Ostoi Międzychodzko-Sierakowskiej i południowej, większej części Sierakowskiego Parku Krajobrazowego. Ważnym elementem krajobrazu jest tutaj rzeka Warta wraz ze starorzeczami i przyległymi wilgotnymi łąkami oraz jeziora i strugi je łączące. W lasach przeważają gatunki liściaste, a wokół rozciągają się pola uprawne. Rzeźba terenu jest bardzo urozmaicona, co przekłada się na liczbę siedlisk, a w związku z tym dużą różnorodność flory i fauny. Bogata jest awifauna reprezentowana np. przez bieliki, kanie i żurawie. Nad wodami występuje bóbr i wydra, a w lasach rzadki nadrzewny ssak - popielica. Duże uwodnienie terenu sprzyja rozwojowi płazów – występuje tu np. kumak nizinny i traszka grzebieniasta. Zróżnicowany jest świat owadów. Stwierdzono tu m.in. 10 gatunków chronionych trzmieli, w tym zagrożonego trzmiela tajgowego. Na terenie ostoi znajdują się rezerваты leśne: „Kolno Międzychodzkie” oraz „Buki nad Jeziorem Lutomskim” oraz liczne zabytkowe parki wiejskie, np. park we wsi Ławica ze starymi dębami, w których rozwija się rzadki chrząszcz pachnica dębowa.

Działalność ludzka od wieków kształtowała krajobraz omawianego terenu. Choć najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z neolitu, to puszczańsko-bagienny charakter terenu mu nie sprzyjał. Pierwsze wzmianki pisemne z XIII w. wspominają właśnie o „silva magna” – wielkim lesie. Prawdziwy rozwój osadnictwa rozpoczął się dopiero w XVII w. za sprawą ludności holenderskiej. Osadnicy nazywani Olędrami byli specjalistami od osuszania bagien i zaczęli zmieniać charakter puszczy na bardziej sprzyjający ludziom. Powstawały liczne wsie i osady. Od XIX w. rozpoczął się proces wyludniania osad, spowodowany wyjałowieniem gleby, a później stratami wśród

Jezioro Mnich Mały (fot. J. Wendzonka)

ludności spowodowanymi wojnami światowymi. Wiele wsi zniknęło z powierzchni ziemi, a ich miejsce ponownie zajął las. Jest to do dziś widoczne w Puszczy Noteckiej, gdzie zaludnienie jest bardzo niskie. Zaludnienie po południowej stronie Warty było większe, a głównymi ośrodkami stały się Międzychód i Sieraków. Na strychu budynku Ośrodka Zdrowia w Sierakowie znajduje się ostoja Natura 2000, której nazwa pochodzi od nazwy miasta. Mieści się tam jedna z najliczniejszych kolonii rozrodczych nocka dużego w Polsce, jednego z trzech największych krajowych nietoperzy. Do obszaru przylegają także żerowiska tego nietoperza obejmujące Wartę wraz ze starorzeczami, okoliczne lasy i jeziora, jak i tereny parkowe samego Sierakowa. Nad Wartą występuje ważka trzepla zielona, będąca gatunkiem chronionym i znajdującym się w załączniku II i IV dyrektywy siedliskowej.

Głównymi zagrożeniami dla omawianych obszarów są: zmiana aktualnych warunków wodnych, pożary, niewłaściwie przeprowadzany wyrąb lasów, usuwanie martwego drewna z lasów, płoszenie zwierząt, penetracja i niszczenie siedlisk, niewłaściwa gospodarka rybacka, nadmierna presja wędkarska, wprowadzanie zabudowy ingerującej w harmonijny krajobraz.

Walory kulturowe:

- zamek Opalińskich w Sierakowie,
- pobernardyński renesansowy kościół w Sierakowie,
- kościoły gotyckie w Skwierzynie, Obornikach i Wronkach,
- kościoły barokowe we Wronkach, Lubaszcu i Obrzycku,
- kościół i pałac w Chrzypsku Wielkim,
- dwór w Chalinie z zabytkowym parkiem,
- dwór i park w Łęczcach,
- parki w Kwilczu i Ławicy,
- Stado Ogierów w Sierakowie.

Turystyka:

- Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Chalinie,
- system ścieżek dydaktycznych Sierakowskiego Parku Krajobrazowego: „Stawy w Gardówcu” (długość: 5,2 km), „Nad Jeziorem Małym w Chalinie” (długość: 2 km), „Jary koło Chaliny” (długość: 4,3 km), „W parku dworskim w Chalinie i nad jeziorem Śremskim” (długość: 2 km),
- Nature.Fitness.Park.Chalin – ośrodek nordic walking z siecią 6 tras (łącznie długość: 51 km),
- szlaki piesze,
- Nadwarciański Szlak Rowerowy,
- rowerowy Szlak Stu Jezior,
- rowerowy Szlak Powstań Narodowych 1769-1919,
- szlak wodny na Warcie (fragment Wielkiej Pętli Wielkopolski).

■ Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy

■ Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Warty PLB300002

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Lasy Żerkowsko-Czeszewskie PLH300053

Mezoregiony: Kotlina Kolska, Dolina Konińska, Wał Żerkowski,
Kotlina Śremska, Równina Wrzesińska, Równina Rychwalska.

■ Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy

Data utworzenia: 1994 r.

Powierzchnia: 15 640,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat jarociński, gmina Żerków; powiat średzki, gmina Nowe Miasto nad Wartą; powiat wrzesiński, gmina Miłosław.

■ Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Warty*

Data wyznaczenia: 2004 r.

Powierzchnia: 57 104,40 ha, w województwie wielkopolskim 52 832,80 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat jarociński, gmina Żerków; powiat kolski, gminy: Koło, Dąbie, Kościelec i Osiek Mały; powiat

* Dane statystyczne i administracyjne odnoszą się do całego OSO, natomiast tekst opisuje tylko jego zachodnią część. Centralna i wschodnia część OSO Dolina Środkowej Warty została opisana wspólnie z OZW Ostoja Nadwarciańska i Nadwarciańskim Parkiem Krajobrazowym.

koniński, gminy: Golina, Kramsk, Krzymów, Rzgów, Sompolno, Stare Miasto i Ślesin; powiat koniński grodzki, miasto Konin; powiat słupecki, gminy: Łądek i Zagórów; powiat średzki, gminy: Krzykosy, Nowe Miasto nad Wartą i Środa Wielkopolska; powiat turecki, gminy: Brudzew, Dobra i Przykona; powiat wrzesiński, gminy: Kołaczkowo, Miłośław i Pyzdry; województwo łódzkie, powiat poddębicki, gminy: Poddębice i Uniejów.

■ **Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Lasy Żerkowsko-Czeszewskie**

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 7 158,20 ha.

Położenie administracyjne: powiat średzki, gminy: Krzykosy i Nowe Miasto nad Wartą; powiat wrzesiński, gmina Miłośław; powiat jarociński, gmina Żerków.

Przedmioty ochrony

Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Warty

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: bąk *Botaurus stellaris*, bączek *Ixobrychus minutus*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*, kropiatka *Porzana porzana*, derkacz *Crex crex*, żuraw *Grus grus*, rybitwa białoczelna *Sternula albifrons*, rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, zimorodek *Alcedo atthis*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, podróżniczek *Luscinia svecica*, czapla siwa *Ardea cinerea*, gęgawa *Anser anser*, krakwa *Anas strepera*, cyraneczka *Anas crecca*, cyranka *Anas querquedula*, płaskonos *Anas clypeata*, sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*, kszyc *Gallinago gallinago*, rycyk *Limosa limosa*, kulik wielki *Numenius arquata*, krwawodziób *Tringa totanus*, dudek *Upupa epops*.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Lasy Żerkowsko-Czeszewskie

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczca i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*, 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6440 łąki selernicowe (*Cnidion dubii*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*)

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, boleń *Aspius aspius* piskorz *Misgurnus fossilis*, koza *Cobitis taenia*, poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*, kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo*.

Omawiany obszar, w skład którego wchodzi Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy, OZW Lasy Żerkowsko-Czeszewskie oraz zachodni fragment OSO Dolina Środkowej Warty, znajduje się w środkowej części województwa wielkopolskiego. Obszary Natura 2000 w dużej mierze się ze sobą pokrywają, obejmując dolinę Warty i leżące na północ od niej Lasy Miłosławskie w obrębie Kotliny Śremskiej. Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy swą powierzchnią obejmuje fragment Równiny Wrzesińskiej ze stawami rybnymi koło Miłosławia, jak również leżący na południe od Warty urozmaicony teren tzw. Szwajcarii Żerkowskiej, położony w obrębie Doliny Konińskiej, Wału Żerkowskiego i Równiny Rychwalskiej.

Wzgórze Żerkowskie należy do moren czołowych o urozmaiconej rzeźbie terenu z charakterystycznymi wzniesieniami: Łysą Górą (161 m n.p.m.) oraz Górą Żerkowską (155 m n.p.m.). Wzniesienia te bardzo gwałtownie opadają w kierunku doliny Warty, co powoduje, że różnice wysokości sięgają 90 m. Wzdłuż Warty rozciągają się łąki, pastwiska poprzeplatane wiklinami nadrzecznymi, a w sąsiedztwie mniejszych cieków można spotkać płaty olsów porzeczkowych.

Krajobraz pomiędzy Żerkowem, Miłosławiem i Nowym Miastem nad Wartą tworzy mozaikę rolno-leśną, a w szczególności najcenniejszy kompleks leśny w okolicy Czeszewa (znany jako Uroczysko Warta), wyróżniony już na początku XX wieku poprzez powołanie w tym miejscu pierwszego rezerwatu w Wielkopolsce. Istotnym elementem tego obszaru są połacie lasów łęgowych oraz grądów z płatami łąk jesionowo-wiązowych, skupionych w rezerwatach „Czeszewski Las” oraz „Dwunastak”, tworzące typowe dla dolin rzecznych kompleksy żyznych lasów liściastych. Lasy te poprzeplatane są starorzeczami o powierzchni od kilkuset metrów kwadratowych do kilku hektarów i niewielkiej głębokości nie przekraczającej zazwyczaj 3 m. Łęgi występujące w dolinie Warty powstały w zasięgu wód powodziowych poprzez nanoszenie i osadzanie żyznego mułu podczas zalewów. W zależności od warunków wykształcają się różne formy łąk, np. wierzbowe czy jesionowo-wiązowe. Lasy w Uroczysku Warta zachowały charakter puszczański ze względu na duży udział starych drzew oraz bogactwo fauny i flory. Zachowano tak

Lutynia w Uroczysku Warta (fot. P. Basiński)

cenne fragmenty, gdyż w przeszłości odstąpiono od planów obwałowania Warty od strony południowej, czego efektem byłaby nieuchronna śmierć łągów. Ochrona tych terenów umożliwiła zachowanie łąk selernicowych oraz starorzeczy wraz z roślinnością szuwarową, niezbędną do zachowania ciągłości gniazdowania ptactwa wodno-błotnego.

Do rzadkich roślin występujących na przedstawianym obszarze należy zaliczyć sasankę otwartą i staroduba łąkowego.

Wśród zwierząt na uwagę zasługuje pachnica dębowa, silnie powiązana ze starymi drzewami w fazie rozkładu. Wolor tych obszarów podnosi występowanie różnych gatunków dzięciołów zwłaszcza liczna populacja dzięcioła średniego. Ptak ten związany jest ze starymi lasami liściastymi obfitującymi w spróchniałe drzewa. Spotyka się tu również bociana czarnego, który stał się symbolem Żerkowsko-Czeszewskiego Parku Krajobrazowego. Gatunek ten znalazł dogodne warunki bytowania na tym obszarze w związku z licznymi występującymi starorzeczami i terenami podmokłymi. Liczne zbiorniki wodne stworzyły także dogodne warunki bytowania dla płazów, np. dla kumaka nizinnego, traszki grzebieniastej, a także dla bobra i wydry.

Istotnym zagrożeniem dla opisywanego obszaru jest postępujące odwodnienie związane z funkcjonowaniem zbiornika retencyjnego Jeziorsko. Zmiana stosunków wodnych ma duży wpływ na zdrowotność lasów łągowych oraz proces upodabniania się łągów do grądów. W celu zahamowania tego procesu Nadleśnictwo Jarocin wybudowało sieć zastawek i spiężeń, które pozwalają utrzymać odpowiedni poziom wody w Uroczysku Warta.

Dudek karmiący młode (fot. T. Skorupka)

Walory kulturowe:

- Muzeum A. Mickiewicza w Śmiełowie,
- kościół gotycki w Dębnie,
- kościoły: barokowy oraz neobarokowy (poewangelicki) w Żerkowie
- kościół klasycystyczny oraz spichlerz w Brzostkowie,
- neorenesansowy pałac Mielżyńskich oraz pomnik Juliusza Słowackiego w Miłosławiu,

Turystyka:

- Ośrodek Edukacji Leśnej - „Centrum Zarządzania Łęgami” w Czeszewie,
- ścieżki dydaktyczne w Uroczysku Warta: „Starorzecze” (długość: 2 km); „Nad Lutynią” (długość: 2 km); „Stare Dęby” (długość: 0,5 km)
- szlaki piesze,
- szlaki rowerowe: Nadwarciański Szlak Rowerowy, Transwielkopolska Trasa Rowerowa – odcinek południowy, Żerkowsko-Czeszewska Ósemka,
- szlak wodny na Warcie (fragment Wielkiej Pętli Wielkopolski).

Pozostałe parki krajobrazowe

Lednicki Park Krajobrazowy

Mezoregiony: Pojezierze Gnieźnieńskie, Równina Wrzesińska.

Data utworzenia: 1988 r.

Powierzchnia: 7 618,40 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gmina Pobiedziska; powiat gnieźnieński, gminy: Łubowo, Kiszkowo i Klecko.

Lednicki Park Krajobrazowy to obszar wysoczyznowy rozcięty rynnami jezior i dolinami cieków, położony na styku Pojezierza Gnieźnieńskiego i Równiny Wrzesińskiej w obrębie Pojezierza Wielkopolsko-Kujawskiego. Głównym celem powołania parku była potrzeba ochrony kulturowych i przyrodniczych walorów obszaru wokół jeziora Lednica. Osadnictwo na tym terenie sięga V–IV w. p.n.e., tj. epoki neolitu. Kulminacją historycznego rozwoju osadniczego jest okres wczesnego średniowiecza, gdy na wyspie Ostrów Lednicki powstaje gród obronny Mieszka I i Bolesława Chrobrego, uważany za kolebkę naszej państwowości. Najbardziej rozpoznawalnym, współczesnym elementem kulturowym parku są Pola Lednickie i organizowane na nich spotkania młodzieży.

Z uwagi na dominację gleb płowych park stanowi teren typowo rolniczy z przewagą gruntów ornych, stanowiących blisko 74% powierzchni. Łąki i pastwiska to około 6,5% terenu, lasy obejmują niewiele ponad 9,1% arealu, a wody powierzchniowe 5,6% terenu. Opisywany obszar leży w zlewni Warty, lokalnie odprowadzając wody do rzeki Głównej oraz Małej Wełny. Głównym akwenem jest jezioro Lednica. Jest to jezioro rynnowe o charakterze przepływowym, jego maksymalna długość wynosi blisko 7 km,

powierzchnia niespełna 340 ha, a maksymalna głębokość 15 m. Na jeziorze znajdują się 4 wyspy: Ostrów Lednicki, Ledniczka, Wyspa Mewia oraz bezimienna wyspa położona w północnej części jeziora. Na terenie parku występuje jeszcze 6 mniejszych zbiorników naturalnych – jeziora: Głębokie, Sławno, Bachorce, Skrzetuszewo Małe oraz Kamionek.

Świat przyrody ożywionej parku jest bardzo bogaty, biorąc pod uwagę, iż jest to teren typowo rolniczy. Stwierdzono tutaj 158 gatunków ptaków, w tym 111 lęgowych. Największe skupienie awifauny wodno-błotnej związane jest z jeziorem Lednica. Gniazdują tam błotniak stawowy, bąk, bączek, wążatka, derkacz, remiz, gęgawa i łyska. W szuwarze jeziora liczne gniazda zakładają trzcinniczki, trzciniaki, potrzosy i rokitniczki. Jezioro jest też żerowiskiem gniazdującego w parku bielika. Tereny podmokłe obszarów leśnych to lęgowiska żurawia i czapli siwej. Tereny leśne są też siedliskiem dzięcioła czarnego i średniego. Prawdopodobne jest także gniazdowanie w parku bociana czarnego. W krajobrazie otwartym obecne są m.in. ortolany, potrzyszczki, dzierłatki, gąsiorzki i przepiórki.

Fauna ryb reprezentowana jest przez 24 gatunki, w tym różankę i kożę, najbogatsza jest ichtiofauna jeziora Lednica. Listę płazów tworzą: grzebiuszka ziemna, kumak nizinny, ropucha szara, ropucha zielona, traszka zwyczajna i żaby – jeziorkowa, moczarowa, śmieszka, trawna i wodna. Spośród gadów najliczniej obserwuje się jaszczurkę zwinkę i zaskrońca. Słabiej reprezentowane są populacje padalca i jaszczurki żyworodnej. Duże ssaki to dzik, jeleń, sarna oraz obcy geograficznie daniel. Mniejsi przedstawiciele tej gromady to bóbr, borsuk i lis, notowane są także wydra i zając. Na terenie parku stwierdzono 6 gatunków nietoperzy, w tym nocka rudego, mroczka późnego, borowca wielkiego czy karlika większego. Gromada owadów najlepiej rozpoznana została w zakresie dzikich pszczołowatych, dla których ważnym siedliskiem występowania są zabudowania Wielkopolskiego Parku Etnograficznego w Dziekanowicach.

Florę Lednickiego Parku Krajobrazowego tworzy ponad 600 gatunków roślin naczyniowych, w tym 12 to taksony podlegające ochronie ścisłej, np. stoplamek

Jezioro Lednica (fot. P. Śliwa)

krwisty, stoplamek szerokolistny oraz kruszczyk szerokolistny. Rośliny tworzą na terenie parku ponad 100 zespołów roślinnych, w tym 19 zagrożonych, np. zespół okrzężnicy bagiennej, zespół grzybieni białych i grążela żółtego. Siedliska o znaczeniu wspólnotowym z terenu parku to między innymi: wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi, ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe, czy murawy kserotermiczne. Na terenie parku ustanowiono około 50 pomników przyrody.

Pszczoła Melecta punctata na glinianej ścianie w Wielkopolskim Parku Etnograficznym w Dziekanowicach (fot. P. Śliwa)

Największe zagrożenie dla walorów krajobrazowych parku stanowi intensywny rozwój urbanistyczny – zwłaszcza miejscowości położonych najbliżej jeziora Lednica. Linia brzegowa samego jeziora podlega silnym przekształceniom (pomosty, plaże czy też wyćinka zadrzewień, zakrzewień i szuwaru). Równie niepokojące jest upraszczanie struktury przestrzennej powierzchni rolnych poprzez eliminację drobnych oczek wodnych i zadrzewień oraz likwidacja mozaiki użytków – zaorywanie drobnych łąk, miedz i ziołorośli. Bioróżnorodność zagrożona jest także poprzez upraszczanie składu zbiorowisk roślinnych – głównie na skutek wzmożonej eutrofizacji. Coraz większe zagrożenie stanowią też obce gatunki ekspansywne. Podobnie jak w całym regionie notuje się problemy związane ze spadkiem poziomu wód gruntowych.

Walory kulturowe:

- ruiny wczesnośredniowiecznego palatium na wyspie Ostrów Lednicki (pomnik historii),
- Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy,
- Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach,
- Pola Lednickie.
- pałac w Zakrzewie,
- dwór w Rybitwach,
- kościół drewniany w Waliszewie,
- kościół w Sławnie,
- kościół w Lednogórze,
- drewniana kaplica cmentarna w Sławnie.

Turystyka:

- ścieżka przyrodnicza w Waliszewie (długość: 7 km)
- czerwony szlak pieszy,
- Droga Świętego Jakuba,
- Piastowski Trakt Rowerowy.

■ Park Krajobrazowy im. gen. Dezyderego Chłapowskiego

Mezoregiony: Nizina Kościańska, Pojezierze Krzywińskie.

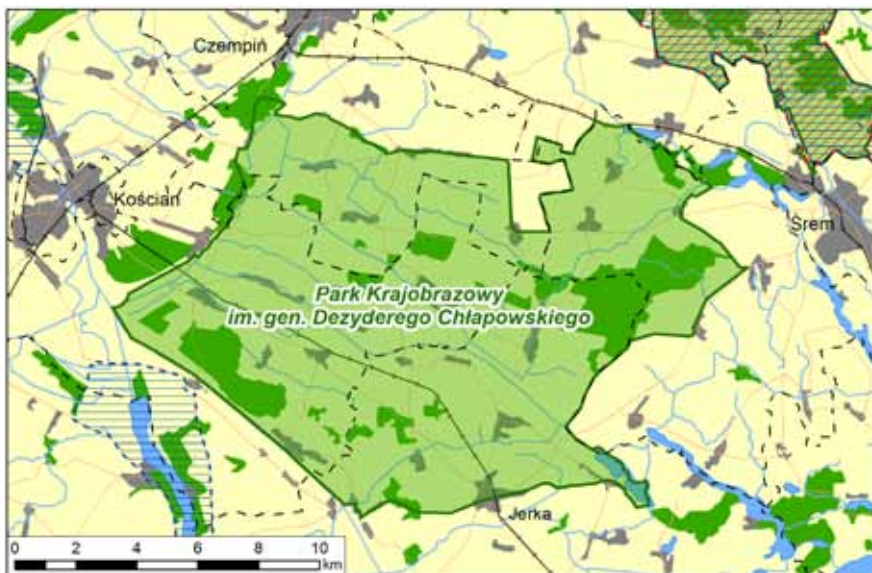
Data utworzenia: 1992 r.

Powierzchnia: 17 220,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat śremski, gmina Śrem, powiat kościański, gminy: Kościan, Czempin i Krzywiń.

Park Krajobrazowy im. gen. Dezyderego Chłapowskiego niemal w całości leży w obrębie mezoregionu Nizina Kościańska, tylko niewielki jego skrawek w południowo wschodniej części należy do mezoregionu Pojezierze Krzywińskie. Rzeźba terenu jest bardzo słabo zróżnicowana, krajobraz równinny, o charakterze typowo rolniczym. Lasy, w większości w postaci niewielkich kompleksów, stanowią zaledwie 15% powierzchni parku. W krajobrazie wyróżniają się drobne śródpolne oczka wodne w większości pochodzenia polodowcowego, a w części antropogeniczne. Przez park przepływa tylko jeden większy ciek wodny (Rów Wysokość) związany z systemem kanałów Obrzy.

Podstawową ideą przyświecającą utworzeniu parku krajobrazowego była ochrona unikatowego, w skali nie tylko kraju, historycznego krajobrazu rolniczego z siecią zadrzewień śródpolnych, ukształtowanego niemal 200 lat temu przez gen. D. Chłapowskiego. Głównym celem wprowadzenia zadrzewień była potrzeba przeciwstawienia się erozji, stabilizacji stosunków wodnych i poprawy mikroklimatu. Chłapowski widział również w zadrzewieniach walor podnoszący estetykę krajobrazu. Urozmaicony, mozaikowy krajobraz rolniczy stanowi również dzisiaj wzór dla optymalnej gospodarki, a jednocześnie charakteryzuje się znacznym bogactwem biologicznym, porówny-

walnym z krajobrazami bardziej naturalnymi, mniej przekształconymi przez człowieka. Ponieważ w Turwi od 60 lat działa Stacja Badawcza Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego Polskiej Akademii Nauk, park pełni również funkcję poligonu, na którym prowadzone są badania z zakresu szeroko pojętej ekologii krajobrazu.

W szacie roślinnej parku, liczącej blisko 900 gatunków, sporą część stanowią gatunki rzadkie i chronione, należące do zbiorowisk łąkowych, torfowiskowych, a także zbiorowisk pól uprawnych (Inicznik siewny, roszpunka bruzdkowana czy coraz radszy, kiedyś uciążliwy chwast – kąkol). Bogatą florą odznaczają się również parki dworskie, gdzie spotkać można chronione storczyki czy też łąny śnieżycy wiosennej. W drobnych zbiornikach wodnych stwierdzono szereg chronionych i rzadkich roślin (np. grzybień biały, grąźel żółty czy pływacz). Z kategorii rzadkich i zagrożonych roślin figurujących w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin, wymienić należy podejźrzon marunowy – gatunek niewielkiej paproci znany tylko z nielicznych stanowisk w Polsce. Ponadto w parku odnotowano do tej pory ok. 700 gatunków grzybów, z tego 19 gatunków chronionych grzybów wielkoowocnikowych.

Zróznicowany krajobraz zapewnia egzystencję wielu gatunkom zwierząt – począwszy od kilkutyśycznej rzeszy bezkręgowców, w tym owadów reprezentowanych głównie przez około 650 gatunków motyli i podobną liczbę gatunków chrząszczy, muchówek i błonkówek, poprzez ryby (12 gatunków tylko w Rowie Wysokość), płazy (12 gatunków, w tym traszka grzebieniasta i kumak nizinny), gady (4 gatunki), ptaki (około 130 gatunków lęgowych) i ssaki (około 40 gatunków). Wśród tych ostatnich na wymienienie zasługuje 12 gatunków nietoperzy i charakterystyczny dla krajobrazu rolniczego ekotyp sarny polnej. Liczne zadrzewienia sprzyjają dużemu zagęszczeniu ortolana. Natomiast niedostępny, miejscami porośnięty trudnym do przebycia gąszczem krzewów fragment doliny Rowu Wysokość, stwarza dogodne refugia dla wielu gatunków zwierząt, szczególnie ptaków gniazdujących tu lub zatrzymujących się w czasie przelotów. Należy do nich kilkadziesiąt gatunków wodno-błotnych (w tym gniazdujące gęsi, łabędzie i żurawie), wiele innych, jak na przykład dzierzby, remiz,

Park Krajobrazowy im. gen. D. Chłapowskiego (fot. J. Karg)

potrzeszcz, dzięcioły czy błotniaki, a także wiele ssaków, spośród których wymienić warto wydrę i bobra.

Na terenie parku krajobrazowego ustanowiono do tej pory około 50 pomników przyrody, wśród nich na szczególną uwagę zasługują 4 aleje pomnikowych drzew (w Racocie, Gaju, Starym Gołębinie oraz w Kopaszewie). Charakterystyczne są również stare aleje drzew owocowych.

Brak zagrożeń wynikających z działalności przemysłowej zarówno w samym parku krajobrazowym, jak i w najbliższym otoczeniu. Poważnym zagrożeniem dla prawidłowego funkcjonowania krajobrazu rolniczego parku, opartego na zasadach ekologicznych, jest natomiast rosnący w ostatnim dziesięcioleciu udział roślin zbożowych w strukturze upraw. Na terenie parku przekracza on już wartość 80%, na większości obszaru wprowadzona została więc monokultura zbożowa. Ponadto zagrożeniem dla parku może być brak prowadzenia nowych nasadzeń, intensyfikacja rolnictwa oraz niszczenie siedlisk marginalnych.

Ortolan (fot. T. Skorupka)

Walory kulturowe:

- pałac Chłapowskich w Turwi – Stacja Badawcza Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN,
- sieć historycznych zadrzewień,
- dwory i pałace z parkami w Racocie, Kopaszewie, Błociszewie, Choryni, Gorzyczkach, Krzyżanowie, Rogaczewie Małym, Starym Gołębinie,
- kościoły w Wyskoci, Rąbinu, Starym Gołębinie, Błociszewie, Racocie, Łuszkowie,
- Kopaszewska Droga Krzyżowa,
- modrzewiowa kaplica w Lesie Rąbińskim,
- wiatrak koźlak w Racocie.

Turystyka:

- Ścieżka ekologiczno-dydaktyczna Rogaczewo Małe – Turew (długość: ok. 12 km),
- Rowerowa Ścieżka edukacyjna „Drzewa o historii, Ptaki o współczesności” (długość: 28,5 km),
- Ścieżka dydaktyczna w parku pałacowym w Turwi,
- szlaki piesze,
- Droga Świętego Jakuba,
- system szlaków rowerowych (w tym Ziemiański Szlak Rowerowy),
- szlaki konne.

Pozostałe obszary Natura 2000

Obszar specjalnej ochrony ptaków Dąbrowy Krotoszyńskie PLB300007

Mezoregion: Nizina Południowowielkopolska.

Data wyznaczenia: 2007 r.

Powierzchnia: 34 245,30 ha.

Położenie administracyjne: powiat krotoszyński, gminy: Sulmierzyce, Zduny, Rozdrażew i Krotoszyn; powiat ostrowski, gminy: Odolanów, Ostrów Wielkopolski i Rasków; powiat pleszewski, gminy: Dobrzyca i Pleszew.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony obszaru: dzięcioł średni *Dendrocopos medius* i dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Dąbrowy Krotoszyńskie PLB300007 jest położony w południowej części województwa wielkopolskiego, w pobliżu granicy z województwem dolnośląskim i pokrywa się w całości z obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty Dąbrowy Krotoszyńskie PLH300002 oraz w znacznej części z obszarem chronionego krajobrazu „Dąbrowy Krotoszyńskie Baszków-Rochy”. Na tym terenie znajduje się również 6 rezerwatów przyrody, tj.: „Dąbrowa Smoszew”, „Buczyna Helenopol”, „Dąbrowa koło Biadek Krotoszyńskich”, „Miejski Bór”, „Mszar Bogdaniec” i „Baszków”.

Dąbrowy Krotoszyńskie obejmują jeden z największych i najbardziej znanych w Europie zwartych kompleksów lasów dębowych. W obrębie tego obszaru stwierdzono występowanie 23 gatunków ptaków z załącznika I dyrektywy Ptasiej oraz 42 migrujących gatunków ptaków niewymienionych w tym dokumencie. Przedmiotami ochrony Dąbrów Krotoszyńskich są: dzięcioł średni i dzięcioł zielonosiwy. Pierwszy z wymienionych był początkowo jedynym gatunkiem, którego liczebność kwalifikowała ostoję do włączenia jej do sieci Natura 2000. Szacowana populacja tego gatunku na terenie Dąbrów Krotoszyńskich to około 460–480 par, co sprawia, że pod względem liczebności jest to druga, po Puszczy Białowieskiej, ostoja tego gatunku w Polsce. Jego obecność obserwowano tu we wszelkiego typu drzewostanach dębowych w wieku powyżej 80 lat, gdzie osiągał średnią liczebność około 1 pary na 10 hektarów lasu. Dąbrowy Krotoszyńskie mają duże znaczenie również dla dzięcioła zielonosiwego, który występował do niedawna jedynie w południowej i północno-wschodniej Polsce, a obecnie zwiększa swoją liczebność rozprzestrzeniając się na północ i zachód. Aktualnie szacowana liczebność jego populacji w obrębie ostoi to około 20–25 par, co kwalifikuje go jako przedmiot ochrony ww. obszaru Natura 2000. Dzięcioł zielonosiwy preferuje tu drzewostany z udziałem buka, choć w roku 2010 stwierdzano go nawet w kompleksach z dominacją drzewostanów sosnowych.

Walory kulturowe:

- zespół pałacowo-parkowy Mielżyńskich w Baszkowie.

Turystyka:

- czerwony szlak pieszy: Krotoszyn – zespół poklasztorny i park, „Krzyż Napoleoński”, rezerwat „Mszar Bogdaniec” i „Baszków”, wieś Baszków z zespołem pałacowo-parkowym,
- zielony szlak pieszy: Krotoszyn – pomnik Powstańców Wielkopolskich, szaniec – pomnik Żołnierzy Września 1939, Borownica – szaniec powstańczy, miejsce walk powstańczych z 1919 r., Zduny – architektura miejska.

Dzięcioł średni (fot. C. Korkosz)

Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Małej Wełny pod Kiszkowem PLB300006

Mezoregion: Pojezierze Gnieźnieńskie.

Data wyznaczenia: 2007 r.

Powierzchnia: 1 252,30 ha.

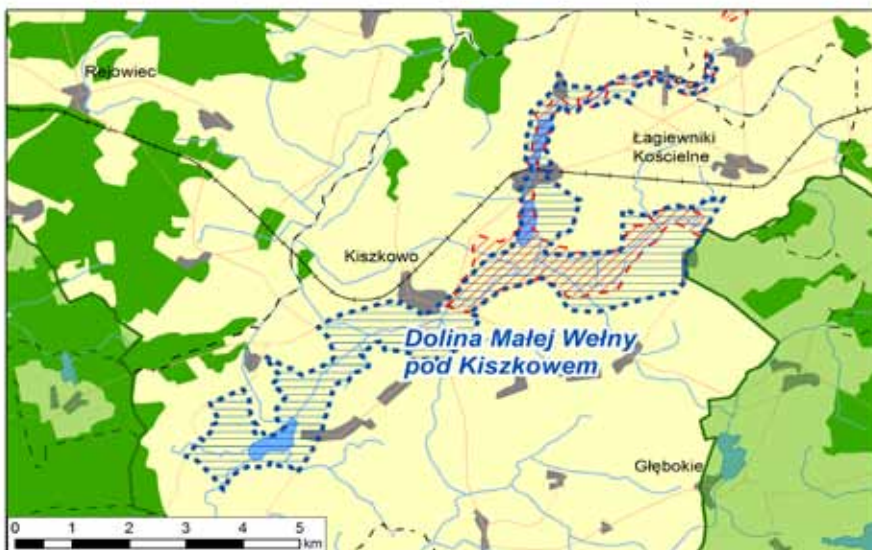
Położenie administracyjne: powiat Gniezno; gminy: Kiszkowo i Kłecko.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony obszaru: bączek *Ixobrychus minutus*, rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, siewka złota *Pluvialis apricaria*, zielonka *Porzana parva*, żuraw *Grus grus*, czajka *Vanellus vanellus*, gęgawa *Anser anser*, gęś białoczelna *Anser albifrons*, gęś zbożowa *Anser fabalis* i krakwa *Anas strepera*.

Obszar położony jest w środkowej części województwa wielkopolskiego i obejmuje fragment doliny rzeki Małej Wełny w okolicach miejscowości Kiszkowo. Teren ostoji ma charakter rynny polodowcowej. Rynna ta usytuowana jest w obrębie rozległych pól uprawnych.

Rzeka Mała Wełna jest lewobrzeżnym dopływem rzeki Wełny. W centralnej części obszaru znajduje się kompleks stawów rybnych o całkowitej powierzchni 224 ha, z których obecnie użytkowane jest 112 ha. Prócz ww. stawów w obszarze występują niewielkie, naturalne zbiorniki wodne (Jezioro Turostowskie, jezioro Rybno Wielkie i Rybno

Gęsi w Dolinie Małej Wełny pod Kiszkowem (fot. A. Kiszka)

Małe), niewielkie stawy hodowlane w północnej części obszaru (o powierzchni od około 0,5 do około 15 ha), starorzecza oraz okresowo zalewane wodami roztopowymi użytki zielone.

Obszar Dolina Małej Wełny pod Kiszkowem pokrywa się w części z obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty Stawy Kiszkowski PLH300050, który stanowi jedno z ważniejszych

w województwie wielkopolskim miejsc występowania kumaka nizinnego. Od wschodu obszar graniczy z Lednickim Parkiem Krajobrazowym, natomiast jego południowy fragment położony jest w otulinie Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka. Na dwóch stawach, w centralnej części obszaru Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra utworzyło społeczną ostoję przyrody o powierzchni 120 ha.

Obszar stanowi ważne w regionie lęgowisko gatunków ptaków wodnych i błotnych oraz miejsce odpoczynku ptaków w okresie migracji. W ostoi stwierdzono występowanie 197 gatunków ptaków, z czego 107 to gatunki lęgowe. Spośród gatunków lęgowych na szczególną uwagę zasługuje populacja rybitwy białowąsej, której liczebność w różnych sezonach oscylowała w zakresie 6–55 par, co stanowi do 3,4–7,6% populacji krajowej tego gatunku. Dla kilku dalszych gatunków ptaków obszar stanowi ważne w skali regionu lęgowisko, m.in. dla bączka, perkoza rdzawoszyjego, zielonki, rybitwy czarnej i gęgawy. Dolina Małej Wełny pod Kiszkowem to przede wszystkim jedno z największych w Polsce i największe w województwie wielkopolskim noclegowisko migrujących gęsi, głównie gęsi zbożowej i białoczelnej. Koncentracje w czasie przelotu ptaków nocujących na zbiornikach obszaru i żerujących w promieniu kilkunastu kilometrów od ostoi (głównie na rozległych polach kukurydzianych) osiągają regularnie liczebność do 30 000 ptaków. Maksymalnie w roku 2011, w okresie wiosennej migracji, na zbiorniku przebywało około 85 000 ptaków. Prócz gęsi, ostoja odgrywa ważną rolę dla migrujących kaczek, żurawi, czajek i siewek złotych.

Do najważniejszych zagrożeń dla ptaków lęgowych należą: wiosenny deficyt wody, brak skoordynowanego systemu napełniania stawów wodą, płożenie ptaków na skutek prowadzonej gospodarki łowieckiej i rybackiej, sukcesja trzciny i wierzyby na niektórych stawach, presja drapieżników czworonożnych (jenota, lisa, norki amerykańskiej), a także dzika. Potencjalnie populacjom lęgowym ptaków w obszarze zagraża lokalizowanie w pobliżu obszaru zespołów siłowni wiatrowych i kolejnych ferm norek, a także intensyfikacja gospodarki rybackiej na niektórych obiektach stawowych.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Samicy PLB300013

Mezoregion: Pojezierze Poznańskie.

Data wyznaczenia: 2007 r.

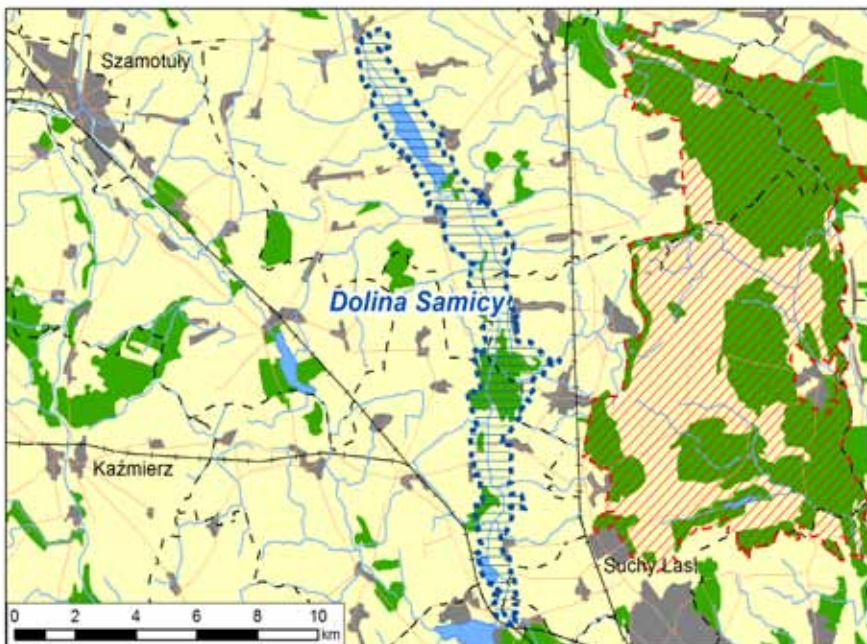
Powierzchnia: 2 391,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat obornicki, gmina Oborniki; powiat poznański, gminy: Rokietnica i Suchy Las; miasto Poznań.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będących przedmiotami ochrony obszaru: bączek *Ixobrychus minutus*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczelna *Anser albifrons*.

Obszar Natura 2000 Dolina Samicy PLB300013 obejmuje położony na północ od Poznania fragment doliny rzeki Samicy w jej górnym i środkowym biegu. Rzeka Samica, lewy dopływ Warty, rozcina płaski teren moreny dennej wznoszącej się na wysokość 70–90 m n.p.m. Tylko we wschodniej części wysokość terenu przekracza 90 m n.p.m. W obrębie obszaru występują terasy wysokie niższe oraz terasa zalewowa denna. Przeważają gleby torfowe i murszowo-torfowe.

Dominującym elementem krajobrazu przedmiotowego obszaru są pola uprawne. W bezpośrednim sąsiedztwie rzeki znajdują się wilgotne łąki kośne oraz naturalne i sztuczne zbiorniki wodne. Na terenie obszaru występują również niewielkie kompleksy leśne, głównie w postaci borów mieszanych, a także fragmenty dąbrów, grądów i olsów. W południowej części doliny leży Jezioro Kierskie Małe. Pomiędzy miejscowościami Objezierze i Chrustowo znajduje się kompleks stawów rybnych oraz zbiorniki powstałe w wyniku eksploatacji wapna łąkowego i torfu.

Dolina Samicy Kierskiej stanowi urozmaicenie monotonnego, rolniczego krajobrazu okolic Rokietnicy, Szamotuł i Obornik. Oprócz walorów krajobrazowych obszar ten spełnia ważną rolę korytarza ekologicznego łączącego dolinę Warty (na wysokości miejscowości Oborniki) z zachodnim klinem zieleni miasta Poznania (biegnącym wzdłuż rzeki Bogdanki od Jeziora Kierskiego do sztucznego Jeziora Rusałka).

W ostoi Dolina Samicy stwierdzono występowanie co najmniej 19 lęgowych gatunków ptaków wymienionych w załączniku I dyrektywy ptasiej. Liczebności jednego gatunku lęgowego – bączka oraz dwóch migrujących – gęsi zbożowej i białoczelnej, mieszczą się w kryteriach wyznaczania ostoi ptaków wprowadzonych przez BirdLife International. Ponadto, na terenie obszaru występuje pięć gatunków wymienionych w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt.

Dolina Samicy ma duże znaczenie dla ptaków migrujących. Jest to jedno z ważniejszych w regionie miejsc zatrzymywania się migrujących gęsi: zbo-

Bączek (fot. T. Skorupka)

żowej i białoczelnej. W okresie jesiennym stawy w Objezierzu mają również duże znaczenie dla przelotnych ptaków siewkowatych, zwłaszcza czajek i siewek złotych. Stawy te także stanowią miejsce żerowania bielików. Jednocześnie można tu obserwować do 6 par tego gatunku.

Obszar ten jest jedną z najważniejszych w Polsce ostoi

Gęś zbożowa (fot. T. Skorupka)

bączka. Gatunek ten zasiedla wszystkie typy płytkich zbiorników, zarówno naturalnych, jak i sztucznych, z pasami trzciny, pałki oraz krzewów. Występowanie bączka jest uzależnione od poziomu wody zapewniającego bezpieczeństwo lęgów oraz odpowiednią bazę pokarmową. Ważne dla tego gatunku jest również występowanie płatów starych trzcinowisk. Bączka można określić jako ptaka skraju trzcinowisk, łożowisk lub wiklinisk, bowiem najchętniej zakłada gniazda na skraju tych siedlisk.

Zagrożeniem dla przedmiotowego obszaru jest zaniechanie dotychczasowego użytkowania rolnego, intensyfikacja gospodarki stawowej, w tym usuwanie roślinności z brzegów i toni stawów, zmiana tradycyjnego rytmu napełniania stawów, usuwanie krzewów i drzew z brzegów, budowa nowych stawów, jak również niedostosowanie do biologii ptaków terminów prowadzenia zabiegów, zabudowywanie terenów niezabudowanych, penetrowanie siedlisk przez ludzi i zwierzęta domowe oraz rozbudowa osiedli turystycznych.

Dolina Samicy obszarowo pokrywa się z Pawłowicko-Soboockim Obszarem Chronionego Krajobrazu oraz z Obszarem Chronionego Krajobrazu Dolina Samicy Kierskiej w gminie Suchy Las.

Turystyka:

- szlaki rowerowe: Transwielkopolska Trasa Rowerowa – odcinek północny, Pierścień dookoła Poznania, Szlak Rowerowy Stu Jezior,
- pole golfowe w Bytkowie.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Noteci i Kanalu Bydgoskiego PLB300001

Mezoregiony: Dolina Środkowej Noteci, Kotlina Toruńska.

Data utworzenia: 2004 r.

Powierzchnia: 32 672,10 ha, w województwie wielkopolskim 21 180,50 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat pilski, gminy: Ujście, Kaczory, Miasteczko Krajeńskie, Białośliwie i Wyrzysk; powiat chodzieski, gminy: Chodzież i Szamocin; powiat wągrowiecki, gmina Gogańcz; województwo kujawsko-pomorskie, powiat nakielski, gminy: Kcynia, Szubin, Sadki i Nakło nad Notecią; powiat bydgoski, gminy: Sienko i Białe Błota; miasto Bydgoszcz.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony obszaru: czapla biała *Egretta alba*, łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus*, łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*, kania czarna *Milvus migrans*, bielik *Haliaeetus albicilla*, derkacz *Crex crex*, żuraw *Grus grus*, siewka złota *Pluvialis apricaria*, podróżniczek *Luscinia svecica*, łabędź niemy *Cygnus olor*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczelna *Anser albifrons*, krakwa *Anas strepera*, płaskonos *Anas clypeata*, tyska *Fulica atra*, czajka *Vanellus vanellus*, rycyk *Limosa limosa*, kulik wielki *Numenius arquata* i dziwonia *Carpodacus erythrinus*.

Obszar w województwie wielkopolskim położony jest w jego północnej części, w pradolinie Toruńsko-Eberswaldzkiej, między Ujściem a Osiekiem nad Notecią. W najniższych położonych, zatorfionych fragmentach występują łąki, natomiast na wyżej położonych terenach wykształciły się formy wydmowe. Na odcinku tym dolina ma szerokość od niecałych 2 km (w okolicach Ujścia) do około 8 km (w rejonie Szamocina) i przylega od strony północnej do wysoczyzny Pojezierza Krajeńskiego, natomiast od południa do piaszczystej Terasy Szamocińskiej. Różnica w wysokości pomiędzy dnem doliny, a najwyższymi wzniesieniami wysoczyzny wynosi do 140 m.

Gleby w obrębie obszaru tworzone są głównie przez gleby murszowe i torfove (organiczne i organiczno-mineralne) z niewielkim dodatkiem mąd.

Osią obszaru jest równoleżnikowo płynąca rzeka Noteć, będąca największym dopływem Warty. Na tym odcinku Noteć nazywana jest „Notecią Leniwą”, a jej dolina „Basenem Leniwej Noteci”. Jej bieg regulowany jest przez system śluz, jazów, zastawek i progów wodnych. Regulacja stosunków hydrologicznych rozpoczęła się już w XIII w., przy czym największe nasilenie procesu osuszania zabagnionych terenów miało miejsce na początku XX wieku. Prócz zabiegów melioracyjnych, istotnym zabiegiem negatywnie wpływającym na sytuację hydrologiczną były prace związane z przebudową koryta rzeki Noteć, które polegały na wyprostowaniu, pogłębieniu i oczyszczeniu, co znacznie przyspieszyło odpływ wód z obszaru pradoliny. Ważnym elementem są duże kompleksy stawów rybnych (Antoniny, Smogulec-Zamczysko, Ostrówek), które pełnią istotną rolę dla ptaków, szczególnie w okresie migracji wiosennej i jesiennej.

Obszar Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego pokrywa się w dużej części z obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty Dolina Noteci PLH300004

Dolina Noteci (fot. M. Tarant)

oraz obszarem chronionego krajobrazu Dolina Noteci. Ponadto, w okolicach miejscowości Dziembówko obszar graniczy z obszarem specjalnej ochrony ptaków Puszcza nad Gwdą PLB300012, natomiast w okolicach Osieku nad Notecią z obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty Dolina Łobzonki PLH300040.

Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego stanowi ważne miejsce występowania ptaków, zarówno tych odbywających lęgi w jej obrębie, tj. kani czarnej, derkacza, podróżniczka, rycyka, kulika wielkiego, łabędzia niemego, krakwy, płaskonosu i dziwonii, jak również populacji przelotnych, takich gatunków jak: żuraw, siewka złota, łabędź niemy, gęś zbożowa, gęś białoczelna, łyska czy czajka. Obszar jest szczególnie ważny dla zachowania populacji podróżniczka, dla którego, obok bagien biebrzańskich, stanowi najważniejsze miejsce występowania tego gatunku w Polsce. Obszar ten stanowi również najistotniejsze miejsce odpoczynku wędrujących populacji łabędzia czarnodziobego, który gniazduje w arktycznej tundrze.

Zidentyfikowano szereg zagrożeń dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony, z których najistotniejsze to zakłócenie naturalnego reżimu hydrologicznego mającego kluczowe znaczenie dla długofalowej egzystencji siedlisk ptaków w dolinie Noteci, konserwacja rowów melioracyjnych przyspieszająca odpływ wody, co w konsekwencji prowadzi do przesuszenia siedlisk, zbyt wczesne terminy pierwszego pokosu, zaniechanie ekstensywnej gospodarki łąkowo-pasterskiej, zmiana użytkowania trwałych użytków zielonych.

Płaskonos (fot. T. Skorupka)

Spośród pozostałych zagrożeń należy wymienić presję drapieżników czworonożnych (głównie lisa, jenota i norki amerykańskiej) oraz dzika, lokalizowanie linii wysokiego napięcia w dolinie Noteci, lokalizowanie w dolinie Noteci lub jej pobliżu ferm zwierząt futerkowych lub zespołów siłowni wiatrowych, dostosowanie parametrów Noteci do II klasy żeglowności.

Walory kulturowe:

- Śluz Krostkowo wchodzi w skład zespołu śluz na Noteci.

Turystyka:

- rejsy statkami wycieczkowymi po Noteci (przystanie w Ujściu, Osieku),
- szlak kajakowy na Noteci,
- Międzynarodowa Trasa Rowerowa Euro-Route (R-1),
- punkty widokowe: Morzewskie Góry, Prawomyśl.

■ Obszar specjalnej ochrony ptaków Jezioro Zgierzynieckie PLB300009

Mezoregion: Pojezierze Poznańskie.

Data wyznaczenia: 2007 r.

Powierzchnia: 552,80 ha.

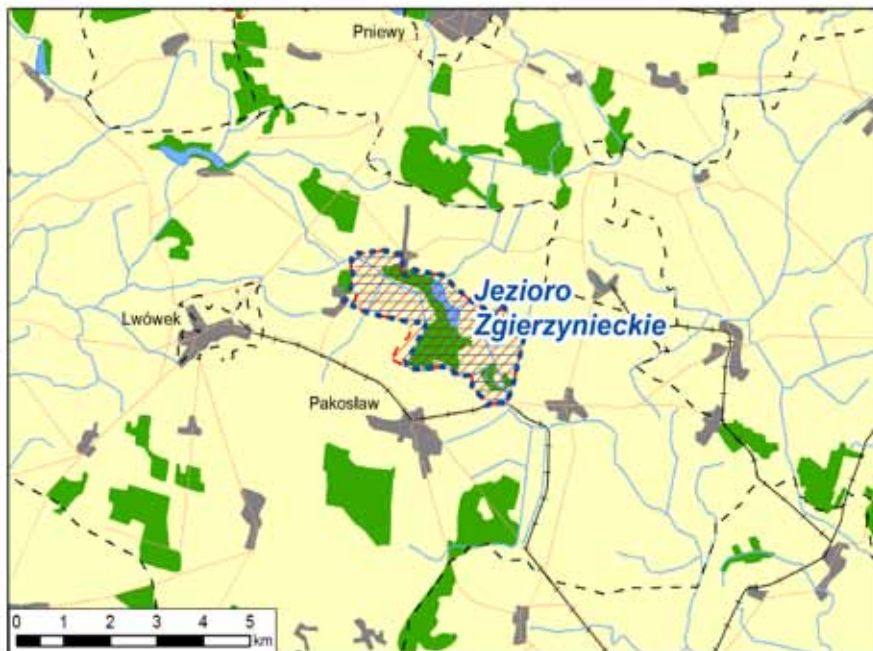
Położenie administracyjne: powiat nowotomyski, gmina Lwówek.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będących przedmiotami ochrony obszaru: żuraw *Grus grus*, podróżniczek *Luscinia svecica*.

Obszar zlokalizowany jest w powiecie nowotomyskim, w gminie Lwówek, około 2 km na wschód od międzynarodowej trasy A2 Warszawa – Berlin. Położony jest w makroregionie Pojezierze Wielkopolskie, mezoregionie Pojezierze Poznańskie, w obrębie niecki szczecińsko-łódzko-miechowskiej.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Jezioro Zgierzynieckie PLB300009 leży w zlewni Mogilnicy Zachodniej, która jest największym prawobrzeżnym dopływem Obry. Na ukształtowanie krajobrazu dorzecza Mogilnicy wpłynął okres zlodowacenia bałtyckiego. Na powierzchni zalegają twory czwartorzędowe,

głównie plejstocenijskie, a w obniżeniach dolinowych utwory holocenijskie. Dominują tu gleby typu bagiennego i pobagiennego, które wykształciły się z torfów niskich i dolinowych. Większość z tych gleb na skutek dostępu tlenu uległa mineralizacji i przekształciła się w mursze.

Jeziro Zgierzynieckie obejmuje niekłą rozległego niegdyś jeziora. Po jego osuszeniu, zapoczątkowanym już w XVII wieku, nastąpiło silne obniżenie poziomu lustra wody, co gwałtownie przyspieszyło proces eutrofizacji i zarastania zbiornika. Najniższa część niecki zajęta jest obecnie przez rozległe szuwały, głównie trzcinowe i pałkowe, z kilkoma niedużymi i płytkimi oczkami wodnymi (Smolny Staw, Wielki Staw i Mały Staw). Wyżej znajdują się bogate florystycznie łąki kośne. Od południowego zachodu do jeziora przylega kompleks dojrzałych lasów łęgowych i olsów.

Na obszarze stwierdzono lęgi 16 gatunków z załącznika I dyrektywy ptasiej. Są to: bąk, bączek, bocian biały, kania ruda, błotniak stawowy, kropiatka, zielonka, żuraw, rybitwa czarna, dzięcioł czarny, dzięcioł średni, podróżniczek, muchołówka mała, jarzębatka, gąsiorek i ortolan. Jednak OSO Jezero Zgierzynieckie odgrywa obecnie o wiele większą rolę dla ptaków migrujących, przede wszystkim żurawi i gęsi. Zbiorowe noclegowisko tych ptaków istnieje na Jeziorze Zgierzynieckim co najmniej od początków lat 80-tych i jest jednym z pięciu największych w Wielkopolsce. W okresie letnim nocują tu ptaki niełęgowe z miejscowej populacji i wówczas ich liczebność nie przekracza zazwyczaj 300 osobników. W okresie migracji jesiennej liczba ta rośnie i może przekraczać nawet 1 000 osobników. W okresie wędrówek teren jeziora jest też miejscem

Żurawie (fot. A. Bogdanowska)

Podróżniczek (fot. T. Ogrodowczyk)

odpoczynku i noclegowiskiem gęsi zbożowych i białoczelnych. Na polach otaczających Jezioro Zgierzynieckie, zwłaszcza od strony wsi Posadowo, w okresie wiosennym, wielokrotnie obserwowano żerujące, mieszane stada gęsi, liczące nawet ponad 10 000 osobników. Cześć tych ptaków nocuje najprawdopodobniej na jeziorach położonych dalej na północ, w Sierakowskim Parku Krajobrazowym.

Dla naturalnych walorów przyrodniczych obszaru zagrożeniem jest przede wszystkim zaburzenie stosunków wodnych. Brak piętrzenia na Mogilnicy, prace melioracyjne na tym cieku, a także obniżenie poziomu wód gruntowych w skali całego regionu, powoduje degenerację siedlisk i utratę prawidłowego funkcjonowania siedlisk ptaków, dla których ochrony wyznaczono obszar. Dodatkowo, nasilająca się, na skutek obniżania poziomu wody w jeziorze, presja drapieżników czworonożnych (lisa, jenota i norki amerykańskiej) oraz dzika, powoduje zmniejszanie liczebności, a nawet zaprzestanie gniazdowania niektórych gatunków ptaków.

Obszar jest ostoją ptasią o znaczeniu międzynarodowym – IBA Jezioro Zgierzynieckie (PL070). W znacznej części pokrywa się z OZW Ostoja Zgierzyniecka. W obrębie obszaru znajdują się dwa rezerваты: „Rezerwat na Jeziorze Zgierzynieckim im. Bolesława Papi” i „Wielki Las”.

Turystyka:

- czerwony szlak rowerowy Lwówek – Węgielnia oraz zielony szlak Opalenica – Lwówek.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Lasy Puszczy nad Drawą PLB320016

Mezoregiony: Równina Drawska, Pojezierze Wałeckie, Kotlina Gorzowska, Pojezierze Dobiegniewskie, Pojezierze Choszczeńskie.

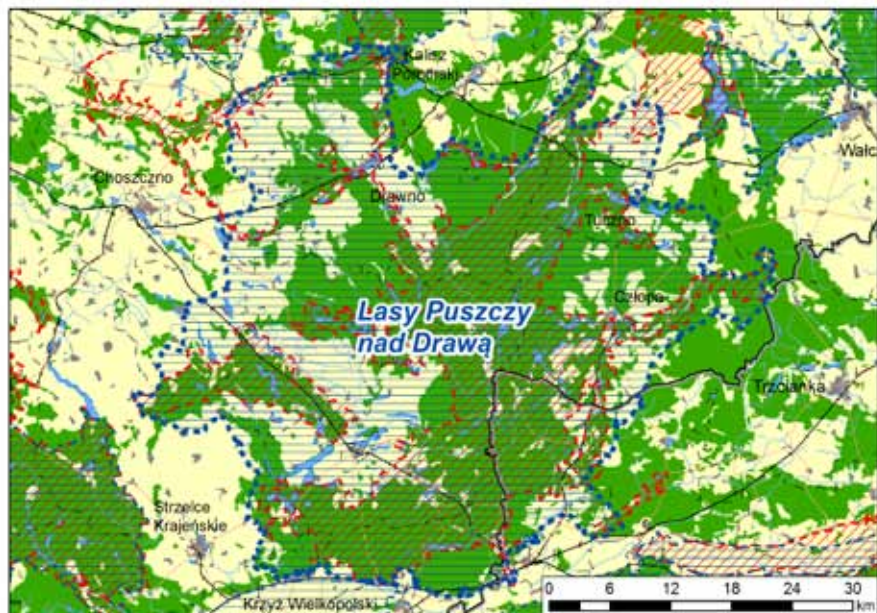
Data wyznaczenia: 2007 r.

Powierzchnia: 190 279,10 ha, w województwie wielkopolskim 15 366,30 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat czarnkowsko-trzcianecki, gminy: Krzyż Wielkopolski i Wieleń; województwo zachodniopomorskie, powiat drawski, gmina Kalisz Pomorski, powiat choszczeński, gminy: Drawno, Recz, Bierzwnik, Choszczno, Krzęcin i Pełczyce, powiat wałecki, gminy: Wałcz, Człopa, Tuczno i Mirosławiec; województwo lubuskie, powiat strzelecko-drezdenecki, gminy: Strzelce Krajeńskie, Stare Kurowo, Dobiegniew i Drezdenko.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będących przedmiotami ochrony obszaru: bączek *Ixobrychus minutus*, bocian czarny *Ciconia nigra*, łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*, trzmielojad *Pernis apivorus*, kania czarna *Milvus migrans*, kania ruda *Milvus milvus*, bielik *Haliaeetus albicilla*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, orlik krzykliwy *Aquila pomarina*, rybołów *Pandion haliaetus*, kroptatka *Porzana*

porzana, zielonka *Porzana parva*, żuraw *Grus grus*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, puchacz *Bubo bubo*, lelek *Caprimulgus europaeus*, zimorodek *Alcedo atthis*, muchołówka mała *Ficedula parva*, gąsiorek *Lanius collurio*, gągół *Bucephala clangula*, siniak *Columba oenas*.

Na terenie województwa wielkopolskiego znajduje się 15 366,30 ha obszaru specjalnej ochrony ptaków Lasy Puszczy nad Drawą. Część obszaru położona w obrębie województwa wielkopolskiego stanowi 8% powierzchni całego OSO Lasy Puszczy nad Drawą. Zlokalizowana jest w północno-zachodniej części województwa wielkopolskiego, przylega od południa do granicy miasta Krzyż Wielkopolski. Przez obszar ten przebiega droga wojewódzka nr 123 i droga krajowa nr 22. Lasy Puszczy nad Drawą, w części województwa wielkopolskiego, przynależą do mezoregionów: Równina Drawska, Pojezierze Wałeckie, Kotlina Gorzowska, makroregionów: Pojezierze Południowopomorskie, Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka. Na obszarze, w części województwa wielkopolskiego, występują następujące jednostki morfologiczne: terasa środkowa wydmowa, równina sandrowa, terasa zalewowa, wysoczyzna morenowa pagórkowata, pagórki morenowe odosobnione, wysoczyzna morenowa falista. Przeważa terasa środkowa wydmowa i równina sandrowa.

W rzeźbie terenu wyróżniają się meandry rzeki Drawy z wysokimi skarpami. Z uwagi na silny spadek terenu rzeka ta cechuje się bystrym prądem. Jej koryto i dolina mają charakter zbliżony do naturalnego.

Krajobraz obszaru charakteryzuje się mozaiką lasów, pól uprawnych, łąk, rzek i jezior. Obszar obejmuje duży kompleks leśny, w którym przeważają lasy iglaste. Występują również lasy liściaste i mieszane. Lasy na tym terenie są w znacznym stopniu przekształcone wskutek wieloletniej (kilkaset lat) gospodarki leśnej. Jednakże niektóre fragmenty lasów, np. żyzna buczyna niżowa czy kwaśna buczyna niżowa zachowały swój naturalny charakter. Najcenniejszym przyrodniczo terenem jest centralna część obszaru, położona w widłach rzek: Drawy i Płocicznej, w województwie zachodniopomorskim, gdzie występuje duża liczba jezior, które są zróżnicowane pod względem trofizmu wód (od dystroficznych przez mezotroficzne do eutroficznych). Największym z występujących na tym obszarze jezior jest Jezioro Ostrowieckie o powierzchni 370 ha.

W ostoi występuje co najmniej 38 gatunków ptaków z załącznika I dyrektywy ptasiej i 14 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt. Lasy Puszczy nad Drawą są jedną z najważniejszych w Polsce ostoi puchacza oraz kilku gatunków ptaków drapieżnych. Są również ważnym zimowiskiem łabędzia krzykliwego (obserwowano tu do 150 osobników) oraz jednym z najważniejszych lęgówisk żurawia w Polsce. W okresie lęgowym obszar ten zasiedla powyżej 2% populacji krajowej bielika i puchacza, co najmniej 1% populacji krajowej błotniaka stawowego, bociana czarnego, kani czarnej, kani ru-

dej, orlika krzykliwego, lelka, muchołówki małej, rybitwy czarnej, rybołowa, trzmiełojada i gągoła. W stosunkowo wysokich zagęszczeniach występują: bąk, dzięcioł czarny, lerka, zimorodek i żuraw. Jesienią liczebność wędrujących żurawia przekracza 1% populacji szlaku wędrówkowego.

Zagrożeniem dla tego obszaru jest eksploatacja surowców naturalnych (w tym eksploatacja położonego w pobliżu obszaru złoża węgla brunatnego). Tego typu prace mogą powodować zmianę stosunków wodnych. Zagrożeniem dla omawianego obszaru jest również zabudowa rekreacyjna miejsc atrakcyjnych krajobrazowo, wyrąb niektórych starodrzewi i drzew dziuplastych, sadzenie monokultur drzew, ograniczenie zrębów zupełnych, zanieczyszczenie i eutrofizacja wód, naturalna sukcesja roślinności i zalesianie obszarów, na których zaniechano użytkowania rolniczego oraz rekreacja i kłusownictwo.

OSO Lasy Puszczy nad Drawą pokrywają się częściowo z innymi formami ochrony przyrody: Drawieńskim Parkiem Narodowym, obszarami mającymi znaczenie dla Wspólnoty: Uroczyska Puszczy Drawskiej PLH320046, Dolina Bukówki PLH300046, Mirosławiec PLH320045, Jezioro Lubie i Dolina Drawy PLH320023, Dolina Iny koło Recza PLH320004, Lasy Bierzwnickie PLH320044, Strzaliny koło Tuczna PLH320021, obszarami chronionego krajobrazu: Puszcza nad Drawą, Puszcza Drawską, obszarem chronionego krajobrazu F Bierzwnik, obszarem chronionego krajobrazu D Choszczno-Drawno, obszarem chronionego krajobrazu Dominikowo-Niemieńsko, obszarem chronionego krajobrazu Korytnica Rzeka i obszarem chronionego krajobrazu

Jaja żurawia (fot. A. Golis)

Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy. Na omawianym terenie występują także rezerwaty: „Grądowe Zbocze”, „Nad Płociczną”, „Leśne Źródła”, „Mszary Tuczyńskie”, „Nad Jeziorem Liptowskim”, „Strzalinę koło Tuczna”, „Mokradła koło Leśniczówki łowiska”, „Bukowskie Bagno”, „Bagno Raczyk”, „Stary Załom”, „Torfowisko Konotop”, „Łasko”, „Wyspa na Jeziorze Bierzwnik”, „Źródliko Skrzypowe”, „Torfowisko Osowiec”, „Jezioro Łutówko”, „Mszar Przygiełkowy-Długie” i „Mszar Rosiczkowy koło Rokitna”.

Błotniak stawowy (fot. T. Skorupka)

W części położonej w województwie wielkopolskim występują: Drawieński Park Narodowy, obszary mające znaczenie dla Wspólnoty Uroczyńska Puszczy Drawskiej PLH320046, Dolina Bukówki PLH300046 i obszar chronionego krajobrazu Puszcza nad Gwdą.

Walory kulturowe:

- zabytkowy kościół p.w. Serca Jezusowego w miejscowości Kuźnica Żelichowska (gm. Krzyż Wielkopolski) – wybudowany w II poł. XIX w.,
- chałupy z końca XVII wieku w Żelichowie (gm. Krzyż Wielkopolski),
- ruiny młyna w miejscowości Piłsko (gm. Krzyż Wielkopolski),
- grób Hansa Paaschego (1881–1920) w Starym Zaciszu (gm. Krzyż Wielkopolski) – niemieckiego intelektualisty, ekologą, filozofa, feministę, pacyfistę, aktywistę na rzecz ochrony zwierząt i uznanego działacza młodzieżowego.

Turystyka:

- turystyka kwalifikowana – przez obszar przebiega szlak kajakowy – spływ rzeką Drawą, obejmujący na Tereniam województwa wielkopolskiego 30-kilometrowy odcinek, przebiegający od Starego Osieczna do Krzyża Wielkopolskiego,
- ścieżka historyczno-przyrodnicza „Zacisze” im. Hansa Paaschego, biegnąca w lesie pomiędzy miejscowościami Przesieki i Kuźnica Żelichowska, obejmująca ruiny dworu Paaschego z tzw. „Schodami do nieba”.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Nadnoteckie Łęgi PLB300003

Mezoregiony: Dolina Środkowej Noteci oraz Kotlina Gorzowska.

Data wyznaczenia: 2004 r.

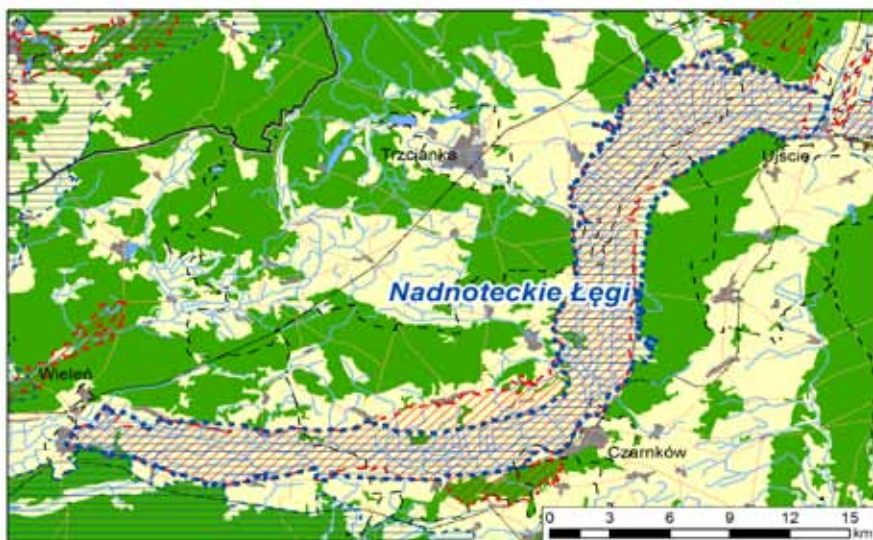
Powierzchnia: 16 058,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat czarnkowsko-trzcianecki, gminy: Trzcianka, Czarnków – gmina miejska, Czarnków – gmina wiejska i Wieleni; powiat pilski, gmina Ujście.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony obszaru: bocian biały *Ciconia ciconia*, derkacz *Crex crex*, podróżniczek *Luscinia svecica*, siewka złota *Pluvialis apricaria*, żuraw *Grus grus*, czajka *Vanellus vanellus*, gęś białoczelna *Anser albifrons*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, kulik wielki *Numenius arquata* i rycyk *Limosa limosa*.

Ostoja położona jest w północnej części województwa wielkopolskiego. Obejmuje dolinę Noteci między miejscowościami Wieleni i Ujście. W granicach obszaru można wyróżnić 4 główne jednostki geomorfologiczne: wzgórze morenowe w okolicach Czarnkowa, Pradolinę Toruńsko-Eberswaldzką, Kotlinę Ujską i falistą wysoczyznę morenową w okolicach Trzcianki. Głównymi typami gleb są: gleby torfowe i murszowo-torfowe, gleby murszowo-mineralne i murszowate oraz mady rzeczne. Ośią hydrograficzną obszaru jest Noteć, będąca prawym dopływem Warty. Sieć rzeczna uzupełniają nieliczne, krótkie dopływy włączone na terasie

zalewowej w rozbudowany system kanałów i rowów melioracyjnych, niewielkie zbiorniki wodne (starorzecza, torfianki, stawy rybne i inne – wykorzystywane gospodarczo) oraz ekosystemy wodne związane z dnem pradoliny – torfowiska i pozostałości siedlisk łągowych. W 90% obszar zajmują torfowiska niskie pokryte zalewowymi łąkami. Ostoja Nadnoteckie Łęgi, pokrywa się częściowo z obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty Dolina Noteci PLH300004 oraz obszarem chronionego krajobrazu Dolina Noteci.

Czajka (fot. M. Chwistek)

Podczas inwentaryzacji prowadzonej w latach 2003 i 2007 na obszarze Nadnoteckich Łęgów stwierdzono 182 gatunki ptaków, w tym 164 gatunki objęte ścisłą ochroną gatunkową, 8 objętych ochroną częściową i 10 gatunków ptaków łownych. Ponadto, 40 gatunków ptaków zinwentaryzowanych na terenie ostoi wymienionych jest w załączniku I dyrektywy ptasiej.

Przedmiotowy obszar jest jednym z ważniejszych łągowisk bociana białego w zachodniej Polsce. W dolinie tej rzeki stwierdzono także najwięcej w Wielkopolsce miejscowości ze skupiskami gniazd tego gatunku. Na terenie ostoi jest 10 miejscowości, w których stwierdzono gniazdowanie powyżej 3 par bocianów białych. W 2004 r. stwierdzono w tych miejscowościach łącznie 82 pary, a w 2007 r. 64 pary tego gatunku.

Zagrożeniem dla ostoi Nadnoteckie Łęgi jest zakłócenie naturalnego reżimu hydrologicznego mającego kluczowe znaczenie dla długofalowej egzystencji siedlisk ptaków w dolinie Noteci, konserwacja rowów melioracyjnych przyspieszająca odpływ wody z doliny i powodująca przesuszenie siedlisk, intensyfikacja rolnictwa, a przede wszystkim zbyt wczesne terminy pierwszego pokosu i zaniechanie ekstensywnej gospodarki łąkowo-pasterskiej, zanieczyszczenie i eutrofizacja wód, zmiana sposobu użytkowania gruntów, w tym realizacja zabudowy na terenach zalewowych, zamiana użytków zielonych na grunty orne lub lasy, realizacja nowych ciągów komunikacyjnych.

Walory kulturowe:

- 7 wpisanych do rejestru zabytków stopni wodnych na rzece Noteci (w gminie Czarnków, w Walkowicach, Romanowie Górnym i Dolnym oraz w Mikołajewie, w gminie Wieleń, w Rosku, Wieleniu i Wrzeszczynie),
- drewniany kościół p.w. św. Jana Chrzciciela z 1792 r. we wsi Nowe Dwory wraz z drewnianą dzwonnica o konstrukcji słupowej.

Turystyka:

- szlaki piesze, m.in. szlak zielony PI-185 z Czarnkowa do Niekurska,
- szlak wodny z miejscowości Wieleń do miejscowości Ujście,
- szlaki rowerowe, m.in. Międzynarodowa Trasa Rowerowa EURO ROUTE (R-1) oraz Transwielkopolska Trasa Rowerowa.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Pradolina Warszawsko-Berlińska PLB100001

Mezoregiony: Kotlina Kolska, Równina Łowicko-Błońska, Równina Kutnowska.

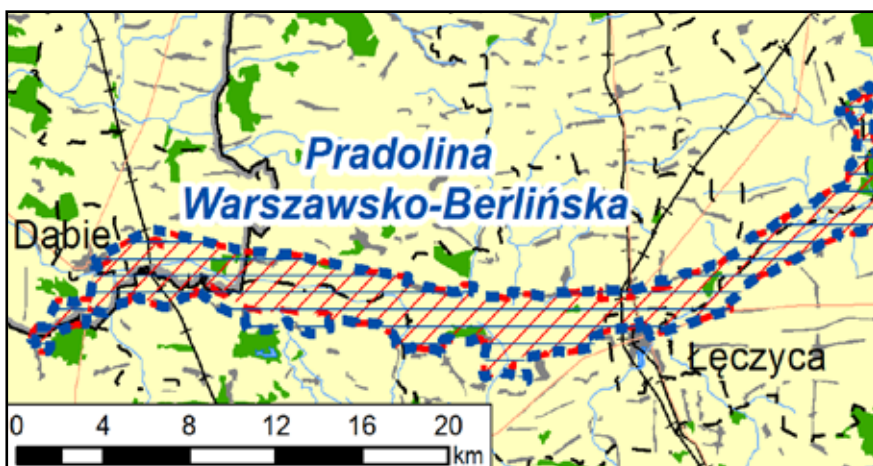
Data wyznaczenia: 2004 r.

Powierzchnia: 23 412,40 ha, w województwie wielkopolskim 1 443,50 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie: powiat kolski, gmina Dąbie; województwo łódzkie: powiat poddębicki, gmina Uniejów; powiat łęczycki, gminy: Grabów, Świnice Warckie, Daszyna, Łęczyca, Witonia, Góra Świętej Małgorzaty i Piątek; powiat kutnowski, gminy: Krzyżanów i Bedlno; powiat łowicki, gminy: Bielawy, Zduny, Bedlno, Łowicz, Miasto Łowicz i Domaniewice.

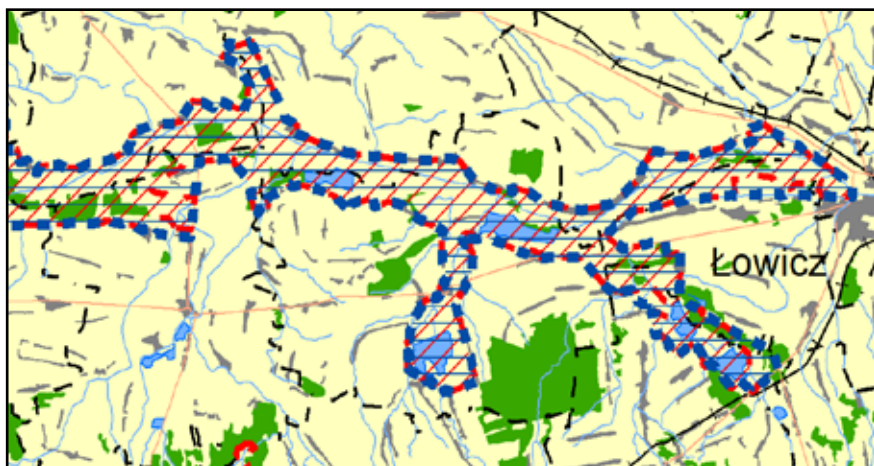
Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony: bąk *Botaurus stellaris*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*, kropiatka *Porzana porzana*, zielonka *Porzana parva*, derkacz *Crex crex*, siewka złota *Pluvialis apricaria*, batalion *Philomachus pugnax*, rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, podróżniczek *Luscinia svecica*, gąsiorek *Lanius collurio*, perkoz zausznik *Podiceps nigricollis*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczelna *Anser albifrons*, gęgawa *Anser anser*, cyranka *Anas querquedula*, płaskonos *Anas clypeata*, głowienka *Aythya ferina*, łyska *Fulica atra*, czajka *Vanellus vanellus*, rycyk *Limosa limosa*, kulik wielki *Numenius arquata*, krwawodziób *Tringa totanus*, rybitwa białoskrzydła *Chlidonias leucopterus*.

Obszar położony jest w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego oraz w województwie łódzkim. Obejmuje odcinek Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, rozciągający się pomiędzy miejscowościami Czepów (koło Dąbia) na zachodzie a Łowiczem na wschodzie. W województwie wielkopolskim znajduje się fragment obszaru o powierzchni 1 443,50 ha, obejmujący część miasta Dąbie oraz sołectwa: Cichmana Górna, Domanin, Karzszew, Krzewo, Kupinin, Wiesiołów. Część obszaru położona w województwie wielkopolskim należy do makroregionu Nizina Południowowielkoposka. Teren ostoi tworzą utwory czwartorzędowe: piaski, mułki, ropy akumulacji jeziornej. Zalegają one na utworach trzeciorzędowych i mezozoicznych. Dominują gleby murszowe i torfowe, organiczne i organiczno-mineralne oraz piaski i gliny piaszczyste. Przez teren przepływa rzeka Ner wraz z Kanałem Królewskim i Zbylczyskim. Cieki te są uregulowane, mają wyprostowane głębokie koryta, zwłaszcza w miejscach, w których przecinają głębokie pokłady torfu. Ner płynie tu kanałem o szerokości 14–16 m. Większa część ostoi poprzecinana jest kanałami, a w krajobrazie dominują siedliska łąkowe rozciągające się w dolinie Neru, tereny zabagnione oraz pola uprawne. W okolicach Krzewa znajduje się niewielki, około 50-hektarowy las. Dzięki rolniczemu użytkowaniu gruntów na terenie ostoi oraz zalewom rzeki Ner, rejon ten stanowi atrakcyjne siedliska dla ptaków związanych z środowiskiem wodnym i podmokłym. Obszar obejmuje ostoję ptasią o randze europejskiej E 43 (Dolina Neru). Na terenie ostoi ustanowiono także użytek ekologiczny Dąbskie Błota, którego przedmiotem i celem ochrony jest roślinność i fauna zalewowych łąk i pastwisk położonych w dolinie rzeki Ner.

Fragment ostoi w województwie wielkopolskim wykorzystywany jest przez większość gatunków ptaków będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Pradolina Warszawsko-Berlińska. Występuje tu do kilkunastu par kropiatki i gąsiora, którego największą koncentrację par lęgowych odnotowano

wzdłuż Kanału Królewskiego w rejonie Krzewa. W miejscu tym gniazduje również zielonka. W zakrzewionych miejscach wzdłuż Neru oraz w przyujściowym fragmencie Kanału Królewskiego stwierdzono stanowisko lęgowe podróżniczka. W szuwarach porastających doły potorfowe rejestrowano bąka oraz nieliczne pary błotniaka stawowego. W wielkopolskiej części ostoi znajduje się wiele łąk i pastwisk z licznie występującymi derkaczami (do 20 samców). W okolicach torfiarek koło Kupina i koło Ojcowa rejestrowano nieliczne stanowiska lęgowe rybitw: białowąsej i czarnej. Wiosną podczas przelotów w dolinie Neru zatrzymują się licznie łyski, gęsi zbożowe, czajki oraz gęsi białowaczne, które pojawiają się tu w stadach liczących łącznie kilka tysięcy osobników.

Głównymi zagrożeniami dla przedmiotów ochrony ostoi jest obniżanie się poziomu wody powodujące przesuszenie szuwarów, turzycowisk, łożowisk i torfiarek, a także łąk i użytków zielonych. Zagrożenie stanowi także nieprawidłowa gospodarka rolna (niewłaściwe sposoby i terminy koszenia) oraz całkowite zaniechanie koszenia łąk. Dla ptaków gniazdujących na ziemi i w wodzie niebezpieczeństwo stanowi także zwiększenie presji drapieżników niszczących lęgi.

Derkacz (fot. T. Skorupka)

Obszar specjalnej ochrony ptaków Puszcza nad Gwdą PLB300012

Mezoregiony: Pojezierze Wałeckie, Pojezierze Krajeńskie, Dolina Gwdy.

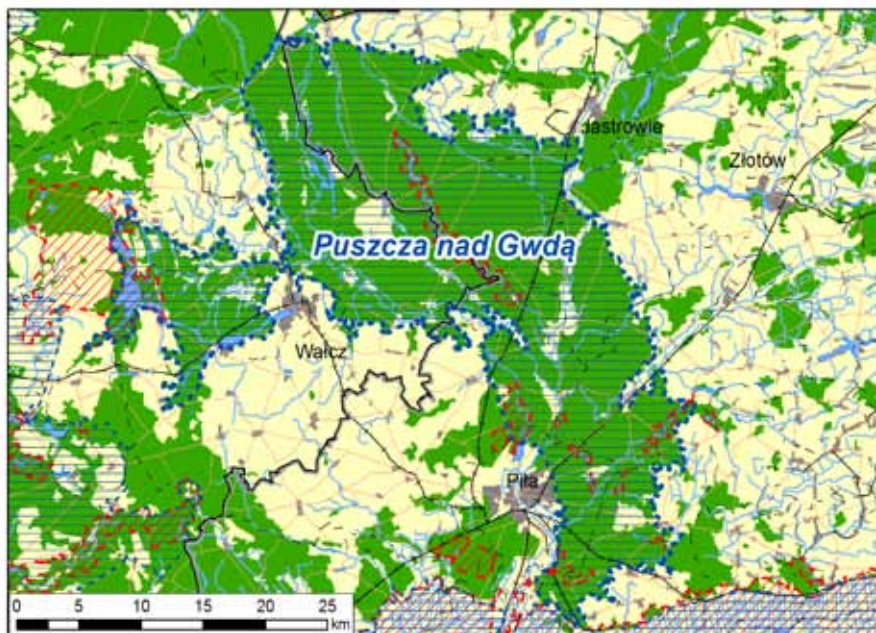
Data wyznaczenia: 2007 r.

Powierzchnia: 77 678,90 ha, w województwie wielkopolskim 50 116,40 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat pilski, gminy: Ujście, Kaczory, Piła, Szydłowo i Wysoka; powiat złotowski, gminy: Jastrowie, Krajenka i Tarnówka, województwo zachodniopomorskie, powiat wałecki, gminy: Czaplnek, Mirosławiec, Tuczno, Wałcz – gmina miejska i gmina wiejska; powiat drawski, gmina Czaplnek.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będących przedmiotami ochrony obszaru: bocian czarny *Ciconia nigra*, kania czarna *Milvus migrans*, kania ruda *Milvus milvus*, bielik *Haliaeetus albicilla*, rybołów *Pandion haliaetus*, żuraw *Grus grus*, puchacz *Bubo bubo*, włośnica *Aegolius funereus*, lelek *Caprimulgus europaeus*, zimorodek *Alcedo atthis*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, lerka *Lullula arborea*, muchołówka mała *Ficedula parva*, gągoń *Bucephala clangula*, nurogęś *Mergus merganser*.

Obszar obejmuje rozległy kompleks leśny, położony w północnej części województwa wielkopolskiego oraz w południowym fragmencie województwa zachodniopomorskiego. Kompleks ten porasta w większości obszar sandrowy rozciągający się na wysokości 100–120 m n.p.m. Na południu rzeźbę terenu urozmaicają wzgórza i pagórki. Charakterystyczne są dość liczne rynny erozyjne oraz głęboko wcięte doliny rzeczne. Gleby w obrębie obszaru tworzone są głównie przez gleby brunatne i bielicowe.

Obszar położony jest w dorzeczu rzeki Gwdy, do której uchodzi kilkanaście dopływów, z których największe i jednocześnie najcenniejsze przyrodniczo to: Głomia, Rurzyca, Piława i Płytnica. W obrębie obszaru położonych jest kilkanaście jezior o łącznej powierzchni nieco ponad 400 ha. Największe z nich to Wapińskie (85,4 ha), Krępsko Długie (73,9 ha) i Trzebieszki (33,9 ha).

Obszar położony jest w znacznej części w obszarze chronionego krajobrazu Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy, natomiast południowy fragment obszaru pokrywa się z obszarem chronionego krajobrazu Dolina Noteci. W obrębie tej ostoi znajdują się dwa obszary mające znaczenie dla Wspólnoty, tj. Ostoja Piłska PLH300045 oraz Dolina Rurzyca PLH300017. Ponadto, w obrębie obszaru na terenie województwa wielkopolskiego zlokalizowanych jest 5 rezerwatów, tj. „Wielkopolska Dolina Rurzyca”, „Diabli Skok”, „Smolary”, „Kuznik” i „Torfowisko Kaczory”.

Ponad 90% powierzchni ostoi porastają lasy, dlatego ich stan, wiek oraz struktura gatunkowa i przestrzenna, ma największy udział w kształtowaniu warunków funkcjonowania populacji gatunków ptaków, dla których obszar ma kluczowe znaczenie. Dominującym typem drzewostanów są lasy sosnowe. Mniej niż 10% stanowią lasy liściaste, które występują głównie w dolinach rzek i na ich obrzeżach oraz w sąsiedztwie jezior.

Bocian czarny (fot. A. Kiszka)

Obszar Puszcza nad Gwdą stanowi istotne w skali kraju miejsce występowania populacji łęgowych gągoła, włośchatki, lelka, zimorodka i lerki. Liczebność włośchatki w obszarze szacowana jest na 3–6% populacji krajowej, zatem obszar Puszcza nad Gwdą stanowi jedną z najważniejszych ostoi w Polsce i główne miejsce występowania tego gatunku w województwie wielkopolskim. Na uwagę zasługuje również wysoka liczebność populacji łęgowej gągoła, szacowana na poziomie 2–8% populacji krajowej. Lelek, zimorodek oraz lerka występują w obszarze w liczebności wynoszącej około 2% populacji krajowej.

Spośród zidentyfikowanych zagrożeń dla obszaru za najbardziej istotne należy uznać: niedostatek odpowiednich starodrzewi jako stanowisk łęgowych położonych w miejscach o niewielkiej antropopresji, penetrację siedlisk w okresie łęgów ptaków przez ludzi, powodującą porzucanie łęgów lub ich niszczenie, penetrację siedlisk w okresie łęgów ptaków przez drapieżniki powodującą porzucanie łęgów lub ich niszczenie, pogarszanie się stanu żerowisk poprzez zanikanie terenów podmokłych, ograniczanie powierzchni żerowisk w wyniku zmiany użytkowania lub poprzez zabudowę terenów rolniczych, niedostatek odpowiednich starodrzewi z dziuplastymi drzewami jako miejsc łęgowych w pobliżu większych cieków i zbiorników wodnych, rozwój turystyki wodnej i rekreacji na terenie cieków i zbiorników wodnych powodujący zwiększoną śmiertelność młodych w wyniku rozpraszania stad rodzinnych. Potencjalnie przedmiotom ochrony obszaru Puszcza nad Gwdą zagraża lokalizowanie napowietrznych linii energetycznych oraz siłowni wiatrowych w obszarze oraz na terenach przyległych, zmniejszanie powierzchni starodrzewi w sąsiedztwie terenów otwartych, niedostatek drzew dziuplastych, zmniejszanie powierzchni terenów otwartych, wykonywanie zabiegów ochrony lasu z użyciem chemicznych środków owadobójczych, rozwój populacji norki amerykańskiej powodujący wzrost śmiertelności ptaków dorosłych i straty łęgów.

Walory kulturowe:

- pozostałości umocnień Wału Pomorskiego,
- schrony bojowe na wschodnich obrzeżach miasta Piła z lat 1939–1944,
- Kamień Papieski nad jeziorem Krąpsko Średnie – pamiątka pobytu kardynała Karola Wojtyły w 1978 r.,
- kościół z połowy XIX w. w Płytnicy.

Turystyka:

- ścieżka przyrodniczo-edukacyjna,
- szlak kajakowy na Rurzyca,
- szlaki turystyczne piesze,
- Międzynarodowa Trasa Rowerowa Euro-Route (R-1),
- szlak konny.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Wielki Łęg Obrzański PLB300004

Mezoregion: Dolina Środkowej Obry.

Data wyznaczenia: 2004 r.

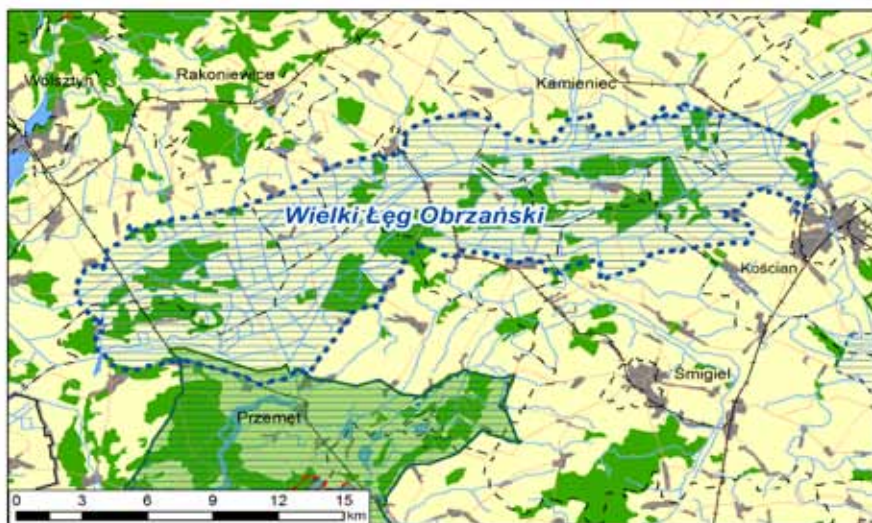
Powierzchnia: 23 431,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat grodziski, gminy: Kamieniec, Rakoniewice i Wielichowo; powiat kościański, gminy: Kościan i Śmigiel; powiat wolsztyński, gminy: Przemęt i Wolsztyn.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony obszaru: siewka złota *Pluvialis apricaria* i kulik wielki *Numenius arquata*.

Obszar położony jest w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego i rozciąga się pomiędzy miejscowością Wroniawy (gmina Wolsztyn) na zachodzie i Kościanem na wschodzie. Teren ostoi tworzą utworzy czwartorzędowe: piaski, mułki, żwiry, gliny, które zalegają na utworach trzeciorzędowych. Występuje tu także wyraźne zróżnicowanie gleb: gleby brunatne i bielicowe i pseudobielicowe, czarne ziemie, gleby torfowe, mułowo-torfowe i murszowate. Głównym ciekim obszaru jest rzeka Obra stanowiąca lewobrzeżny dopływ Warty. Płyne ona trzema korytami, które przecinają obszar ostoi ze wschodu na zachód. Uzupełnieniem systemu hydrograficznego ostoi jest sieć cieków, na którą składają się liczne rowy, kanały i fragmenty naturalnych koryt rzecznych. Licznie występują tu elementy hydrotechniczne, takie jak: zastawki,

przepusty, pompownie, groble i wały przeciwpowodziowe. Ostoję porastają głównie łąki i pastwiska, w mniejszym stopniu lasy i zadrzewienia. Wielki Łęg Obrzański pokrywa się częściowo z następującymi obszarami chronionymi: obszarem chronionego krajobrazu „Przemęcko-Wschowski i Kompleks Leśny Włoszakowice”; obszarem chronionego krajobrazu „Pojezierze Sławskie, Pradolina Obry i Ryjna Zbąszyńska” oraz na niewielkiej powierzchni z Przemęckim Parkiem Krajobrazowym.

Kulik wielki (fot. C. Korkosz)

Ostoja stanowi ważne w regionie południowo-zachodniej Wielkopolski łęgowisko następujących gatunków: bocian biały (35 par), pustułka (8 par), żuraw (24 pary), czajka (54 pary), kszuk (17 par) i kulik wielki (8 par). W latach mokrych, przy wysokim stanie wody w dolinie, obszar ten, a zwłaszcza łąki w rejonie Przemętu i Terespoła, pełnią ważną rolę dla ptaków w okresie wędrówki wiosennej. W 2008 r. na zalanych łąkach obserwowano znaczne w skali regionu koncentracje ptaków wodnych i błotnych, takich jak: płaskonos, rożeniec, świstun, gęś zbożowa i białoczelna, żuraw, siewka złota, czajka, batalion i łęczak.

Na przedmiotowym obszarze stwierdzono występowanie jednego gatunku chronionego ptaza – kumaka nizinnego oraz dwóch gatunków chronionych ssaków: bobra europejskiego oraz wydry.

Głównymi zagrożeniami dla przedmiotów ochrony ostoi jest konserwacja rowów melioracyjnych przyspieszająca odpływ wody z doliny i powodująca przesuszenie siedlisk, zmiana sposobu użytkowania gruntów, w tym zamiana użytków zielonych na grunty orne lub lasy, zaniechanie użytkowania łąk, zanieczyszczenie i eutrofizacja wód.

Walory kulturowe:

- kościół parafialny p.w. św. Jadwigi z I poł. XVI w., dawna wieża obronna z II poł. XV w. – dzisiejsza dzwonnica, zabudowania plebanii oraz zespół pałacowo-folwarczny w Wilkowie Polskim,
- cmentarz ewangelicki wraz z kostnicą i ogrodzeniem mieszczące się w miejscowości Kotusz,
- drewniany kościół p.w. św. Katarzyny i Niepokalanego Serca Marii wzniesiony w roku 1776 w miejscowości Łęki Wielki,
- wiatrak koźlak z 1889 roku w Brońsku.

Turystyka:

- zielony szlak pieszy biegnący przez następujące miejscowości: Kotusz, Krzan, Kokorzyn, stanowiący wycinek jednej z najdłuższych tras pieszych w Wielkopolsce,
- czarny szlak pieszy o długości 36 km, biorący początek w miejscowości Krzan i biegnący do miejscowości Rąbiń

Obszar specjalnej ochrony ptaków Zbiornik Wonieść PLB300005

Mezoregion: Pojezierze Krzywińskie.

Data wyznaczenia: 2004 r.

Powierzchnia: 2 802,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat kościański, gminy: Kościan, Krzywiń i Śmigiel; powiat leszczyński, gmina Osieczna.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony obszaru: bączek *Ixobrychus minutus*, podgorzałka *Aythya nyroca*, podróżniczek *Luscinia svecica*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęgawa *Anser anser*, krakwa *Anas strepera*, płaskonos *Anas clypeata* i wąsatka *Panurus biarmicus*.

Obszar Natura 2000 Zbiornik Wonieść położony jest w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego.

Pod względem fizycznogeograficznym obszar znajduje się w obrębie mezoregionu Pojezierze Krzywińskie. Powierzchnia tego pojezierza została ostatecznie uformowana podczas leszczyńskiej fazy zlodowacenia bałtyckiego. Pojezierze to reprezentuje typowy krajobraz morenowej wysoczyzny porozi-nanej rynnami subglacialnymi, zajętej obecnie przez jeziora.

W krajobrazie ostoi dominują grunty orne, łąki i pastwiska, które łącznie zajmują ponad 50% jej powierzchni. Znajdujące się na tym terenie lasy to głównie niewielkie kompleksy leśne ciągnące się wzdłuż brzegów zbiornika, które zajmują około 25% powierzchni ostoi. Tereny leśne charakteryzują się dużym zróżnicowaniem siedliskowym, dominującym typem są lasy mieszane. Lasy tej ostoi znajdują się pod zarządem Nadleśnictwa Kościan oraz Nadleśnictwa Karczma Borowa.

Głównym elementem ostoi jest zbiornik retencyjny, który został wybudowany w latach 1974–1983. Powstał on w wyniku połączenia pięciu przepływowych jezior (Wonieskie, Jezierzyckie, Wojnowickie, Witosławskie, Drzeczowskie), przez które przepływała rzeka Samica (Kanał Wonieść). Zbiornik Wonieść jest największym sztucznym zbiornikiem wodnym w województwie wielkopolskim. Jego długość wynosi blisko 13 km, a szerokość od 300 do 1300 m. Przy maksymalnym piętrzeniu wód jego powierzchnia wynosi 777 ha. Tak dużą rezerwę wody zgromadzono w celu ograniczenia wylewów Obry. W obrębie zbiornika wybudowano kilka stawów rybnych (o powierzchni prawie 170 ha). Zbiornik podzielony jest na dwie części zaporą pośrednią w Zglińcu, która dzieli go na zbiornik górny i dolny. Różnią się one znacznie warunkami fizjograficznymi, m.in. poziomem wody, stopniem przekształcenia oraz charakterem roślinności. Zbiornik napełniany jest wiosną i opróżniany stopniowo w okresie lipiec – sierpień. Łącznie wody śródlądowe na terenie ostoi zajmują prawie 20%.

Zbiornik Wonieść to ostoja ptasia o randze europejskiej E35. Stwierdzono tu w sumie blisko 250 gatunków ptaków, z czego co najmniej 130 lęgowych. Potwierdzono tu gniazdowanie przynajmniej 26 gatunków ptaków z załączni-

Gęgawy (fot. M. Chwistek)

ka I dyrektywy ptasiej oraz 10 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt.

Najcenniejszą grupę stanowią ptaki wodne i błotne, a wśród nich m. in. bączek, bąk, gęgawa, krakwa, kropiatka, sieweczka rzeczna, zauszniak, wąsatka, zielonka, błotniak stawowy, kania czarna, kania ruda, bielik, żuraw, rybitwa czarna i rybitwa białowąsa. Na terenie zbiornika stwierdzono nieregularne gniazdowanie 2–3 par podgorzałki – kaczkę zagrożonej wyginięciem w skali globalnej.

Ostoja ma również duże znaczenie dla ptaków migrujących, zwłaszcza blaszkodziobych i siewkowatych. W okresie wędrówkowym, w znacznych ilościach spotkać można gęś zbożową i białoczelną, krzyżówkę, cyraneczkę i tydkę. W okresie letnim teren zbiornika jest miejscem pierzenia się łabędzi niemych, cyraneczek i krzyżówek.

Największym zagrożeniem dla tej ostoi są znaczne i nieregularne wahania poziomu wody, prowadzące do masowego niszczenia łągów ptaków. Do niszczenia gniazd dochodzi bądź z uwagi na ich zalanie, bądź na skutek spadku poziomu wody i udostępnienia gniazd drapieżnikom czworonożnym. Zagrożeniem dla bytującej na tym obszarze awifauny jest ponadto zanik roślinności przybrzeżnej (np. poprzez wypalanie), kłusownictwo, nieuregulowana gospodarka odpadowo-ściekowa, techniczna zabudowa brzegów zbiornika, wzmocniona penetracja ludzka, rozbudowa infrastruktury turystycznej, celowe płożenie i zabijanie ptaków.

Na obszarze tym występują co najmniej 4 gatunki zwierząt z załącznika II dyrektywy siedliskowej, tj.: kumak nizinny, żółw błotny, bóbr europejski i wydra.

Jeziro Wonieść charakteryzuje się także bogactwem ichtiofauny. Występują tu sandacze, węgorze, szczupaki, okonie, płocie oraz leszcze i wiele innych gatunków ryb.

Omawiany obszar pokrywa się również z innymi formami ochrony przyrody tj. z rezerwatem „Ostoja żółwia błotnego”, z obszarem chronionego krajobrazu „Krzywińsko-Osiecki wraz z zadrzewieniami gen. D. Chłapowskiego i kompleksem leśnym Osieczna-Góra” oraz z OZW Zachodnie Pojezierze Krzywińskie PLH300014.

Walory kulturowe:

- park dworski w Nowym Dębcu,
- zespół pałacowo-parkowy w Witosławiu.

Turystyka:

- szlaki piesze i rowerowe (m.in. Ziemiański Szlak Rowerowy),
- sporty wodne (kajakarstwo, żeglarstwo, windsurfing), np. Kościański Klub Żeglarski w Nowym Dębcu nad Jeziorem Wonieść,
- kąpieliska w Nowym Dębcu, Jezierzycach i Wojnowicach.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Zbiornik Jeziorsko PLB100002

Mezoregiony: Kotlina Sieradzka, Wysoczyzna Łaska.

Data wyznaczenia: 2008 r.

Powierzchnia: 10 186,30 ha, w województwie wielkopolskim 615,70 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat turecki, gmina Dobra; województwo łódzkie, powiat poddębicki, gmina Pęczniew; powiat sieradzki, gminy: Warta i Sieradz.

Przedmioty ochrony

Gatunki ptaków będące przedmiotami ochrony obszaru: bączek *Ixobrychus minutus*, czapla biała *Egretta alba*, łęczak *Tringa glareola*, mewa mała *Hydrocoloeus minutus*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, rybitwa białoczelna *Sternula albifrons*, rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*, rybitwa czarna *Chlidonias niger*, perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, gęś białoczelna *Anser albifrons*, gęgawa *Anser anser*, ohar *Tadorna tadorna*, cyraneczka *Anas crecca*, krzyżówka *Anas platyrhynchos*, płaskonos *Anas clypeata*, czajka *Vanellus vanellus*, kszyk *Gallinago gallinago*, remiz *Remiz pendulinus*, kormoran *Phalacrocorax carbo*.

Obszar położony jest na pograniczu województwa wielkopolskiego i łódzkiego. Rozciąga się od miejscowości Skęczniew (województwo wielkopolskie) na północy, gdzie zbudowano zaporę czołową zbiornika Jeziorsko, do miejscowości Charłupnia (województwo łódzkie) na południu. Ostoja zawiera zbiornik retencyjny Jeziorsko, a także fragment doliny Warty i doliny Pichny wraz z fragmentami jej dopływów: Jadwichny i Urszulinki oraz kompleksem stawów rybnych w okolicach Pęczniewa. Rzeźba terenu jest tu silnie przekształcona poprzez procesy denudacyjne. Pokrywą glebową tworzą mady piaszczyste, pyłowe, gliniaste i ilaste oraz gleby hydromorficzne, a także gleby brunatne i bielcowe. Kluczową rolę w obszarze odgrywa zbiornik retencyjny, którego napełnianie rozpoczęto w 1986 r., natomiast pełen zakres piętrzenia osiągnięto w 1992 r. Jest on wydłużony, ma przebieg południkowy. Jego maksymalna długość wynosi 16 km, a szerokość 3,5 km. Pełni on funkcję retencyjną, prze-

Czapla biała (fot. H. Gajda)

ciwypowodziową oraz rekreacyjną. Jest to typowy zbiornik o zachodzących w cyklu rocznym wahaniach lustra wody, powodujących powstawanie w okresie od lata do później jesieni rozległych płytkich rozlewisk i terenów błotnistych o dużych powierzchniach. Zbiornik otoczony jest głównie przez grunty orne, a od południowej strony przylegają do niego łąki i pastwiska. Krajobraz doliny Warty w granicach obszaru urozmaicony jest licznymi starorzeczami. Na terenie obszaru, w części cofkowej zbiornika, w województwie łódzkim, zlokalizowany jest także powołany w 1998 r. rezerwat „Jeziorsko” chroniący ptaki wodne i błotne. Całość ostoi zlokalizowana jest na te-

renie obszarów chronionego krajobrazu: Uniejowskiego i Nadwarciańskiego. W województwie wielkopolskim, w obrębie gminy Dobra zlokalizowany jest niewielki fragment ostoi o powierzchni 615,7 ha. W roku 2008 w wyniku prac terenowych stwierdzono tu 15–18 par lęgowych krzyżówki, a na zachodnim brzegu zbiornika w zaroślach 4 pary lęgowe remiza. Większość przedmiotów ochrony odnotowano w łódzkiej części ostoi. Znajduje się tu liczna kolonia kormorana (437 osobników). Na południu zbiornika obserwowano bączka, czapłę, rybitwę rzeczną, białoczelną i czarną, a także perkoza, którego lęgi stwierdzono również na stawach w okolicach Pęczniewa. Po obu stronach zbiornika w rejonie miejscowości Tomisławice i Glinno obserwowano licznie rybitwę białowąsą (140 par), a w okolicach Warty i Pęczniewa stwierdzono stanowiska lęgowe ohara. Na wilgotnych łąkach i pastwiskach w południowej części ostoi obserwowano lęgową czajkę. Ostoja Zbiornik Jeziorsko jest również ważnym miejscem żerowania i wypoczynku ptaków wodno-błotnych, tak w okresie migracji wiosennej, jak i jesiennej. Szczególnie licznie obszar wykorzystywany jest przez gęś zbożową, krzyżówkę, cyraneczkę, perkoza dwuczubego, płaskonosa i mewę małą.

Zagrożeniem dla awifauny lęgowej obszaru, zwłaszcza w dolinie Pichny, jest odwadnianie terenu, skutkujące przesuszeniem wokół miejsc gniazdowania gęgawy i czajki. Innym równie poważnym zagrożeniem jest zaprzestanie użytkowania rolniczego gruntów zwłaszcza koszenia łąk. Do zagrożeń można również zaliczyć: rozwój rozproszonej zabudowy turystycznej, gospodarkę rybacką oraz lokalne zasypywanie odpadami niewielkich obniżeń terenu o charakterze zastoisk.

Walory kulturowe:

- cmentarzysko z późnego okresu rzymskiego w Zaspach Miłkowskich (miejscowość w województwie łódzkim położona przy granicy z województwem wielkopolskim),
- kościół parafialny p.w. św. Trójcy w Skęczniewie.

Turystyka:

- turystyka wodna na zbiorniku Jeziorsko,
- przystań PTTK i pole namiotowe w Zaspach Miłkowskich.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Bagno Chlebowo PLH300016

Mezoregion: Kotlina Gorzowska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 465,3 ha.

Położenie administracyjne: powiat czarnkowsko-trzcianecki, gmina Połajewo;
powiat obornicki, gmina Ryczywół.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 2330 Wydmy śródłądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus, Agrostis*), 4030 Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion, Pohlion-Callunion, Calluno-Arctostaphylon*), 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7150 Obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*, 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzoźowo-sosnowe bagienne lasy borealne).

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*.

Obszar zlokalizowany jest we wschodniej części Puszczy Noteckiej, około 9 km na północ od Obornik. Zajmuje nieckowate zagłębienie, nachylone ku zachodowi, otoczone od północy, zachodu i południa wałami wydmy. W obrębie obszaru występują terasy wysokie niższe oraz pagórki wydmy. Dominującym typem gleb są gleby torfowe, jedynie na terenach przyległych do torfowiska spotykane są gleby bielcowe. Dno torfowiska wyścielone jest pokładem gytii, na którym zalega złoża torfowe. Podstawową jego część budują słabo i średnio rozłożone torfy turzycowe i turzycowo-mszyste. W centrum występuje torf mszarny, którego warstwa ma bardzo małą miąższość (<0,2 m).

Zlewnia Bagna Chlebowo nie ma żadnego dopływu. Sieć hydrograficzna obszaru ma charakter wybitnie antropogeniczny. Odwadnia go grawitacyjnie sieć licznych rowów melioracyjnych. Główną funkcję odwodnienia pełnią, wykopane około 1906 r., dwa rowy o przebiegu równoleżnikowym ze wschodu na zachód. Pierwszy to Kanał Ludomicki zlokalizowany w północnej części obszaru. Drugi (bez nazwy) biegnie wzdłuż południowej granicy obszaru, a następnie skręca na północ i łączy się pierwszym. Kanał Ludomicki zbiera wody także z innych rowów Bagna Chlebowo i uchodzi do Kanału Kończak. W obszarze występuje około 50 różnej wielkości, sztucznych zbiorników wodnych, będących dołami potorfowymi. W niektórych prowadzona jest gospodarka rybacka.

Obszar obejmuje największy kompleks torfowiskowy w Wielkopolsce, chroniący rzadko spotykane w regionie stanowisko torfowiska wysokiego. Kompleks ten jest eksploatowany od 1920 roku i został w tym celu zmeliorowany, co spowodowało silne przesuszenie złoża torfowego i mineralizację jego powierzchniowych warstw. Jako całość Bagno Chlebowo jest martwe od co najmniej 50 lat. Fragmenty „żywego” torfowiska wysokiego, spotykane jeszcze w roku 1964, występowały na niewielkich powierzchniach rozmieszczonych na całym obszarze. Obecnie w części zewnętrznej

Bagno Chlebowo (fot. M. Tarant)

kompleksu wykształcone są zespoły łąkowe (łąki trzęślicowe i świeże) i torfowiska przejściowe, część środkową tworzy w większości zdegradowane już torfowisko wysokie. Całość obszaru otoczona jest borami sosnowymi z płatami wrzosowisk i muraw napiaskowych, a także polami uprawnymi.

Na terenie Bagna Chlebowo występuje 10 typów siedlisk przyrodniczych, w tym dwa o znaczeniu priorytetowym: 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe) oraz 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzożowo-sosnowe bagienne lasy borealne). Te drugie, reprezentowane przez zespoły boru bagiennego *Vaccinio uliginosi-Pinetum* oraz brzeziny bagiennej *Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, wykazują tendencję do zwiększania powierzchni w wyniku naturalnych procesów sukcesyjnych. Łącznie chronione siedliska przyrodnicze pokrywają około 30% powierzchni obszaru.

Flora ostoi obejmuje ponad 350 gatunków roślin naczyniowych (z tego 5 gatunków zagrożonych w Polsce i 29 znajdujących się na regionalnej czerwonej liście roślin Wielkopolski) oraz 66 gatunków mszaków (z tego aż 11 mchów torfowców, w tym kilka rzadkich w kraju i regionie). Do najcenniejszych roślin należy, zagrożona w regionie, bażyna czarna (jedno z dwóch stanowisk w Wielkopolsce). Warto podkreślić także występowanie kilku narażonych na wyginięcie w regionie taksonów torfowiskowych: bagna zwyczajnego, borówki bagiennej, modrzewnicy zwyczajnej, wełnianki pochwoatej oraz żurawiny błotnej.

Fauna Bagna Chlebowo jest uboga. Występują tu m.in. dwa gatunki zwierząt z załącznika II dyrektywy Rady 92/43/EWG, wśród nich ważka zalotka większa. Na podkreślenie zasługuje obecność najliczniejszej w regionie populacji żmii zygzakowatej.

Główne zagrożenia dla obszaru to wydobycie torfu, jego transport oraz osuszanie terenu. Miejsca świeżo odsłonięte stanowią teren dogodny do wnikania obcych dla torfowisk gatunków. Wśród zagrożeń wymienić można również wykorzystywanie rekreacyjne dołów potorfowych oraz zarzucanie pasterstwa i intensyfikację działalności łąkarskiej. Zagrożeniem może być także aronia śliwolistna, która lokalnie jest gatunkiem inwazyjnym i masowo porasta brzegi zbiorników wodnych i groble.

Bagno Chlebowo obszarowo pokrywa się z obszarem specjalnej ochrony ptaków Puszcza Notecka PLB300015 oraz z Obszarem Chronionego Krajobrazu Puszcza Notecka. Część obszaru w 1956 r. została uznana za rezerwat „Bagno Chlebowo”.

Turystyka:

- ścieżka przyrodniczo-leśna „Rezerwaty” – Pierścieniem wokół miasta i gminy Oborniki.
- szlak rowerowy – rozpoczyna się i kończy na terenie Muzeum Historii Młynarstwa i Wodnych Urządzeń Przemysłu Wiejskiego w Jaraczu. Ścieżka prowadzi leśnymi drogami Puszczy Noteckiej przez historyczne wioski Wiarduki i Ninino do miejscowości Ryczywół i dalej przez Ludomy i wieś Lipa aż do rezerwatu „Bagno Chlebowo”.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Baranów PLH300035

Mezoregion: Wysoczyzna Wieruszowska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

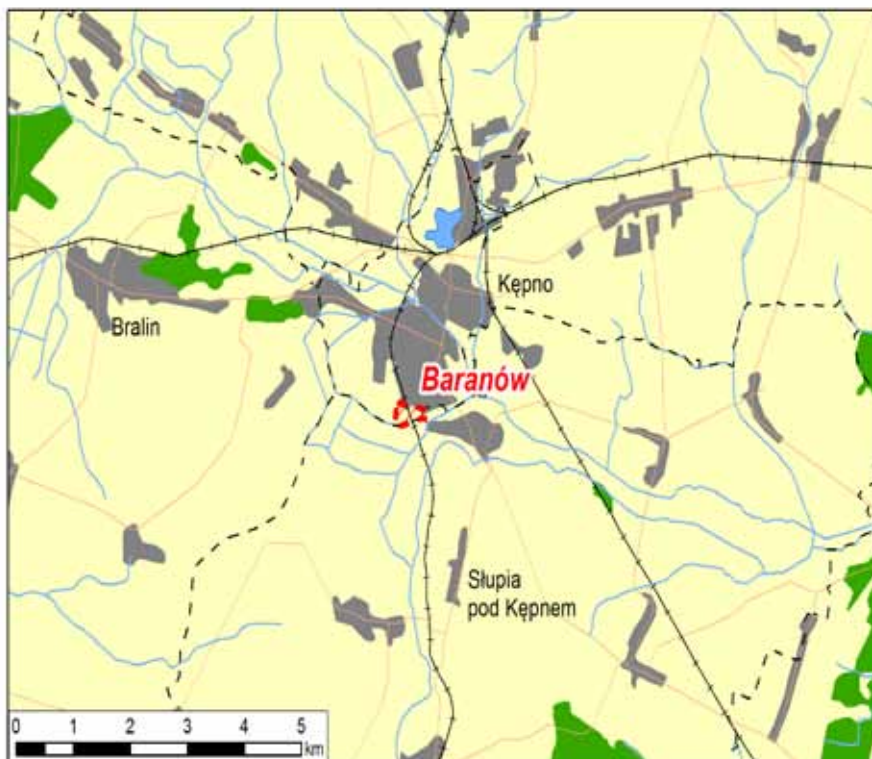
Powierzchnia: 12,30 ha.

Położenie administracyjne: powiat kępiński, gminy: Baranów i Kępno.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 6430 Ziolorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziolorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*).

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: czerwńczyk fioletek *Lycaena helle*.

Obszar obejmuje podmokłe łąki w okolicach Kępna, przylegające do jego południowej granicy na wysokości cmentarza ewangelickiego i ogródków działkowych. Kompleks zbiorowisk występujący w tym miejscu złożony jest z łąki ostrożeniowo-rdestowej, zbiorowiska wiązówki i bodziszka błotnego oraz szuwaru turzycowego i trzcinowego. Łąki te są użytkowane ekstensywnie, a zlokalizowany w tym miejscu nasyp nieczynnej linii kolejowej osłania je przed wiatrem. Stworzyło to dobre warunki dla rozwoju czerwończyka fioletka, którego występująca w tym miejscu silna i ustabilizowana populacja ma istotne znaczenie dla zachowania tego gatunku w Polsce.

Czerwończyk fioletek to motyl o aktywności dziennej, który lata przy słonecznej pogodzie, odwiedzając kwiaty rzeżuchy, niezapominajki i rdestu węzownika. Gatunek ten preferuje tereny podmokłe, najczęściej wilgotne łąki w dolinach rzek oraz torfowiska niskie. Niekiedy arealty występowania poszczególnych populacji są bardzo niewielkie i obejmują zaledwie kilkadziesiąt metrów kwadratowych. W Polsce gatunek ten należy do zagrożonych, a warunkiem jego zachowania jest coroczne koszenie łąk, na których występuje, oraz unikanie nadmiernego osuszania terenu.

Czerwończyk fioletek na liściu rdestu węzownika (fot. S. Pawlak)

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Barłoźnia Wolsztyńska PLH300028

Mezoregion: Pojezierze Poznańskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 22,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat grodzki, gmina Rakoniewice.

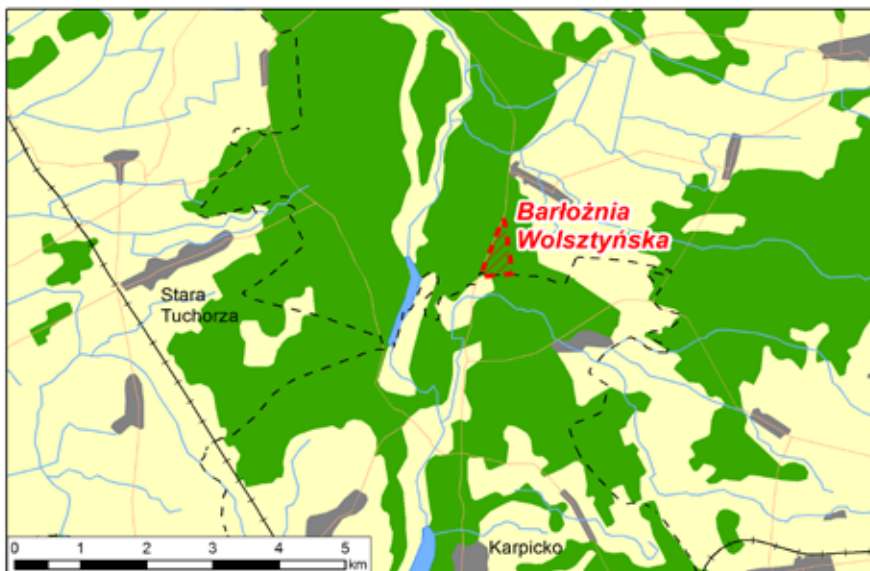
Przedmioty ochrony

Siedlisko będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne.

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, strzebla błotna *Phoxinus phoxinus*.

Obszar Natura 2000 Barłoźnia Wolsztyńska położony jest w zachodniej części województwa wielkopolskiego, bezpośrednio przy drodze wojewódzkiej nr 305, między Wolsztynem a Nowym Tomysłem.

Pod względem fizycznogeograficznym analizowany teren położony jest w obrębie mikroregionu Równina Opalenicka, która współtworzy mezoregion Pojezierze Poznańskie. Równina ta stanowi sandr zlodowacenia bałtyckiego obniżający się w kierunku południowo-zachodnim. Na powierzchni równiny występują wydmy oraz sporadycznie jeziora. Obecnie na całej równinie dominują lasy.

Zbiornik wodny w Barłoźni Wolsztyńskiej (fot. J. Ptaszyk)

OZW Barłoźnia Wolsztyńska stanowi fragment lasu sosnowego (Bśw) oraz podmokłą, zatorfioną nieckę. Zarządzany jest przez Nadleśnictwo Grodzisk. Na terenie ostoi znajdują się 2 niewielkie zbiorniki wodne, o powierzchni około 150 i 180 m² oraz bezodpływowe rowy. Zbiorniki te powstały w wyniku dawnej eksploatacji złóż torfu. Cały obszar Natura 2000 położony jest w zlewni Dopływu spod Stodolska.

Ostoją tą jest jednym z około 25 znanych w Polsce miejsc występowania strzebli błotnej (przekopowej) – jednego z najmniejszych krajowych przedstawicieli rodziny ryb karpiowatych. Pod względem liczby osobników strzebli błotnej obszar ten nie stanowi bardzo ważnej w skali Polski ostoi. Jednak ze względu na silną izolację tego stanowiska oraz fakt, że jest on najbardziej na zachód wysuniętym stanowiskiem tego gatunku w Europie, wymaga on pilnego zabezpieczenia i ochrony. Gatunek ten figuruje w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt jako gatunek rzadki, o dużym ryzyku wyginięcia.

Strzebla błotna to niewielka ryba osiągająca w wodach krajowych długość do 80 mm (w bardzo żyznych zbiornikach eutroficznych do 130 mm). Jej ciało jest wrzecionowate, bocznie spłaszczone, pokryte bardzo drobną łuską. Gatunek ten charakteryzuje się zmiennością ubarwienia nawet w obrębie tej samej populacji. Grzbiet ma ciemny (od czarnego przez brązowy lub brązowozielonkawy do złocistożółtawego), a boki jasnozłociste. Na całym ciele pokryta jest mniejszymi niż łuski czarnymi plamkami, o zmiennym zagęszczeniu. Strzebla błotna dożywa maksymalnie do sześciu lat.

Największym zagrożeniem dla tego gatunku na obszarze Barłoźnia Wolsztyńska jest zarastanie i wypływanie torfianek, co ze względu na ich niewielką powierzchnię może w stosunkowo niedługim czasie doprowadzić do zaniku tego stanowiska w Wielkopolsce.

W kraju najliczniejsze populacje tego gatunku ryby występują na Pojezierzu Kaszubskim (region Gdańsk – Tczew – Kościerzyna – Kartuzy) oraz na Polesiu Lubelskim (region Biała Podlaska – Chełm – Lublin). Pojedyncze ostoje, poza tą w Wielkopolsce, zinwentaryzowano również w okolicach Radzymina i Włocławka.

Turystyka:

- szlak rowerowy i pieszy.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Będziewo-Bieczyny PLH300039

Mezoregion: Kotlina Śremska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

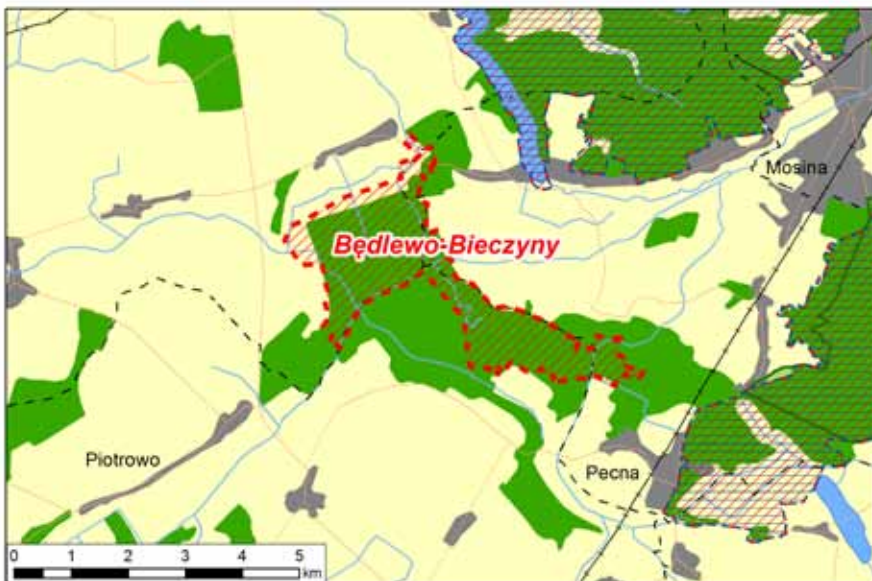
Powierzchnia: 752,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Mosina i Stęszew; powiat kościański, gmina Czempin.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 6410 Zmienowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylin alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Gallio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe) i 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*.

Obszar położony jest w zachodniej części mezoregionu Kotlinia Śremska. Odalony jest około 6 km na południowy zachód od Mosiny. Obejmuje zachodni fragment większego kompleksu leśnego rozciągającego się od Sowinek na wschodzie po drogę krajową nr 5 na zachodzie. Młodogłacjalna rzeźba terenu obejmuje głównie terasy Pradoliny Warszawsko-Berlinskiej, obecnie wypełnionej m.in. wodami Kanału Mosińskiego i Kanału Olszynka. W krajobrazie dominują lasy. Tereny nieleśne to wilgotne łąki, ziołorośla i szuwały.

Gleby i roślinność obszaru pozostają w silnym związku z wodami powierzchniowymi. Dominują gleby typu czarnych ziem. Rzadsze są gleby mineralno-murszowe, a pozostałe typy gleb występują wyjątkowo.

Głównymi ciekami są: Kanał Mosiński, biegnący równoleżnikowo w centralnej części obszaru oraz Kanał Olszynka, biegnący południkowo we wschodniej części obszaru. Ostoję przecina też kilkanaście rowów melioracyjnych, z których największe znaczenie ma Żydowski Rów, prowadzący wody z Kanału Mosińskiego w kierunku Jeziora Strykowskiego.

Gnieźnik leśny (fot. W. Rakowski)

Siedliska przyrodnicze chronione w ostoi pokrywają łącznie 257,7 ha, co stanowi około 34% jej ogólnej powierzchni. Wśród nich największy udział (około 44% wszystkich siedlisk w obszarze) mają łąki dębowo-wiązowo-jesionowe *Quercus-Ulmetum*, skupione przede wszystkim w północnej części obszaru należącej do Leśnictwa Będlewo w Nadleśnictwie Konstantynowo. Ich drzewostan budują okazałe, nierzadko ponad 100-letnie dęby szypułkowe, jesiony wyniosłe oraz wiązy. Występuje w nich kilka cennych gatunków roślin: fiołek przedziwny, kalina korallowa, kopytnik pospolity, kruszczyk szerokolistny, szczaw gajowy i wawrzynek wilczytoko.

Cenne siedlisko w obszarze stanowią też grądy środkowoeuropejskie *Gallio sylvatici-Carpinetum* (28% ogółu siedlisk). Spotyka się je w południowej części kompleksu, terytorialnie należącej do Leśnictwa Bieczyny w Nadleśnictwie Konstantynowo. Wiele z nich charakteryzuje obecność okazałych, ponad 100-letnich drzewostanów z dębami szypułkowymi, pod którymi notowano przykładowo: bluszcz pospolity, gnieźnika leśnego, lilię złotogłów, orlika pospolitego i przylaszczkę pospolitą oraz grzyba gwiazdosza potrójnego.

Kolejną grupą zbiorowisk leśnych występujących w ostoi są łągi jesionowo-olszowe *Fraxino-Alnetum*, reprezentujące priorytetowe siedlisko przyrodnicze 91E0. Stanowią ono 1/4 siedlisk przyrodniczych w obszarze i zlokalizowane są na północ od Kanalu Mosińskiego. Stan zachowania większości płatów tego siedliska jest niewłaściwy, głównie w wyniku choroby, a w konsekwencji zamierania jesionu wyniosłego. Większość drzewostanów to jednogatunkowe skupienia olszy czarnej. Charakterystyczną cechą omawianych łągów jest występowanie szczeciniastki owłosionej, która ma tu jedno z nielicznych stanowisk w Wielkopolsce.

Nieleśne siedliska przyrodnicze w ostoi zajmują łącznie około 11 ha. Należą do nich ziołorośla nadrzeczne (siedlisko 6430) i łąki świeże (6510). Występują w postaci niewielkich płatów rozproszonych na całym obszarze.

Interesująca jest również roślinność skrajów lasów oraz poboczy dróg, wśród której zanotowano kilka interesujących gatunków roślin. Należą do nich: driakiew wonna, goździk pyszny, koniopłoch łąkowy, listera jajowata, oman wierzbolistny i turzyca filcowata. W śródleśnym zbiorniku retencyjnym odnaleziono zagrożoną w Polsce roślinę, zamętnicę błotną.

Jedynym gatunkiem zwierzęcia będącym przedmiotem ochrony w obszarze jest bóbr europejski.

Podstawowym zagrożeniem dla obszaru jest chorobowe zamieranie jesionu wyniosłego, który jest jednym z głównych gatunków lasotwórczych w łągach dębowo-wiązowo-jesionowych oraz łągach jesionowo-olszowych. Konieczność zastępowania go innymi gatunkami, w ramach prowadzonej w ostoi gospodarki leśnej, prowadzi do uproszczenia struktury gatunkowej wymienionych zbiorowisk leśnych. Zagrożenie stanowią także próby wprowadzania na miejsce jesionu obcej w Wielkopolsce olszy szarej oraz obcych w Polsce topoli balsamicznych. Potencjalnym zagrożeniem dla siedlisk przyrodniczych zależnych od wody są melioracje odwadniające.

Walory kulturowe:

- dom myśliwski, położony w Szwedzkim Okopie, stanowiący pozostałość po wojnie szwedzkiej z 1655 roku.

Turystyka:

- szlak kajakowy na Kanale Mosińskim – część tzw. Małej Pętli Wielkopolski.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Biedrusko PLH300001

Mezoregiony: Pojezierze Poznańskie, Poznański Przełom Warty i Pojezierze Gnieźnieńskie.

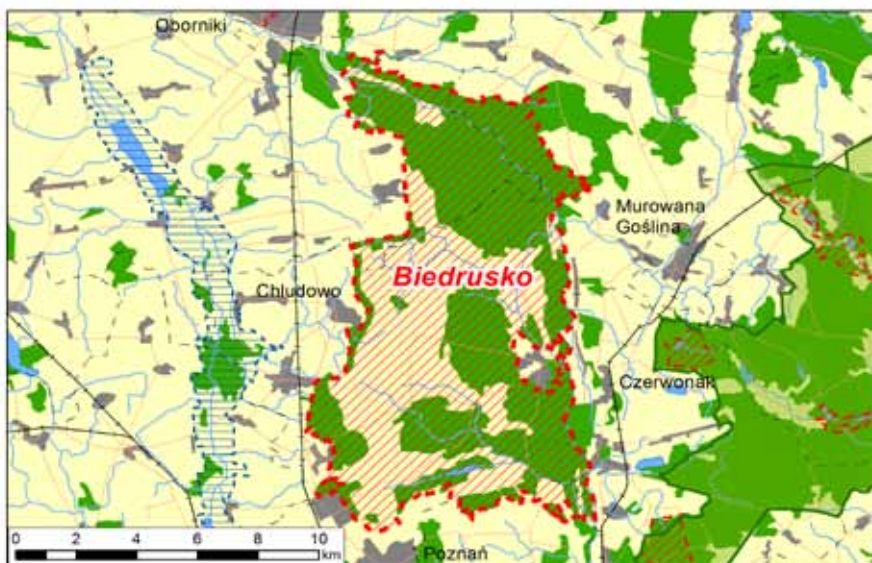
Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 9 938,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Czerwonak, Murowana Goślina i Suchy Las; powiat obornicki, gmina Oborniki; miasto Poznań.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczca i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea* i ciepłolubne murawy z *Asplenio septentrionalis-Festucion pallentis*), 6230 Górskie i nizinne murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie), 6410 Zmienowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe (przeważnie z roślinnością *Scheuchzerio-Caricetea*), 9710 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe

i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*) i 9110 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petraeae*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: kumak nizinny *Bombina bombina*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, przeplatka aurinia *Euphydryas aurinia*, pachnica dębowa *Osmoderma ermita* i kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo*.

Obszar położony jest na północ od Poznania nad rzeką Wartą. W większości obejmuje teren poligonu w Biedrusku, będącego ośrodkiem szkoleniowym Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych w Poznaniu. Młodogłacjalna rzeźba terenu obejmuje głównie wysoczyznę morenową falistą, strefę pagórków moreny czołowej, wały ozowe oraz terasy doliny Warty. W krajobrazie dominują lasy, duży udział mają także murawy oraz łąki, obecnie silnie zarastane w wyniku sukcesji wtórnej.

W ostoi dominują gleby rdzawe właściwe i brunatne oraz płowe, zbudowane z piasków. W obniżeniach terenowych, m.in. rynnach jezior, spotykamy gleby gruntowoglejowe i murszowate oraz gleby torfowe i murszowe. Z doliną rzeki Warty związana jest obecność mad rzecznych.

Wody płynące na obszarze tworzą rozgałęziony układ niewielkich cieków wodnych, będących lewobrzeżnymi dopływami Warty, z których największe to Rów Północny, Dopływ z Łysego Młyna i Dopływ spod Lasu Lody. Obecne są również jeziora, starorzecza, a także liczne drobne oczka wodne w bezodpływowych zagłębieniach pochodzenia wytopiskowego.

Siedliska przyrodnicze chronione w ostoi pokrywają łącznie 2 056,5 ha, co stanowi około 21% jej ogólnego areалу. Wśród nich największy udział powierzchniowy (około 52% wszystkich siedlisk w obszarze) mają grądy środkowoeuropej-

Łąki trzęślicowe na poligonie Biedrusko (fot. J. Borysiak)

skie. Są silnie zniekształcone w wyniku nadmiernego udziału sosny w drzewostanie i podlegają procesowi borowienia.

Drugim pod względem zajmowanej powierzchni siedliskiem przyrodniczym są kwaśne dąbrowy (kod 9190), stanowiące około 20% łącznego areалу wszystkich siedlisk. Większość ich płatów jest mocno zdegenerowana w wyniku zbyt dużego udziału sosny w drzewostanie. Podobny areal pokrywają lasy łęgowe (91E0 i 91F0), charakteryzujące się w ostoi dużym zróżnicowaniem, poczynając od nadrzecznych łęgów wierzbowych i topolowych, poprzez jesionowo-olszowe, a kończąc na dębowo-wiązowo-jesionowych.

Wśród nieleśnych siedlisk przyrodniczych dominują łąki świeże (6510) oraz starorzecza i jeziora eutroficzne (3150). Bardzo cennym składnikiem szaty roślinnej są łąki trzęślicowe (6410) i murawy kserotermiczne (6210), których niewielka powierzchnia silnie maleje w wyniku zaprzestania użytkowania.

W obszarze występuje kilkanaście gatunków roślin rzadkich i zagrożonych w Polsce i w regionie, z których na szczególną uwagę zasługują: dzwonek szerokolistny, goryczka wąskolistna, goryczuszka błotna, kosaciec syberyjski, kiksja ośczipowata, nasięźrzał popolity, pływacz zachodni, storczyk cuchnący i storczyk kukawka.

Pośród zwierząt będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, w ostoi stwierdzono obecność ośmiu: czerwończyka nieparka, kozioroga dębosza, kumaka nizinnego, pachnicy dębowej, poczwarówki zwężonej, przeplatki aurinii i trzepli zielonej.

Obszar w większości stanowi teren zamknięty i – poza użytkowaniem przez wojsko – nie podlega antropopresji. Głównym zagrożeniem dla nieleśnych siedlisk przyrodniczych jest brak użytkowania i ich zarastanie w wyniku sukcesji. Dla lasów zagrożenie stanowi niewłaściwa struktura gatunkowa drzewostanów i związane z nią liczne formy degeneracji zbiorowisk leśnych.

Na terenie Biedruska położone są dwa rezerваты: „Gogulec” i „Śnieżycowy Jar” oraz Obszar Chronionego Krajobrazu w obrębie Biedruska.

Walory kulturowe:

- ruiny późnogotyckiego kościoła p.w. św. Jana Chrzyciela i stary parafialny cmentarz w dawnej wsi Chojnica,
- ruiny imitacji zamku w Chojnicy – obiektu wojskowego o charakterze ćwiczebnym,
- głaz pamiątkowy w dawnej wsi Glinno – miejscu urodzenia Wojciecha Bogusławskiego,
- pomnik ofiar faszyzmu w Łagiewnikach,
- dawne grodzisko nad jeziorem Glinnowieckim, zwane „szwedzkim szańcem”,
- dawne grodzisko w okolicach Starczanowa – pozostałość Grodu Kasztelańskiego w Radzimiu.

Turystyka:

- fragment zielonego szlaku turystycznego Białeżyń – Łukowo, prowadzącego m.in. przez rezerwat przyrody „Śnieżycowy Jar”,
- fragment Pierścienia Rowerowego Dookoła Poznania – szlaku rowerowego.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Buczyna w Długiej Goślinie PLH300056

Mezoregion: Pojezierze Gnieźnieńskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 703,50 ha.

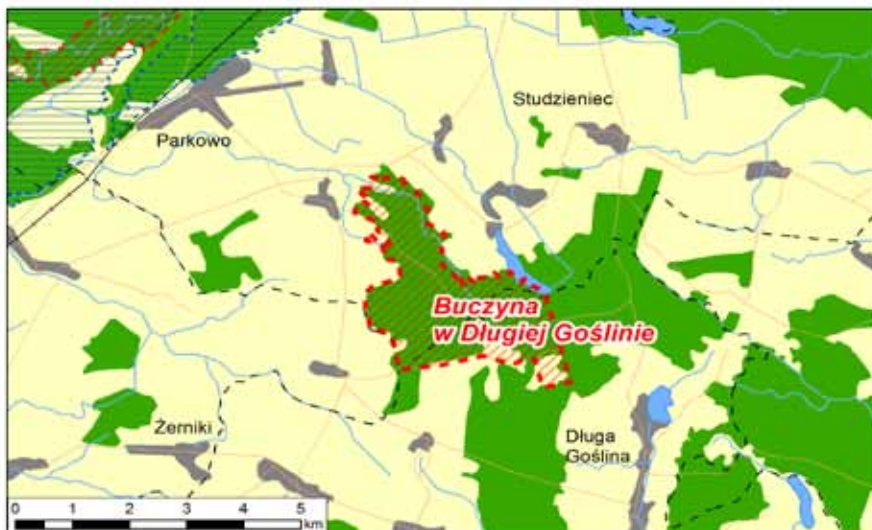
Położenie administracyjne: powiat poznański, gmina Murowana Goślina; powiat obornicki, gmina Rogoźno.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*); 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion roboripetraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albobfragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe) i 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, kumak nizinny *Bombina bombina*.

Obszar obejmuje fragment wyspowo położonego wśród pól kompleksu lasów. Rozciąga się między miejscowościami: Nieszawą od południa, Pacholewem i Słomowem od zachodu, Boguniewem i Nienawiszczem od północy i Długą Gośliną od wschodu. Północno-wschodni kraniec obszaru przylega do rynnowego Jeziora Nienawiskiego.

Buczyna (fot. M. Majewska)

Zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną Polski Kondrackiego obszar leży w mezoregionie Pojezierze Gnieźnieńskie, charakteryzującym się urozmaiconym krajobrazem młodoglacjalnym. Lasy obszaru porastają w części północnej wysoczyznę morenową płaską, a w części centralnej i południowej – wysoczyznę morenową falistą zbudowaną z glin zwalowych i piasków naglinowych. Krajobraz urozmaicony jest niewielkimi zagłębieniami stale lub okresowo wypełnionymi wodą. Na terenie rezerwatu przyrody „Buczyna” (położonego w centralnej części obszaru) stwierdzono występowanie gleb płowych właściwych, płowych brunatnych i rdzawych brunatnych oraz gleb torfowomurszowych i mineralno-murszowych. Na pozostałym terenie obszaru dominują także gleby z klasy brunatnoziemów, a miejscami w zagłębieniach występują niewielkie płyty gleb torfowych. Prawie całą ostoję porastają lasy, w tym 75% lasy liściaste, z największym udziałem (około 30%) rzadkiego w Wielkopolsce chronionego siedliska przyrodniczego 9130 Żyznych buczyn (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*). Lasy bukowe występują tu przy wschodniej granicy zasięgu buka w środkowej Wielkopolsce. Drugim, co do zajmowanej powierzchni, siedliskiem chronionym w obszarze są grądy (siedlisko 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), których udział wynosi około 17%. Na podłożu mniej zasobnym występują kwaśne buczyny i acydofilne dąbrowy, a w obniżeniach wzdłuż cieków występują łągi wiązowo-jesionowe i jesionowo-olszowe. W runie napotkać można szereg roślin chronionych: storczyki, np. kruszczyk szerokolistny, krytycznie zagrożony w Wielkopolsce buławnik wielkokwiatowy, buławnik czerwony czy podkolan biały, a także przyłaszczkę pospolitą, konwalię majową, przytulię wonną i bluszcz pospolity. Przedmiotami ochrony obszaru, spośród gatunków zwierząt wymienionych w załączniku II dyrektywy siedliskowej, są: bóbr europejski i kumak nizinny.

Do najważniejszych zagrożeń obszaru należy spadek poziomu wód gruntowych, powodujący przesuszenie siedlisk wilgotnych i degenerację zbiorowisk łągowych oraz olsów.

Obszar ten częściowo pokrywa się z obszarem chronionego krajobrazu Dolina Wełny i Rynna Gołaniecko-Wągrowiecka, a w jego granicach leży, utworzony w 1958 r., rezerwat przyrody „Buczyna”, o powierzchni 15,75 ha.

Turystyka:

- ścieżka przyrodniczo-leśna „Rezerwaty” – Pierścieniem wokół miasta i gminy Oborniki,
- szlak rowerowy Rogoźno – Studzieniec – Nienawiszcz – Rezerwat „Buczyna” – Słomowo – Boguniewo – Rogoźno (24 km).

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dąbrowy Krotoszyńskie PLH30002

Mezoregion: Nizina Południowowielkopolska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 34 225,20 ha.

Położenie administracyjne: powiat krotoszyński, gminy: Sulmierzyce, Zduny, Rozdrażew i Krotoszyn; powiat ostrowski, gminy: Odolanów, Ostrów Wielkopolski i Rasków; powiat pleszewski, gminy: Dobrzyca i Pleszew.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 6120 Ciepłolubne, śródłądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6410 Zmienno-wilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion al-lariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*,

Sphagno girgensohnii-Piceetum i brzoźowo-sosnowe bagienne lasy borealne), 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe) i 91F0 łągowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: kumak nizinny *Bombina bombina*.

Obszar Natura 2000 Dąbrowy Krotoszyńskie jest położony w południowej części województwa wielkopolskiego, w pobliżu granicy z województwem dolnośląskim. Ostoja cechuje się mało urozmaiconą rzeźbą terenu – jest to wysoczyzna morenowa, zbudowana głównie z gliny zwałowej szarej, o dużej zwięzłości, ciężkości i zawartości węglanów. Wykształciły się na niej gleby brunatne i płowe, które zostały nazwane glebami „typu krotoszyńskiego”, a ich zasięg wyznacza obszar tzw. Płyty Krotoszyńskiej.

Głównymi przedmiotami ochrony obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty Dąbrowy Krotoszyńskie są siedliska lasów liściastych, wśród których pod względem udziału powierzchniowego bezwzględna dominacja należy do kwaśnych dąbrów. Ich dojrzałe drzewostany charakteryzują się urozmaiconym układem przestrzennym oraz typowym podszytem i runem.

Dąbrowy Krotoszyńskie (fot. A. Gawroński)

Warstwę krzewów buduje głównie kruszyna, jarzębina i miejscami osika, a w wilgotniejszych miejscach również brzoza omszona. W runie najczęściej spotykano: trzęślicę modrą, trzcinnika leśnego, turzycę pigułkową oraz kosmatkę owłosioną. W suchszych miejscach licznie występuje borówka czarna, konwalijka dwulistna czy pszeniec zwyczajny. Ze znacznie mniejszym udziałem na terenie ostoi występują grądy, które stanowią zaledwie 3,5% jej powierzchni. Ich skład gatunkowy jest zazwyczaj urozmaicony, a runo, szczególnie wiosennych geofitów, w niektórych miejscach bardzo zróżnicowane gatunkowo. W obrębie Dąbrów Krotoszyńskich występują także dwa niewielkie skupienia kwaśnych buczyn, o łącznej powierzchni około 190 ha, co stanowi około 0,5% powierzchni tego obszaru Natura 2000. Jedno ze stanowisk jest objęte od 1996 r. ochroną rezerwatową (rezerwat „Buczyna Helenopol” o powierzchni 41,99 ha), drugie znajduje się w sąsiedztwie rezerwatu „Dąbrowa Smoszew”, utworzonego w 1963 r. Kwaśne buczyny budowane są przez drzewostan w wieku od 70 do 130 lat. Znacznie rzadsze w obrębie opisywanego obszaru Natura 2000 są łągi oraz bory i lasy bagienne. Z siedlisk nieleśnych w obrębie ostoi stwierdzono niewielkie płyty muraw napiaskowych, wykształcających się na drobnych wydmach, a także łąki, ziołorośla i torfowiska.

Do najważniejszych zagrożeń obszaru należy przesuszenie siedlisk hydrogenicznych wynikające z nieprawidłowo przeprowadzonych melioracji.

Walory kulturowe:

- kurhany prehistoryczne,
- „Grodzisko Sulimira” – grodzisko pierścieniowate,
- studnia św. Marcina,
- Dąb Rozdrażewskich – pomnik przyrody.

Turystyka:

- ekologiczna ścieżka przyrodnicza (4,3 km),
- leśny punkt edukacyjny w kompleksie leśnym Jasne Pole,
- szlak rowerowy „Wokół Krotoszyna” – przebieg: Krotoszyn (Rynek) – Osusz – Trafary – Staw Węgielnik – Zduny – Chachalnia – Ujazd – Wodników Górny – Sulmierzyce – Chwaliszew – Krotoszyn,
- szlak rowerowy „Dąbrowy Krotoszyńskie” – przebieg: Krotoszyn – Jasne Pole (Sędziszew), Rozdrażewek – Leśn. Sokołówka – Os. Leśn. Dąbrowa – Roszki – Orpiszew – Leśn. Borowina – Chruszczyń – Chwaliszew.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dąbrowy Obrzyckie PLH30003

Mezoregion: Kotlina Gorzowska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

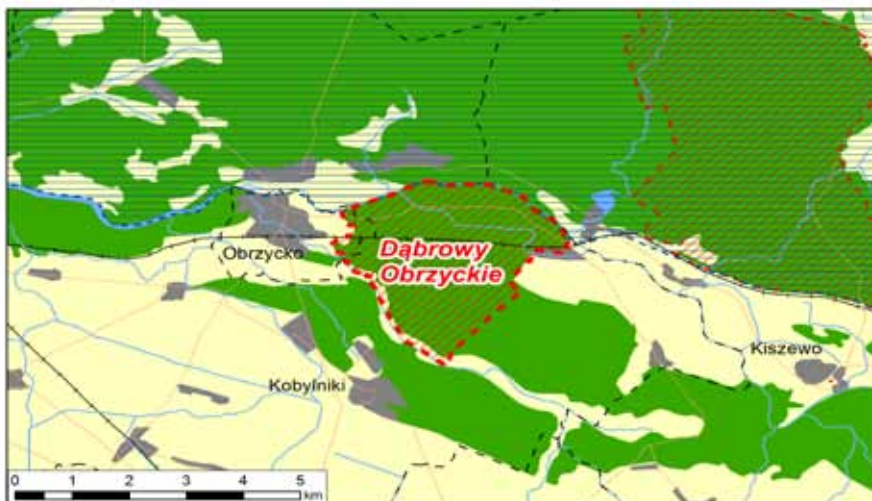
Powierzchnia: 885,20 ha.

Położenie administracyjne: powiat szamotulski, gminy: Obrzycko – gmina miejska i Obrzycko – gmina wiejska.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Gallio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion roboripetraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*) i 91I0 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petraeae*).

Obszar położony jest na południowym skraju Puszczy Noteckiej, na wschód od Obrzycka. Zajmuje terasy Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej, obecnie wykorzystywanej przez rzekę Wartę. Dominującym elementem krajobrazu są lasy. Jedynie w dolinach lokalnych cieków wodnych występują kompleksy roślinności łąkowo-szumarowej oraz wodnej.

W Dąbrowach Obrzyckich dominują gleby rdzawe właściwe i brunatne, zbudowane z piasków sandrowych. W nielicznych obniżeniach terenowych spotykamy gleby gruntowoglejowe i murszowate, a w bezpośrednim sąsiedztwie Warty – mady rzeczne.

Sieć wodną w obszarze tworzy rzeka Sama oraz dwa duże rowy melioracyjne i ich dopływy. W części południowej występują dwa astatyczne źródłowe oczka wodne.

Dąbrowy Obrzyckie (fot. BULIGL Poznań)

Siedliska przyrodnicze chronione w ostoi pokrywają łącznie 174,2 ha, co stanowi ok. 20% jej ogólnego areалу. Wśród nich największy udział powierzchniowy mają ciepłolubne dąbrowy (kod 9110). To priorytetowe siedlisko, reprezentowane w ostoi przez zespół świetlistej dąbrowy, należy do najlepiej zachowanych w regionie, prezentując pełną skalę zmienności lokalnosiedliskowej. W jego płatach rośnie szereg gatunków rzadkich i zagrożonych w Polsce, m.in.: goździk pyszny, marzanka barwierska, pięciornik skalny i selernica żyłkowana oraz ginąca w Wielkopolsce strzępica polska. W sędziwych drzewostanach dębowych gnieździ się bielik. Świetlista dąbrowa jest najcenniejszym elementem szaty roślinnej obszaru i nadaje mu wysoką rangę w krajowej sieci Natura 2000.

Nieco ponad 1/4 powierzchni wszystkich siedlisk przyrodniczych zajmują kwaśne dąbrowy (kod 9190). Większość ich płatów jest mocno zdegenerowana w wyniku zbyt dużego udziału sosny w drzewostanie. Dużą część potencjalnej biochory kwaśnych dębów porastają obecnie leśne zbiorowiska zastępcze z sosną i czeremchą amerykańską. Około 20% ogółu areалу siedlisk stanowią grądy środkowoeuropejskie (kod 9170), które podobnie jak pozostałe zbiorowiska leśne, wykazują objawy silnej degeneracji. Pozostałe typy lasów odgrywają w obszarze marginalne znaczenie.

Nieleśne siedliska przyrodnicze stanowią około 6,5% łącznego areалу siedlisk. Wśród nich dominują łąki świeże, występujące w południowej części obszaru, nad Samą.

Głównym zagrożeniem ostoi jest niewłaściwa struktura gatunkowa drzewostanów leśnych siedlisk przyrodniczych. Mimo postępującego procesu renaturyzacji, nadal powierzchniowo dominują silnie zdegenerowane leśne zbiorowiska zastępcze.

Na terenie Dąbrów Obrzyckich położony jest rezerwat „Świetlista Dąbrowa”.

Turystyka:

- ścieżka edukacyjno-przyrodnicza „Dębowy Las”, której trasa prowadzi m.in. do głazu narzutowego „Kwiryn”,
- parking leśny przy leśniczówce Daniele z drewnianą wiatą w kształcie wigwamu, ławkami i miejscem na ognisko,
- czerwony szlak turystyczny Obrzycko – Kobylniki,
- szlak rowerowy Oborniki – Obrzycko.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dębowa Góra PLH300055

Mezoregion: Pojezierze Krajeńskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 586,80 ha.

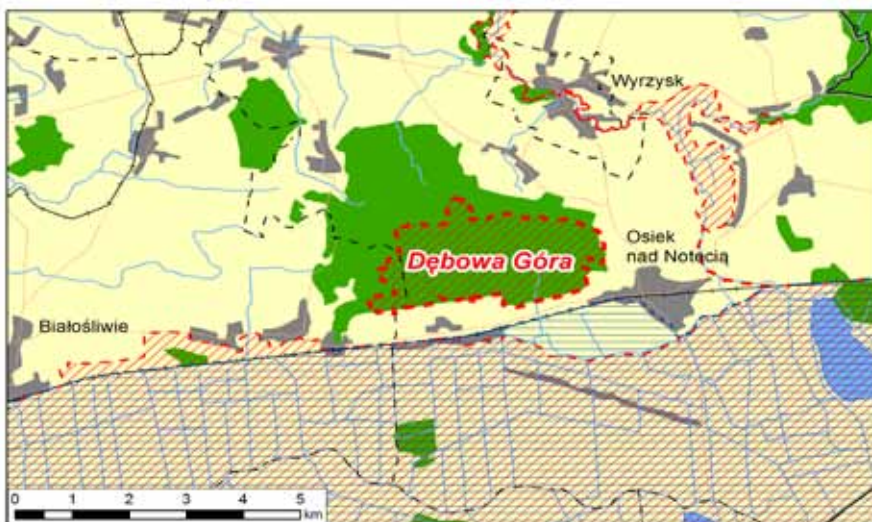
Położenie administracyjne: powiat pilski, gminy: Wyrzysk i Białośliwie.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z łąkami ramienic *Chara* spp., 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością *Scheuchzeria-Caricetea*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galicarpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 9110 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petraeae*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*, jelonek rogacz *Lucanus cervus*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*.

Obszar obejmuje fragment kompleksu leśnego zlokalizowanego na północ od doliny Noteci, pomiędzy miejscowościami: Polanowo od północy, Osiek nad Notecią od wschodu, Komorowo od południa i Krostkowo od zachodu. Położony jest w południowej części mezoregionu Pojezierze Krajeńskie (wyróżnionego zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną Kondrackiego), obejmującej pasmo wzgórz morenowych stromo opadających w dolinę Noteci. Kulminacją wzgórz stanowi Dębowa Góra (193

m n.p.m. i 150 m nad dnem doliny Noteci). Spływające wody polodowcowe doprowadziły do powstania licznych wąwozów rozcinających morenę czołową. Gleby obszaru to najczęściej gleby płowe, nieco mniej jest gleb brunatnych, stagnoglejowych i deluwialnych. Obecne są także gleby organiczne – torfy w różnym stopniu zmineralizowane. W obrębie obszaru znajduje się utworzony w 1968 r. rezerwat „Zielona Góra” o powierzchni

Szlak rowerowy na Dębowej Górze (fot. M. Tarant)

96,09 ha. Na terenie rezerwatu stwierdzono po raz pierwszy w Polsce (w 2004 r.) występowanie vertisoli, gleb niedawno dopiero włączonych do Klasyfikacji gleb leśnych Polski. Są to gleby zbudowane z materiału iłowego, trzeciorzędowego, o odczynie kwaśnym. Ich cechą charakterystyczną jest okresowe pęcznienie lub wysychanie, w zależności od uwilgotnienia, co prowadzi do powstawania pionowych spękań, które wypełniają się osypującą się do środka materią organiczną. Szatę roślinną obszaru stanowią głównie zbiorowiska lasów liściastych, wśród których dominuje (92% pokrycia) chronione siedlisko przyrodnicze grądów. Grądy są dobrze zachowane, zróżnicowane pod względem struktury wiekowej i bogate florystycznie. Występują tu rośliny chronione, np.: jarzab brekinia, kruszczyk połabski, kruszczyk szerokolistny, paprotka zwyczajna, przyłaszczka pospolita, kopytnik pospolity, konwalia majowa, kruszyna pospolita, barwinek pospolity, przytulia wonna i mchy: gajnik lśniący, rokietnik pospolity i bielistka siwa. Ostoja ma też znaczenie dla ochrony kwaśnych dąbrów, których udział powierzchniowy w obszarze wynosi 3,7%, oraz ciepłolubnej dąbrowy (0,4% pokrycia w obszarze). W lasach spotkać można, będące przedmiotem ochrony obszaru, chronione chrząszcze: jelonka rogacza i pachnicę dębową. Lasy te są też ważną w regionie ostoją dzięcioła średniego. Występuje tu także muchołówka mała, stwierdzono łęgi bociana czarnego i bielika. W północnej części obszaru występują siedliska higrofilne i wodne: nisze źródliskowe, zbiorniki wodne ze zbiorowiskami ramienic i torfowiska przejściowe. Ze środowiskiem wodnym związane są chronione gatunki zwierząt: ważka zalotka większa i płaz ogoniasty traszka grzebieniasta.

Zagrożeniem dla obszaru jest występowanie w zbiorowiskach leśnych gatunków drzew niezgodnych z potencjałem siedliska i zasięgiem geograficznym oraz występowanie gatunków inwazyjnych, np. czeremchy amerykańskiej.

Walory kulturowe:

- cmentarz ewangelicki z przełomu XIX i XX wieku w pododdziale leśnym 98c Nadleśnictwa Kaczory,
- stanowisko archeologiczne w północno-wschodniej części pododdziału 89b Nadleśnictwa Kaczory – ślad osadniczy, najprawdopodobniej z okresu neolitu.

Turystyka:

- żółty szlak pieszy.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Bukówki PLH300046

Mezoregion: Kotlina Gorzowska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

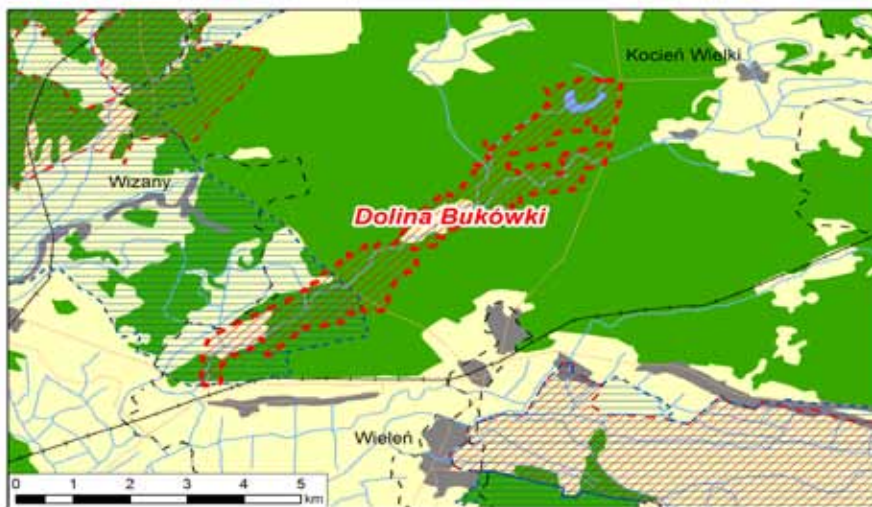
Powierzchnia: 776,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat czarnkowsko-trzcianecki, gmina Wieleń.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródlikowe), 91T0 Sosnowy bór chrobotkowy (*Cladonio-Pinetum* i chrobotkowa postać *Peucedano-Pinetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, minóg strumieniowy *Lampetra planeri*, głowacz białopłetwy *Cottus gobio*, poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, zalotka większa *Leucorhina pectoralis*, czerwonończyk nieparek *Lycaena dispar*.

Obszar zlokalizowany jest w północno-zachodniej części województwa wielkopolskiego, około 6 km na północny zachód od centrum Wielenia. Położony jest w mezoregionie Kotlina Gorzowska, który jest częścią makroregionu Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka. Omawiany obszar w przeważającej części znajduje się na terasie zalewowej.

Dolina rzeki Bukówki (fot. E. Homan)

W obrębie ostoi znajduje się większa część biegu rzeki Bukówki, która uchodzi do Noteci w pobliżu Wielenia. Na terenie obszaru Natura 2000 rzeka płynie wąskim korytem, wzdłuż którego znajdują się łęgi i szuwały. Brzegi rzeki są strome i porośnięte starodrzewami. W części północno-wschodniej obszaru znajdują się stawy hodowlane.

Na obszarze dominują lasy iglaste i mieszane, 15% to siedliska łąkowe, zaroślowe i rolnicze.

Na uwagę zasługują dobrze zachowane łęgi i grądy z bukiem, na zboczach kwaśne buczyny, a wzdłuż doliny także fragmenty brzezin bagiennych i torfowiska. Na dnie doliny znajdują się bagiennie szuwały stanowiące ważną ostoję bezkręgowców.

Wody rzeki Bukówki stanowią siedlisko zagrożonej w skali Europy ryby – głowacza białopłetwego. Ponieważ gatunek ten jest bardzo wrażliwy na zmiany składu chemicznego wody, obecnie obserwuje się gwałtowne kurczenie się miejsc jego występowania w związku z degradacją środowiska wodnego.

W wodach omawianej rzeki stwierdzono także występowanie minoga strumieniowego, a na lądzie – występowanie poczwarówki zwężonej – ślimaka lądowego o małych rozmiarach (muszla wysokości 2 mm). Spotykany jest tutaj również żółw błotny oraz jaszczurka żyworodna.

Na terenie ostoi stwierdzono występowanie licznych gatunków chronionych roślin, takich jak: torfowiec kończysty, torfowiec frędzlowaty, torfowiec błotny, torfowiec nastroszony.

Południowo-zachodnia część omawianego obszaru położona jest w obrębie obszaru specjalnej ochrony ptaków Lasy Puszczy nad Drawą, natomiast północno-wschodnia w obrębie obszaru chronionego krajobrazu o nazwie Puszcza nad Drawą. Na terenie tym znajduje się również strefa ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania kani rudej.

Głównym zagrożeniem dla obszaru jest wycinanie starodrzewi i zanieczyszczanie rzeki zeutrofizowaną wodą ze stawów hodowlanych.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Cybiny PLH300038

Mezoregion: Równina Wrzesińska.

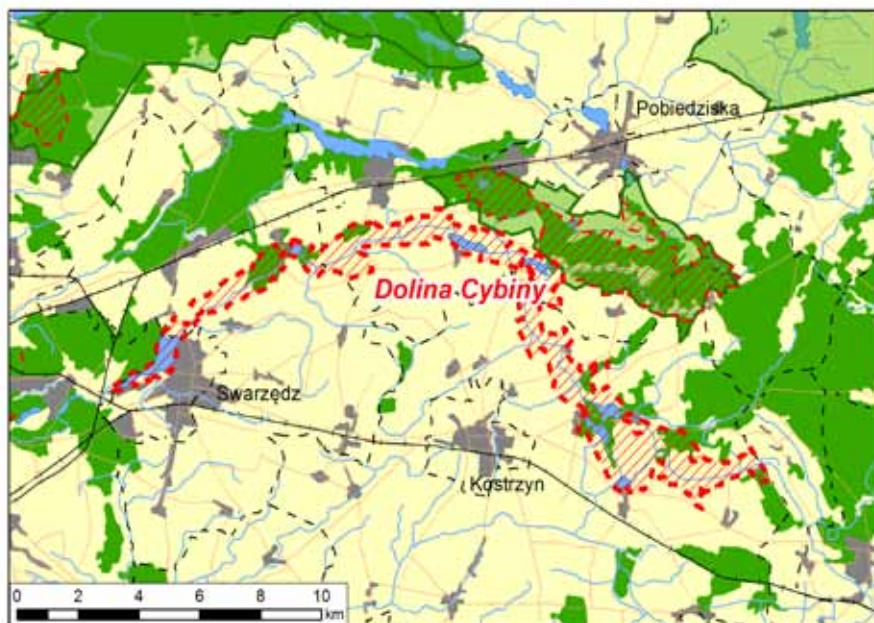
Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 2 424,70 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy Swarzędz, Pobiedziska i Kostrzyn.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczca i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*), 3270 Zalewane muliste brzegi rzek z roślinnością *Che-nopodium rubri* p.p. i *Bidention* p.p., 6120 Ciepłolubne, śródłądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea* i ciepłolubne murawy z *Asplenion septentrionalis-Festucion pallentis*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkon-

tyentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 łągowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, różanka *Rhodeus sericeus amarus*.

Obszar Natura 2000 Dolina Cybiny jest fragmentem mezoregionu Równina Wrzesińska, będącego częścią makroregionu Pojezierze Wielkopolskie. Jego oś podłużną stanowi rzeka Cybina, będąca prawobrzeżnym dopływem rzeki Warty, do której wpada na 240,5 km jej biegu. Całkowita długość rzeki Cybiny wynosi około 41 km, a w obrębie obszaru Natura 2000 znajduje się fragment doliny rzecznej wraz z przyległymi terenami na odcinku od miejsca jej wypływu z Jeziora Swarzędzkiego do granicy między gminami Kostrzyn i Nekla. Charakterystyczną cechą doliny Cybiny jest duża zdolność retencjonowania wód, wynikająca z licznych na tym terenie jezior i sztucznych zbiorników wodnych (zbiorniki zaporowe, stawy rybne, torfianki, wyrobiska poeksploatacyjne) oraz występowania na dnie doliny gleb torfowych.

Na terenie OZW Dolina Cybiny stwierdzono występowanie około 770 gatunków roślin naczyniowych, które reprezentują szeroki zakres wymagań ekologicznych i różnicowane przywiązanie do określonych typów fitocenoz. Około 14% flory stanowią gatunki siedlisk wodnych i podmokłych, odgrywające mniejszą rolę gatunki zbiorowisk niskoturzycowych, liczniejsze od nich nawodne rośliny jednoroczne, a przede wszystkim mające duże znaczenie w strukturze lokalnej roślinności gatunki tworzące suwary właściwe i turzycowe. Najbogatszą taksonomicznie (15,6% flory) i najszerszej

Fragment rzeki Cybiny z roślinnością zanurzoną (fot. M. Tarant)

rozpowszechnioną grupę stanowią rośliny łąkowe. Pod względem bogactwa florystycznego niewiele ustępuje jej grupa obejmująca rośliny muraw napiaskowych i kserotermicznych (11% flory). Relatywnie mały udział we florze obszaru Natura 2000 mają gatunki borowe, gatunki typowe dla acydofilnych lasów liściastych, a także rośliny wrzosowiskowe i porębowe. Florę leśną i zaroślową uzupełniają dwie grupy roślin związanych z siedliskami podmokłymi: gatunki łągowo-łąkowych i zarośli wierzbowych oraz tzw. zbiorowisk welonowych, a także gatunki bagiennych i podmokłych lasów oraz zarośli olszowych. Cechą charakterystyczną doliny Cybiny jest jej duże zróżnicowanie siedliskowe, wpływające na jej dużą różnorodność fitocenotyczną. Na obszarze stwierdzono występowanie około 85 zespołów roślinnych, rozmieszczonych mozaikowo w samej dolinie i na jej obrzeżach. Pospolicie występują liczne zbiorowiska roślinności wodnej i bagiennej oraz podmokłe zbiorowiska zaroślowe i leśne, do których należą: zarośla łozowe, ols porzeczkowy i łąg jesionowo-olszowy. Ponadto, częste są również zespoły muraw kserotermicznych i napiaskowych oraz ciepłolubnych ziołorośli, rozwijających się na skarpach doliny oraz wyniesieniach w obrębie jej dna. Duża mozaikowość siedlisk sprzyja zróżnicowaniu świata zwierząt, reprezentowanego przez przedstawicieli większości grup systematycznych oraz ich zbiorowisk, zwłaszcza w odniesieniu do bezkręgowców oraz ptaków. Zbliżony do liniowego kształt obszaru Natura 2000 Dolina Cybiny oraz sąsiedztwo innych obszarów chronionych sprawia, że pełni on ważną rolę korytarza ekologicznego, umożliwiającego migracje zwierząt i roślin, zapewniając ciągłość ich występowania i możliwość wymiany puli genowej.

Podstawowymi zagrożeniami dla obszaru Natura 2000 Dolina Cybiny są: presja związana z zabudową domami mieszkalnymi i rekreacyjnymi terenów sąsiadujących z doliną. Obserwuje się również wzmożony ruch turystyczny w dolinie i jej najbliższym sąsiedztwie, a w niektórych rejonach wzmożony ruch pojazdów terenowych (dwa i czterokołowych). Poważnym zagrożeniem środowiska przyrodniczego doliny jest intensyfikacja rolnictwa oraz eutrofizacja naturalnych zbiorników wodnych, powodowana intensywną hodowlą ryb w dużych kompleksach stawowych.

Walory kulturowe:

- wczesnośredniowieczne grodzisko stożkowe – obecnie wyspa św. Wawrzyńca na sztucznym zbiorniku wodnym – stawie Deszczownia w Iwnie,
- park w stylu angielskim i pałac z II połowy XIX w. w Iwnie.

Turystyka:

- szlak rowerowy: Jez. Malta – Antoninek – Gruszczyn – Uzarzewo – Biskupice – Promno – Pobiedziska – Węglewo – Moraczewo – Gniezno,
- trasa rowerowa: Poznań – Kobylnica – Wierzenica – Tuczo – Wronczyn – Jerzykowo – Biskupice – Uzarzewo – Gruszczyn – Swarzędz – Poznań,
- trasa rowerowa „Pętla na wschodzie”: Promno – okolice Jez. Góra – Tuczo – Milno – Gruszczyn – Wierzenica – Uzarzewo – Promno,
- trasa rowerowa „Dookoła Jez. Kowalskiego”. Szlak rowerowy zatacza pętlę rozpoczynając się i kończąc w tym samym miejscu. Trasa łączy: Biskupice, Jerzykowo, tamę na Zbiorniku Kowalskim, Kołatę i Biskupice.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Debrzynki PLH300047

Mezoregiony: Dolina Gwdy, Pojezierze Krajeńskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 920,90 ha.

Położenie administracyjne: powiat złotowski, gminy: Lipka i Okonek.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamoion*, 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostyilion alliariae*) i ziołorośla, nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 7220 Źródłiska wapienne ze zbiorowiskami *Cratoneurion commutati*, 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*, poczwarówka jajowata *Vertigo moulinsiana*, zalotka większa *Leucorhynchia pectoralis*, czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*, skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus*.

Scalnica torfowiskowa (fot. R. Stańko)

Obszar obejmuje lewobrzeżny fragment doliny rzeki Debrzynki, na odcinku od miejscowości Debrzno-wieś na wschodzie do Łędyczka na zachodzie. Rzeka, będąca lewym dopływem Gwdy, do której uchodzi w okolicy Łędyczka, ma równoleżnikowy przebieg i stanowi naturalną granicę między województwem pomorskim i wielkopolskim. W skład obszaru wchodzi także ujściowe fragmenty dopływów Debrzynki: Ka-

miennej i Olchowej wraz z otaczającymi je lasami oraz jezioro Świdnik. Zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną Kondrackiego zachodnia część obszaru leży w mezoregionie Dolina Gwdy, natomiast wschodnia – w mezoregionie Pojezierze Krajeńskie. Krajobraz ma charakter leśno-łąkowo-torfowiskowy. Trzy czwarte obszaru zajmuje ekosystem leśny. Krawędzie doliny porośnięte są przeważnie starodrzewiem bukowym. Dominują żyzne buczyny (25% pokrycia), grąd subatlantycki (głównie z drzewostanami bukowymi, 10% pokrycia) i kwaśne buczyny (8%). Wzdłuż krawędzi doliny spotkać można również dobrze zachowane wiszące torfowiska źródłiskowe. Na dnie doliny występują torfowiska soligeniczne przepływowe, dawniej użytkowane jako łąki, a obecnie zarastające szuwarami lub ziołoroślami. Do najcenniejszych siedlisk obszaru należy, zlokalizowany około 1 km na południowy wschód od miejscowości Łędyczek, kompleks soligenicznych torfowisk alkalicznych (siedlisko 7230 – torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk), o powierzchni około 50 ha. Na mechowiskach spotkać można bardzo rzadką i wymierającą w Polsce roślinę, skalnicę torfowiskową. Występują tam także rzadkie i chronione gatunki mchów: mszar nastroszony, błotniszek wełnisty, błyszczce włoskowate i gatunek z załącznika II dyrektywy siedliskowej – sierpowiec błyszczący (syn. haczykowiec błyszczący). Na torfowisku soligenicznym w okolicach Łędyczka stwierdzono także występowanie poczwarówki jajowatej oraz poczwarówki zwężonej.

Do stwierdzonych zagrożeń dla obszaru należy zaniechanie użytkowania łąk na torfowiskach soligenicznych i sadzenie buka w grądach subatlantyckich.

Zachodnia część obszaru Natura 2000 Dolina Debrzynki leży w granicach obszaru chronionego krajobrazu Pojezierze Wałęckie i Dolina Gwdy.

Walory kulturowe:

- grodzisko wyżynne we wsi Trudna, pochodzące z IX – X w.,
- pozostałości okopów na Górze Małej Zamkowej.

Turystyka:

- czerwony szlak pieszy,
- szlak rowerowy,
- kajakowy szlak wodny rzeką Debrzynką na odcinku od Debrzna do Łędyczka,
- punkt widokowy na Górze Małej Zamkowej.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Łobżonki PLH300040

Mezoregiony: Pojezierze Krajeńskie, Dolina Środkowej Noteci.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 5 894,50 ha, w województwie wielkopolskim 2 727,30 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat pilski, gminy: Łobżenica i Wyrzysk; powiat złotowski, gminy: Lipka i Zakrzewo; województwo kujawsko-pomorskie, powiat sępoleński, gminy: Sępólno Krajeńskie i Więcbork.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne dystroficzne zbiorniki wodne, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*), 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea* i ciepłolubne murawy z *Asplenio septentrionalis-Festucion pallentis*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostyilion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie

(*Arrhenatherion elatioris*), 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-Carpinetum*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 901D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: lipiennik Loesela *Liparis loeselii*, sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*, trzaska grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, minóg strumieniowy *Lampetra planeri*, skójką gruboskorupowa *Unio crassus*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, jelonek rogacz *Lucanus cervus*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*.

Rzeka Łobżonka (fot. P. Owianny)

Obszar położony jest w północnej części województwa wielkopolskiego oraz w województwie kujawsko-pomorskim. Rozciąga się wzdłuż doliny Łobżonki, od miejscowości Osiek (województwo wielkopolskie) do miejscowości Dąbrowa (województwo kujawsko-pomorskie). Teren ten w większości należy do mezoregionu Pojezierze Krajeńskie i makroregionu Pojezierze Południowopomorskie. Jedynie jego południowy fragment przyujściowy przynależy do mezoregionu Dolina Noteci i makroregionu Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka. Jego oś stanowi rzeka Łobżonka wraz z dopływami: Lubczą, Orlą i Jelonką. Początkowo rzeka płynie spokojnie i ma niewielki spadek, dalej nabiera szybszego nurtu nawiązującego do rzek podgórskich. W osadach rzeki dominuje frakcja piaszczysta i żywi-

rowa, we fragmentach dno porośnięte jest roślinami zanurzonymi, charakterystycznymi dla rzek włosienicznikowych. W ich wodach notowano obecność minoga strumieniowego oraz liczną populację małża skójkii gruboskorupowej. Wśród siedlisk będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty powierzchniowo dominuje tutaj grąd środkowoeuropejski, zajmujący powierzchnię około 640 ha. Jego większe powierzchnie znajdują się w części kujawsko-pomorskiej obszaru. W województwie wielkopolskim występuje głównie na wschód od Łobżenicy i na północ od Wyrzyska. Łobżonce oraz Lubczy, na całej długości ostoi, fragmentami towarzyszą dobrze zachowane łęgi olszowe, stanowiące drugie co do wielkości siedlisko w obszarze, oraz mozaika ekstensywnie użytkowanych wilgotnych łąk, stanowiących siedlisko czerwończyka nieparka. Na północ od Łobżenicy i na większych powierzchniach w okolicach Lutówka występują żyzne buczyny (*Galio odorati-Fagenion*). Jeziora Trzebońskie, Liskowskie i Topola, a w części położonej w województwie kujawsko-pomorskim Jezioro Lutowskie i Mielec, stanowią naturalne eutroficzne zbiorniki wodne. Natomiast jezioro Juchacz oraz kilka małych zbiorników wodnych stanowią dogodne siedliska dla łąk ramienicowych. W dolinach rzek bądź w strefach przybrzeżnych niektórych jezior ramienicowych powstały torfowiska nakredowe i młaki z sierpowcem błyszczącym i lipiennikiem Loesela. Częściowo ostoja pokrywa się z innymi formami ochrony przyrody. Utworzono tu rezerwat: „Gaj Krajeński”, „Lutowo”, „Buczyna”, „Dęby Krajeńskie”, Krajeński Park Krajobrazowy oraz obszar chronionego krajobrazu Dolina Łobżonki i Bory Kujańskie.

Rosiczka okrągłolistna (fot. P. Owsiany)

Głównymi zagrożeniami dla przedmiotów ochrony ostoi jest obniżanie się poziomu wody, wędkarskie użytkowanie jezior, zwłaszcza ramienicowych, przez zarybianie karpem czy stosowanie zanęt, prowadzące do ich eutrofizacji, oraz zły stan sanitarny wody, powodowany także poprzez zaśmiecanie rzek. Do potencjalnych zagrożeń zaliczyć można rozwój energetyki wodnej, niewłaściwą gospodarkę leśną polegającą na wprowadzaniu obcych siedliskowo i geograficznie gatunków roślin, a także zabudowę brzegów rzeki i wydeptywanie roślinności brzegowej.

Wartości kulturowe:

- drewniany domek myśliwski zbudowany dla prezydenta Ignacego Mościckiego w lesie w leśnictwie Witrogoszcz niedaleko miejscowości Stebionek.

Turystyka:

- czerwony szlak rowerowy,
- zielony szlak rowerowy,
- kąpielisko nad jeziorem Trzebońskim Dużym,
- szlak kajakowy po rzece Łobżonce.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Miały PLH300042

Mezoregion: Kotlina Gorzowska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 514,60 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielopolskie; powiat czarnkowsko-trzcianecki, gmina Wieleń.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczca i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylyon alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska

zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, kumak nizinny *Bombina bombina*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*, czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*.

Obszar położony jest w północno-zachodniej części województwa wielkopolskiego, na południu gminy Wieleń, między miejscowościami Miały i Mężyk. Wg podziału fizycznogeograficznego Kondrackiego leży w mezoregionie Kotlina Gorzowska, który jest częścią makroregionu Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka.

Ostoja położona jest w obszarze wydmowym Puszczy Noteckiej, na międzyrzeczu Warty i Noteci. Ochroną została tu objęta dolina rzeki Miały, połączona z czterema płytkimi, rynnowymi jeziorami przepływowymi, otoczonymi szerokimi strefami szuwarowymi i łęgami olszowymi. W skład ostoi wchodzi także Jezioro Święte, o powierzchni 6,5 ha, wraz z kompleksem torfowisk znajdujących się wokół niego.

Na szczególną uwagę zasługują torfowiska nakredowe, torfowiska alkaliczne, jeziora ramienicowe i zbiorowiska włosieniczników, a także dobrze zachowane i zróżnicowane lasy łęgowe.

Fragment torfowiska w dolinie rzeki Miały (fot. E. Homan)

Silnie meandrująca rzeka Miała otoczona jest lasami łągowymi, miejscami przechodzącymi w olsy. Krawędź doliny porastają młodniki sosnowe. W wodach rzeki wykształciły się zbiorowiska włosienicznikowe

Jezioro Świąte, przylegające do rzeki od jej strony północnej, powiązane jest hydrologicznie ze znajdującymi się tu unikatowymi torfowiskami mszarnymi i nakredowymi z kłocią wiechowatą, genetycznie związanymi z wydłami śródlądowymi, zajmującymi łącznie aż 27 ha. Należy zaznaczyć, że jest to jedno z większych i dobrze zachowanych torfowisk mszarnych w Wielkopolsce. W związku z pożarem, jaki miał miejsce na tym obszarze w latach 90-tych ubiegłego wieku, można tu dziś obserwować procesy renaturyzacji torfowisk przejściowych. Torfowiska znajdujące się na terenie Doliny Miały są najważniejszą w Wielkopolsce ostoją bagnicy torfowej, turzycy bagiennej oraz owa- dożernych roślin należących do rodziny pływaczowatych. Ponadto, na terenie tym występuje zagrożony w skali kraju torfowiec brunatny oraz 11 innych gatunków chronionych torfowców.

Jezioro Świąte jest miejscem występowania łąk ramienicowych, reprezentowanych głównie przez zbiorowisko ramienicy kolczastej. Występuje tu 5 gatunków zagrożonych ramienic.

W wodach jeziora rozwinęły się także płaty zespołu grążela żółtego i grzybieni białych oraz wywłócznika kłosowego. W strefie przybrzeżnej dominują wielkopowierzchniowe zbiorowiska kłoci wiechowatej, a także pło narecznicowo-trzcinowe.

W granicach ostoi położone są również cztery płytkie jeziora eutroficzne zdominowane przez zbiorowiska nymfeidów i zespół rogatka sztywnego.

Na terenie ostoi stwierdzono występowanie licznych gatunków chronionych i zagrożonych roślin, takich jak: próchniczek bagienny, trzcinnik prosty, mokradłoszka zaostrzona, turzyca obła, turzyca dwustronna, ponikło skąpokwiatowe, wełnianka pochwowata, bagno zwyczajne, żurawina błotna. Z gatunków chronionych zwierząt występuje tu bóbr europejski, wydra, kumak nizinny, zalotka większa oraz czerwończyk nieparek.

Omawiany obszar położony jest w obrębie obszaru specjalnej ochrony ptaków Puszcza Notecka PLB300015. Na terenie tym znajduje się również obszar chronionego krajobrazu Puszcza Notecka.

Zagrożeniem dla obszaru jest obniżanie poziomu wód gruntowych oraz zarastanie torfowisk w szczególności przez sosnę i brzozę, a także pogorszenie stanu sanitarnego rzeki Miały, powiązanego z oddziaływaniem miejscowości Miały. Ponadto, pewnym zagrożeniem jest także intensywne wykorzystywanie rybackie i wędkarskie Jeziora Świątego.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Mogielnicy PLH300033

Mezoregion: Pojezierze Poznańskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

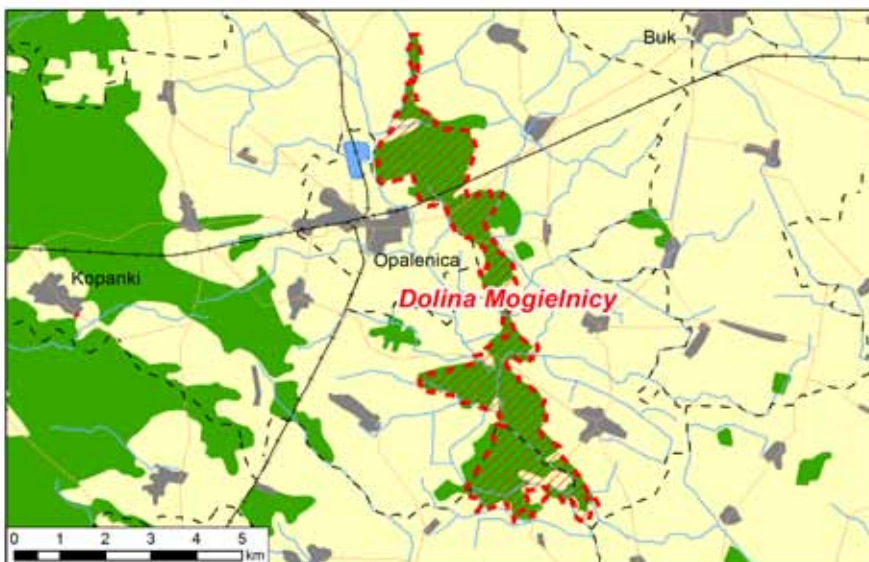
Powierzchnia: 1 161,30 ha.

Położenie administracyjne: powiat nowotomyski, gmina Opalenica; powiat grodziski, gmina Grodzisk Wielkopolski.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3260 Niżowe i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włośniczników (*Ranunculion fluitantis*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe) i 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, trzaska grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*.

Obszar obejmuje kompleks dobrze zachowanych lasów liściastych, rosnących w dolinie Mogilnicy, na wschód od Opalenicy. Stanowią one swoistą „wyspę środowiskową” w otaczającym krajobrazie rolniczym i choć ich powierzchnia na przestrzeni ostatnich 150 lat uległa silnemu zmniejszeniu, nadal są największym i najlepiej zachowanym skupiskiem lasów w całym dorzeczu Mogilnicy.

Większość obszaru stanowi płaska równina – wysoczyzna morenowa płańska, jedynie w południowej jego części napotykamy terasę zalewową Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Dominującym typem gleb są czarne ziemie, gleby brunatne oraz związane z bezpośrednim sąsiedztwem cieków gleby torfowe wytworzone z torfów niskich.

Osią ostoi jest rzeka Mogilnica, której aktualny przebieg jest wynikiem żmudnych i długotrwałych melioracji środkowego biegu Obry, zapoczątkowanych w 1793 r. Północna część obszaru położona jest w widłach Mogilnicy Zachodniej i Środkowej. Pierwsza bierze początek na mokradłach koło Posadowa, druga powstała w wyniku połączenia wód Mogilnicy Wschodniej (powstałej najprawdopodobniej w wyniku wspomnianych melioracji) i Wielkiej (biorącej początek pod Pniewami). Na wysokości Troszczyzna, w środkowej części obszaru, wody Mogilnicy Zachodniej i Środkowej łączą się, tworząc Mogilnicę, która uchodzi do Obry, będąc jej największym prawobrzeżnym dopływem. Ponadto, w ostoi istnieje sieć okresowo wysychających rowów melioracyjnych.

Siedliska przyrodnicze chronione w ostoi pokrywają około 61% jej powierzchni. Przeważają żyzne lasy liściaste – łągi dębowo-wiązowo-jesionowe (kod 91F0), grądy środkowoeuropejskie (kod 91T0) i łągi olszowe (kod 91E0). Pierwsze należą do jednych z najlepiej zachowanych w Wielkopolsce, a w ich runie występuje m.in. zagrożony w Polsce dzwonek szerokolistny oraz zagrożone w regionie: szczaw gajowy i wawrzynek wilczczyko. Dominują powierzchniowo, stanowiąc ponad 25% łącznego arealów siedlisk. łągi olszowe, rosnące w wilgotnych obniżeniach terenu, reprezentują najpiękniejsze postaci w całej Wielkopolsce. Najcenniejsze ich fragmenty, obejmujące prawie 100-letnie drzewostany olchowe, chronione są w rezerwacie „Urbanowo” o powierzchni 7,73 ha.

Nieleśne siedliska przyrodnicze, wśród których dominują łąki świeże (kod 6510), nie odgrywają w ostoi większej roli.

Z gatunków zwierząt chronionych w obszarze najczęstsza jest traszka grzebieniasta, zasiedlająca śródleśne oczka wodne i okresowe mokradła. Z Mogilnicą związana jest obecność bobra europejskiego.

Głównym zagrożeniem ostoi jest zamieranie jesionu wyniosłego i próby jego zastępowania obcą geograficznie olszą szarą.

Łąg dębowo-wiązowo-jesionowy nad Mogilnicą
(fot. M. Tarant)

Walory kulturowe:

- klasztor Franciszkanów z XVIII wieku w Woźnikach na wzgórzu „Wyrwał”.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Noteci PLH300004

Mezoregiony: Kotlina Gorzowska, Dolina Środkowej Noteci, Kotlina Toruńska, Pojezierze Krajeńskie, Dolina Gwdy, Pojezierze Chodzieskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 50 532,00 ha, w województwie wielkopolskim 38 651,70 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat czarnkowo-trzcianecki, gminy: Wieleń, Czarnków, Lubasz i Trzcianka; powiat pilski, gminy: Ujście, Kaczory, Miasteczko Krajeńskie, Białośliwie i Wyrzysk; powiat chodzieski, gminy: Chodzież i Szamocin; powiat wągrowiecki, gmina Gołańcz; województwo kujawsko-pomorskie, powiat nakielski, gminy: Kcynia, Sadki i Nakło nad Notecią; powiat bydgoski, gminy: Sieniko i Białe Błota, miasto Bydgoszcz.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3270 Zalewane muliste brzegi rzek z roślinnością *Chenopodium rubri* p.p. i *Bidention* p.p., 4030 Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion*, *Pohlio-Callunion*, *Calluno-Arctostaphyllion*), 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometia* i ciepłolubne murawy z *Asplenio septentrionalis-Festucion pallentis*), 6410 Zmienneowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylyon alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*); 9110

Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dąbowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*), 91I0 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petraeae*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: wydra *Lutra lutra*, kumak nizinny *Bombina bombina*, piskorz *Misgurnus fossilis*, czerwończyk fioletek *Lycaena helle*, starodub łąkowy *Angelica palustris*.

Obszar położony jest w dwóch województwach: wielkopolskim i kujawsko-pomorskim. Wielkopolski fragment obszaru zlokalizowany jest w północnej części województwa i obejmuje obszar doliny Noteci między Wieleniem a Osiekiem nad Notecią, z wyłączeniem niewielkiego fragmentu w okolicach Ujścia.

Charakterystyczną cechą rzeźby terenu jest szerokie dno doliny, ze stromymi kręwdziami, pocięte gęstą siecią rowów i kanałów melioracyjnych, z wyraźnie zaznaczoną, położoną niżej terasą zalewową rzeki oraz położoną wyżej, piaszczystą terasą lodowcowo-rzeczną. Teren kształtują również moreny czołowe, wysoczyzny morenowe, równiny sandrowe oraz dobrze wykształcone systemy wydym. Wzdłuż rzeki znajduje się wiele odciętych od głównego koryta starorzeczy (okolice Radolinka, Mikołajewa, Roska). Wybudowano tu także kilka dużych kompleksów stawów rybnych (Antoniny, Smogulec-Zamczysko, Ostrówek). Liczne są doły potorfowe, pozostałości po intensywnej eksploatacji torfu (kompleksy torfianek koło Radolina, Jędrzejewa i Zofiowa).

W dolinie dominują gleby organiczne, głównie torfowe torfowisk niskich i przejściowych (pokłady torfu sięgają do 10 m), gleby mineralno-murszowe i mady rzeczne.

Osią obszaru jest Notec, rzeka nizinna, która na terenie Wielkopolski ma w większości przebieg równoleżnikowy i jest największym dopływem Warty. Stany wody na rzece regulowane są przez systemy śluz, jazów, zastawek i progów wodnych.

Dolinę Noteci dzieli się na dwie różniące się pod względem środowiskowym części: tzw. Basen Leniwej Noteci („Notec Leniwa”) na odcinku Osiek nad Notecią – Ujście i tzw. Dolinę Bystrej Noteci („Notec Bystra”) na odcinku Ujście – Wielen.

Dolina Noteci ma zmienną szerokość, na odcinku Osiek – Ujście osiąga 2–8 km, natomiast na odcinku Ujście – Wielen dolina jest węższa i osiąga 3–4 km.

Chronione siedliska przyrodnicze w ostoi pokrywają łącznie około 14% jej arealu. Wśród nich największy udział powierzchniowy mają siedliska łąkowe i zarosłowe (około 80% wszystkich siedlisk w obszarze). Są to trwałe użytki zielone, głównie łąki kośne (m.in. siedliska 6410, 6510), torfowiska niskie z fragmentami

Widok na dolinę Noteci w okolicach Szamocina (fot. M. Majewska)

zalewowych łąk i trzcinowisk, z enklawami zakrzewień i zadrzewień. Na zboczach doliny, znajdują się płaty muraw kserotermicznych i suche wrzosowiska (okolice Białej, Mikołajewa, Gulcza). Lasy, głównie liściaste, pokrywają około 7% ostoi. W okolicach Goraja, Pianówki i Góry występują kompleksy buczyn i dąbrów, w tym m.in. ciepłolubnej dąbrowy (9110). Wzdłuż całej doliny występują starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne (3150) oraz rozległe płaty łągów wierzbowych, topolowych, olszowych i jesionowych (91E0). Torfianki porasta głównie szuwar trzcinowy z trzciną pospolitą i zarośla wierzbowo-olchowo-brzozowe. Swój udział powierzchniowy mają także inne siedliska rolnicze (około 9%).

Dolina Noteci odgrywa bardzo duże znaczenie jako jeden z głównych w Polsce obszarów migracji ptaków, a także jako cenna ostoja awifauny lęgowej, wśród której na szczególną uwagę zasługują gatunki wodne i błotne. Obszar jest ostoją wielu rzadkich i ginących gatunków ptaków, m.in. kulika wielkiego, derkacza czy podróżniczka.

OZW Dolina Noteci to jedna z najważniejszych w zachodniej Polsce ostoi bobra i wydry. W wodach Noteci stwierdzono rzadkie gatunki ryb, m.in.: bolenia, piskorza, głowacza białopłetwego, łososia, świnkę i certę. W starorzeczach i torfiankach występuje kumak nizinny. W dolinie znajdują się także stanowiska roślin rzadkich i ginących w Wielkopolsce, m.in. czyścica prostego, głowienki wielkokwiatowej, groszku błotnego, kukułki krwistej i szerokolistej, marzanki barwierskiej.

Wśród zagrożeń dla obszaru wymienia się zarówno intensyfikację użytkowania łąk, zwłaszcza ich nawożenie, jak również mniej intensywne użytkowanie rolnicze (zaniechanie koszenia i spasania) i w efekcie ich zarastanie. Zagrożeniami dla ostoi jest również osuszenie terenu, eutrofizacja i zanieczyszczenie wód, zmiana sposobu użytkowania gruntów, zalesienia, eksploatacja surowców naturalnych, a także dostosowanie Noteci do parametrów II klasy żeglugowej.

OZW Dolina Noteci obejmuje dwa odrębnie wyznaczone w obrębie doliny obszary OSO Nadnoteckie Łęgi PLB300003 i Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego PLB300001. OZW Dolina Noteci w całości pokrywa się także z obszarem chronionego krajobrazu „Dolina Noteci”.

Walory kulturowe:

- zespół 10 śluz na Noteci, na odcinku Wieleni – Białośliwie: Krostkowo, Nowe, Walkowice, Romanowo, Lipica, Pianówka, Mikołajewo, Rosko, Wrzeszczyna, Wieleni, z czego 5 wpisanych do ewidencji zabytków.

Turystyka:

- szlak żeglugowy – odcinek tzw. Wielkiej Pętli Wielkopolski i element międzynarodowej drogi wodnej E70,
- rejsy statkami wycieczkowymi po Noteci (przystanie w Czarnkowie, Ujściu, Osieku, Wieleniu),
- marina Czarnków,
- szlak kajakowy na Noteci,
- Międzynarodowa Trasa Rowerowa Euro-Route (R-1),
- Transwielkopolska Trasa Rowerowa (TTR),
- szlaki piesze: zielony i czerwony.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Piławy PLH320025

Mezoregiony: Równina Wałecka, Pojezierze Szczecińskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 2 204,30 ha, w województwie wielkopolskim 3,15 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat złotowski, gmina Jarostowie; województwo zachodniopomorskie, powiat szczeciński, gmina Borne Sulinowo.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 2330 Wydmy śródłądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne dystroficzne zbiorniki wodne, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*), 3270 Zalewane muliste brzegi rzek z roślinnością *Chenopodium rubri* p.p. i *Bidention* p.p., 4030 Suche wrzosowiska (*Caluno-Genistion*, *Pohlio-Calunio*, *Caluno-Arctostaphylio*), 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywą), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością *Scheuchzerio-Caricetea*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: nocek duży *Myotis myotis*, bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, minóg strumieniowy *Lampetra planeri*, koza *Cobitis taenia*, skójką gruboskorupowa *Unio crassus*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, pływak szerokobrzegi *Dytiscus latissimus*, kreśliniek nizinny *Graphoderus bilineatus*.

Obszar Dolina Piławy obejmuje fragment doliny rzecznej na terenie dawnego poligonu w Bornem Sulinowie oraz na odcinku Zalewów Nadarzyckich. W większości położony jest w województwie zachodniopomorskim. Tylko niewielki jego południowo-zachodni fragment, o powierzchni 3,15 ha, co stanowi zaledwie 0,14% całkowitej powierzchni obszaru, leży w województwie wielkopolskim. Jest to zalesiony półwysp na północnym brzegu jeziora Miechówek.

Dolina Piławy (fot. J. Ptaszyk)

Północna część obszaru Dolina Piławy leży w mezoregionie Pojezierze Szczecińskie, które jest wysoczyzną morenową, a południowa, obejmująca wielkopolski fragment, zlokalizowana jest w mezoregionie Równina Wałęcka, leżącym na sandrze, na którym występują jeziora wytopiskowe. W krajobrazie wyróżnia się malownicza, głęboko wcięta dolina rzeki Piławy, najdłuższego prawego dopływu Gwdy. W dolinie rzeki występuje mozaika zbiorowisk leśnych, zaroślowych, wodnych, źródliskowych, torfowiskowych, mulistych brzegów, muraw napiaskowych, wrzosowisk i ciepłolubnych ziołorośli okrajkowych. Ponad 60% ostoi pokrywają siedliska borów, w tym boru bagiennego i sosnowego boru chrobotkowego. Osobliwością obszaru są liczne, dobrze zachowane torfowiska, charakteryzujące się dużą zmiennością, wynikającą ze zróżnicowania morfologii wytopisk, w których obrębie powstały płaskodenne, dość płytkie obniżenia oraz jeziora w głębokich kotlinach. Pozostałości umocnień Wału Pomorskiego są schronieniem dla nietoperzy, w tym będącego przedmiotem ochrony obszaru nocka dużego. Z ekosystemem wodnym związane jest występowanie chronionych ssaków: bobra europejskiego i wydry oraz ryb: minoga strumieniowego i kozy. Ostoja pełni także ważną rolę dla zachowania populacji bezkręgowców: małża skójką gruboskorupowej, ważki trzepli zielonej i chrząszczy wodnych: pływaka szerokobrzegi i kreślinka nizinnego.

Zagrożeniem dla obszaru jest nadmierny rozwój turystyki wodnej, zmiana stosunków wodnych i zalesienia oraz potencjalnie zabudowa rekreacyjna.

Walory kulturowe:

- w lasach obszaru spotkać można pozostałości Wału Pomorskiego, jednego z elementów niemieckiego systemu obrony wschodniej granicy Trzeciej Rzeszy.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Rurzycy PLH300017

Mezoregion: Równina Wałecka.

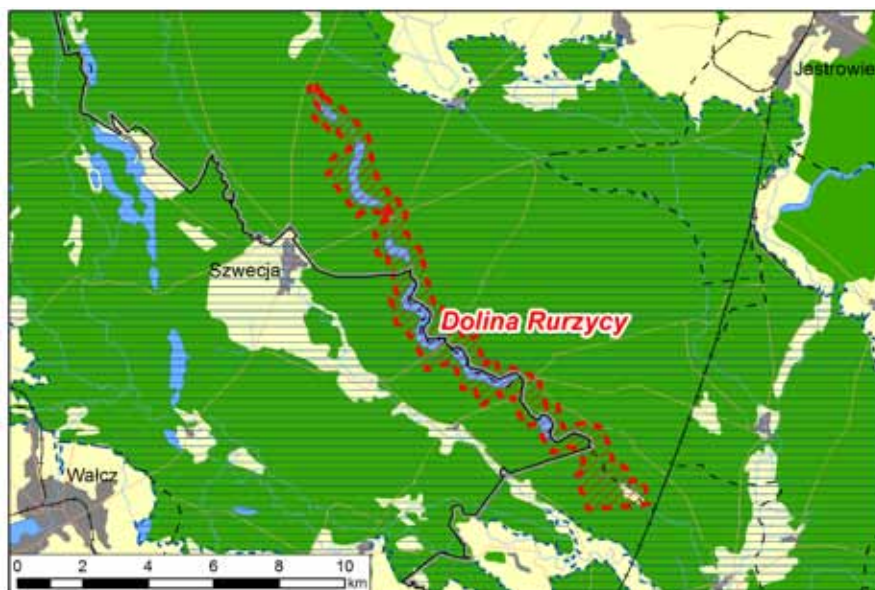
Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 1 766,00 ha, w województwie wielkopolskim 1 211,00 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat złotowski, gminy: Jastrowie i Szwałowo; województwo zachodniopomorskie, powiat wałecki, gmina Wałcz.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne, oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne dystroficzne zbiorniki wodne, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*), 4030 Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion*, *Pohlio-Callunion*, *Calluno-Arctostaphyilion*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7220 Źródłiska wapienne ze zbiorowiskami *Cratoneurion commutati*, 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-*

Carpinetum), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albobfragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*, poczwarówka jajowata *Vertigo moulinsiana*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*.

Obszar Dolina Rurzyca położony jest na pograniczu dwóch województw: wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. W województwie wielkopolskim zajmuje powierzchnię 1 211 ha, co stanowi 68,6% powierzchni ogólnej obszaru. Obejmuje odcinek rzeki Rurzyca o długości około 25 km wraz ze źródłami. Zajmuje fragment mezoregionu Równina Wałecka, będącego częścią makroregionu Pojezierze Południowopomorskie.

Rzeźba terenu w dolinie rzeki Rurzyca została ukształtowana przez zlodowacenie bałtyckie. Geomorfologicznie obszar jest lekko pofałdowanym sandrem z dość licznie występującymi jeziorami wytopiskowymi. Krajobraz urozmaicają liczne, różnorodne formy geomorfologiczne, takie jak: rynny erozyjne, głębokie jary, wytopiska oraz nisze źródłiskowe. Pomiędzy obrzeżem a dnem doliny występują znaczne deniwelacje, miejscami przekraczające 40 m. Dominującym utworem geologicznym są piaski sandrowe, zakumulowane przez wody topniejącego lodowca. Obok nich występują gliny zwałowe typu ostańcowego, tworzące niewielkie wyspy. Przeważającym typem gleb są gleby rdzawe oraz mniej licznie występujące gleby płowe. Na zboczach doliny spotyka się gleby brunatne, a na siedliskach bagiennych gleby organiczne i organiczno-mineralne.

Na sieć hydrograficzną obszaru składa się 6 jezior: Krąpsko Małe, Krąpsko Długie, Trzebieszki, Krąpsko Górne, Krąpsko Średnie i Dąb oraz przepływająca przez nie rzeka Rurzyca, będąca prawym dopływem rzeki Gwdy. System hydrologiczny Doliny Rurzyca oparty jest w większości na zasilaniu wodami podziemnymi oraz z licznych źródeł. Dolina Rurzyca w całości położona jest w zlewni rzeki Rurzyca, w dorzeczu rzeki Gwdy. Niemal w całości jest zalesiona i pozbawiona większych miejscowości. Strome zbocza porastają bory i lasy mieszane. W niższych partiach doliny występują olsy źródłiskowe. Obszar wyróżnia się kompleksem unikatowych, doskonale zachowanych źródeł i torfowisk niskich, wyróżniających się w skali ponadregionalnej bogactwem flory i rzadkich fitocenoz torfotwórczych.

Obszar Natura 2000 Dolina Rurzyca położony jest na terenie obszaru chronionego krajobrazu Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy, a w jego obrębie, w części położonej w województwie wielkopolskim, znajdują się trzy rezerwaty: „Diabli Skok”, „Smolary” i „Wielkopolska Dolina Rurzyca”. W źródłach występujących na terenie rezerwatu „Diabli Skok” rzeka Rurzyca bierze swój początek. W części położonej po stronie województwa zachodniopomorskiego w granicach obszaru zlokalizowany jest rezerwat „Dolina Rurzyca”. W cało-

Rzeka Rurzyca (fot. M. Tarant)

ści OZW Dolina Rurzyca położony jest w obrębie obszaru specjalnej ochrony ptaków „Puszcza nad Gwdą” PLB300012.

Spśród siedlisk będących przedmiotami ochrony na obszarze Natura 2000 Dolina Rurzyca, najliczniej reprezentowane są twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi zbiorowiskami ramienic. Ramienice stanowią w takich zbiornikach dominującą grupę roślin porastających dno zbiornika w formie tzw. podwodnych łąk. Jeziora te charakteryzują się dużą przezroczystością i zazwyczaj szmaragdowozielonym kolorem wody, spowodowanym jej czystością oraz dużą ilością jonów wapnia.

W południowym fragmencie koryta rzeki Rurzyca, gdzie tworzy ona rozlewiska o wolniejszym nurcie, dość licznie występuje siedlisko starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*. Zbiorniki te cechują żyzne wody i szczególny rozwój roślinności zanurzonej i szuwarowej, tj. wolno pływających w toni wodnej, niezakorzenionych makrofitów, makrofitów zakorzenionych w dnie, o liściach pływających oraz roślin pływających.

Niemal cała rzeka Rurzyca należy do tzw. rzek włosienicznikowych (siedlisko 3260), charakteryzujących się wartkim nurtem oraz dnem o podłożu piaszczysto-żwirowym do drobnokamienistego, przypominających cieki podgórskie. Na florę siedliska składają się rośliny o liściach pływających, układających się często we wstęgi oraz rośliny zanurzone stref brzegowych.

W obrębie źródeł rzeki Rurzyca występuje rzadkie siedlisko źródlisk wapiennych ze zbiorowiskami *Cratoneurion commutati*. Wykształca się ono na obszarze wypływu wód podziemnych, bogatych w związki wapnia, z których wytrącają się osady wapienne. Zbiorowiska źródlisk cechują się występowaniem licznych mchów i wątrobowców, a także swoistych gatunków roślin naczyniowych i glonów.

Na uwagę zasługują ekosystemy torfowiskowe, na które składają się siedliska: torfowiska przejściowe i trzęsawiska oraz górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk. Torfowiska przejściowe należą do siedlisk zasilanych zarówno wodami opadowymi, jak i podziemnymi i powierzchniowymi, porośniętych przez różnorodne torfotwórcze zbiorowiska roślinne, w formie kotłujących się na powierzchni wody kozuchów, pływających dywanów (pła), trzęsawisk, zbudowanych przez turzyce, torfowce i mchy brunatne. Mechowiska są najcenniejszym i najbogatszym, pod względem różnorodności biocenotycznej, siedliskiem Doliny Rurzyca. Skupiają nadzwyczajne bogactwo roślin naczyniowych i mszaków, w tym wiele gatunków o wysokim stopniu zagrożenia, reliktyw glacialnych oraz innych osobliwości florystycznych. W zbiorowiskach tych występują wszystkie gatunki będące przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000 Dolina Rurzyca: storczyk lipiennik Loesela oraz ślimaki z rodzaju poczwarówka.

Na siedliska leśne Doliny Rurzyca składają się kwaśne i żyzne buczyny, grąd subatlantycki oraz lasy łęgowe i olsy.

Walory kulturowe:

- mosty na Rurzyca (we Wrzosach, w Piaskach poniżej jeziora Dąb), pochodzące z końca XIX i początku XX w.,
- punkty widokowe na rzekę Rurzyca,
- Kamień Papieski nad jeziorem Krąpsko Średnie – pamiątka pobytu kardynała Karola Wojtyły w 1978 r.

Turystyka:

- szlaki turystyczne (żółty szlak pieszy, czerwony szlak pieszy, czerwony szlak rowerowy, niebieski szlak pieszy, niebieski szlak wodny, zielony szlak pieszy). Szlaki przebiegające przez teren rezerwatów przyrody udostępnione są na zasadach określonych w zarządzeniu Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie wyznaczenia szlaków pieszych, rowerowego i wodnego w rezerwacie przyrody „Wielkopolska Dolina Rurzyca” (Dz. Urz. Woj. Wielk. z 2012 r. poz. 2024) oraz w sprawie wyznaczenia szlaku pieszego w rezerwacie przyrody „Diabli Skok” (Dz. Urz. Woj. Wielk. z 2012 r. poz. 2025).

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Śwędźni PLH300034

Mezoregion: Wysoczyzna Kaliska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 1 290,70 ha.

Położenie administracyjne: powiat kaliski, gminy: Ceków-Kolonia, miasto Kalisz, Opatówek i Żelazków.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe) i 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: koza złotawa *Sabanejewia aurata*, minogi czarnomorskie *Eudontomyzon* spp., piskorz *Misgurnus fossilis*.

Obszar obejmuje fragment doliny Śwędźni wraz z jej dopływem Żabianką oraz przylegające tereny rozcinanej przez te rzeki Wysoczyzny Kaliskiej. Położony jest na północny zachód od granicy Kalisza, gdzie Śwędźnia uchodzi do Proсны. Wyso-

czynna Kaliska cechuje się monotonną rzeźbą, stąd dolina Swędrni jest wyraźnie zaznaczona w krajobrazie. Zarówno Swędrnia, od północno-wschodniej granicy omawianego obszaru do miejscowości Rożdżały, jak i Żabianka, płyną w stosunkowo szerokiej i płaskiej dolinie. Poniżej, aż do południowo-wschodniej granicy obszaru, na przedmieściach Kalisza, Swędrnia płynie dość wąską i stosunkowo głęboko wciętą doliną, tworząc liczne meandry.

Dolina Swędrni (fot. J. Borysiak)

Na terenie ostoi zidentyfikowano 10 typów siedlisk z załącznika I dyrektywy Rady 92/43/EWG, zajmujących około 20% powierzchni. Flora liczy około 700 gatunków, w tym kilkanaście chronionych. Do najcenniejszych obiektów przyrodniczych omawianego terenu zaliczyć należy torfowisko przejściowe oraz murawy kserotermiczne. Torfowisko odznacza się obecnością fitocenoz kilku zagrożonych w Wielkopolsce zbiorowisk. Są to m.in.: mszar z turzycą dzióbkowatą, zespół jaskra płomiennika i situ drobnego, a także zespół grzybieni północnych. Na niewielkich powierzchniowo murawach kserotermicznych rozwijają się zubożałe florystycznie płaty rzadkiego i zagrożonego w Wielkopolsce zespołu miłka wiosennego i kłosownicy pierzastej. W dolinach rzek dość duże powierzchnie zajmują ekosystemy ekstensywnie użytkowanych łąk. Największy udział mają łąki wyczyńcowe oraz mniej cenne gospodarczo i przyrodniczo fitocenozy ze śmiałkiem darniowym. Bliżej rzeki, na obszarach nierzadko zalewanych i wypasanych, częste są płaty wilgotnych muraw, zespół jaskra rozłogowego i wyczyńca kolankowego. Dość częste są płaty ziołorośli nadrzecznych, które jednak występują przede wszystkim na antropogenicznych wałach przykorytowych. Lepiej zachowane ziołorośla naturalnego pochodzenia cechują się obecnością fitocenoz kilku zespołów, m.in.: zespołu wiązówki błotnej i bodziszka błotnego, tojeści pospolitej i wiązówki błotnej oraz kianianki pospolitej i kielisznika zaroślowego. Wśród ekosystemów leśnych na uwagę zasługują dobrze wykształcone acydoofile dąbrowy oraz niewielki płat zboczowych łągów wiązowych z fiołkiem wonnym. W wodach rzeki Swędrni stwierdzono występowanie dwóch bardzo rzadkich gatunków ryb, a mianowicie minoga ukraińskiego oraz kozy złotawej. W Wielkopolsce ich stanowiska występują jeszcze tylko w południowej części regionu, skąd minóg ukraiński podawany jest z Pradoliny Bzury-Neru, a koza złotawa z terenów Ostoi nad Baryczą.

Walory przyrodnicze Doliny Swędrni zagrożone są przede wszystkim zwiększeniem zanieczyszczenia wód rzeki, zmianami stosunków wodnych i zaniechaniem gospodarki łąkarskiej.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Szczyry PLH220066

Mezoregion: Dolina Gwdy.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 347,00 ha, w województwie wielkopolskim 31,60 ha.

Położenie administracyjne: województwo pomorskie, powiat człuchowski, gminy: Debrzno i Czarne, województwo wielkopolskie, powiat złotowski, gmina Okonek.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródlikowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*, czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, czerwończyk fioletek *Lycaena helle*.

Obszar położony jest w obrębie dwóch województw: pomorskiego i wielkopolskiego. Obejmuje fragment doliny nizinnej rzeki o charakterze górkim wraz z przyległymi torfowiskami, łąkami i lasami, z licznymi cennymi gatunkami flory i fauny. Rzeka Szczyra jest prawym dopływem rzeki Gwdy, należącej do zlewni Odry. W obrębie województwa wielkopolskiego znajduje się południowo-zachodni fragment obszaru, obejmujący lewobrzeżną część doliny dolnego odcinka rzeki Szczyry, od ujścia do niej rzeki Chrzęstowej do około 0,5 km przed ujściem Szczyry do Gwdy powyżej Lędyczka. Wielkopolski fragment obszaru ma powierzchnię 31,64 ha, co stanowi nieco ponad 9% powierzchni całego obszaru. W obrębie województwa wielkopolskiego pokrywa się z obszarem chronionego krajobrazu Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy. Wg regionalizacji fizycznogeograficznej Polski Kondrackiego obszar leży w mezoregionie Dolina Gwdy. Krajobraz ma charakter lekko falistej równiny sandrowej z meandrującą doliną rzeki Szczyry. Chronione siedliska skupione są na dnie doliny rzecznej. Do najważniejszych należą torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk. Pokrywają one ponad 50% obszaru. Są ostoją chronionych gatunków roślin, takich jak kukułka krwista, kukułka szerokolistna czy bobrek trójlistkowy. Prowadzona ekstensywna gospodarka rolna sprzyja także występowaniu bogatej entomofauny. Z gatunków mających znaczenie dla Wspólnoty występują tu motyle dzienne: czerwończyk nieparek i czerwończyk fioletek oraz ważka – zalotka większa. Z wilgotnymi siedliskami doliny rzecznej związany jest także niewielki ślimak – poczwarówka zwężona, o muszli wysokości około 2 mm. W części wschodniej obszaru (w województwie pomorskim) na stokach doliny występują, miejscami dobrze zachowane, buczyny. Charakterystyczną cechą krajobrazu doliny Szczyry są liczne powalone drzewa, często zwalone przez bobry.

Zagrożeniem dla obszaru jest zaniechanie dotychczasowych ekstensywnych metod użytkowania rolniczego torfowisk, np. zaniechanie koszenia. W odniesieniu do siedlisk leśnych zagrożeniem jest brak martwego drewna.

Turystyka:

- rzeka Szczyra na odcinku około 12 km, w swym środkowym i dolnym biegu stanowi wodny szlak kajakowy; szczególnie dolny odcinek, od miejsca gdzie Szczyra łączy się z Chrzęstową, jest dostępny dla kajaków.,
- zielony szlak pieszy przebiegający w sąsiednim województwie pomorskim, na prawym brzegu rzeki,
- rzeka jest użytkowana przez wędkarzy jako ciek pstrągowy; w odcinku przyujściowym spotyka się lipienia.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Średzkiej Strugi PLH300057

Mezoregion: Równina Wrzesińska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 557,00 ha.

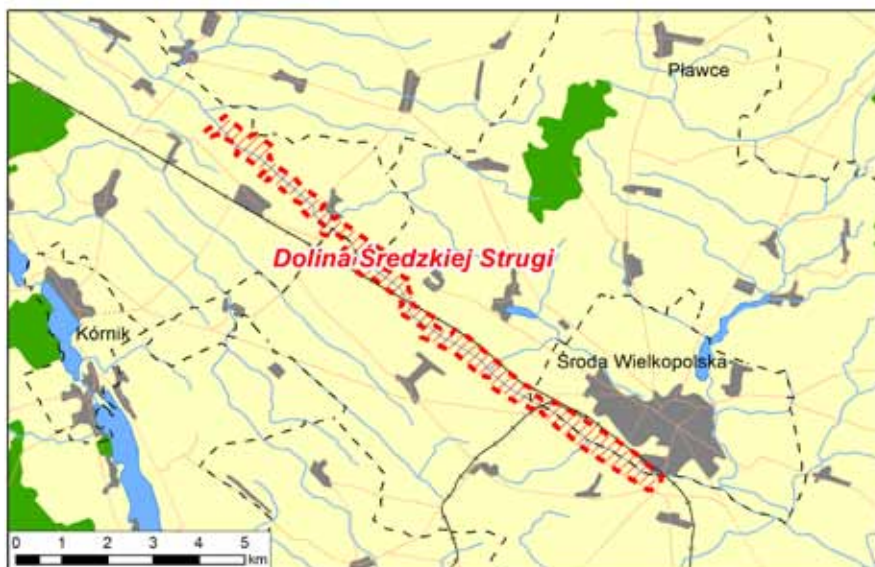
Położenie administracyjne: powiat poznański, gmina Kórnik; powiat średzki, gmina Środa Wielkopolska.

Przedmioty ochrony

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: kumak nizinny *Bombina bombina*.

Obszar Natura 2000 Dolina Średzkiej Strugi położony jest na północny zachód od Środy Wielkopolskiej. Stanowi fragment mezoregionu Równina Wrzesińska, będącego częścią makroregionu Pojezierze Wielkopolskie. Krajobraz ma charakter rolniczy.

OZW Dolina Średzkiej Strugi obejmuje dolinę niewielkiego cieku – Średzkiej Strugi, płynącego w otwartym krajobrazie rolniczym. Dolina ma szerokość od 0,5 do 1 km, jej dno zajęte jest głównie przez zbiorowiska szuwarowe oraz przez łąki i pastwiska, na których prowadzona jest ekstensywna gospodarka rolnicza. Na obszarze znajduje się kilkadziesiąt zarastających dołów potorfowych, a w okolicach miejscowości Kromolice, poprzez spiętrzenie wód Średzkiej Strugi, stworzono płytkie, silnie zarośnięte stawy,

w których prowadzona jest hodowla ryb. Ponadto, wody Średzkiej Strugi wykorzystywane są do nawodnień okolicznych pól uprawnych.

W obrębie obszaru Natura 2000 Dolina Średzkiej Strugi położony jest obszar chronionego krajobrazu „Bagna Średzkie” o powierzchni 120,3 ha, utworzony w roku 1995.

Przedmiotem ochrony OZW Dolina Średzkiej Strugi jest kumak nizinny. Jest on przedstawicielem rzędu płazów bezogonowych. Kumak nizinny jest małym płazem, zewnętrznie przypominającym ropuchę. Długość jego ciała rzadko przekracza 5 cm. Ciało kumka nizinnego jest wyraźnie grzbieto-brzusznie spłaszczone. Głowa jest również płaska, a pysk zaokrąglony. Tylne odnóża są krótkie, a błony pławne słabo wykształcone. Taka budowa tylnych kończyn powoduje, że kumaki nie są dobrymi pływakami. Barwa grzbietu jest przeważnie mało kontrastowa, najczęściej w różnych odcieniach od popielej do ciemnobrązowej. Brzuszna strona ciała jest ciemnogrnatowa z jaskrawym, małymi plamami różnej wielkości, o barwie czerwonej, pomarańczowej, rzadziej żółtej. Dymorfizm płciowy jest słabo wykształcony. Do najważniejszych cech dymorficznych należą wewnętrzne, parzyste rezonatory (worki powietrzne) oraz modzele godowe samców. Kumaki nizinne budzą się ze snu zimowego w pierwszej połowie kwietnia. Okres zimy spędzają w różnych kryjówkach na łądzie (nory, szczeliny). Do godów przystępują najczęściej pod koniec kwietnia, gdy temperatura w zbiornikach wodnych wzrośnie do około 15°C. Istotnym stymulatorem przystąpienia do godów są również wiosenne deszcze. Obszar Natura 2000 Dolina Średzkiej Strugi wraz z licznie znajdującymi się w jego obrębie dołami potorfowymi i rozlewiskami jest jedną z najważniejszych ostoi lęgowych kumaka nizinnego w Wielkopolsce. Obszar ten jest również bardzo ważną w skali regionu ostoją ropuchy zielonej oraz cenną ostoją gatunków ptaków szuwarowych i łąkowych.

Podstawowymi zagrożeniami dla przedmiotu ochrony są: deficyt wody, zwłaszcza w okresie letnim, zanik rozlewisk wiosennych w górnym biegu Średzkiej Strugi oraz postępujący proces łądowienia dołów potorfowych. Ponadto, zagrożeniami dla zachowania populacji kumaka nizinnego na obszarze Natura 2000 są: przekształcanie łąk i pastwisk ekstensywnie użytkowanych w pola uprawne i łąki o zintensyfikowanej produkcji rolniczej, wypalanie roślinności, zanieczyszczenie wody cieku, wydeptywanie roślinności.

Dolina Średzkiej Strugi koło Januszewa (fot. D. Lisek)

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Wełny PLH300043

Mezoregion: Pojezierze Gnieźnieńskie, Kotlina Gorzowska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

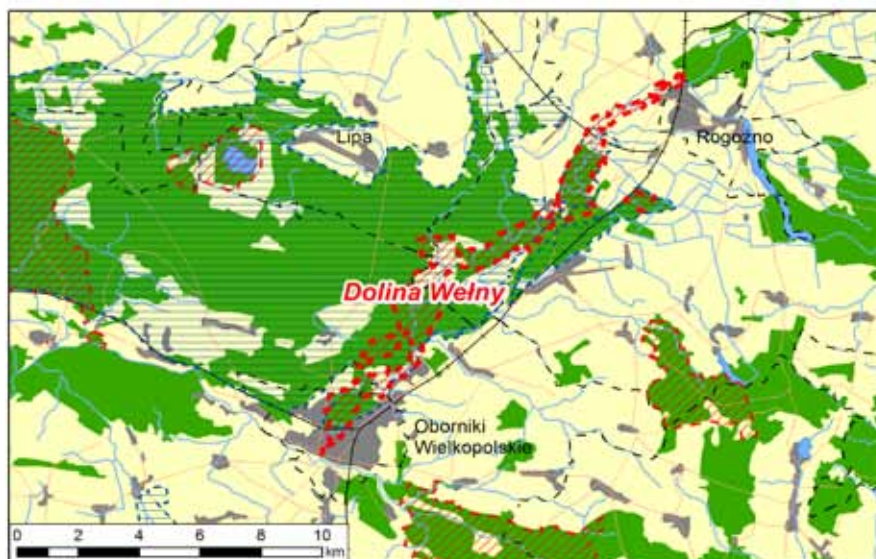
Powierzchnia: 1 147,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat obornicki, gminy: Oborniki, Rogoźno, Ryczywół.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczca i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3260 Niżowe i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*); 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*); 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion roboripetraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albofragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, kumak nizinny *Bombina bombina*, piskorz *Misgurnus fossilis*, koza *Cobitis taenia*, głowacz białopletwy *Cottus gobio*, skójką gruboskorupowa *Unio crassus* i trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*.

Obszar obejmuje dolny odcinek meandrującej rzeki Wełny, o długości ponad 28 km. Położony jest pomiędzy ujściem Strugi Sokołowskiej w okolicach Rogoźna a ujściem Wełny do Warty w Obornikach. Oprócz Wełny, ostoja chroni także przyujściowe odcinki Strugi Sokołowskiej, Flinty i Zaganki. Odrębną częścią obszaru jest leśna enklawa o powierzchni 39,3 ha, położona na południe od Garbatki.

W krajobrazie Doliny Wełny dominują lasy, głównie iglaste oraz mieszane, których siedliska częściowo zostały zajęte pod użytki rolne. Rzeka w obszarze cechuje się dużymi spadkami terenu i bystrym nurtem, a jej fauna i flora wg typologii rybackiej charakterystyczna jest dla krainy brzańskiej. Naturalna morfologia koryta wraz z istniejącymi progami spiętrzającymi powoduje, że Wełna w obszarze ma znamiona potoku górskiego.

W ostoi chronionych jest siedem siedlisk przyrodniczych, w tym jedno priorytetowe (łągi 91E0). Na szczególną uwagę zasługuje siedlisko 3260, którym jest Wełna na całej długości w obszarze. Oprócz klasycznych zbiorowisk roślin naczyniowych o liściach zanurzonych ze związku *Ranunculion fluitantis*, odnotowano w niej interesujące zbiorowiska mszyste z udziałem zdrojka pospolitego i tęposza nadbrzeżnego. Na zanurzonych w wodzie kamieniach licznie występuje chroniony ściśle krasnorost hildenbrandia rzeczna. Z Wełną związane jest także siedlisko naturalnych zbiorników eutroficznych, którym są niewielkie zakola i starorzecza towarzyszące jej biegowi, występujące w okolicach miejscowości Wełna.

Wśród chronionych w ostoi siedlisk przyrodniczych znajdują się także lasy:

- kwaśne dąbrowy (kod 9190), najczęstsze w okolicy miejscowości Wełna;
- grądy środkowoeuropejskie (kod 9170) i łągi dębowo-wiązowo-jesionowe (kod 91F0), skupione głównie w enklawie na południe od Garbatki;
- priorytetowe łągi olszowe (kod 91E0), występujące jako wąskie płyty wzdłuż Wełny i Flinty.

Dolina Wełny koło Jaracza (fot. E. Jakubas)

Niewielkie powierzchnie, rozproszone w dolinie Wełny pokrywają łąki świeże (kod 6510).

Obok siedliska 3260, największą wartością przyrodniczą obszaru jest ichtiofauna. Spośród ośmiu chronionych tu gatunków zwierząt, trzy to ryby: piskorz, koza i głowacz białopłetwy. Ponadto w Wełnie występuje m.in. minóg strumieniowy, różanka, pstrąg potokowy, troć wędrowna i brzana. Ryby stanowią cel ochrony dwóch rezerwatów przyrody położonych w ostoi: rezerwatu „Wełna” i rezerwatu „Słonawy”.

Ponadregionalne znaczenie ma populacja maźła skójkii gruboskorupowej, notowanej w Wełnie bardzo licznie. Oprócz wymienionych taksonów w obszarze stwierdzono obecność bobra europejskiego, wydry, kumaka nizinnego i ważki trzepli zielonej.

Wełna jest rzeką przekształconą przez człowieka. Jej nieodłącznym elementem są elektrownie wodne i młyny. Podstawowym zagrożeniem jest silna eutrofizacja wód rzeki. Według danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Poznaniu z roku 2011, stan chemiczny rzeki jest zły (przekroczenia dopuszczalnych stężeń fosforanów i licznych innych związków chemicznych uznawanych za szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego, np. endosulfanu). Jedynie parametry hydromorfologiczne i biologiczne wskazują na odpowiednio dobry i umiarkowany potencjał. Najgorzej wypadła ocena wód Wełny pod kątem spełniania wymagań dla obszaru chronionego. Wszystkie oceny cząstkowe, jak i łączna, wskazują jednoznacznie, że wody rzeki nie spełniają tych wymogów. Wełna jest szczególnie narażona na zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł komunalnych. W tym kontekście uregulowania wymaga gospodarka wodno-ściekowa jej zlewni, ze szczególnym uwzględnieniem odcinków w Rogoźnie i Obornikach.

Drugim zagrożeniem jest dalsza rozbudowa elektrowni wodnych, które pozbawione urządzeń umożliwiających lub ułatwiających swobodną migrację organizmów wodnych, ograniczają ciągłość ekologiczną rzeki. Kolejne niebezpieczeństwa dla skutecznej ochrony obszaru stanowi intensyfikacja ruchu kajakowego oraz zabudowy mieszkaniowej i przemysłowej w sąsiedztwie rzeki.

W ostoi znajdują się trzy rezerваты: „Promenada”, „Wełna” i „Słonawy”. Część obszaru pokrywa się z dwoma obszarami chronionego krajobrazu: Puszcza Notecka oraz Dolina Wełny i Rynna Gołaniecko-Wągrowiecka. Ponadto, Dolina Wełny w dużej części położona jest na terenie obszaru specjalnej ochrony ptaków Puszcza Notecka PLB300015.

Walory kulturowe:

- Muzeum młynarstwa w Jaraczu.
- pałac w Kowanówku.
- zabytkowe młyny w Rudej, Nowym Młynie, Obornikach (młyn Dahlmana).

Turystyka:

- szlak kajakowy, będący fragmentem szlaku rzeki Wełny.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Fortyfikacje w Poznaniu PLH300005

Mezoregiony: Pojezierze Poznańskie, Poznański Przełom Warty i Równina Wrzesińska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

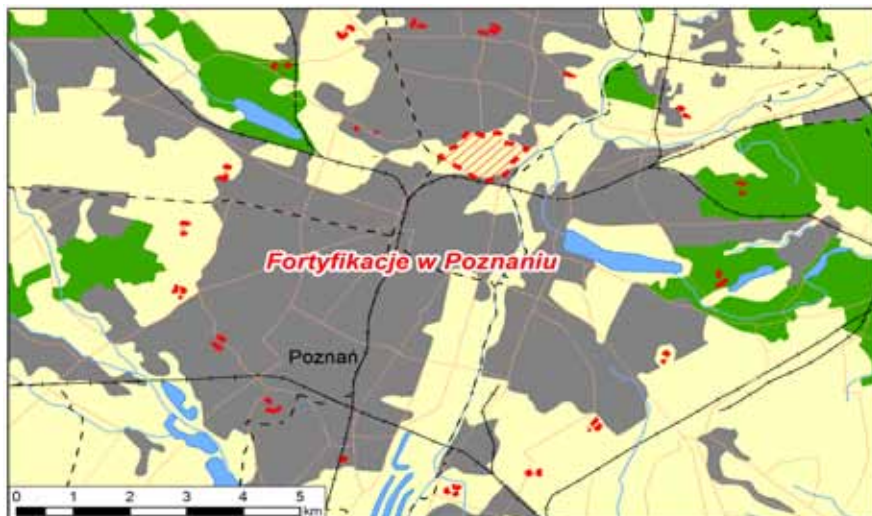
Powierzchnia: 137,40 ha.

Położenie administracyjne: miasto Poznań.

Przedmioty ochrony

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: mopek *Barbastella barbastellus*, nocek duży *Myotis myotis*.

Obszar Natura 2000 Fortyfikacje w Poznaniu położony jest na terenie aglomeracji miasta Poznania, na styku trzech mezoregionów: Pojezierze Poznańskie, Poznański Przełom Warty i Równina Wrzesińska, będących częścią makroregionu Pojezierze Wielkopolskie. Obszar OZW Fortyfikacje w Poznaniu obejmuje kompleks XIX-wiecznych budowli fortecznych rozmieszczonych głównie na terenach zieleni miasta Poznania. (Forty: F I, F Ia, F II, F IIa, F III, F IIIa, F IV, F IVa, F V, F Va, F VI, F VIa, F VII, F VIIa, F VIII, F VIIIa, F IX, F IXa, Cytadela Poznańska, bunkier na Sołacz, bunkier na al. Wojska Polskiego, bunkier na ul. Mazowieckiej). Forty to obiekty otoczone zazwyczaj suchą fosą, ze specyficznym ukształtowaniem terenu wynikającym z przeznaczenia danego obiektu, których powierzchnia waha się od około 2,5 do 5 ha. Wewnątrz znajdują się kazamaty, części koszarowe, pomieszczenia o funkcji militarnej oraz korytarze łączące o znacznej powierzchni. W większości przypadków przysypane są one ziemią o dużej miąższości, czego efektem są specyficzne warunki panujące wewnątrz: temperatura nie spada zwykle poniżej

Mopki (fot. R. Jaros)

0°C, a wilgotność jest zazwyczaj wysoka. Największym obiektem OZW Fortyfikacje w Poznaniu jest Poznańska Cytadela o charakterze parku miejskiego, o powierzchni około 100 ha. Większość zabudowań składających się pierwotnie na Cytadelę Poznańską została zniszczona podczas II wojny światowej, w wyniku prowadzonych działań wojennych. Bunkry (bunkier na Sołacz, bunkier na al. Wojska Polskiego, bunkier na ul. Mazowieckiej) są typowymi szczelinami przeciwlotniczymi o kształcie łamanym, wykonanymi z płyt betonowych.

Fortyfikacje w Poznaniu to jedno z najważniejszych zimowisk nietoperzy w Polsce, a jedyne tak liczne na terenie Wielkopolski. Podczas zimowego liczenia tych ssaków, w jednym sezonie, naliczono ponad 2 500 osobników. Oprócz licznie występujących nocków dużych i mopków stwierdzono także pojedyncze osobniki nocka łydkowłosego i nocka Bechsteina. Ponadto, notowano również liczne osobniki nocka Natterera i nocka rudego, mniej liczne mroczki późne, gacki brunatne i szare, nocki wąsatki albo Brandta (gatunki nierozróżnialne podczas hibernacji) oraz bardzo rzadko mroczki posrebrzane. Fortyfikacje w Poznaniu są również miejscem występowania osobliwości botanicznych, tj.: zanokcicy skalnej czy cienistki Roberta. Betonowe, kamienne bądź ceglane mury, nawierzchnie dróg i podmokłe, bądź okresowo podtapianie dna fos, mogą stanowić miejsce występowania pawężnicy fortecznej (chronionego gatunku porostu, stwierdzonego po raz pierwszy w Polsce na terenie Fortu IIa).

Przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Fortyfikacje w Poznaniu są: mopek oraz noczek duży. Zasięg występowania mopka obejmuje prawie całą Polskę, a jego stanowiska znajdują się we wszystkich regionach kraju. Stosunkowo często i licznie jest obserwowany w regionach wschodnich, centralnych i południowo-zachodnich, znacznie rzadziej zaś w Karpatach i na Pomorzu, gdzie występuje lokalnie i nielicznie.

Noczek duży jest jednym z większych krajowych gatunków nietoperzy. W Polsce noczek duży występuje w całym kraju, z wyjątkiem Warmii, Mazur, Podlasia i północnych obszarów Mazowsza. Zimą spędza w jaskiniach, sztolniach, fortach i piwnicach. Jest to gatunek ciepłolubny, zimujący w podziemiach, gdzie temperatura wynosi zwykle 4–10°C. Nocka dużego łatwo dostrzec w jego kryjówkach, wisi bowiem najczęściej w dużych skupiskach na ścianach lub na stropecie. Znany jest z regularnych, sięgających do kilkuset kilometrów, wędrówek. Noczek duży żyje przeciętnie 4–5 lat, choć najstarszy stwierdzony osobnika tego gatunku miał aż 37 lat.

Walory kulturowe:

- Fortyfikacje w Poznaniu są trzecim pod względem wielkości system obronny w Europie,
- Muzeum Uzbrojenia z ekspozycją sprzętu wojskowego w pozostałościach Cytadeli,
- cmentarz żołnierzy poległych w czasie II wojny światowej na stoku Fortu Winiary (Cytadeli),
- Cytadelę otacza rozległy park,
- Muzeum Martyrologii Wielkopolan w Forcie VII.

Turystyka:

- wycieczki krajoznawcze obejmujące zwiedzanie fortów.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Glinianki w Lenartowicach PLH300048

Mezoregion: Wysoczyzna Kaliska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 7,40 ha.

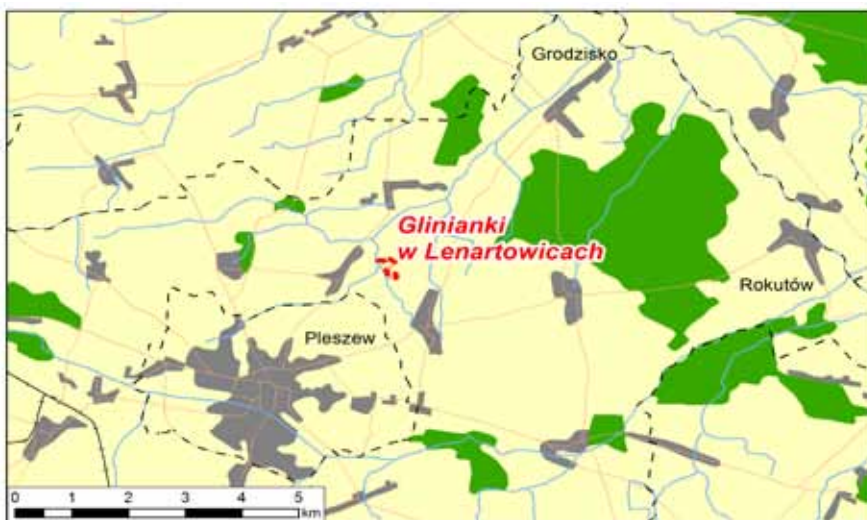
Położenie administracyjne: powiat pleszewski, gmina Pleszew.

Przedmioty ochrony

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: kumak nizinny *Bombina bombina*.

Opisywany obszar położony jest w południowej części województwa wielkopolskiego, około 0,5 km od granicy miasta Pleszewa i około 2 km od drogi krajowej S11. Glinianki w Lenartowicach leżą w mezoregionie Wysoczyzna Kaliska, w makroregionie Nizina Południowowielkopolska. Teren Glinianek w Lenartowicach znajduje się na następujących jednostkach morfologicznych: terasach wysokich – niższych i terasie zalewowej. Obszar Glinianki w Lenartowicach położony jest w dorzeczu Warty.

Glinianki w Lenartowicach powstały na skutek działalności człowieka, który wydobywał glinę na potrzeby znajdującej się w pobliżu (obecnie nieczynnej) cegielni. Omawiany obszar to obecnie nieczynne wyrobisko po kopalni gliny. Wyrobisko to składa się z płytkich zbiorników: jednego dużego i kilku mniejszych. Zbiorniki te są porośnięte bogatą roślinnością przybrzeżną i wodną. W bezpośrednim sąsiedztwie tego wyrobiska znajduje się suchy i dobrze nasłoneczniony teren, który pokryty jest niską

Kumak nizinny (fot. M. Machnikowski)

roślinnością i krzewami. Podczas prowadzonej działalności gospodarczej, wytworzyły się tu ciekawe zespoły flory i fauny ciepłolubnej. Wokół obszaru Glinianki w Lenartowicach występują pola uprawne oraz znajdują się nieczynne obecnie budynki cegielni.

Przedmiotem ochrony obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty Glinianki w Lenartowicach jest kumak nizinny, którego populacja jest tu bardzo liczna. Wykonana 26 kwietnia 2008 r. zgrubna ocena wołających samców wskazała, że populacja liczy co

najmniej 300 osobników. Ważna jest również liczna populacja ważki łątki wiosennej. Liczebność populacji tego gatunku oceniono (14 maja 2008 r.) na kilkaset osobników. Ponadto, istotne są także prężne populacje kilkunastu innych gatunków ważek, w tym rzadkich: lecicy białoznacznej i szafranki czerwonej, i motyla czerwoczyka nieparka.

Obecnie na tym terenie rzadko można spotkać wędkarzy czy spacerowiczów. Czasami organizowane są tu jazdy samochodami terenowymi. Zagrożeniem jest zmiana charakteru użytkowania.

Walory kulturowe:

W miejscowości Lenartowice (położonej w niedalekiej odległości od granic obszaru OZW Glinianki w Lenartowicach) znajdują się:

- pałac eklektyczny z około 1870 r. z obszernym zespołem zabudowań folwarcznych z końca XIX wieku,
- drewniany kościół Wniebowzięcia NMP, powstały w 1758 r. Wewnątrz kościoła znajdują się 3 ołtarze z II poł. XVIII w. oraz chrzcielnica i obraz przedstawiający koronację Matki Boskiej z I poł. XVII w.

Turystyka:

Przez miejscowość Lenartowice przebiegają następujące szlaki piesze i rowerowe:

- szlak żółty – Pleszew – Lenartowice – Tursko o łącznej długości 14 km; szlak najpierw wiedzie przez tereny rolnicze, a następnie przez lasy w sąsiedztwie doliny Neru, częściowo po drogach nieutwardzonych – piaszczystych; w Lenartowicach szlak przebiega obok kościoła, parku i pałacu, dalej trasa wiedzie przy cmentarzu w kierunku Zawidowic,
- szlak rowerowy wokół Gminy Pleszew o łącznej długości 75,0 km; Lenartowice znajdują się na 4. kilometrze trasy; szlak rozpoczyna się w zachodniej części miejscowości, a kończy we wschodniej części wsi,
- Transwielkopolska Trasa Rowerowa – południowy odcinek trasy; trasa przebiega przez Środę Wielkopolską, Miłosław, Żerków, Pleszew, Kalisz, Ostrów Wielkopolski i Ostrzeszów; Lenartowice znajdują się na 112. kilometrze trasy,

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Grądy Bytyńskie PLH300051

Mezoregion: Pojezierze Poznańskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 1 300,70 ha.

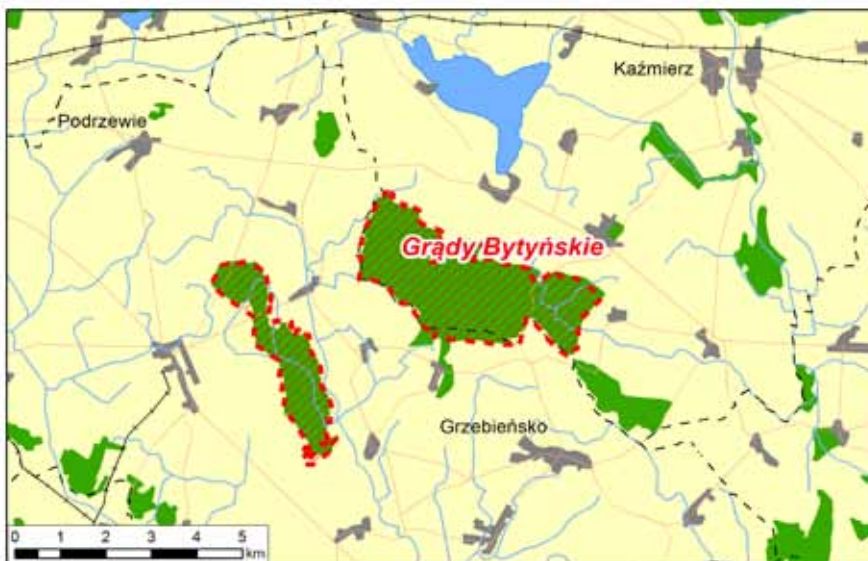
Położenie administracyjne: powiat szamotulski, gminy: Kaźmierz, Duszniki.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albobfragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*.

Grądy Bytyńskie położone są około 13 km na zachód od Poznania. W skład obszaru wchodzi dwa kompleksy leśne, oddalone od siebie o 2 km, zlokalizowane pomiędzy wsiami Młynkowo, Kunowo i Mieściska. Ostoja stanowi fragment mezoregionu Pojezierze Poznańskie, położonego w makroregionie Pojezierze Wielkopolskie.

Obszar położony jest w obrębie wysoczyzny morenowej falistej zlodowacenia bałtyckiego. Na terenie obszaru występują pozostałości akumulacyjnej i erozyjnej działalności lodowca. Tworzą one ciekawy, pofalowany krajobraz, pełen pagórków, wzniesień, uskoków i obniżień, a także licznych połaci terenu równinnego i niskofalistego.

Większość obszaru położona jest w zlewni rzeki Mogilnicy Wschodniej. Od strony wschodniej teren ostoi należy do zlewni dopływu ze Stramnicy i częściowo (od strony północno-zachodniej) do bezpośredniej zlewni Jeziora Bytyńskiego. Sieć hydrograficzna terenu wzbogacona jest przez drobne oczka i ciekami wodne. Pomiędzy dwoma kompleksami żyznych lasów liściastych przepływa rzeka Mogilnica z licznymi dopływami, łączącymi się z oczkami i ciekami. Na obszarze płytko zalegają wody gruntowe.

Obszar ma znaczenie dla zachowania siedliska przyrodniczego grądu środkowo-europejskiego, którego pokrycie w obszarze wynosi 75%. Lasy te należą do najlepiej zachowanych w Wielkopolsce grądów o dużym bogactwie gatunkowym. Spośród leśnych chronionych siedlisk przyrodniczych na terenie obszaru występują także łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (siedlisko to pokrywa około 2% powierzchni obszaru).

Obuwik pospolity (fot. T. Kubala)

Charakterystycznymi elementami flory grądu są liściaste gatunki drzewiaste i krzewiaste, wśród nich dominującymi są rodzime gatunki dębów, grab i leszczyna. Występuje tu również buk pospolity, wiąz, jarząb brekinia, klon pospolity, oraz domieszki modrzew i sosna. Ponadto, obszar charakteryzuje się różnorodnością gatunków runa. Najbardziej interesującym gatunkiem jest, objęty ścisłą ochroną gatunkową storczyk – obuwik pospolity, którego stanowisko jest jednym z nielicznych poza południową i południowo-wschodnią Polską. Ujęty jest w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin oraz jako krytycznie zagrożony znajduje się także na regionalnej czerwonej liście roślin Wielkopolski.

Na terenie ostoi występują również inne chronione gatunki roślin, np.: lilia złotogłów, kruszczyk szerokolistny, listera jajowata, wawrzynek wilczętyko, przylaszczka pospolita, kruszyna pospolita, gnieźnik leśny, jarząb brekinia. Wśród nich 5 gatunków znajduje się na regionalnej czerwonej liście Wielkopolski. Do najcenniejszych roślin należy gnieźnik leśny posiadający status zagrożonego wyginięciem. Jego populacje mogą ginąć w wyniku gospodarczego użytkowania lasów i niszczenia ich runa. W ruinie występują również liczne i bogate stanowiska innych rzadkich gatunków, jak przytulia leśna, zerwa kłosa czy czerniec gronkowy.

Na całym obszarze występują niewielkie zabagnienia, będące ostoją dla wielu gatunków płazów, w tym traszki grzebieniastej oraz dla żółtki większej, objętych ścisłą ochroną gatunkową. Ponadto, na obszarze występują inne gatunki płazów chronionych w Polsce, np. ropucha szara, rzekotka drzewna, żaba moczarowa, żaba trawna, traszka zwyczajna. Wśród innych zwierząt prawnie chronionych występują tu: bóbr europejski, padalec zwyczajny i ślimak zawijka pospolita.

Na terenie obszaru Grądy Bytyńskie znajdują się rezerваты przyrody: „Huby Grzebieniskie”, „Bytyńskie Brzęki”, „Brzęki przy Starej Gajówce” oraz „Duszniczki”.

Podstawowym zagrożeniem dla walorów przyrodniczych obszaru Grądy Bytyńskie jest obniżanie poziomu wód gruntowych, gospodarka nieuwzględniająca przyrodniczych wymogów ekosystemów leśnych (wprowadzanie sosny na siedliska leśne) oraz niszczenie okazów obuwika (świadome lub przypadkowe). Zagrożeniem dla obuwika jest także nadmierne ocienienie, na skutek silnego zwarcia drzewostanu. Zniekształcenie ekosystemu grądowego następuje również poprzez wprowadzanie gatunków obcych geograficznie (modrzew, buk, robinia akacjowa, czeremcha amerykańska, dąb czerwony).

Walory kulturowe:

- miejsce pamięci narodowej w lesie po wschodniej stronie drogi Młodasko – Grzebieniska.

Turystyka:

- ścieżka edukacyjno-przyrodnicza w Lesie Dusznickim o długości ok. 7 km,
- zielony szlak Bytyń – Duszniki, o długości 13,8 km,
- lokalna ścieżka rowerowa – szlak czerwony o długości 11 km,
- lokalna ścieżka rowerowa – szlak niebieski o długości 20 km,
- lokalna ścieżka rowerowa – szlak zielony o długości 25 km,
- zielony szlak pieszy.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Grądy w Czarniejewie PLH300049

Mezoregion: Równina Wrzesińska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 1 212,90 ha.

Położenie administracyjne: powiat gnieźnieński, gmina Czarniejewo; powiat wrzesiński, gmina Września

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Gallio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, kumak nizinny *Bombina bombina*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*.

Obszar złożony jest z dwóch fragmentów kompleksów leśnych, położonych na północny i południowy zachód od Czarniejewa. Kompleks północny rozciąga się od drogi Czarniejewo – Pobiedziska w kierunku północnym. Kompleks południowy biegnie na południowy wschód od drogi Czarniejewo – Nela w kierunku miejscowości Psary Wielkie i Słomowo.

OZW Grądy w Czarniejewie położony jest w mezoregionie Równina Wrzeńska, stanowiącym jednostkę makroregionu Pojezierze Wielkopolskie. Rzeźba terenu ma charakter młodoglacjalny i obejmuje sandry związane z morenami dennymi zlodowacenia bałtyckiego. Stwierdzone na terenie obszaru gleby zalicza się do gleb brunatnych, czarnych ziem i gleb opadowo-glejowych.

Obszar ostoi położony jest w zlewni rzeki Wrzeńnica (prawobrzeżnego dopływu Warty). Na sieć hydrograficzną terenu składa się rzeka Wrzeńnica, przepływająca w rejonie leśniczówki Młynek, i uchodzące do niej niewielkie ciekły wodne.

Lasy Czarniejewskie były od wieków użytkowane gospodarczo, mimo to należą do najlepiej zachowanych w Wielkopolsce. Przeważają w nich drzewostany mieszane.

Na terenie obszaru Grądy w Czarniejewie występuje 5 typów chronionych siedlisk przyrodniczych. Największą powierzchnię obszaru (ok. 40%) zajmuje grąd środkowoeuropejski (*Galio-Carpinetum*), którego zróżnicowane pod względem wilgotności i troficznym fitocenozy należą do najlepiej wykształconych i zachowanych w Wielkopolsce. Oprócz gatunków typowych dla wszyst-

Grądy w Czarniejewie (fot. M. Majewska)

kich grądów, takich jak: grab pospolity, lipa drobnolistna i dąb szypułkowy, występują tu także: buk pospolity, jarząb brekinia i klon polny. Istotne znaczenie mają także łągi jesionowo-olszowe oraz łągowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe.

Flora obszaru jest bogata i urozmaicona, charakterystyczna dla świeżych i wilgotnych lasów grądowych. Na obszarze występują chronione gatunki roślin, np.: kukułka Fuchsa, lilia złotogłów, listera jajowata, wawrzynek wilczetyko, przylaszczka pospolita, kopytnik pospolity i przytulia wonna.

W faunie obszaru występują liczne gatunki chronione, takie jak: borowiec wielki, gacek brunatny, jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworodna, zaskroniec zwyczajny, pachnica dębowa, kumak nizinny i bóbr europejski. Na uwagę zasługuje chrząszcz pachnica dębowa, relikw lasów pierwotnych, ściśle związany ze starymi, dziuplastymi drzewami. Jest gatunkiem narażonym na wyginięcie ze względu na zanik odpowiednich środowisk, tj. ekosystemów ze starymi, dziuplastymi drzewami.

Największym zagrożeniem dla obszaru jest działalność człowieka związana z osuszaniem i melioracją cieków, regulacją rzek oraz niszczeniem lasów łągowych. Niepożądane jest również zarastanie cennych przyrodniczo łąk.

Na terenie obszaru Grądy w Czerniejewie położone są rezerваты leśne utworzone w 1954 r.: „Bielawy”, o powierzchni 20,01 ha; „Wiązy w Nowym Lesie”, o powierzchni 6,78 ha i „Modrzew Polski w Noskowie”, o powierzchni 1 ha.

Turystyka:

- żółty szlak pieszy (33,9 km): PKS Wierzyce – Gajówka Starzenina – Leśniczówka Daniele – Czerniejewo – Pawłowo – Pierzyska,
- niebieski szlak pieszy,
- zielony szlak pieszy (Iwno – Nekielka – Barczyzna – Słomowo – Września),
- znakowany szlak rowerowy.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Jezioro Kaliszańskie PLH300044

Mezoregion: Pojezierze Chodzieskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 719,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat wągrowiecki, gmina Wągrowiec.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*).

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*.

Obszar położony jest w odległości około 9,5 km na północ od Wągrowca, pomiędzy miejscowościami Kamienica od południa, Toniszewo od wschodu i Kaliszany od północy. Zlokalizowany jest w mezoregionie Pojezierze Chodzieskie. Rzeźba terenu ma charakter młodoglacjalny. Głównym elementem

krajobrazu są jeziora polodowcowe: zaliczane do największych w regionie północnej Wielkopolski – Jezioro Kaliszańskie (Kaliszańskie Duże), o powierzchni 282,5 ha i głębokości 26,9 m, oraz Jezioro Toniszewskie, o powierzchni 36 ha. W obrębie ostoi występuje ponad 20 drobnych zbiorników wodnych o charakterze eutroficznym, usytuowanych na łąkach i torfowiskach niskich związanych z doliną rzeki Rudki. Od zachodu poprzez system kanałów wodnych Jezioro Kaliszańskie łączy się z rzeką Rudką, przepływającą przez Jezioro Toniszewskie. Ostoja położona jest w bezpośredniej zlewni Jeziora Kaliszańskiego, Potulickiej Strugi do wypływu z Jeziora Toniszewskiego i Potulickiej Strugi od Jeziora Toniszewskiego do rzeki Dymnicy.

Na terenie ostoi Jezioro Kaliszańskie występują terasy zalewowe, denne oraz dna basenów. Dominującym typem utworów glebowych są osady rzeczne (z piaskami i madami), często porośnięte trawą, niekiedy zatorfione i podmokłe.

Na terenie ostoi występują 4 typy chronionych siedlisk przyrodniczych z załącznika I dyrektywy Rady 92/43/EWG, które łącznie zajmują ponad 43% powierzchni obszaru. Trzy siedliska przyrodnicze są przedmiotami ochrony ostoi.

Ostoja chroni jedno z najlepiej zachowanych w Wielkopolsce głębokowodnych mezotroficznych jezior ramienicowych – Jezioro Kaliszańskie, które charakteryzuje się występowaniem kilku przegłębień i podwodnych progów. Podwodne zbocza, progi oraz obecność rozległych przybrzeżnych płycizn, to

Widok na Jezioro Kaliszańskie (fot. M. Tarant)

główne miejsca występowania łąk ramienicowych. Jezioro cechuje się wysoką przejrzystością wody. Dominująca roślinność ramienicowa reprezentowana jest przez 6 zbiorowisk z klasy *Charetea*. W ekosystemach wodnych ostoi (jeziorach, drobnych zbiornikach i ciekach) odnotowano 11 gatunków zagrożonych ramienic. Na szczególną uwagę zasługuje występowanie licznych populacji ramienicy grzywiastej i krynicznika *Nitella opaca*, które są gatunkami bardzo rzadko notowanymi w Polsce. Inne ważne gatunki ramienic, to ramienica szorstka, ramienica przeciwstawna, ramienica krucha, ramienica kosmata, ramienica omszona, ramienica pospolita i kryniczna tępa.

Natomiast Jezioro Toniszewskie, o głębokości maksymalnej 3,2 m, jest jeziorem eutroficznym. Wypełnione jest silnie uwodnionymi osadami organicznymi, a w przybrzeżnych partiach podłoże ma charakter mineralny.

W dolinie rzeki Rudki dominują zbiorowiska szuwarowe, rzadziej łąki zmiennowilgotne i wierzbowiska. Tereny otaczające jeziora są praktycznie bezleśne, jedynie przy północnym i północno-wschodnim brzegu Jeziora Kaliszańskiego i południowo-zachodnim oraz południowym brzegu Jeziora Toniszewskiego, a także na brzegach pozostałych zbiorników i cieków wodnych wykształciły się zbiorowiska nawiązujące do łągów wierzbowych i topolowych.

Torfowiska nakredowe reprezentowane są przez szuwar kłociowy. Budująca go kłoc wiewczowata objęta jest ścisłą ochroną gatunkową i ujęta na regionalnej czerwonej liście roślin Wielkopolski. Z innych roślin objętych ochroną gatunkową występują: grąźel żółty, grzybień białe i pływacz zwyczajny.

Jedynym gatunkiem zwierząt będącym przedmiotem ochrony obszaru jest bóbr europejski. Obszar jest również ważną ostoją dla ptaków wodnych i błotnych. Występują tu: żuraw, łabędź niemy, gęgawa, bąk, bocian biały, krzyżówka, łyska i błotniak stawowy. Wśród innych gatunków zwierząt odnotowano tu: ropuchę szarą, żabę moczarową, żabę jeziorkową, zaskrońca zwyczajnego, sielawę i zatoczka obrzeżonego.

Podstawowym zagrożeniem dla walorów przyrodniczych obszaru jest wzrost trofii wód i pogorszenie stanu sanitarnego, zwłaszcza w okresie letnim. Zagrożeniem jest także presja rekreacyjno-turystyczna i zabudowywanie brzegów.

Turystyka:

- łowiska nad Jeziorem Toniszewskim i Kaliszańskim.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty

Kiszewo PLH300037

Mezoregion: Kotliny Gorzowskiej.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 2 301,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat obornicki, gmina Oborniki.

Przedmioty ochrony

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: nocek duży *Myotis myotis*.

Obszar zlokalizowany jest w odległości ok 11 km na północny zachód od miejscowości Oborniki. Przedmiot ochrony, tj. populacja nocka dużego, zasiedla nieużytkowane poddasze kościoła pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa i Świętej Anny. Budynek kościoła położony jest w centrum, liczącej 350 mieszkańców, wsi Kiszewo. Należy do Archidiecezji Poznańskiej, a utrzymywany jest przez Misjonarzy Świętej Rodziny. Budynek położony jest w odległości 300 m od brzegu Warty. W latach 2002–2008 stwierdzono tam występowanie kolonii rozrodznej nocka dużego, liczącej 200–300 osobników. Natomiast podczas inwentaryzacji prowadzonej w 2012 r. na potrzeby sporządzania dokumentacji do planu zadań ochronnych, na poddaszu kościoła nie stwierdzono obecności nocka dużego. Oprócz budynku,

Kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa i św. Anny w Kiszewie (fot. M. Łochyński)

w którym stwierdzono kolonię rozrodczą nocka dużego, do obszaru włączono także potencjalne żerowiska tego gatunku. Wyznaczono je na terenie Puszczy Noteckiej, Nadleśnictwa Oborniki, leśnictw: Kiszewko, Maryłówka i Podlesie. W obszarze tym występują głównie lasy iglaste, zdominowane przez sosnę (97,9% udziału), w wieku 6–113 lat. Sośnie towarzyszy modrzew, w wieku 10–49 lat. Natomiast lasów liściastych na terenie ostoi Kiszewo jest niewiele. Występują jedynie na bardziej żyznych siedliskach w pobliżu Kanału Kończak (prawobrzeżnego dopływu Warty), przepływającego wzdłuż zachodniej granicy obszaru. Ostoja w znacznej części pokrywa się z obszarem specjalnej ochrony ptaków Puszcza Notecka PLB300015.

Nocek duży jest największym krajowym gatunkiem nietoperza. Długość przedramienia wynosi 54–68 mm, rozpiętość skrzydeł 35–43 cm, a ciężar 26–41 g. Latem jest spotykany w osiedlach ludzkich, przeważnie na strychach i wieżach kościelnych, rzadziej ukrywa się w jaskiniach. Samice tworzą wówczas kolonie rozrodcze składające się niekiedy z kilkuset osobników. Zimą spędza w jaskiniach, sztolniach, fortach i piwnicach. Na łowy wylatuje stosunkowo późno, już po zapadnięciu ciemności, preferując obrzeża lasów. Odżywia się dużymi owadami nielatającymi, głównie biegającymi po ziemi chrząszczami z rodziny biegaczowatych. Znany jest z regularnych, sięgających po kilkaset kilometrów, wędrówek.

Potencjalnymi zagrożeniami dla przedmiotu ochrony obszaru są ewentualne zmiany mikroklimatu, płoszenie zwierząt, prowadzenie remontów w niewłaściwy sposób (np. w okresie przebywania nietoperzy w schronieniu tj. od kwietnia do listopada, stosowanie toksycznych środków do konserwacji drewna, uszczelnienie wlotów).

Walory kulturowe:

- kościół z 1934 r., wzniesiony w stylu modernistycznym.

Turystyka:

- przez obszar przebiega trasa rowerowa.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Kopanki PLH300008

Mezoregion: Pojezierze Poznańskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 0,50 ha.

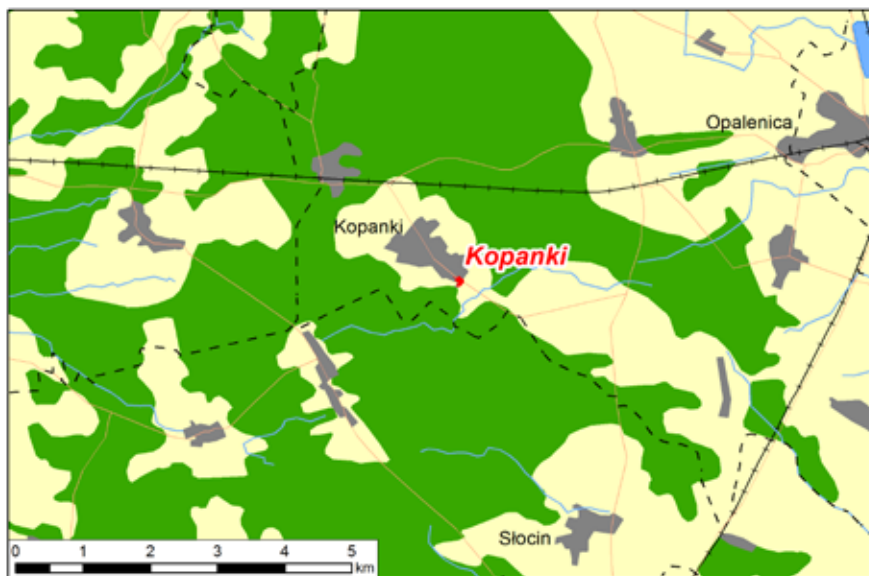
Położenie administracyjne: powiat nowotomyski, gmina Opalenica.

Przedmioty ochrony

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: nocek duży *Myotis myotis*.

Miejscowość Kopanki położona jest na zachód od miejscowości Opalenica, nieopodal drogi wojewódzkiej nr 307 Poznań – Opalenica, w mikroregionie Równina Opalenicka, która jest jedną ze składowych mezoregionu Pojezierze Poznańskie. Równina ta stanowi płaską nieckę moreny dennej, zbudowaną głównie z osadów gliniastych – glin pylastych i piaszczystych. Pod względem hydrograficznym obszar ten położony jest w całości w zlewni rzeki Mogielnica Zachodnia, prawobrzeżnego dopływu Obry.

Miejscowość Kopanki otoczona jest największym kompleksem leśnym gminy, będącym pod zarządem Nadleśnictwa Grodzisk. Dominującymi typami siedliskowymi lasów otaczających Kopanki są: bór świeży (Bś), bór mieszany świeży (BMśw)

Budynek Szkoły Podstawowej w Kopankach (fot. Archiwum Szkoły Podstawowej w Kopankach)

oraz las mieszany świeży (LMśw). Lasy te, jak i okoliczne pola uprawne, stanowią potencjalny obszar żerowisk nietoperzy.

Sama ostoja noccka dużego obejmuje budynek Szkoły Podstawowej w Kopankach. Kolonia rozrodcza znajduje się na strychu tego budynku. Populację kolonii rozrodzkiej tworzy 200–300 osobników gatunku. Kolonia nocków dużych w Kopankach jest jedną z największych w Wielkopolsce i znaczącą w skali kraju. Prawdopodobnie nietoperze występowały tu przynajmniej od połowy lat 70. XX wieku.

Przedmiot ochrony OZW Kopanki PLH300008 – nocek duży, jest jednym z największych występujących w Polsce nietoperzy. W okresie letnim samice tego gatunku grupują się w tzw. koloniach rozrodznych – zlokalizowanych najczęściej na strychach budynków. Gatunek ten prowadzi nocny tryb życia, wylatując na żer ze swych dziennych schronień po zachodzie słońca. Nocek duży odżywia się drobnymi bezkręgowcami, a podstawą jego pożywienia są duże chrząszcze z rodziny biegaczowatych. Poluje głównie w lasach bez podszytu, rzadziej na terenach otwartych.

Zagrożeniami dla kolonii rozrodzkiej w Kopankach są: ewentualne zmiany mikroklimatu, płoszenie zwierząt, prowadzenie remontów w niewłaściwy sposób (np. w okresie przebywania nietoperzy w schronieniu tj. od kwietnia do września), stosowanie toksycznych środków do konserwacji drewna czy uszczelnienie wlotów.

Walory kulturowe:

- Szkoła Podstawowa w Kopankach – budynek z przełomu XIX i XX w.

Turystyka:

- obserwatorium nietoperzy „Batmanówka” udostępnione do zwiedzania w 1999 r.; umożliwia obserwację zwierząt bez ich płoszenia, w obserwatorium znajduje się również sala prelekcyjna oraz wystawa poświęcona nietoperzom i ich ochronie,
- szlaki pieszo-rowerowe.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Piłska PLH300045

Mezoregiony: Dolina Gwdy, Pojezierze Krajeńskie, Dolina Środkowej Noteci.

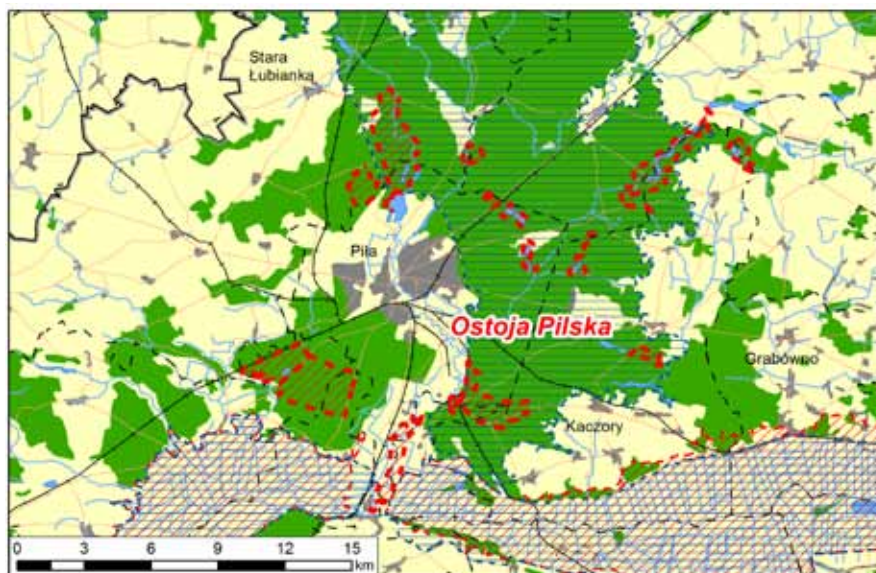
Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 3 068,60 ha

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, miasto Piła; powiat piłski – ziemski, gminy: Kaczory, Szydłowo, Ujście i Wysoka; powiat czarnkowsko-trzcianecki, gmina Trzcianka; powiat złotowski, gmina Krajenka.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 2330 Wydmy śródłądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 3270 Zalewane muliste brzegi rzek, 4030 Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion*, *Pohlio-Callunion*, *Calluno-Arctostaphyilion*), 6120 Ciepłolubne, śródłądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością

torfotwórczą (żywe), 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7150 Obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*, 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*), 91T0 Sosnowy bór chrobotkowy (*Cladonio-Pinetum* i chrobotkowa postać *Peucedano-Pinetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: mopek *Barbastella barbastellus*, nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*, nocek duży *Myotis myotis*, bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, kumak nizinny *Bombina bombina*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*, czerwończyk nieparek *Lycaena dispar*, sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*.

Ostoja Pilska jest obszarem położonym w północnej części województwa wielkopolskiego, w okolicach Piły i Ujścia. Obszar ten składa się z kilkunastu fragmentów, które leżą w mezoregionach: Dolina Gwdy, Dolina Środkowej Noteci i Pojezierze Krajeńskie.

Głównym elementem krajobrazu Ostoi Pilskiej są bory i lasy bagienne, pośród których występują liczne jeziora: Kuźnik, Jezioro Rudnickie, Płotki, Jezioro Wapińskie, Kleszczynek, Jezioro Jeleniowe, Bagienne, Czarne, Leśne oraz rzeki: Gwda i Ruda.

Obszar charakteryzuje się zróżnicowaniem typów i różnym udziałem powierzchniowym poszczególnych gleb. W większości budują go gleby rdzawe, bielcowe, brunatne oraz torfowe.

Ostoja Pilska stanowi bogatą mozaikę chronionych siedlisk przyrodniczych. Występują tu aż 22 ich typy, stąd teren ten pod względem liczby siedlisk stanowi jeden z najbogatszych obszarów Wielkopolski i Zachodniej Polski. Łącznie chronione siedliska przyrodnicze pokrywają około 57% powierzchni obszaru. Większość położonych w ostoi jezior jest pochodzenia rynnowego i wytopiskowego. Część z nich to jeziora ramienicowe, z podwodnymi łąkami ramienic oraz jeziora dystroficzne, charakteryzujące się uboższą florą i wysoką zawartością humusu. Na mniejszych fragmentach w Ostoi Pilskiej można spotkać lasy liściaste, w tym kwaśne dąbrowy i buczyny, grądy i lasy łęgowe. Ostoję budują także siedliska łąkowe i zaroślowe oraz torfowiska przejściowe i wysokie. Roślinność obszaru w większości ma charakter

naturalny, w niewielkim stopniu mają tu swój udział tereny rolnicze. Licznie reprezentowane są rzadkie i zagrożone w skali regionu i kraju gatunki roślin i zwierząt, wiele podlegających ochronie prawnej. W ostoi swoje stanowiska mają lipiennik Loesela i sierpowiec błyszczący oraz liczne gatunki zwierząt, w tym wiele gatunków nietoperzy, płazów, ryb i bezkręgowców.

Ostoja Piłska składa się z dziewięciu obszarów usytuowanych wokół Piły:

1) *Rytna Jezior Kuźnickich*

Jest to fragment Ostoi Piłskiej położony na północy zachód od Piły. Obejmuje on liczne śródlądne jeziora z towarzyszącymi im torfowiskami mszarnymi. W tej części obszaru położony jest rezerwat „Kuźnik”. Jeziora te reprezentują zarówno typ jezior dystroficznych – Kuźniczek, Kuźnik Czarny, jak i jezior ramienicowych – Kuźnik Duży, Kuźnik Mały, czy Kuźnik Olsowy. Wokół jezior występują torfowiska przejściowe i wysokie, rzadziej torfowiska wapienne o charakterze młak, torfowiska nakredowe, a także zbiorowiska leśne: bory bagienne, w mniejszym udziale grądy, kwaśne buczyny, łągi olszowo-jesionowe. Część terenu wykorzystywana jest jako ekstensywnie użytkowane łąki. W tej części ostoi występuje największe skupienie bażyny czarnej w Wielkopolsce, gatunku narażonego na wyginiecie, w tym najbogatsza i jedyna w regionie owocująca populacja nad jeziorem Kuźnik Bagienne. Reprezentowane są tu gatunki, chronione prawem europejskim: storczyk lipiennik Loesela i mech sierpowiec błyszczący oraz ważka zalotka większa. Niedaleko Jeziora Rudnickiego, w piwnicach ruin browaru, znajduje się zimowisko dużych kolonii nietoperzy.

2) *Rytna jezior Okoniowe – Płotki – Jeleniowe – Bagienne*

Położone na wschód od Piły, w dużym kompleksie leśnym Borów Krajeńskich. Tę część Ostoi Piłskiej stanowią cztery jeziora: dystroficzne – Jezioro Okoniowe, ramienicowe – jezioro Płotki i Jezioro Jeleniowe oraz eutroficzne – Jezioro Bagienne, a także kilka pojeziernych torfowisk przejściowych i wysokich. Znajduje się tu stanowisko widłaczka torfowego, gatunku narażonego na wyginiecie, objętego ochroną ścisłą.

3) *Łęgi i grądy nad Gwdą poniżej Dobrzycy*

Obszar obejmuje fragment doliny rzeki Gwdy, leżący na północ od Piły i na południe od wsi Dobrzyca w gminie Szydłowo. Przy rzece obszar ten budują łągi olszowo-jesionowe oraz łągowe lasy wiązowo-jesionowe, z rzadko spotykanym w Wielkopolsce, wiązowo-jesionowym łągiem fiołkowym. Zbocza i krawędzie doliny porastają lasy grądowe.

4) *Obszar pomiędzy Jeziorem Wapińskim i jeziorem Kleszczynek a Jeziorem Czarnym koło Jeziora*

Obszar ten położony jest na Pojezierzu Krajeńskim, między Piłą, Wysoką i Krajenką. Składa się z kilku fragmentów. Jeden z nich położony jest na południowy wschód od miejscowości Skóra w gminie Krajenka i obejmuje szereg śródlądnych jezior o różnej typologii: ramienicowe Jezioro Wapińskie, eutroficzne jezioro Kleszczynek i dystroficzne jezioro Skórka wraz z otaczającymi je lasami. Połudow-

Czerwończyk nieparek (fot. M. Machnikowski)

cowe, rynnowe Jezioro Wapińskie stanowi miejsce występowania podwodnych łąk ramienicowych z udziałem takich gatunków jak: ramienica delikatna, ramienica omszona, ramienica krucha i krynicznik *Nitella opaca*, objętych ochroną ścisłą. Kolejny fragment obszaru, zlokalizowany na południe od drogi Piła – Zelgniewo, obejmuje torfowiska przejściowe i wysokie, z wieloma gatunkami chronionych torfowców, w tym zagrożonych wyginięciem: torfowiec brunatny i torfowiec brodawkowaty, oraz eutroficzno-humusowe Jezioro Czarne koło Jeziorek z przyległymi torfowiskami z roślinnością ze związku Rhynchosporion i łąkami.

5) **Rezerwat Torfowisko Kaczory oraz Jezioro Czarne koło Kaczor**

Fragment Ostoi Pilskiej leżący w gminie Kaczory, usytuowany pomiędzy drogą łączącą Śmiłowo i Kaczory a rzeką Radaczną. Większość tego fragmentu stanowi rezerwat „Torfowisko Kaczory”, utworzony w celu ochrony torfowisk przejściowych, oraz przylegające do niego od strony południowo-wschodniej dystroficzne Jezioro Czarne koło Kaczor, z kompleksem torfowiska przejściowego i wysokiego, boru bagiennego i obniżenia z roślinnością ze związku Rhynchosporion. W tej części ostoi występuje jedyne znane w północnej Wielkopolsce stanowisko rosiczki pośredniej, gatunku krytycznie zagrożonego wyginięciem.

6) **Meandry i starorzecza Gwdy poniżej Motylewa**

Fragment Ostoi Pilskiej położony pomiędzy Motylewem a Ujściem, obejmujący dolinę rzeki Gwdy, z jej przyujściowym odcinkiem, charakteryzujący się na tym fragmencie krętym korytem rzeczonym, licznymi zakolami i starorzeczami. Występują tu nadrzeczne zbiorowiska okrajkowe i siedliska charakterystyczne dla zalewanych mulistych brzegów. Rzeka jednocześnie stanowi siedlisko cennych ryb

reofilnych: bolenia, brzany, strzebli potokowej, jelca, klenia, jazia i kielbia oraz małża – gałeczki rzecznej, gatunku objętego ochroną ścisłą.

7) Obszar wydm śródlądowych i Jezioro Leśne (Stobieńskie)

Fragment ostoi położony na południowy zachód od Piły, pomiędzy linią kolejową relacji Piła – Krzyż a drogą krajową nr 11, łączącą na tym odcinku Piłę i Ujście. Obszar stanowi tereny leśne z niewielkim ramienicowym Jeziorom Leśnym, usytuowanym przy drodze krajowej nr 180, łączącym Stobno i Piłę. Obszar charakteryzuje się występowaniem siedlisk śródlądowego boru chrobotkowego, wydm śródlądowych, muraw napiaskowych i suchych wrzosowisk.

8) Kwaśne dąbrowy Zawada – Koszyce

Fragment Ostoi Pilskiej zlokalizowany między Zalewem Koszyckim w zachodniej części Piły a linią kolejową relacji Piła – Jastrowie. Obszar stanowi teren leśny z dobrze zachowanymi kwaśnymi dąbrowami.

9) Kwaśne dąbrowy i grądy w Kalinie

Fragment Ostoi Pilskiej położony na południowy wschód od Piły, w Kalinie. Ta część ostoi obejmuje zwarty kompleks bardzo dobrze zachowanych kwaśnych dąbrów i grądów środkowoeuropejskich.

Do zagrożeń dla tego obszaru zalicza się wzrost trofii jezior powodowany niewłaściwą gospodarką wędkarsko-rybacką (zarybianie m.in. karpem, także wapnowanie). Zagrożeniem jest również niewłaściwa gospodarka wodno-ściekowa w zlewni rzeki Gwdy. Poważnym zagrożeniem jest postępująca rozbudowa sieci elektrowni wodnych w całym dorzeczu Gwdy i związane z tym powstawanie spiętrzeń. Istotnym zagrożeniem jest obserwowany w ekosystemach hydrogenicznych spadek poziomu lustra wody powierzchniowej i gruntowej. W ekosystemach leśnych istotnym zagrożeniem jest spontaniczny pojaw, a czasami świadome wprowadzanie, obcych ekologicznie i geograficznie gatunków roślin.

W większości teren OZW pokrywa się z innymi formami ochrony przyrody: obszarem chronionego krajobrazu Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy i OSO Puszcza nad Gwdą PLB300012. W granicach Ostoi leżą dwa rezerваты „Kuźnik” i „Torfowisko Kaczory”.

Walory kulturowe:

- ruiny browaru koło Jeziora Rudnickiego.

Turystyka:

- szlaki piesze: żółty, niebieski, zielony, czerwony,
- szlak w rezerwacie Kuźnik po istniejącym zielonym szlaku turystycznym,
- szlaki konne na terenie Nadleśnictwa Zdrojowa Góra,
- szlak kajakowy na rzece Gwdzie,
- plaża na zachodnim brzegu Jeziora Wapińskiego z ośrodkiem rekreacji i wypoczynku.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Wielkopolska PLH300010

Mezoregiony: Pojezierze Poznańskie, Poznański Przełom Warty, Kotlina Śremska.
Zatwierdzony decyzją Komisji 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 8 427,10 ha.

Położenie administracyjne: powiat poznański, gminy: Mosina, Puszczykowo, Komorniki, Stęszew i Dopiewo.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: 2330 Wydmy śródłądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamoion*, 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 3270 Zalewane muliste brzo- gi rzek z roślinnością z *Chenopodium rubri* p.p. i *Bidention* p.p., 6120 Ciepłolubne, śródłądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostyilion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6440 łąki selernicowe (*Cnidion dubii*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji, 7150 Obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*, 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Gallio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*),

91E0 Łęgi wierzbowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy żródliskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*), 91I0 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petraeae*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: mopek *Barbastella barbastellus*, nocek duży *Myotis myotis*, wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*, skójką gruboskorupowa *Unio crassus*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*, czerwonończyk nieparek *Lycaena dispar*, pływak szerokobrzegi *Dytiscus latissimus*, jelonek rogacz *Lucanus cervus*, kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo*, starodub łąkowy *Angelica palustris*.

Obszar zlokalizowany jest około 1,5 km na południowy zachód od Poznania. Zajmuje faliste i pagórkowate tereny na lewym brzegu rzeki Warty. Jest to teren o typowym krajobrazie polodowcowym, silnie zróżnicowany geologicznie. W jego skład wchodzi wysoczyzny moreny czołowej, moreny dennej, a także stoki doliny Warty i rozległej Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Na obszarze znajduje się część najdłuższego w Polsce ozu Bukowo-Mosińskiego o długości 37 km oraz wydmy, rynny, liczne głązy narzutowe i 12 jezior polodowcowych. Prawie wszystkie jeziora na tym obszarze to zbiorniki eutroficzne. Jedynym jeziorem dystroficznym jest jezioro Skrzyńka. Większą część obszaru porastają lasy, głównie sztucznie posadzone drzewostany sosnowe z domieszką dębu, świerku, brzozy, grabu i lipy. Na obszarze znajdują się także łąki trzęślicowe i pełnikowe oraz cenny kompleks łąkowo-torfowiskowy na kredzie jeziornej z roślinnością kalcylfilną.

Jest to obszar bardzo bogaty zarówno pod względem faunistycznym, jak i florystycznym. Występuje tu 17 typów siedlisk z załącznika I dyrektywy Rady 92/43/EWG i 20 gatunków z załącznika II tej dyrektywy, w tym szczególnie licznych bezkręgowców, m.in. jelonek rogacz, kozioróg dębosz oraz pływak szerokobrzegi. Licznie występują również pajęczaki.

Kozioróg dębosz (fot. M. Kołtowska)

Stwierdzono tu występowanie m.in. tygrzyka paskowanego, największego w Polsce przedstawiciela rodziny krzyżakowatych oraz pająka topika, jedyne w kraju gatunku spędzającego całe życie pod wodą. Obszar obfituje również w wiele gatunków ryb. W Warcie swoje tarliska mają m.in. szczupak, certa i boleń. W jeziorach natomiast spotkać można okonie, leszcze, liny, szczupaki oraz węgorze. Na obszarze występują wszystkie gatunki płazów spotykanych na terenach nizinnych Polski. Wśród nich rzadka rzekotka drzewna oraz ropucha paskówka.

Bogata jest flora roślin naczyniowych obejmująca 1100 gatunków, a także roślin niższych i grzybów, w tym 200 gatunków mchów, 150 ga-

tunków porostów, 364 gatunki grzybów wyższych. Główny element flory stanowią gatunki eurosberyjskie, takie jak sosna zwyczajna, czworolist pospolity i konwalia dwulistna oraz środkowoeuropejskie, jak dąb szypułkowy, grab pospolity, naparstnica zwyczajna, pięciornik biały. Na terenie obszaru spotkać można zimoziół północny – relikwint epoki lodowcowej. Wpływy łagodnego klimatu Europy Zachodniej zaznaczają się obecnością gatunków o charakterze atlantyckim. Spotkać tu można wiciokrzew pomorski, wąkrotę zwyczajną, pięciornik płonny, z drzew – jarzębka brekinie. Na terenie ostoi znajdują się stanowiska rzadkich i zagrożonych gatunków roślin naczyniowych. Stwierdzono tu ponad 50 gatunków roślin prawnie chronionych oraz około 180 gatunków figurujących na regionalnej czerwonej liście roślin zagrożonych. Na podkreślenie zasługują bogate populacje kłoci wiechowatej i pełnika europejskiego, gatunków zagrożonych w Wielkopolsce.

Interesująca jest również roślinność jezior. Prawie wszystkie jeziora należą do bogatych w składniki mineralne jezior eutroficznych. Występują w nich różnorodne zbiorowiska roślin wodnych i bagiennych. Wśród roślin występujących w tych jeziorach wymienić można m.in. wywłócznik kłosowy, rogatek sztywny i rozmaite gatunki rdestnic. Odmierna roślinność występuje nad jedynym, na terenie obszaru, jeziorem dystroficznym – jeziorem Skrzyńka. Występują tutaj zbiorowiska torfowców. Na wykształconym już torfowisku spotkać można stanowiska roszki okrągłolistnej – rośliny owadożernej.

Zagrożeniem dla obszaru jest bliskość Poznania i jego przemysłu oraz eutrofizacja wód. Duży problem stanowi również zabudowa rekreacyjna nad brzegami jezior.

Ostoja Wielkopolska obszarowo pokrywa się z obszarem specjalnej ochrony ptaków Ostoja Rogalińska PLB300017 oraz z Wielkopolskim Parkiem Narodowym.

Walory kulturowe:

- Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie (w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru),
- Muzeum Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera w Puszczykówku (w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru),
- kościoły zabytkowe w miejscowościach: Tomice, Wielka Wieś, Stęszew, Łódź, Rosnówko,
- zabytkowe parki w Trzebawiu, Rosnówku, Dębieniu i Stęszewie.

Turystyka:

- Centrum Edukacji Ekologicznej Wielkopolskiego Parku Narodowego (cztery ścieżki dydaktyczne, Muzeum Przyrodnicze),
- trasy turystyczne Wielkopolskiego Parku Narodowego: trasa im. Prof. Adama Wodziczki, trasa „Szlak Kosynierów”, trasa im. Cyryła Ratajskiego, trasa im. Bernarda Chrzanowskiego,
- punkty widokowe nad jeziorem Tomickim,
- ośrodki wypoczynkowe w Starym Dymaczewie, Nowym Dymaczewie, Stęszewie i Dębnie,
- schronisko w Łodzi,
- kąpieliska i pola namiotowe w Stęszewie i Dębnie,
- trasa rowerowa Pierścień Dookoła Poznania.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Zgierzyniecka PLH300007

Mezoregion: Pojezierze Poznańskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 574,90 ha.

Położenie administracyjne: powiat nowotomyski, gmina Lwówek.

Przedmioty ochrony

Siedliska przyrodnicze będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzecza i naturalne, eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami *Nymphaeion*, *Potamion*, 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, trzaska grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*.

Obszar zlokalizowany jest w zachodniej części województwa wielkopolskiego, w powiecie nowotomyskim, w gminie Lwówek. Położony jest w makroregionie Pojezierze Wielkopolskie, mezoregionie Pojezierze Poznańskie, w obrębie niecki szczecińsko-łódzko-miechowskiej.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Ostoja Zgierzyniecka PLH300007 leży w zlewni Mogilnicy Zachodniej, która jest największym prawobrzeżnym dopływem Obry. Na ukształtowanie krajobrazu dorzecza Mogilnicy wpłynął okres zlodowacenia bałtyckiego. Na powierzchni zalegają utwory czwartorzędowe, głównie plejstoceńskie, a w obniżeniach dolinowych utwory holoceniowe. Dominują tu gleby typu bagiennego i pobagiennego, które wykształciły się z torfów niskich i dolinowych.

Podstawowym walorem obszaru PLH300007 Ostoja Zgierzyniecka jest harmonijnie wykształcony kompleks siedlisk typowych dla zarastającego, eutroficznego jeziora położonego w ekstensywnie użytkowanym krajobrazie rolniczo-leśnym. Bagienną część tego terenu zajmują przede wszystkim szuwały wysokie, zwłaszcza trzcinowe i pałkowe. Osobliwością terenu są szuwały kłoci wiechowatej. Wśród użytków zielonych dominują zmiennowilgotne łąki. Wzdłuż rowów melioracyjnych oraz w pobliżu szuwarów występują płaty łożowisk oraz ziołorośli. Od strony południowej z jeziorem graniczy, zachowany w dużej części w stanie naturalnym, las łęgowy.

Ważnym siedliskiem będącym przedmiotem ochrony obszaru są starorzecza i naturalne, eutroficzne zbiorniki wodne. Roślinność jeziora wykształcona jest w charakterystycznym układzie strefowym. Toń wodna zdominowana jest przez zbiorowiska roślin zanurzonych (podwodnych) budowanych przez: rdestnicę grzebieniastą, włosienicznik krążkolistny, moczarkę kanadyjską, rogatka sztywnego, wywłócznik okółkowego oraz rdestnicę połyskującą. Blżej brzegu występują rośliny zakorzenione w dnie, o liściach wynurzonych i pływających na powierzchni wody. Zalicza się do nich zbiorowiska: żabiścieku pływającego, rdestu ziemnowodnego i rdestnicy pływającej. Strefę brzegową jeziora porasta roślinność szuwarowa. W wyniku spadku poziomu wody, szuwały właściwe porastające pierwotnie strefę brzegową jeziora obecnie wykazują znaczną ekspansję i zajmują ok. 80% jego powierzchni. Wyróżnić tu można następujące szuwały w randze zespołów: trzcinowy, pałki wąskolistnej, skrzypu bagiennego, jeżogłówki gałęzistej i oczeretu jeziornego. W miejscach, w których w pełni sezonu wegetacyjnego woda wysycha, wykształciły się szuwały manny mielec oraz zbiorowisko budowane przez kropidło wodne i rzepichę ziemnowodną.

Na obszarze występuje sześć gatunków roślin zagrożonych w skali kraju (m.in.: kruszczyk błotny, kukułka krwista, listera jajowata i storczyk kukawka).

Stwierdzono tutaj także występowanie cennych i rzadkich zbiorowisk leśnych i zaroślowych, które stanowią miejsce występowania chronionych gatunków roślin (m.in. bluszczu pospolitego, kaliny koralowej, porzeczki czarnej, marzanki wonnej i pierwiosnki lekarskiej) oraz grzybów wielkoowocnikowych (mitrówki półwolnej, smardza jadalnego, purchawicy olbrzymiej).

Środowiska wodne w obszarze sprzyjają rozwojowi wielu gatunków ważek, chrzączków i chrząszczy wodnych. Do najciekawszych gatunków należą chrząszcze: z rodzi-

Wydra w Ostoi Zgierzynieckiej (fot. T. Ogródowczyk)

ny pływakowatych *Agabus fuscipennis* i z rodziny flisakowatych *Haliplus furcatus*, wykazywane w Polsce bardzo rzadko, znane z nielicznych współczesnych stanowisk. Flisak *Haliplus furcatus* wykazywany był ostatnio z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej ponad 70 lat temu.

Ciekawym gatunkiem ryb jest stwierdzony w jeziorze, rzadko spotykany w naszym kraju, cierniczek.

Na terenie obszaru występuje kumak nizinny i traszka grzebieniasta. Obszar ten jest także ważną ostoją wydry i bobra europejskiego. Bóbr został reintrodukowany na tym terenie w latach 1991–1994, w celu utrzymania stałego, w miarę naturalnego poziomu wody w jeziorze. Zakładano również, że jego obecność przyczyni się do ograniczenia postępującej sukcesji olszy czarnej i wierzby. Obecnie znajduje się tutaj 6–7 czynnych żeremi.

Najcenniejsze typy ekosystemów stwierdzone w obszarze powstały w toku ekstensywnego użytkowania. Ich zachowanie wymaga dalszego użytkowania. Jakikolwiek zmiany – zaprzestanie lub intensyfikacja, mogą spowodować utratę znacznych walorów przyrodniczych i zanik siedlisk. Objawy tego procesu są dziś widoczne prawie na całym obszarze. Postępująca sukcesja powoduje stopniowe zarastanie łąk i torfowisk. Dla naturalnych walorów przyrodniczych obszaru zagrożeniem jest jednak przede wszystkim zaburzenie stosunków wodnych i eutrofizacja jeziora. Większość stwierdzonych siedlisk wykształciła się w warunkach wysokiego poziomu wód gruntowych. Brak piętrzenia na Mogilnicy, prace melioracyjne na tym cieku, obniżenie poziomu wód gruntowych w skali całego regionu, czyli nadmierne odwadnianie terenów podmokłych, spowoduje degenerację siedlisk, która może doprowadzić do ich bezpowrotnego zniszczenia.

W obrębie obszaru znajdują się dwa rezerваты: „Rezerwat na Jeziorze Zgierzynieckim im. Bolesława Papi” i „Wielki Las”. Obszar OZW Ostoja Zgierzyniecka pokrywa się w znacznej części z OSO Jezioro Zgierzynieckie.

Turystyka:

- przez obszar przebiega część czerwonego szlaku rowerowego Lwówek – Węgielnia oraz zielonego szlaku Opalenica – Lwówek.

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Poligon w Okonku PLH300021

Mezoregion: Pojezierze Szczecińskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

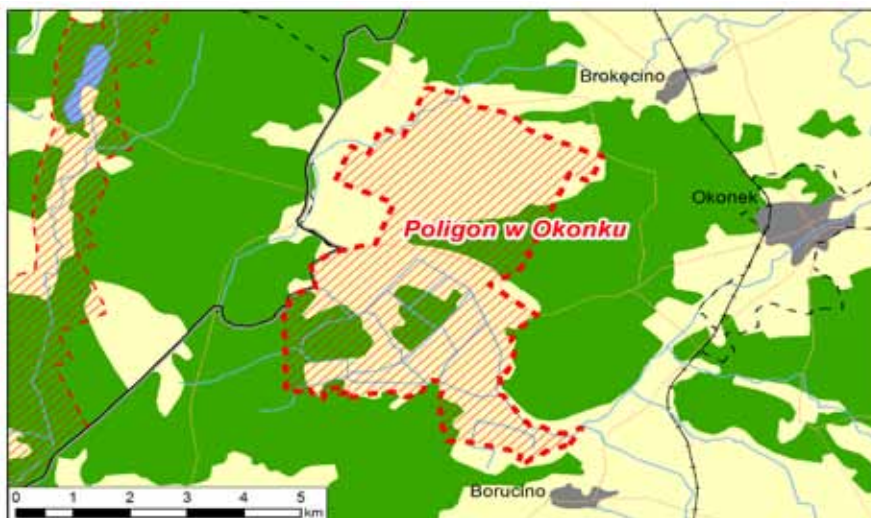
Powierzchnia: 2 180,20 ha.

Położenie administracyjne: powiat złotowski, gmina Okonek.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 2330 Wydmny śródlądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włośniczników (*Ranuncion fluitantis*), 4030 Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion*, *Pohlio-Callunion*, *Calluno-Arctostaphylon*), 6120 Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6230 Niżowe i górskie murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk i 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: pływak szero-kobrzegi *Dytiscus latissimus*, wilk *Canis lupus* i zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*.

Poligon w Okonku (fot. J. Ptaszyk)

Obszar Natura 2000 Poligon w Okonku położony jest w północno-zachodniej części województwa wielkopolskiego, przy granicy z województwem zachodniopomorskim. Stanowi fragment mezoregionu Pojezierze Szczecińskie, będącego częścią makroregionu Pojezierze Południowopomorskie. W skład obszaru wchodzi niezabudowane i bezleśne tereny dawnego poligonu wojskowego w Okonku.

Rzeźba terenu Poligonu w Okonku ma pochodzenie mieszane, polodowcowo-eoliczne. Obszar usytuowany jest na morenie czołowej, miejscami o dość silnie połańdowanej powierzchni. Niektóre ze wzniesień jednak wtórnie uległy przekształceniu w wydmy na skutek odkrycia wierzchniej warstwy piaszczystej. Dominującym utworem geologicznym są piaski luźne i słabogliniaste, na których tworzą się gleby rdzawe, dotychczas jeszcze słabo wykształcone. W zagłębieniach terenu rozwinęły się natomiast gleby torfowe.

Poligon w Okonku położony jest w dorzeczu Gwdy. Przez obszar przepływają różne ciek. W części południowej w źródłiskach bierze swój początek rzeka Czarna, która uchodzi do Gwdy. Przez część północną przepływa dopływ z Brokęcina, uchodzący do Glinki, a Glinka jest dopływem rzeki Czarnej. Obszar pozbawiony jest jezior, jedynie w zagłębieniach terenu w części północnej występują stałe, drobne zbiorniki wodne.

Krajobraz obszaru ma charakter bezleśny i wyróżnia się kompleksem otwartych i rozległych wrzosowisk i muraw napiaskowych.

W obrębie obszaru Natura 2000 Poligon w Okonku położony jest rezerwat „Wrzosowiska w Okonku” o powierzchni 204,13 ha, utworzony w roku 2008.

Siedliska łąkowe i zaroślowe pokrywają 65% obszaru Poligon w Okonku. Spośród nich najliczniej reprezentowane jest siedlisko 4030 Suche wrzosowiska (*Calluno-Genistion, Pohlio-Callunion, Calluno-Arctostaphylon*). Odnacza się ono występowaniem bezdrzewnych zbiorowisk krzewinkowych, zdominowanych przez rośliny z rodziny wrzosowatych, głównie przez wrzos zwyczajny. Szczególnie bogato reprezentowana jest flora roślin zarodnikowych i porostów. Występowanie wrzosowisk uwarunkowa-

ne jest czynnikami klimatycznymi, antropogenicznymi oraz właściwościami chemicznymi, fizycznymi i biologicznymi podłoża. Suche wrzosowiska charakteryzują się dużą różnorodnością florystyczną, z czym związane jest występowanie bogatej fauny bezkręgowców, zwłaszcza chrząszczy, muchówek, błonkówek, owadów prostoskrzydłych, pluskwiaków oraz motyli.

Do innych zbiorowisk decydujących o specyficznej fizjonomii obszaru należą murawy, reprezentowane przez trzy siedliska: 2330 Wydmny śródlądowe z murawami napiaskowymi (*Corynephorus*, *Agrostis*), 6120 Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*) oraz 6230 Niżowe i górskie murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie). Siedlisko 2330 reprezentowane jest przez otwarte formacje trawiaste na niestabilnych piaskach wydm śródlądowych, często ubogie florystycznie z dominacją roślin jednorocznych. Należą do nich zbiorowiska ze szczytlichą siwą, turzycą piaskową, spokiem wiosennym i chroszczem nagołodygowym oraz kobiercami porostów z rodzaju chrobotek. Bardziej stabilne piaski pokrywają zbiorowiska z trawami: mietlicą pospolitą i szczytlichą siwą. Siedlisko 6120 reprezentowane jest przez śródlądowe piaszczyiska o wyraźnie kontynentalnym charakterze (nawiązującym do stepów), pokryte luźnymi, niskimi murawami z licznym udziałem traw o kępkowym wzroście, kseromorficznym budowie pędów i silnie rozwiniętym systemie korzeniowym oraz z licznym udziałem roślin jednorocznych. Murawy bliźniczkowe natomiast należą do suchych lub średniowilgotnych zbiorowisk z udziałem trawy bliźniczka psia trawka, nadającej im charakterystyczny wygląd, rosnących na podłożu krzemianowym.

Wrzosowiska i murawy należą do zbiorowisk pochodzenia antropogenicznego (dawniej naturalnie tworzyły się w miejscach występowania pożarzystych i wiatrołomów, na zboczach dolin rzecznych) i bez stałej ingerencji człowieka (zabiegów ochrony czynnej) w krótkim czasie zarastają nalotem gatunków drzewiastych, głównie brzozy brodawkowatej i sosny zwyczajnej. Niezbędna jest ich ochrona, polegająca na stosowaniu precyzyjnie zaplanowanych zabiegów ograniczających możliwości wzrostu ekspansywnych gatunków roślin (usuwanie nalotu drzew i krzewów, orka, bronowanie, rozjeżdżanie).

Do dość licznie występujących na obszarze siedlisk należą również torfowiska, które wykształciły się w bezodpływowych zagłębieniach terenu.

Na terenie Poligonu w Okonku występuje kilkadziesiąt gatunków roślin podlegających ścisłej ochronie gatunkowej, m.in. rzadki paprotnik podejrzony księżycowy, widłak goździsty, gatunki z rodzaju płycacz oraz porosty z rodzaju brodaczka i odnożyca.

Z uwagi na specyficzne uwarunkowania (oddalenie od siedzib ludzkich, teren otwarty) na obszarze Poligonu w Okonku okazynie pojawiają się wilki.

Turystyka:

- obszar Natura 2000 Poligon w Okonku nie jest wykorzystywany turystycznie. Mimo rozminowania na terenie byłych manewrów wojskowych nadal znajdowane są niewypały i niewybuchy.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Pradolina Bzury-Neru PLH10006

Mezoregiony: Kotlina Kolska, Równina Łowicko-Błońska, Równina Kutnowska.

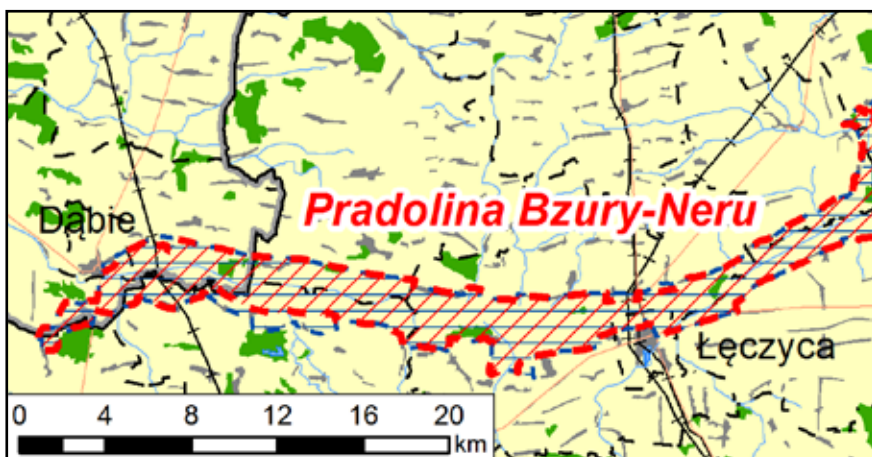
Zatwierdzony decyzją z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 21 886,20 ha, w województwie wielkopolskim 1 370,00 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat kolski, gmina Dąbie; województwo łódzkie, powiat poddębicki, gmina Uniejów; powiat łęczycki, gminy: Grabów, Świnice Warckie, Daszyna, Łęczyca, Witonia, Góra Świętej Małgorzaty i Piątek; powiat kutnowski, gminy: Bedlno i Krzyżanów; powiat łowicki, gminy: Biela-wy, Zduny, Łowicz, Miasto Łowicz i Domaniewice.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 1340 Śródładowe słone łąki, pastwiska i szuwary (*Glauco-Puccinietalia* część – zbiorowiska śródładowe), 3150 Starorzeczca i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 6120 Ciepłolubne, śródładowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*), 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Nizowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fra-*

gillis, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: lipiennik Loesele *Liparis loeselii*, nocek duży *Myotis myotis*, bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, minóg strumieniowy *Lampetra planeri*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, czerwończyk fioletek *Lycaena helle*.

Obszar położony jest w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego oraz w województwie łódzkim. Obejmuje odcinek Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, rozciągający się pomiędzy miejscowościami: Czepów (koło Dąbia) na zachodzie a miastem Łowicz na wschodzie. Ostoja w części wielkopolskiej położona jest w makroregionie Niziny Południowowielkoposkiej. Obszar ostoi tworzą utwory czwartorzędowe: piaski, mułki, ropy akumulacji jeziornej. Zalegają one na utworach trzeciorzędowych i mezozoicznych. Dominują gleby murszowe i torfowe, organiczne i organiczno-mineralne oraz piaski i gliny piaszczyste. Przez teren przepływa rzeka Ner wraz z Kanałem Królewskim. Ciekie te są uregulowane, mają wyprostowane głębokie koryta, zwłaszcza w miejscach, w których przecinają głębokie pokłady torfu. Od Łęczycy na wschód obszar rozciąga się wzdłuż doliny Bzury wraz z jej dopływami: Bobrówką i Mrogą. Większa część ostoi poprzecinana jest kanałami, a w jej wschodniej części zlokalizowane są kompleksy stawów rybnych. W krajobrazie dominują siedliska łąkowe i zaroślowe oraz tereny rolnicze. Lasy zajmują jedynie 6% powierzchni ostoi. Teren ten objęty jest również ochroną w postaci obszaru specjalnej ochrony ptaków o nazwie Pradolina Warszawsko-Berlińska. Na terenie ostoi ustanowiono także użytek ekologiczny Dąbskie Błota, którego przedmiotem i celem ochrony jest roślinność i fauna zalewowych łąk i pastwisk położonych w dolinie rzeki Ner. Na fragmencie obszaru położonym w granicach województwa wielkopolskiego stwierdzono 5 siedlisk przyrodniczych będących przedmiotami zainteresowania Wspólnoty. Wzdłuż większości rowów melioracyjnych oraz skrajów zarośli i łąg olszo-

Kanał Królewski koło Krzewa (fot. P. Przybycin)

wo-jesionowych wykształciły się ziołorośla nadrzeczne, reprezentowane głównie przez ziołorośla kielisznika zaroślowego i wierzbownicy kosmatej, pokrzywy zwyczajnej i kielisznika zaroślowego oraz sadzca konopiastego. W okolicach Domanina oraz na południe od Krzewa, na małych powierzchniach, występują niżowe i górskie łąki użytko-

wane ekstensywnie z rajgrasem wyniosłym, a także krwawnikiem pospolitym, koniczyną łąkową, wiechliną łąkową, chabrem łąkowym i przytulią pospolitą. Towarzyszą im łągi olszowe i zarośla wierzbowe. W drzewostanie dominuje olsza, której towarzyszy czeremcha zwyczajna. Brak tu jesiona, a podszyt budują: porzeczką czerwoną, kruszyna pospolita, trzmielina zwyczajna, dziki bez czarny i jeżyny. Niemal wszystkie płaty łągów reprezentowane są przez postacie juwenilne, odtwarzające się na fragmentach nieużytkowanych łąk, szuwarów turzycowych i ziołorośli. Na uwagę zasługuje fragment łągi zlokalizowany na północny zachód od miejscowości Krzesk Nowy z 60–80-letnim drzewostanem olszowym w fazie rozpadu, z dużą ilością martwego drewna. Pomiędzy Nerem a Kanałem Królewskim poniżej Krzewa i Karszewa występuje siedlisko torfowisk przejściowych i trzęsawisk w postaci niskich, zwartych i ubogich florystycznie fitocenoz łąk z dominacją turzycy pospolitej i gwiazdkowatej. Towarzyszą mu liczne torfianki – pozostałość po dawnym wydobyciu torfu. Charakterystycznym elementem dolin rzecznych są tu starorzecza, których strome brzegi porośnięte są wierzbą i olszą czarną, a płytkie i płaskie brzegi zdominowane są przez szuwały pałki wąskolistnej, trzciny i manny mielec. Niektóre z nich, wyglądające jak długie, wąskie i kręte rynny, powstały wskutek izolacji od rzeki Ner, poprzez jej regulację. Wśród zwierząt przedmioty ochrony reprezentowane są przez bobra europejskiego (około pięciu rodzin) oraz kumaka nizinnego odnotowanego w okolicach Kupina.

Głównymi zagrożeniami dla przedmiotów ochrony ostoi jest obniżanie się poziomu wody, powodujące przesuszenie pokładów torfu oraz wypływanie starorzeczy. Zagrożeniem jest także zanieczyszczenie wód powierzchniowych nawozami i ściekami pochodzenia komunalnego oraz nieprawidłowa gospodarka rolna (niewłaściwe sposoby i terminy koszenia lub całkowite zaniechanie koszenia łąk), a także konserwacja cieków i rowów oraz przesuszenie lub zbyt długie utrzymywanie się pod wodą użytków zielonych.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Puszcza Bieniszewska PLH300011

Mezoregion: Pojezierze Gnieźnieńskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

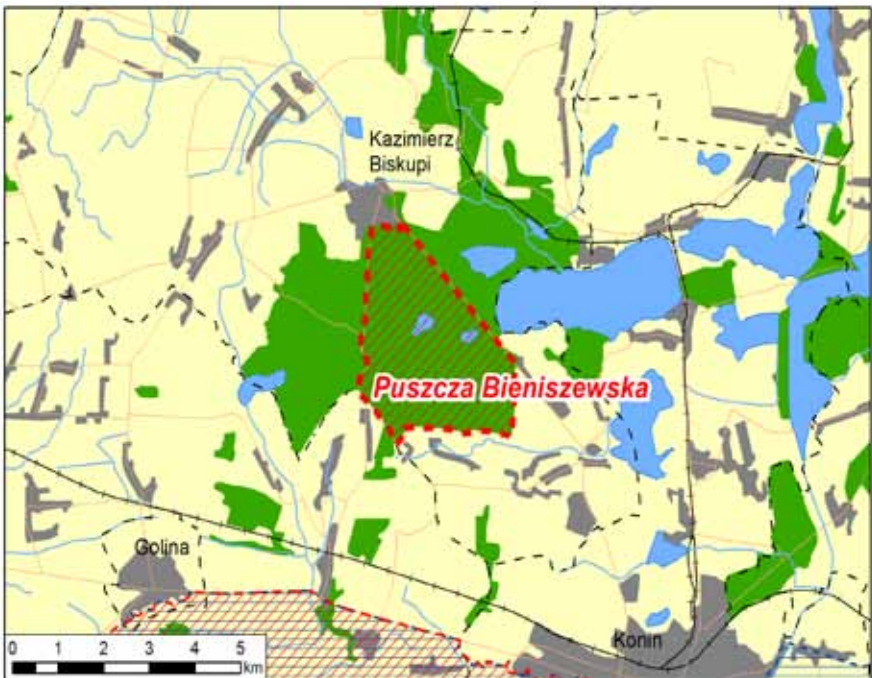
Powierzchnia: 954,00 ha.

Położenie administracyjne: powiat koniński, gmina Kazimierz Biskupi.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne z *Nymphaeion*, *Potamion*, 6410 Zmienowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91I0 Ciepłolubne dąbrowy (*Quercetalia pubescenti-petraeae*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: kumak nizinny *Bombina bombina*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*.

Obszar położony we wschodniej części województwa wielkopolskiego. Obejmuje zwarty kompleks lasów liściastych położonych na północny zachód od Konina, zwanych „Puszczą Bieniszewską”, wraz z jeziorami: Mielno, Skąpe i Wściekle oraz szeregiem mniejszych zbiorników wodnych, będących naturalnymi eutroficznymi zbiornikami wodnymi. Teren położony jest w obrębie mezoregionu Pojezierze Gnieźnieńskie i makroregionu Pojezierze Wielkopolskie. Ostoja obejmuje tereny ukształtowane pod wpływem zlodowacenia bałtyckiego, stadiału poznańskiego. Jest to ciąg pagórków morenowych, z których wyróżnić można Sowią Górę (112 m n.p.m.), jako pagórek czołowo-morenowy. Dominują tu gleby brunatne, brunatno-rdzawe oraz torfowo-murszowe.

W obrębie ostoi wyznaczono cztery rezerваты „Bieniszew”, „Pustelnik”, „Mielno” oraz „Sokółki”, stanowiące większą część jej powierzchni. Teren chroniony jest także w formie Powidzko-Bieniszewskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

W Puszczy Bieniszewskiej dominuje siedlisko dobrze zachowanego grądu środkowoeuropejskiego, zajmujące powierzchnię około 22% obszaru. Zlokalizowane jest ono głównie w południowo-wschodniej jego części, w rezerwacie „Sokółki”. W centralnej części ostoi, nad Jeziorem Skąpe oraz mniejszymi zbiornikami wodnymi, wyróżnić można płaty dobrze zachowanych łągów. Jezioro to jest jedynym jeziorem w Puszczy Bieniszewskiej, do którego można dotrzeć pieszo. Pozostałe są trudno dostępne. W północno-zachodnim fragmencie opisywanego obszaru, w rezerwacie „Bieniszew”, znajdują się płaty dobrze wykształconej świetlistej dąbrowy z ponad stuletnim zwartym drzewostanem zbudowanym z dębu bezszypułkowego oraz z gatunkiem charakterystycznym – pięciornikiem białym, uznanym w skali kraju za gatunek zagrożony wymarciem. Wyróżniono tu

Eutroficzny zbiornik wodny w Puszczy Bieniszewskiej (fot. M. Tarant)

Koło młyńskie nieopodal źródła św. Barnaby (fot. M. Tarant)

także płaty dąbrowy acydofilnej z licznymi drzewami o rozmiarach pomnikowych. W siedlisku tym, w rezerwacie „Sokółki” występuje także populacja, uznanego za gatunek wymierający w Wielkopolsce, gnieźnika leśnego, rośliny z rodziny storczykowatych, jedyne gatunku z rodzaju gnieźnik występującego w Europie.

We wschodniej części obszaru na terenie dobrze zachowanych torfowisk nakreślonych zanotowano zagrożonego wyginięciem oraz mającego znaczenie dla Wspólnoty, niewielkiego storczyka o żółtozielonkawych kwiatach, lipiennika Loesela. Populacja tej rośliny występuje na terenie rezerwatu „Mielno”. Maksymalnie odnotowano tu około 200 okazów, z których około połowa kwitnie i owocuje. W ostatnich latach na skutek naturalnej sukcesji liczebność jego populacji gwałtownie spada.

Głównymi zagrożeniami dla ww. obszaru jest bezpośrednie sąsiedztwo obszarów górniczych – kopalń odkrywkowych, zanieczyszczenie powietrza, a także zmiana poziomu wód gruntowych i zmiana sposobu użytkowania gruntów.

Walory kulturowe:

- klasztor pustelniczy Kamedułów z 1633 r. na Sowiej Górze,
- studnia św. Barnaby,
- kamienny krzyż w miejscu dawnej kaplicy św. Barnaby.

Turystyka:

- ścieżka przyrodniczo-leśna „Bieniszew” licząca około 6 km. W okolicach ścieżki znajdują się miejsca parkingowe dla 50 samochodów osobowych i 10 autokarów.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Stawy Kiszkowskie PLH300050

Mezoregion: Pojezierze Gnieźnieńskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 477,50 ha.

Położenie administracyjne: powiat gnieźnieński; gminy: Kiszkowo i Kłecko.

Przedmioty ochrony

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra Lutra*, kumak nizinny *Bombina bombina*.

Obszar położony jest w środkowej części województwa wielkopolskiego, w okolicach miejscowości Kiszkowo, w dolinie rzeki Małej Wełny, która ma charakter rynny polodowcowej. Rynna ta, usytuowana w obrębie rozległych pól uprawnych, wyróżnia się wyraźnie w okolicznym krajobrazie, stanowiąc jednocześnie lokalnie cenny ekosystem.

Osią obszaru jest kompleks stawów rybnych, na których w części prowadzona jest intensywna gospodarka rybacka, natomiast część z nich nie jest użytkowana gospodarczo lub też użytkowana ekstensywnie. Stawy te, wraz z niewielkimi, naturalnymi zbiornikami wodnymi (jezioro Rybno Wielkie i Rybno Małe), starorzeczami

Stawy Kiszkowskie (fot. P. Śliwa)

oraz okresowo zalewanymi wodami roztopowymi użytkami zielonymi – położone są w dolinie rzeki Małej Wełny, stanowiącej lewobrzeżny dopływ rzeki Wełny.

Obszar Stawy Kiszkowskie w dużej części pokrywa się z obszarem specjalnej ochrony ptaków Dolina Małej Wełny pod Kiszkowem PLB300006, który jest jedną z ważniejszych w województwie wielkopolskim ostoi dla lęgowych ptaków wodnych i błotnych oraz ptaków migrujących. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra” utworzyło na dwóch stawach społeczną ostoję przyrody o powierzchni 120 ha.

Stawy Kiszkowskie to ważna na terenie województwa wielkopolskiego ostoja kumaka nizinnego, którego liczebność szacowana jest na 100 – 1500 osobników. Oprócz kumaka nizinnego ochronie w ramach sieci Natura 2000 podlega wydra oraz bóbr. W obszarze stwierdzono występowanie dwóch typów siedlisk przyrodniczych będących przedmiotami zainteresowania Wspólnoty, mianowicie 6410 Zmienno-wilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*) i 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*). Jednakże ich stopień reprezentatywności nie kwalifikuje ich jako przedmioty ochrony obszaru. W ostoi odnotowano również żółwia błotnego *Emys orbicularis*.

Najważniejsze zagrożenie dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony obszaru, w szczególności kumaka nizinnego, stanowi wiosenny deficyt wody, z którą gatunek ten jest szczególnie mocno związany. Potencjalnie zagrożenie stanowi wypalanie roślinności, zanieczyszczenie wody i wprowadzanie zabudowy mieszkaniowej.

Turystyka:

- społeczna ostoja przyrody „Stawy Kiszkowskie” z wieżą obserwacyjną.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Struga Białośliwka PLH300054

Mezoregion: Pojezierze Krajeńskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 251,70 ha.

Położenie administracyjne: powiat pilski, gminy: Białośliwie i Miasteczko Krajeńskie.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe) i 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Obszar Natura 2000 Struga Białośliwka jest położony w północno-wschodniej części województwa wielkopolskiego, w okolicach miejscowości Białośliwie. Obejmuje wyniesione formy moreny czołowej oraz dolinę cieku uchodzącego do Noteci. Teren ten jest zróżnicowany morfologicznie i odznacza się dość dużymi różnicami wysokości

względnej, od około 60 do około 148 m n.p.m., a spływające wody polodowcowe doprowadziły do powstania tu licznych wąwozów rozcinających morenę czołową. Dominują tu stosunkowo żyzne gleby z siedliskami mineralnymi.

Przeważającą część ostoi porastają grądy – lasy liściaste z przewagą grabu i dębu, w których runie spotkać można: gwiazdnicę wielkokwiatową, kupkówkę *Aschersona*, marzankę wonną, prosownicę rozpierzchtą, żankiela zwyczajnego, kopytnika pospolitego, gajowca żółtego i czyścica leśnego. Ze znacznie mniejszym udziałem występują tu ponadto łęgi oraz kwaśna dąbrowa. Lasy łęgowe wykształciły się nad rzeką Białośliwką oraz nad dwoma mniejszymi ciekami do niej wpadającymi.

Struga Białośliwka (fot. S. Rogala)

Niewielki stopień przekształcenia koryta Białośliwki sprawił, że płaty tego siedliska mają odpowiednią strukturę, chociaż w większości z nich obserwuje się dominację podagrycznika pospolitego. Gatunki zielne, które można tu zaobserwować to: karbieniec pospolity, jaskier rozłogowy, jeżyna popielica, przytulia czepna, ostrożeń błotny, czartawa pośrednia i kościenica wodna.

W obrębie kompleksu leśnego występują niewielkie źródła, a w południowej części obszaru nieliczne łąki świeże z dominacją miękkolistnych traw: mietlicy pospolitej i kupkówki pospolitej oraz nieznacznym udziałem śmiałka darniowego i rajgrasu wyniosłego. Z roślin dwuliściennych pojawia się tu przytulia pospolita, komonica zwyczajna i krwawnik pospolity.

Na terenie ostoi znajduje się poza tym kilka stawów rybnych, w których wykształciła się roślinność wodna i szuwarowa.

Podstawowym potencjalnym zagrożeniem dla obszaru jest niewłaściwa gospodarka leśna, wnikanie obcych gatunków, związane z tym, że obszary leśne pocięte są siecią dróg różnej rangi i linią kolejową. Do podstawowych zagrożeń siedlisk wodnych należy eutrofizacja i zanieczyszczenie wód ściekami komunalnymi oraz gospodarka rybacka.

Walory kulturowe:

- bunkry i transeje (rowy łączące urządzenia wojskowe) z okresu wojennego,
- cmentarzyska kurhanowe z X i XII wieku,
- kolejka wąskotorowa o szerokości 600 mm.

Turystyka:

- ścieżka edukacyjna „Kręta” o długość około 6,5 km. Swój początek ścieżka ma na ulicy Strzeleckiej w Białośliwiu i dalej biegnie drogą leśną wzdłuż torów kolejki wąskotorowej do Kocik Młyna. Następnie skręca i dociera do drogi zwanej Krętą, biegnie w dolinie Strugi Białośliwka i dochodzi do drogi prowadzącej do leśniczówki Białośliwie.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Torfowisko Rzezińskie PLH300019

Mezoregion: Kotlina Gorzowska.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 236,40 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat szamotulski, gmina Wronki.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), 7150 Obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*, 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk.

Obszar zlokalizowany jest w centralnej części kompleksu leśnego Puszcza Noteka, w obrębie międzyrzecza Warty i Noteci, na południowy wschód od miejscowości Rzecin i około 7 km na północny zachód od Wronek.

OZW położony jest w obrębie mezoregionu Kotliny Gorzowska i submezoregionu Międzyrzecze Warty i Noteci. Torfowisko Rzeckińskie zajmuje obniżenie między dwoma wałami wydm porośniętych borami sosnowymi. W jego wschodniej części położone jest silnie wypłycone i zamulone Jezioro Rzeckińskie. Występują tam terasy wysokie niższe oraz pagórki wydmowe. Dominującym typem gleb są gleby torfowe torfowisk niskich i przejściowych. Jedynie na terenach przyległych do torfowiska spotykamy gleby mineralno-murszowe. Dno torfowiska wyścielone jest pokładem gytii, na której zalega złoża torfowe. Przez obszar przepływa Rów Rzeckiński, biorący swój początek wśród borów sosnowych położonych na wschód od torfowiska, a następnie (po wypłynięciu z Jeziora Rzeckińskiego), poprzez kompleks stawów rybnych, uchodzący do Warty w okolicach Wronek. Jezioro Rzeckińskie od wielu lat podlega silnym wahaniom wielkości lustra wody. Obecnie jego powierzchnia wynosi około 10 ha. Na obrzeżu torfowiska występują rowy melioracyjne, obecnie wypłycone i zarośnięte.

Torfowisko Rzeckińskie obejmuje największy i jeden z najlepiej zachowanych naturalnych kompleksów torfowisk przejściowych w regionie. Jego zachodnią i południowo-zachodnią część zajmują torfowiska przejściowe, a wschodnią – wspomniane Jezioro Rzeckińskie. Całość otoczona jest przez łąki wilgotne i pastwiska, na których miejscowa ludność wypasa bydło. Znamienny jest udział zarośli wierzbowych, stopniowo zarastających zbiorowiska torfowiskowe oraz jezioro. W części północno-zachodniej występuje ols porzeczkowy.

Roślinność obszaru w większości ma charakter naturalny. W jego centralnej części stwierdzono występowanie 32 zbiorowisk roślinnych, z których 75% umieszczono na

Torfowisko Rzeckińskie (fot. M. Majewska)

Żurawina błotna (fot. M. Majewska)

skiego liczy 34 taksony, w tym cztery relikty glacialne, uznane za ginące w całym kraju: drabinowiec mroczny, błotniszek wełnisty, mszar krokiewkowaty i skorpionowiec brunatny. Aż 13 taksonów stanowią torfowce.

Torfowisko Rzezińskie stanowi bogatą mozaikę siedlisk przyrodniczych. Występuje tu 7 typów chronionych siedlisk przyrodniczych z załącznika I dyrektywy Rady 92/43/EWG, w tym jedno o znaczeniu priorytetowym (7210). Łącznie pokrywają 81% powierzchni obszaru. Na Torfowisku Rzezińskim stanowisko ma także, wymieniany w załączniku II cytowanej dyrektywy, lipiennik Loesela. Odnaleziono tu m.in. dobrze wykształcone płyty zespołu *Menyantho trifoliati-Sphagnetum teretis*, reprezentującego roślinność typową dla mszysto-krzewinkowej formacji subarktycznej tundry Skandynawii. W Polsce zbiorowisko to podawano dotąd tylko z nielicznych stanowisk na Pojezierzu Kaszubskim. Płyty na terenie ostoi należy uznać za najwyższej rangi osobliwość geobotaniczną.

Do zagrożeń dla tego obszaru zalicza się rozwój osadnictwa w sąsiedztwie obiektu wraz ze wszystkimi konsekwencjami, jak np.: zanieczyszczeniem wody i wprowadzeniem obcych gatunków (np. poprzez wypas krów i zawleczenie gatunków synantropijnych). Zagrożeniem może być także udrażnianie istniejących rowów melioracyjnych i rozwój ich sieci. W konsekwencji działania te mogą powodować osuszenie części obszaru i tym samym wywoływać zmiany w roślinności torfowiska. Wśród zagrożeń istniejących dla Torfowiska Rzezińskiego wymienia się także ekspansję trzciny pospolitej, co może doprowadzić do znacznego zubożenia składu gatunkowego i degeneracji zbiorowisk torfowisk przejściowych.

SOO w całości leży na terenie obszaru chronionego krajobrazu Puszcza Notecka i w OSO Puszcza Notecka PLB300015.

czerwonej liście zbiorowisk roślinnych Wielkopolski, w tym 7 z kategorią E – zagrożone wymarciem. Buduje je 127 gatunków roślin naczyniowych, wśród których na szczególną uwagę zasługuje rosiczka długolistna i lipiennik Loesela, wymierające w Polsce oraz turzycza dwupienna posiadająca taki status w regionie.

Flora mszaków centralnej części Torfowiska Rzezińskiego

Turystyka:

- żółty szlak pieszy,
- szlak rowerowy.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Uroczyska Kujańskie PLH300052

Mezoregion: Pojezierze Krajeńskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

Powierzchnia: 1 018,20 ha.

Położenie administracyjne: powiat złotowski, gmina Zakrzewo.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością *Scheuchzerio-Caricetea*), 7220 Źródłiska wapienne ze zbiorowiskami *Cratoneurion commutati*, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne), 91E0 Łągi

wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: bóbr europejski *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*, kumak nizinny *Bombina bombina*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*, sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*.

Obszar położony jest w kompleksie leśnym Borów Kujańskich, w mezoregionie Pojezierze Krajeńskie, w zlewni rzeki Kocuni (zwanej w swym górnym biegu Strugą Skicką), lewobrzeżnego dopływu rzeki Głomi, wpadającej do Gwdy. W granicach obszaru znajduje się fragment Skickiej Strugi łączącej położone w rynn timer subglacialnej jeziora: największe, o powierzchni zwierciadła wody 197,5 ha, jezioro Borówno i znacznie mniejsze, o powierzchni 6,2 ha, jezioro Kujan Mały. W obrębie ostoi leżą także, powiązane genetycznie z jeziorem Borówno, zbiorniki: Jezioro Czarcie (o powierzchni 1,7 ha), Wierzchołek (inaczej Zielone Jezioro, o powierzchni 7,6 ha), Wielki Smólsk (o powierzchni 12,5 ha) i Mały Smólsk (o powierzchni 1,7 ha). Krajobraz ostoi ma charakter leśno-jeziorno-łąkowy. Chronione siedliska leśne porastają głównie równiny sandrowe i zajmują ponad 26% powierzchni obszaru. Są to kwaśne dąbrowy i grądy, występujące na obrzeżach rynien glacialnych oraz lasy i bory bagienne związane z terasami przyjeziornymi i zarastającymi jeziorami. Łąki zajmują równiny akumulacji biogenicznej w obrębie rynien subglacialnych lub dna dolin wód roztopowych. Obszar ma istotne znaczenie w ochronie siedliska niżowych łąk użytkowanych ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), których udział powierzchniowy wynosi około 3,5%. Zbiorniki wodne reprezentują różne typy siedlisk. Jezioro

Uroczyska Kujańskie (fot. P. Owianny)

Borówno (o głębokości maksymalnej 18,5 m) jest zbiornikiem ramienicowym. Występuje tu bardzo rzadka w Europie ramienica *Lychnothamnus barbatus*. W południowej części jeziora dno porośnięte jest przez łąki ramienicowe budowane przez krynicznicę tępą i ramienicę omszoną. Jeziora Mały Smólsk i Czarcie to zbiorniki dystroficzne. Szczególnie interesujące jest jezioro Mały Smólsk, które reprezentuje jedyny znany w Wielkopolsce przykład czystowodnego, głębokiego jeziora dystroficznego, bez roślinności w obrębie lustra wody. W Jeziorze Czarciem stwierdzono występowanie płatów grzybieni północnych. Jezioro Wierzchołek zalicza się do eutroficznych zbiorników wodnych. Od północy przylega do niego soligeniczne torfowisko mechowiskowe o genezie pojeziernej, zasilane wodami gruntowymi wypływającymi z krawędzi mineralnej. Osobliwością tego torfowiska jest występowanie czynnego procesu wytrącania się węglanu wapnia w postaci martwicy wapiennej (trawertynu). Płaty torfowiska charakteryzują się bogatym udziałem mchów brunatnych, m.in. błotniszka wełnistego, błyszczka woskowatego oraz sierpowca błyszczącego (inaczej haczykowca błyszczącego). Interesujące jest także jezioro Wielki Smólsk, które jest przykładem beztorfowiskowego jeziora alloiotroficznego. Ze środowiskiem wodnym związane są, będące przedmiotami ochrony obszaru, gatunki zwierząt: bóbr europejski, wydra, kumak nizinny oraz spotykana nad Jeziorem Czarciem ważka zalotka większa.

Ostoja w całości położona jest w granicach obszaru chronionego krajobrazu Dolina Łobżonki i Bory Kujańskie.

Zagrożeniem dla walorów przyrodniczych obszaru jest nieprawidłowa gospodarka rybacka, prowadząca do wzrostu trofii zbiorników wodnych, zarybianie zbiorników gatunkami ryb obcych geograficznie, odwodnienie ekosystemów hydrogeicznych, w ekosystemach leśnych wprowadzanie drzew gatunków obcych.

Walory kulturowe:

- 2 km na zachód od jeziora Borówno znajdują się ruiny dworku myśliwskiego z początku XX w., zniszczonego po 1945 r.,
- w odległości około 0,2 km od miejsca odpoczynku „Zamek” znajduje się „Łąka Świętego Huberta” z ołtarzem polowym, gdzie corocznie w dniu patrona leśników i myśliwych, odbywa się uroczysta msza,
- w miejscowości Kujan znajduje się park z 4 monumentalnymi pomnikami przyrody (jesiony, dąb oraz lipa).

Turystyka:

- przez obszar, w jego północnej części przebiega szlak pieszy i szlak rowerowy,
- na zachodnim brzegu jeziora Borówno, Nadleśnictwo Złotów, leśnictwo Zakrzewo, zlokalizowane jest miejsce odpoczynku „Setka”,
- na wschodnim brzegu jeziora Borówno, Nadleśnictwo Złotów, leśnictwo Wierzchołek, znajduje się wiata ogniskowa i miejsce odpoczynku „Zamek”,
- Strugą Skicką odbywają się spływy kajakowe.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Uroczyska Puszczy Drawskiej PLH320046

Mezoregiony: Równina Drawska, Pojezierze Wałeckie, Kotlina Gorzowska, Pojezierze Dobiegniewskie.

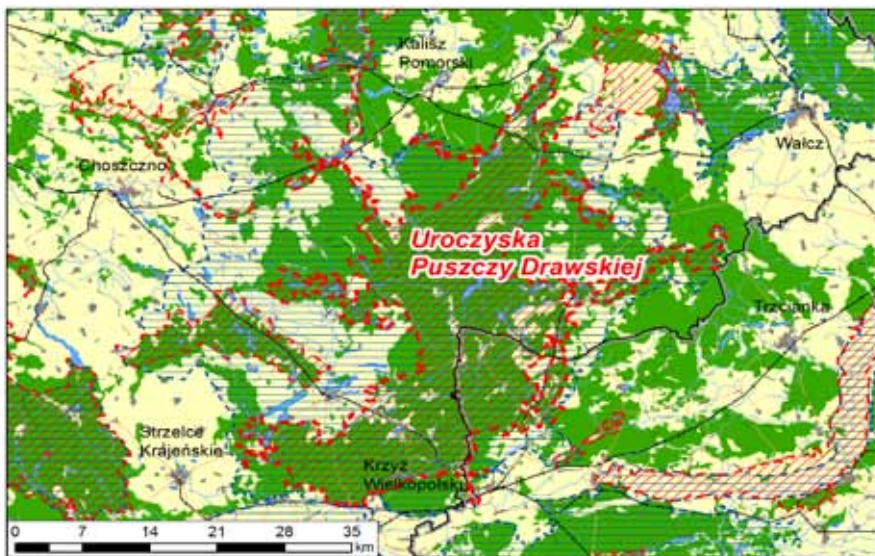
Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r.

Powierzchnia: 74 416,30 ha, na terenie województwa wielkopolskiego 9 754, 00 ha.

Położenie administracyjne: województwo wielkopolskie, powiat czarnkowsko-trzcianecki, gminy: Krzyż Wielkopolski i Wieleń; województwo zachodniopomorskie, powiat choszczeński, gminy: Drawno, Recz i Bierzwnik; powiat drawski, gmina Kalisz Pomorski; powiat wałecki, gminy: Wałcz, Człopa, Tuczno i Mirosławiec; województwo lubuskie, powiat strzelecko-drezdenecki, gminy: Dobiegniew, Drezdenko, Stare Kurowo i Strzelce Krajeńskie.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włośniczników *Ranunculion fluitantis*, 6120 Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe *Koelerion glaucae*, 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*),

7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagetum*), 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-Carpinetum*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*), 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzożowo-sosnowe bagienne lasy borealne), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albae*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe), 91T0 Sosnowy bór chrobotkowy (*Cladonio-Pinetum* i chrobotkowa postać *Peucedano-Pinetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: nocek duży *Myotis myotis*, bóbr europejski *Castor fiber*, wilk *Canis lupus*, wydra *Lutra lutra*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, kumak nizinny *Bombina bombina*, żółw błotny *Emys orbicularis*, minóg strumieniowy *Lampetra planeri*, łosoś atlantycki *Salmo salar*, różanka *Rhodeus sericeus amarus*, koza *Cobitis taenia*, głowacz białopłetwy *Cottus gobio*, poczwarówka zwężona *Vertigo angustior*, poczwarówka jajowata *Vertigo moulinsiana*, skójką gruboskorupowa *Unio crassus*, trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*, zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis*, czerwończyk nieparek *Lycena dispar*, pachnica dębowa *Osmoderma eremita*, kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo*, sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*, elisma wodna *Lurionium natans*, lipiennik Loesela *Liparis loeselii*.

Na terenie województwa wielkopolskiego znajduje się 9 754 ha obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty Uroczyska Puszczy Drawskiej. Część obszaru położona w granicach województwa wielkopolskiego stanowi 13% powierzchni całego OZW Uroczyska Puszczy Drawskiej. Zlokalizowana jest w północno-zachodniej części województwa, a jej najbardziej wysunięty na południe fragment przylega do granicy miasta Krzyż Wielkopolski. Przez obszar ten przebiega droga wojewódzka nr 123 i droga krajowa 22. Uroczyska Puszczy Drawskiej, w części województwa wielkopolskiego, przynależą do mezoregionów Równina Drawska, Pojezierze Wałeckie i Kotlina Gorzowska, makroregionów Pojezierze Południowopomorskie i Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka. Na omawianym obszarze, w części województwa wielkopolskiego, występują następujące jednostki morfologiczne: równiny sandrowe, terasa środkowa – wydmowa, wysoczyzna morenowa pagórkowata, terasa zalewowa, wysoczyzna morenowa falista, pagórki morenowe odosobnione. Przeważa terasa środkowa wydmowa i równina sandrowa.

W rzeźbie terenu odznaczają się meandry rzeki Drawy. Krajobraz obszaru charakteryzuje się mozaiką lasów, pól uprawnych, łąk, rzek i jezior. W centralnej części obszaru Uroczyska Puszczy nad Drawą, położonej w widłach rzek: Drawy i Płocicznej, w województwie zachodniopomorskim występuje duża liczba jezior (od dystroficznych przez mezotroficzne do eutroficznych). Ponadto na terenie ostoi występują cenne przyrod-

Nocek duży (fot. M. Łochyński)

jedne z nielicznych w Polsce. Występuje tu również 25 rzadkich i zagrożonych gatunków z załącznika II dyrektywy Rady 92/43/EWG, m.in. populacje bobra europejskiego, wydry i żółwia błotnego. Ponadto, ostoja charakteryzuje się bogatą ichtiofauną z zagrożonymi gatunkami, takimi jak: łosoś, minóg rzeczny, certa oraz populacje gatunków rzadkich w naszym kraju, np. głowacz białołęty, pstrąg potokowy i lipień. Jest to cenny obszar z uwagi na występujące na nim torfowiska przejściowe, i alkaliczne oraz jeziora różnego typu, a także liczne i dobrze zachowane rzeki włosienicznikowe. Na omawianym obszarze występują także przynajmniej dwie duże kolonie łęgowe nocka dużego.

Zagrożenie może stanowić rozwój turystyki, zabudowa nieuwzględniająca ochrony przyrody, nasilenie niekontrolowanej turystyki kajakowej na rzece, co może wiązać się z zaśmiecaniem i wandalizmem. Ponadto zagrożeniem może być także zmiana stosunków wodnych, budowa zbiorników wodnych, pozyskiwanie piasku i żwiru, wielkoprzemysłowe hodowle trzody chlewnej, zanieczyszczenia wód, łtusownictwo (głównie ryb i dużych ssaków).

Spośród innych form ochrony przyrody na OZW Uroczyska Puszczy Drawskiej występują: Drawieński Park Narodowy, obszar specjalnej ochrony ptaków Lasy Puszczy nad Drawą PLB320016, obszary chronionego krajobrazu: Puszcza nad Drawą, Puszcza Drawska, D Choszczno-Drawno, Dominikowo-Niemieńsko, Korytnica Rzeka, F Bierzwnik oraz rezerwaty przyrody: „Nad Płociczną”, „Mszary Tuczyńskie”, „Leśne Źródła”, „Torfowisko Konotop”, „Łasko”, „Stary Załom”, „Bagno Raczyk”, „Bukowskie Bagno”, „Mokradła koło Leśniczówki Łowiska”, „Torfowisko Osowiec”, „Mszar Przygiełkowy-Długie”, „Mszar Rosiczkowy koło Rokitna” i „Jezioro Łubówko”.

W części województwa wielkopolskiego występują: Drawieński Park Narodowy, obszar specjalnej ochrony ptaków Lasy Puszczy nad Drawą PLB320016 i obszar chronionego krajobrazu Puszcza nad Gwdą.

Walory kulturowe:

- ruiny młyna w miejscowości Pilsko (gm. Krzyż Wielkopolski),
- grób Hansa Paaschego (1881–1920) w Starym Zaciszu (gm. Krzyż Wielkopolski) – niemieckiego intelektualisty, ekologu, filozofa, feministy, pacyfisty, aktywisty na rzecz ochrony zwierząt i uznanego działacza młodzieżowego.

Turystyka:

- szlak kajakowy rzeką Drawą (na terenie województwa od Starego Osieczna do Krzyża Wielkopolskiego – odcinek długości około 30 km).

nico torfowiska: liczne o małej powierzchni torfowiska przejściowe oraz kilka torfowisk alkalicznych.

Na omawianym obszarze występują 23 siedliska z załącznika I dyrektywy Rady 92/43/EWG. Kwaśne buczyny występujące na zboczach doliny Drawy fragmentami zachowały swój naturalny charakter jako

■ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Zachodnie Pojezierze Krzywińskie PLH300014

Mezoregion: Pojezierze Krzywińskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 13 listopada 2007 r.

Powierzchnia: 5 494,80 ha.

Położenie administracyjne: powiat kościański, gmina Krzywiń; powiat leszczyński; gminy: Krzemieniewo i Osieczna.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 1340 Śródładowe słone łąki, pastwiska i szuwary (*Glauco-Puccinietalia* część – zbiorowiska śródładowe), 3510 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*), 6410 Zmiennewilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*), 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*), 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7210 Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe).

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty: żółw błotny *Emys orbicularis*.

Eutroficzny zbiornik wodny z grążelą żółtą (fot. N. Sulanowska)

Obszar Natura 2000 Zachodnie Pojezierze Krzywińskie położony jest w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego, około 5 km w kierunku północno-wschodnim od Leszna (przy drodze wojewódzkiej nr 432 relacji Leszno – Śrem). Zajmuje niemal cały obszar mezoregionu Pojezierze Krzywińskie, stanowiącego jednostkę makroregionu Pojezierze Leszczyńskie.

Rzeźba terenu odznacza się występowaniem licznych form polodowcowych w postaci wzgórz moreny dennej i kemów, porożnianych rynnami, zajętej obecnie przez jeziora. Sieć hydrograficzną obszaru stanowią połączone kanałami jeziora: Łoniewskie, Drzeczowskie, Witosławskie, Wojnowickie i Świerczyńskie Wielkie, a także jeziora: Ziemińskie, Świerczyńskie Małe i Górnickie oraz Kanał Obra – Samica, Kanał Wonieść i ciek bez nazwy (dopływ z Jeziora Świerczyńskiego Wielkiego).

Krajobraz obszaru charakteryzuje się mozaiką lasów, jezior, pól uprawnych i łąk. Niezbyt liczne kompleksy leśne występują jedynie na wierzchołkach morenowych. Najliczniej reprezentowane są duże, cenne przyrodniczo kompleksy łąk i torfowisk z interesującą roślinnością wapniolubną, wykształcone na kredzie jeziornej.

OZW Zachodnie Pojezierze Krzywińskie leży na obszarze chronionego krajobrazu o nazwie Krzywińsko-Osiecki wraz z zadrzewieniami generała Dezyderygo Chłapowskiego i kompleksem leśnym Osieczna – Góra, a w jego obrębie znajduje się rezerwat „Ostoja Żółwia Błotnego”.

Ważnym siedliskiem, będącym przedmiotem ochrony obszaru, są ziołorośla nadrzeczne reprezentowane przez nitrofilne, okrajkowe zbiorowiska ziół i pnączy spotykane wzdłuż cieków wodnych. Wyróżniają się one dużym udziałem pnączy (głównie kielisznika zaroślowego) tworzących zwarte zasłony na skraju lasów i zarośli, stąd nazywane są zbiorowiskami welonowymi. Stanowią naturalne przejście między zbiorowiskami szuwarowymi, występującymi od strony wody, a zaroślami i łąkami wierzbowymi, występującymi od strony łądu. Podstawowym zagrożeniem dla tego siedliska jest inwazja gatunków obcego pochodzenia oraz intensyfikacja rolnictwa na terenach sąsiednich. Bardzo niekorzystnie

wpływają na nie również działania zmierzające do umocnienia koryt cieków wodnych.

Do bardzo cennych przyrodniczo i rzadkich siedlisk należą torfowiska nakredowe, wykształcone na podłożu zasobnym w węglan wapnia (gytia wapienna), porośnięte przez szuwarey, przylegające często do zbiorowisk mszysto-niskoturzczykowych, z dużym udziałem roślin wapniolubnych (między innymi rzadkiej kłoci wiechowatej). Obecnie, w wyniku oddziaływań antropogenicznych prowadzących do osuszania terenów bagiennych i zmian poziomu wody w skali lokalnej lub wieloprzestrzennej, dochodzi do zmniejszania arealu i zaniku płatów szuwaru kłociowego.

Na omawianym obszarze stwierdzono występowanie rzadkich i chronionych gatunków roślin, takich jak: goździk pyszny, goryczuszka błotna, sit łąkowe i groszek błotny.

Przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000 Zachodnie Pojezierze Krzywińskie jest również żółwia błotny. Jego występowanie potwierdzono w północno-zachodniej części ostoi, w rejonie miejscowości Drzeczkowo. Miejsce to jest najbardziej liczny stanowiskiem żółwia błotnego w Wielkopolsce i jedynym, na którym gatunek ten obserwowany jest regularnie od ponad 30 lat. W przeszłości obserwowano żółwia również w rejonie miejscowości Popowo Woneskie, Koronowo i Żakowo. W roku 1974 w okolicy Witosławia powstał rezerwat przyrody „Ostoja Żółwia Błotnego”. Środowisko przyrodnicze, w którym żyje drzeczowska populacja żółwia błotnego, uległo w ostatnich latach wyraźnej degradacji, związanej z obniżeniem poziomu wód gruntowych, małą ilością opadów w Wielkopolsce oraz intensyfikacją rolnictwa. Czynniki te doprowadziły do wyschnięcia niektórych zbiorników wodnych oraz przyspieszyły zarastanie tych, w których woda się jeszcze utrzymuje. Zmiany w środowisku dotyczą również najbliższego otoczenia zbiorników wodnych – zarosły polany, skraje lasów i ugory, pełniące niegdyś funkcje łągowisk żółwia.

W okolicach Drzeczkowa odnotowano również stanowiska chronionego płaza kuma nizinnego.

Walory kulturowe:

- dworek w Jeziorkach,
- Krzyż Katyński przy drodze Osieczna – Wojnowice,
- pałace w Dobramyśli, Drzeczkwie i Witosławiu.

Turystyka:

- trasa „Szlakiem Królewskim” (19 km) Krzemieniewo – Drobnin – Garzyn – Grodzisko – Łoniewo – Osieczna,
- trasa „Do Sanktuarium Maryjnego” (17,5 km) Osieczna – Drzeczkowo – Sulejewo – Górka Duchowna – Żakowo – Koronowo – Wolkowo – Osieczna,
- trasa „Wzdłuż Lasów i Jezior” (7,2 km) Osieczna – Witosław – Zgliniec,
- trasa „Osiecka Pętla Crossowa” (43 km) Kąkolewo – Frankowo – Świerczyna – Ziemnice – Wojnowice – Popowo Woneskie – Drzeczkowo – Wolkowo – Wyciążkowo – Kąkolewo,
- niebieski szlak pieszy (29 km) Zapora Wonieść – Wonieść – Jezierzycy – Witosław – Drzeczkowo – Osieczna – Kąkolewo,
- Wieża widokowa „Jagoda”.

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Zamorze Pniewskie PLH300036

Mezoregion: Pojezierze Poznańskie.

Zatwierdzony decyzją Komisji z dnia 10 stycznia 2011 r.

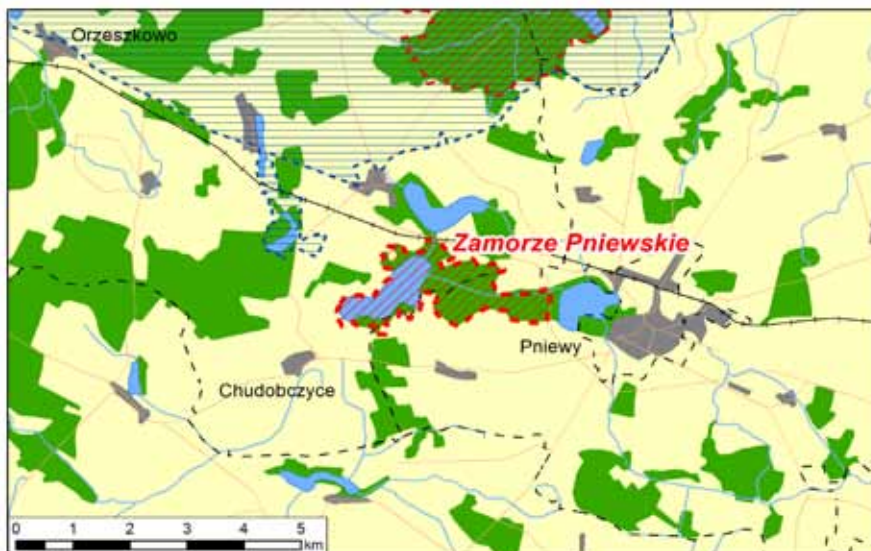
Powierzchnia: 305,30 ha.

Położenie administracyjne: powiat szamotulski, gmina Pniewy; powiat międzychodzki, gmina Kwilcz.

Przedmioty ochrony

Siedliska będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Chara* spp., 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*, 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe), 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*).

Gatunki będące przedmiotami zainteresowania Wspólnoty: lipiennik Loesela *Liparis loeseli*, sierpowiec błyszczący *Drepanocladus vernicosus*, kumak niziny *Bombina bombina*.

Obszar położony jest w zachodniej części województwa wielkopolskiego, w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Pniewy, przy drodze krajowej nr 24 relacji Poznań – Gorzów Wielkopolski. Leży w mezoregionie Pojezierze Pozańskie, które jest częścią makroregionu Pojezierze Wielkopolskie.

Ostoja obejmuje jezioro Zamorze i jezioro Lubosz Wielki oraz rozległe torfowisko mszarne po jego wschodniej stronie. Jest to jedno z większych i dobrze zachowanych torfowisk mszarnych w Wielkopolsce. Na obszarze ostoi rozpoznano 75 gatunków mszaków, a z roślin naczyniowych zanotowano dotąd 130 taksonów, spośród których wiele należy do gatunków zagrożonych wymarciem w Wielkopolsce.

Jezioro Lubosz Wielki, o powierzchni 91 ha i głębokości maksymalnej 29,2 m, znajduje się w zachodniej części obszaru. Akwen ma niskie brzegi, w znacznej części podmokłe, niemalże bezleśne. Wzdłuż prawie całej linii brzegowej jeziora silnie rozwinięta jest roślinność wodna wynurzona zdominowana głównie przez trzcinę pospolitą i pałkę wąskolistną. Nielicznie występuje tu również kłoc wiechowata. W płytkich zatokach jeziora występują łąki ramienicowe, budowane przez takie gatunki jak: krynicznicza tępa, ramienica zwyczajna, ramienica grzywiasta, ramienica omszona, ramienica przeciwstawna, ramienica delikatna czy ramienica kosmata. Jednak szczególnym walorem jeziora jest jedna z największych w Wielkopolsce populacji, bardzo rzadkiej i wymierającej w skali kraju i świata, ramienicy *Lychnothamnus barbatus*.

Jezioro Lubosz Wielki zasilane jest przez okresowo płynące ciekii odwadniające przyległe grunty oraz ciek wpływający od strony północnej. Ze wschodniej części jeziora wypływa ciek łączący je z odległym o około 3 km jeziorem Pniewskim. Zlewnia jeziora położona jest w bezpośrednim dorzeczu rzeki Mogilnicy. Teren ten stanowią grunty intensywnie użytkowane rolniczo, które od strony północno-zachodniej i północnej bezpośrednio przylegają do brzegów jeziora.

Na podstawie przeprowadzonych w roku 2000 badań wód jeziora stwierdzono wysoką ich trofię, w szczególności wysokie stężenia potasu i sodu, wskazujące na dużą koncentrację soli mineralnych pochodzenia rolniczego. Badania hydrobiologiczne wykazały wysoką liczebność fitoplanktonu wiosną i bardzo wysoką latem – znaczny udział sinic wiosną, masowy rozwój bakterii nitkowatych latem spowodowany silnym zakwitaniem sinicowym oraz obecność bakterii *Macromonas mobilis* świadcząca o warunkach beztlenowych w hypolimnionie jeziora. Zooplanktonowy wskaźnik stanu trofii wskazuje na wysoką eutrofizację zbiornika.

Torfowisko znajdujące się na zachód od jeziora Lubosz Wielki otoczone jest głównie lasami liściastymi o charakterze olsów i łęgów. Teren torfowiska porośnięty jest głównie wierzbą szarą. Na torfowisku stwierdzono 16 zbiorowisk wodnych i bagiennych z klas: *Charetea fragilis*, *Potametea*,

Littorelletea uniflorae, *Phragmitetea australis* i *Scheuchzerio-Cariceteae fuscae*, 12 z nich uznane są za rzadkie i zagrożone wymarciem w Wielkopolsce. Na uwagę zasługuje stanowisko ożanki czosnkowej, taksonu narażonego na wymarcie w Wielkopolsce, znajdujące się na obrzeżu torfowiska, od strony jeziora Lubosz Wielki.

W centralnej części torfowiska znajduje się zanikające, ramienicowe jezioro Zamorze, w którego wodach rozwinęły się wielkopowierzchniowe płaty zespołu grążela żółtego i grzybieni białych. Zbiornik wodny otoczony jest bardzo szerokim pasem zarośli łozowych, przechodzących od strony lądu w ols porzeczkowy lub rzadziej torfowcowy. Miejscami występują tu także zarośla wierzby uszatej. Wyżej wymienione zespoły roślinne należą w Wielkopolsce do rzadko występujących, a równocześnie zagrożonych wymarciem.

Ponadto, na tym terenie gniazduje kania ruda i kania czarna.

Zagrożeniem dla obszaru jest zarastanie torfowiska przejściowego przez wierzby, obniżanie poziomu wody oraz spływ biogenów z terenów rolniczych.

Fragment olsu w obszarze Zamorze Pniewskie (fot. E. Homan)

Bibliografia

1. Adamski P., Bartel R., Bereszyński A., Kepel A., Witkowski Z. (red.). 2004. Gatunki zwierząt (z wyjątkiem ptaków). [W:] Herbich J. (red.). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Tom 6: 1–500. Ministerstwo Środowiska. Warszawa.
2. Anders P., Dziętkowski A. 1988. Wielkopolski Park Narodowy. Przewodnik. ss. 195. Wydawnictwo Poznańskie. Poznań.
3. Anders P. 2004. Puszcza Zielonka. ss. 120. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
4. Anders P., Kusiak W. 2011. Puszcza Notecka. ss. 336. Oficyna Wydawnicza G&P. Poznań.
5. Banach M., Grobelska H. 2003. Stan dynamiki brzegów zbiornika Jeziorsko. Słupskie Prace Geograficzne, 1: 91–106.
6. Baraniecki P. 2010. Sprawozdanie z pomiarów obuwika pospolitego (*Cypridium calceolus*) w rezerwacie Huby Grzebieniskie – 2009 rok. Polskie Towarzystwo Storzycykowe „ORCHIS”. Poznań. Msc.
7. Baraniecki P. 2011. Sprawozdanie z pomiarów obuwika pospolitego (*Cypridium calceolus*) w rezerwacie Huby Grzebieniskie – 2011 rok. Polskie Towarzystwo Storzycykowe „ORCHIS”. Poznań. Msc.
8. Batkowiak P. 2011. Struktura gatunkowa ichtiofauny Wełny na tle warunków środowiskowych. Praca magisterska wykonana w Zakładzie Rybactwa Śródlądowego i Akwakultury. Instytut Zoologii. Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu. Poznań. Msc.
9. Bednorz L. 2011. Regression of *Liparis loeselii* population in the nature reserve „Mielno” (Wielkopolska). Roczn. AR Pozn. CCCXC, Bot. Sec., 15: 31–33.
10. Bednorz L. 1999. Ekologiczna organizacja populacji *Neottia nidus-avis* (L.) L. C. Rich. z rezerwatu przyrody „Sokółki” koło Konina. Roczn. AR Pozn. CCCIX, Bot. 1: 21–29.
11. Białosz S. 1995. Właściwości gleb. [W:] Atlas Rzeczypospolitej Polskiej. Arkusz 41.2. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyńskiego PAN, Polskie Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych im. E. Romera SA. Warszawa.
12. Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Poznaniu. 2000. Plan ochrony rezerwatu leśnego „Bieniszew”. Poznań. Msc.
13. Bogdanowska A. 2011. Dokumentacja Planu Zadań Ochronnych obszaru Natura 2000 PLB300009 Jezioro Zgierzynieckie w województwie wielkopolskim. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”. Poznań. Msc.
14. Bogdanowska A. 2011. Dokumentacja Planu Zadań Ochronnych obszaru Natura 2000 PLH300007 Ostoja Zgierzyniecka w województwie wielkopolskim. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”. Msc.
15. Borysiak J. 2004. 3270 Zalewane muliste brzegi rzek. [W:] Herbich J. (red.). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Tom 2. Wody słodkie i torfowiska: 109–114. Ministerstwo Środowiska. Warszawa.
16. Borysiak J., Brzeg A., Kasprowicz M. 1990. Geobotaniczna charakterystyka przyszłego obszaru chronionego krajobrazu dolinie Śwędźni koło Kalisza. Opracowanie dla Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody przy Wydziale Ochrony Środowiska w Kaliszu. Msc.
17. Borysiak J., Brzeg A., Kasprowicz M. 1992. Materiały do znajomości szaty roślinnej oraz godne ochrony obiekty przyrodnicze województwa kaliskiego. Bad. Fizjogr. nad Polską Zach., B, 41: 63–107.
18. Borysiak J., Kasprowicz M., Pawlak G. 1999. Roślinność rzeczywista miasta Pniewy w Poznaniu – ujęcie fitosocjologiczne i kartograficzne. [W:] Kijowski A., Bednarek R. (red.). Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania miasta i gminy Pniewy. Dedal SC. Poznań. Msc.
19. Brzeg A., Wojterska M. 2001. Zespoły roślinne Wielkopolski, ich stan poznania i zagrożenie. [W:] Wojterska M. (red.). Szata roślinna Wielkopolski i Pojezierza Południowopomorskiego. Przewodnik sesji terenowych 52. Zjazdu PTB, 24–28 września 2001: 39–110. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań.
20. Bunalski M., Konwerski S. 2008. Inwentaryzacja i waloryzacja występowania chrząszczy (ze szczególnym uwzględnieniem jelonka rogacza, pachnicy dębowej i kozioroga dębosza) planowanego obszaru Natura 2000 „Dolina Śwędźni”. Msc.

21. Celka Z., Szkudlarz P. 2000. Anthropogenic Transformations of the Bagno Chlebowo Peat-bog (Wielkopolska Province). [In:] Jackowiak B., Żukowski W. (eds.). Mechanisms of Anthropogenic Changes of the Plant Cover. *Prace Zakł. Taks. Roś. UAM*, 10: 193–200.
22. Cierlik G., Makomaska-Juchiewicz M., Mróz W., Perzanowska J., Król W., Baran P., Zięcik A. 2011. Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000 – faza trzecia. Kraków (http://www.gios.gov.pl//zalaczniki/artykuly/siedliska_przyrodnicze-lipiec%20_2011.pdf).
23. Choińska A. 2006. Katalog jezior Polski. ss. 600. Wydawnictwo Naukowe UAM. Poznań.
24. Chojnacka M. Raszka B. 2007. Lednicki Park Krajobrazowy. ss. 163. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
25. Czech A. 2007. Krajowy Plan Ochrony Gatunku. Bóbr Europejski (*Castor fiber*). Transition Facility 2004. „Opracowanie planów renaturalizacji siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków na obszarach Natura 2000 oraz planów zarządzania dla wybranych gatunków objętych Dyrektywą Ptasią i Dyrektywą Siedliskową”. ss. 46. Kraków.
26. Dąmbaska I., Bałazy S., Pawuła R. 1988. Wielkopolski Park Narodowy. Problemy ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego. ss. 216. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa – Poznań.
27. Dietz D., von Helversen O., Nill D. 2009. Nietoperze Europy i Afryki północno-zachodniej. *Biologia, rozpoznawanie, zagrożenia*. ss. 400. Multico Oficyna Wydawnicza. Warszawa.
28. Dokumentacja projektu Planu Zadań Ochronnych obszaru Natura 2000 PLH300003 Dąbrowy Obrzyckie. 2010. Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Poznaniu. ss. 165. Poznań. Msc.
29. Galuba M., Panczewicz M. 2005. Kaliski węzeł wodny i zarządzanie wodami. Materiały Wydział Środowiska, Rolnictwa i Gospodarki Komunalnej Urzędu Miejskiego w Kaliszu. Msc.
30. Gawroński A., Kosiński Z., Gawrońska A. 2010. Projekt planu ochrony obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 – PLB300007 Dąbrowy Krotoszyńskie. Msc.
31. Gąbka M. 2010. Raport dla siedliska na obszarze Natura 2000 Jezioro Kaliszańskie PLH300044. Siedlisko: 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*. Wyniki Państwowego Monitoringu Środowiska zgromadzone w bazie danych Instytutu Ochrony Przyrody PAN w ramach projektu „Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000”, realizowanego na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.
32. Gąbka M., Pełechaty M., Pukacz A. 2003. *Nitella opaca* (Bruzelius) Agardh (Characeae) w Wielkopolsce. *Rocz. AR Pozn. CCCLIV, Bot.* 6: 33–38.
33. Głowacki Z. (red.). 2001. Polska Czerwona Księga Zwierząt. Kręgowce. ss. 449. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne. Warszawa.
34. Głowaciński Z., Nowacki J. (red.). 2004. Polska Czerwona Księga Zwierząt. Bezkręgowce. ss. 447. Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie. Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego w Poznaniu.
35. Gołdyn B. 2008. Inwentaryzacja i waloryzacja fauny mięczaków wodnych, płazów i populacji bobra planowanego obszaru Natura 2000 „Dolina Śwędni”. Msc.
36. Gołdyn R., Jackowiak B., Błoszyk J. 2005. Walory przyrodnicze doliny Cybiny i ich ochrona. ss. 96. Wydawnictwo Kontekst. Poznań.
37. Gołwin S. 1964. Glony torfowiska Chlebowo (pow. obornicki, woj. poznańskie) – *Die Algen des Torfmoores Chlebowo* (Kreis Oborniki, Woiwodschaft Poznań). *Fragm. Flor. Geobot.* 10(1): 121–169.

38. Gruszecki K. 2005. Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz. ss. 580. Kantor Wydawniczy Zakamycze. Kraków.
39. Heese T., Andrzejewski W., Mastyński J. 2001. Rezerwaty ichtiologiczne – stan obecny i perspektywy. Regionalna ochrona gatunkowa ryb, stan zagrożenia, kierunki ochrony. Seminarium grupy roboczej PZW ds. ochrony gatunkowej ryb. Łopuszna k. Nowego Targu 25–27 maja 2001. Rocz. Nauk. PZW. T. 14, Suplement: 61–71.
40. Ilnicki P. 2002. Torfowiska i torf. ss. 606. Wyd. Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu. Poznań.
41. Jackowiak B., Celka Z., Chmiel J., Latkowski K., Żukowski W. 2007. Red list of vascular flora of Wielkopolska (Poland). Biodiv. Res. Conserv. 5–8: 95–127.
42. Janiszewski T. 2008. Wyniki inwentaryzacji awifauny na terenie proponowanego obszaru specjalnej ochrony ptaków PLB100002 (IBA PLO78) Zbiornik Jeziorsko. [W:] Inwentaryzacja gatunków dziko żyjącego ptactwa w wybranych wyznaczonych obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 oraz obszarach proponowanych do wyznaczenia. Na podstawie umowy pomiędzy Ministerstwem Środowiska a Dyrektcją Generalną Lasów Państwowych. Warszawa. Msc.
43. Janyszek S., Łochyński M., Śliwa P. 2008. Plan ochrony rezerwatu przyrody „Bytyńskie Brzęki”. Poznań. Msc.
44. Kasprowicz M. 2008a. Inwentaryzacja i waloryzacja gatunków roślin oraz siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I i II dyrektywy siedliskowej planowanego obszaru Natura 2000 „Dolina Swędrni”. Msc.
45. Kasprowicz M. 2008b. Wyznaczenie granicy planowanego obszaru Natura 2000 „Dolina Swędrni”. Msc.
46. Kasprzak K., Raszka B. 2007. Park Krajobrazowy im. gen. Dezyderego Chłapowskiego. ss. 330. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
47. Kasprzak K. Raszka B. 2008. Park Krajobrazowy Promno. ss. 37. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
48. Kasprzak K. Sobczak J. 2009. Żerkowsko-Czeszewski Park Krajobrazowy. ss. 326. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
49. Kasprzak K., Kucharski B. 2010. Przemęcki Park Krajobrazowy. ss. 418. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
50. Kasprzak K., Raszka B. 2010. Powidzki Park Krajobrazowy. ss. 353. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
51. Kasprzak K. Raszka B. 2011. Rogaliński Park Krajobrazowy. ss. 297. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
52. Kasprzak K. Kucharski B. 2011. Pszczewski Park Krajobrazowy. ss. 295. Wydawnictwo WBPICAK. Poznań.
53. Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. 2001. Polska Czerwona Księga Roślin. ss. 664. Instytut Botaniki im. W. Szafera. Polska Akademia Nauk. Kraków.
54. Kaczmarek M. 1960. Dzieje Iwna w powiecie średzkim do drugiej wojny światowej. Praca dyplomowa. Iwno. Msc.
55. Keller M. (red.). 2012. Co kryje natura? Przewodnik po obszarach Natura 2000. ss. 154. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. Marki.
56. Kiaszewicz K., Stańko R. 2011. Regionalny program ochrony torfowisk alkalicznych (7230) w województwie wielkopolskim. Świebodzin. Msc.
57. Kiczynska A., Bieroza M., Wylegała P., Falkowski M. 2008. Dokumentacja do planu ochrony obszaru Natura 2000 Nadnoteckie Łęgi PLB300003. Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska. Warszawa – Poznań. Msc.
58. Kiczynska A., Ewertkowski M., Tomczyk A., Wylegała P., Batycki A., Falkowski M., Traut-Seliga A., Andrzejczak W., Horbacz A. 2009. Dokumentacja do planu ochrony obszaru Natura 2000 Wielki Łęg Obrzański PLB300004. Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska. Warszawa – Poznań. Msc.

59. Kiczryska A., Ewertowski M., Tomczyk A., Wylegała P., Batycki A., Falkowski M., Krechowski J., Nowicka-Falkowska K., Piórek K., Andrzejczak W., Horbacz A. 2009. Dokumentacja do planu ochrony obszaru specjalnej ochrony ptaków „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” (PLB300001). Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska. Warszawa – Poznań. Msc.
60. Kiedrzyński M., Jakubowska-Gabara J., Kurowski J. 2010. 9110* Ciepłolubne dąbrowy Quercetalia pubescenti-petraeae. [W:] Mróz W. (red.). Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny. Część I: 255–269. Biblioteka Monitoringu Środowisko. Warszawa.
61. Konatowska M., Rutkowski P. 2008. Zmiany powierzchni i poziomu lustra wody jeziora Kamińskiego (Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka) na przestrzeni ostatnich 150 lat. Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej R. 10. Zeszyt 2 (18): 207-217.
62. Kondracki J. 2009. Geografia regionalna Polski. ss. 468. Wyd. Nauk. PWN. Warszawa.
63. Kostrzewski B. 1937–1939. Cmentarzysko z późnego okresu rzymskiego w Zaspach w pow. tureckim. Przegląd Archeologiczny, T. 6: 293–302.
64. Kryztofiak Z. 2010. Prognoza oddziaływania na środowisko i obszary Natura 2000 Projektu planu urządzenia lasu Nadleśnictwa Łopuchówko na okres 01.01.2010 r. – 31.12.2017 r. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu. Poznań. Msc.
65. Kujawa-Pawlaczyk J. 2008. Raport roczny dla obuwika pospolitego (*Cypripedium calceolus*) w rezerwacie przyrody „Huby Grzebieniskie”. Wyniki Państwowego Monitoringu Środowiska zgromadzone w bazie danych Instytutu Ochrony Przyrody PAN w ramach projektu „Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000”, realizowanego na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.
66. Lamparska J. (red.). 2011 Dolina Baryczy. Przewodnik po niezwykłościach przyrody. ss. 128. Fundacja Eko Rozwoju. Wrocław
67. Lepka E. 2002. Od Opola Przemęckiego do włoszakowickiej gminy. Zarys monograficzny. Gminny Ośrodek Kultury we Włoszakowicach. Włoszakowice.
68. Lewandowski W. 2012. Projekt planu zadań ochronnych obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty Struga Białośliwka PLH300054 w województwie wielkopolskim. Msc.
69. Łęcki W. 2010. Pojezierze Międzychodzko-Sierakowskie. Przewodnik. ss. 308. Wydawnictwo WBPI-CAK. Poznań.
70. Łochoyński M. 2012. Dokumentacja do planu zadań ochronnych obszaru Natura 2000 Kiszewo PLH300037. Biotope. Poznań. Msc.
71. Łochoyński M., Gawroński A., Śliwa P., Sajkiewicz R., Łochoyńska M. 2009. Plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Huby Grzebieniskie”. Poznań. Msc.
72. Łochoyński M., Śliwa P. 2011. Dokumentacja do planu zadań ochronnych dla obszaru specjalnej ochrony ptaków Zbiornik Wonieść PLB300005. Biotope. Poznań. Msc.
73. Makomaska-Juchiewicz M., Tworek S. (red.) 2003. Ekologiczna sieć Natura 2000. Instytut Ochrony Przyrody. ss. 238. Kraków.
74. Mapa turystyczna. Powiat wągrowiecki. 1999. J & BELFER SC. Wągrowiec.
75. Mapa turystyczna. Powiat gnieźnieński. 2004. Pietruska & Mierkiewicz Sp. z o.o. Poznań.
76. Mapa Powiatu Szamotulskiego. 2000. Starostwo Powiatowe w Szamotułach. Wydział Promocji i Rozwoju.
77. Novak Z. 1963. Ideowe i realizacyjne założenia Jurajskiego Parku Krajobrazowego. Architektura. XVII Nr 8.
78. Oleksy A. (red.) 2012. Ochrona pachnicy dębowej w Polsce. Propozycja programu działań. ss. 142. Wrocław.

79. Owsiany P. M. 2009. Rynna Jezior Kuźnickich i rezerwat przyrody Kuźnik – bioróżnorodność, funkcjonowanie, ochrona i edukacja. ss. 251. Muzeum Stanisława Staszica. Piła.
80. Pawlaczyk P., Gruca M., Jermaczek A., Jermaczek P. 2006. Ostoje siedliskowe Natura 2000 w lasach Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Pile – Zasoby siedlisk przyrodniczych i gatunków. Propozycja uszczegółowienia granic. Msc.
81. Pawlaczyk P. 2010. 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albae*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe). [W:] Mróz W. (red.). Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny. Część I: 236–254. Biblioteka Monitoringu Środowiska. Warszawa.
82. Penczak T., Kruk A., Marszał L., Zięba G., Kostrzewa J., Koszaliński H., Tybulczuk S. 2004. Ichtiofauna systemu rzeki Proсны. Część II. Dopyły Proсны. Roczn. Nauk. PZW 17: 55–76.
83. Plan Ochrony Przemęckiego Parku Krajobrazowego. 2008. Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska. Warszawa. Msc.
84. Przewoźniak M. (red.). 2000. Plan ochrony Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia. PROEKO. Gdańsk. Msc.
85. Przybycin P., Przybycin M., Przybycin J., Falkowski M. 2009. Dokumentacja do planu ochrony obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 Pradolina Warszawsko-Berlińska. Poznań. Msc.
86. Ptaszyk J. 2006. Bocian biały w województwie wielkopolskim w 2004 roku. [W:] Guziak R., Jakubiec Z. (red.). 2006. Bocian biały *Ciconia ciconia* (L.) w Polsce w roku 2004. Wyniki VI Międzynarodowego Spisu Bociana Białego. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „Pro Natura”. Wrocław.
87. Pułyk M., Robakowska A. 2007. Stan środowiska w Wielkopolsce w roku 2006. Biblioteka Monitoringu Środowiska Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu.
88. Radecki W. 2012. Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz. Difin. ss. 632. Warszawa.
89. Ranoszek E., Ranoszek W. 2004. Park Krajobrazowy Dolina Baryczy. ss. 149. Wydawnictwo Gottwald. Milicz.
90. Rąkowski G. (red.). 2002. Parki krajobrazowe w Polsce. Monografia. ss. 720. Instytut Ochrony Środowiska. Warszawa.
91. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu. 2006. Mapa przyrodniczo-krajobrazowa.
92. Rogala S. 2012. Ekspertyza przyrodnicza wykonana na potrzeby opracowania planu zadań ochronnych Struga Białośliwka PLH300054. Siedliska przyrodnicze. Msc.
93. Rutkowski P. (red.). 2005. Dokumentacja do planu ochrony rezerwatu przyrody „Torfowisko Kaczory”. Poznań. Msc.
94. Rybacki M., Maciantowicz M. 2006. Ochrona żółwia błotnego, traszki grzebieniastej i kumaka nizinnego. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. ss. 179. Świebodzin.
95. Sachanowicz K., Ciechanowski M. 2008. Nietoperze Polski. Wydawnictwo MULTICO. ss. 160. Warszawa.
96. Sadowski K. 2005. Planu ochrony rezerwatu przyrody „Bielawy”. Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Poznaniu. Msc.
97. Schubert T., 2006. Park krajobrazowy – zagrożona forma ochrony przyrody, Biuletyn Parków Krajobrazowych Wielkopolski, Nr 12(14): 40-55.
98. Sidło P., Błaszowska B., Chylarecki P. (red.). 2004. Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce. IBAS of EU importance in Poland. ss. 674. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. Warszawa.
99. Słowiński M., Nadolny G. 2012. Wielka Pętla Wielkopolski. Warta – Noteć – Gopło – Warta. Przewodnik nie tylko dla wodniaków. ss. 336. Satchwell Warszawa Sp. z o.o. Warszawa.

100. Stachowiak K. 2005. Ichtiofauna rezerwatu Słonawy na rzece Wełnie. Praca magisterska wykonana w Katedrze Rybactwa Śródlądowego i Akwakultury. Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt. Akademia Rolnicza im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu. Msc.
101. Śliwa P., Janyszek S., Klimaszek P. 2007. Dokumentacja planu ochrony rezerwatu przyrody Mielno. Poznań. Msc.
102. Symonides E. 2008. Ochrona przyrody. ss. 768. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa.
103. Szybiak K. 2008. Inwentaryzacja i waloryzacja fauny ślimaków lądowych planowanego obszaru Natura 2000 „Dolina Swędrni”. Msc.
104. Wielkopolska. Mapa ochrony przyrody. 2010. Pietruska & Mierkiewicz Sp. z o.o. Poznań.
105. Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu. 2010. Dolina Noteci. Możliwości aktywizacji turystycznej i gospodarczej. Poznań.
106. Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red). 2010. Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. ss. 595. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. Marki.
107. Winięcki A. 1996. Nadwarciański Park Krajobrazowy. Przewodnik krajoznawczy. ss. 64. Bogucki Wydawnictwo Naukowe. Poznań-Konin.
108. Wojewoda W., Ławrynowicz M. 2006. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. Red list of macrofungi in Poland. [W:] Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szeląg Z. 2006. Czerwona lista roślin i grzybów Polski: 53–70. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences. Kraków.
109. Wojterska M., Wiszniewska K. 1996. Świetlista dąbrowa *Potentillo albae-Quercetum* Libb. 1933 w leśnictwie Daniele koło Obrzycka na tle świetlistych dąbrów Wielkopolski. Stan zachowania i projekt ochrony. *Bad. Fizjogr. nad Polską Zach.*, B, 45: 41–77.
110. Wojterska M. 2003. Struktura krajobrazów roślinnych Pojezierza Miedzychodzko-Sierakowskiego. ss. 415. Bogucki Wydawnictwo Naukowe. Poznań.
111. Wojterska M., Wiszniewska K., Gmaj M. 2001. Roślinność rezerwatu Świetlista Dąbrowa koło Obrzycka. [W:] Wojterska M. (red.). Szata roślinna Wielkopolski i Pojezierza Południowopomorskiego. Przewodnik sesji terenowych 52. Zjazdu PTB, 24–28 września 2001: 228–242. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań.
112. Wojterska M., Brzeg A., Kasprzowicz M., Rakowski W. 2006. Charakterystyka świetlistej dąbrowy *Potentillo albae-Quercetum* Libb. 1933 nom. invers. na obszarze Natura 2000 „Dąbrowy Obrzyckie”. Diagnoza stanu zachowania fitocenozy i wskazania zabiegów ochronnych i renaturalizacyjnych. Opracowanie na zlecenie Nadleśnictwa Oborniki. Poznań. Msc.
113. Wojterska M., Stachnowicz W., Melosik I. 2001. Flora i roślinność torfowiska nad jeziorem Rzezińskim koło Wronek. [W:] Wojterska M. (red.). Szata roślinna Wielkopolski i Pojezierza Południowopomorskiego. Przewodnik sesji terenowych 52. Zjazdu PTB, 24–28 września 2001: 211–219. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań.
114. Wylegała P., Janyszek S., Kepel A., Dzieciółowski R. 2006. Ostoje przyrody o znaczeniu europejskim w Wielkopolsce. ss. 186. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”. Poznań.
115. Wylegała P., Strzebiński P., Jaros R. 2004. Dokumentacja do planu ochrony rezerwatu „Kuźnik”. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”. Poznań. Msc.
116. Zarzycki K., Szeląg Z. 2006. Red list of the vascular plants in Poland. Czerwona lista roślin naczyniowych Polski. [W:] Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szeląg Z. (red.) Red list of plants and fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów Polski: 9–20. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences. Kraków.
117. Ziarnik K., Piątkowska D. (red.). 2010. Wdrażanie Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 na przykładzie województwa zachodniopomorskiego. ss. 200. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Szczecinie. Szczecin.

Dokumenty elektroniczne i strony internetowe

<http://czerniejewo.lasypanstwowe.poznan.pl>
http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/docs/2007_07_im.pdf
http://geoinfo.amu.edu.pl/igig/badaniad_mapa_bk.php
http://ine.eko.org.pl/index_areas.php
<http://mapy.geoportal.gov.pl>
<http://mdwe70.pl>
<http://natura2000.gdos.gov.pl/>
<http://oborniki.lasypanstwowe.poznan.pl/index.html>
<http://obszary.natura2000.org.pl/index.php>
<http://pila.pttk.pl>
http://telegeo.wgsw.uw.edu.pl/Teledetekcja_Srodowiska/tom_38/Rowniny_Srodkowopolskie.pdf
<http://pleszew.pttk.pl>
<http://regionwielkopolska.pl/turystyka/szlaki-turystyczne/szlaki-i-trasy-turystyczne.html?filter=print&idgtxe=672>xp=3>

www.barycz.pl
www.czarnkowsko-trzcianecki.pl
www.czerniejewo.com.pl
www.dpn.pl/-lasy-puszczy-nad-drawa
www.dpn.pl/uroczyska-puszczy-drawskiej
www.ekoedukacja.com.pl
www.gios.gov.pl
www.krzyz.pl
www.kzgw.gov.pl/pl/Rastrowa-Mapa-Podzialu-Hydrograficznego-Polski.html
www.magazyn.salamandra.org.pl
www.npt.org.pl
www.oborniki.pl/turystyka/szlaki-turystyczne/szlaki-rowerowe/bagna-chlebowo
www.oborniki.pl/turystyka/szlaki-turystyczne/szlaki-rowerowe/rezerwy
www.obszary.natura2000.pl
www.opalenica.pl
www.paek.ukw.edu.pl/wydaw/vol25/kijowska.pdf
www.pila.lasy.gov.pl/web/zdrojowa_gora/home
www.polskaniezwykla.pl/web/place/28830,zacisze-sieczka-historyczno-przyrodnicza-%E2%80%99Ezaczisze%E2%80%99D-imienia-hansa-paaschego.html
www.poznan.pios.gov.pl
www.poznan.rdos.gov.pl
www.przyroda.most.org.pl/przyroda
www.rakoniewice.pl
www.rzekanotec.pl
www.slownik.ihpan.edu.pl
www.tpf-poznan.ugu.pl
www.wielkopolska.travel/turystyka_wodna_2/drogi_wodne_wielkiej_petli_wielkopolski
www.wolsztyn.pl
www.wozniki.franciszkanie.pl
www.wronki.pl
www.zpkww.pl

Źródła prawa

Decyzja wykonawcza Komisji z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie przyjęcia piątego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na alpejski region biogeograficzny (Dz. Urz. EU L 10 z 13 stycznia 2012 r., s. 339).

Decyzja wykonawcza Komisji z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie przyjęcia piątego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się kontynentalny region biogeograficzny (Dz. Urz. EU L 11 z 13 stycznia 2012 r., s. 105).

Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. UE L 103 z 25 kwietnia 1979, s. 1, z późniejszymi zmianami; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdział 15 t. 1 s. 98, ze zm.).

Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. U. UE L 206 z 22 lipca 1992, s. 7, ze. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdział 15 t. 2 s. 102, ze. zm.).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. U. UE L 20 z 26 stycznia 2010 r., s. 7).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną (Dz. U. Nr 168, poz. 1765).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000. (Dz. U. Nr 77, poz. 510, ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz. 133 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. Nr 237, poz. 1419).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 stycznia 2012 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2012 r. poz. 81).

Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz. U. z 1980 r. Nr 3, poz. 6).

Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 1991 r., Nr 114, poz. 492).

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220, ze zm.).

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227, ze zm.).

Niniejsza publikacja powstała jako efekt współpracy Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu oraz Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego. W założeniu stanowić ma kompendium zawierające podstawowe informacje na temat obszarów Natura 2000 i parków krajobrazowych położonych na terenie województwa wielkopolskiego. W początkowych rozdziałach przedstawiono tu podstawowe zagadnienia dotyczące powyższych form ochrony przyrody: podstawy prawne, kryteria i tryb tworzenia, reżim prawny, formy zarządzania i aktualne dane statystyczne. Kolejne części zawierają charakterystyki parków krajobrazowych oraz obszarów Natura 2000 pokrywających się z nimi terytorialnie, a następnie opisy pozostałych parków krajobrazowych i obszarów Natura 2000. Zawarto w nich nie tylko informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, ale również wykaz najważniejszych obiektów kulturowych oraz przydatne informacje turystyczne. Całość uzupełniają liczne mapy, a także fotografie przedstawiające typowe krajobrazy oraz siedliska i gatunki roślin i zwierząt stanowiące przedmioty ochrony obszarów Natura 2000. Publikację zamyka obszerna bibliografia.

Celem wydania książki „Obszary Natura 2000 i parki krajobrazowe w województwie wielkopolskim” jest popularyzacja wiedzy na temat powyższych form ochrony przyrody. Mamy nadzieję, że lektura publikacji pozwoli Państwu nie tylko poszerzyć wiedzę, ale również ukaże głęboką potrzebę ochrony przyrodniczych skarbów województwa wielkopolskiego.

REGIONALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA
W POZNANIU

NATURA 2000

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

WFOŚiGW POZNAŃ